

ALEXANDERS GEESTEN.

Г.Б.4/42

УНИВ. БИБЛИОТЕКА
И. Бр. 14002
14602

ALEXANDERS GEESTEN

VAN

JACOB VAN MAERLANT,

MET

INLEIDING, VARIANTEN VAN HSS., AANTEKENINGEN EN GLOSSARIUM,

OP GEZAG VAN HET STAATSBESTUUR

EN IN NAAM DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN,
LETTEREN EN FRAAIE KUNSTEN,

voor de eerste maal uitgegeven door

F.-A. SNELLAERT,

LID DER KONINKLIJKE AKADEMIE VAN BELGIË, ENZ.

TWEEDE DEEL.

BRUSSEL,

M. HAYEZ, DRUKKER DER KONINKLIJKE AKADEMIE.

1861.

ALEXANDERS GEESTEN.

DAT SESTE BOEC.

*Hier begint dat .xj. boke, en spreect wie Alexander levede
binnen Babilonien, en wie hi uyt verdreven wart en
te Susen en tot Uxien wert trac, en vuel anders.*

DIE EN cest recht datmen pzet /
Van daer die sonne rifet
Altoe daer si gaet te hobe /

Den edelen man van groten lobe /

5 Dat es die ionge Macedo.

Du es Babilonien bzo

Dat si die plaege van crichte

Hebet in eren rike /

Daer alle coninge af sijn verbeert /

10 En ontsien sijn scarpe swert.

Dit es hi die dozziden sal

Dat lant van Asien ober al /

En die werelt sal sijn wesen.

D. n.

- Dan desen pzincken mach men lesen
 15 In Daniels ppropheete;
 Dit es die boec van Macedonie/
 Die twee hoene van dien wedere
 Zeken sal ennen slaen ter nedere.
 Dit es hi die noit en was verbaert;
 20 Te rechte es hi alles pzijs waert.
 Nu es besloten die aller beste
 Te Babilonien binnen der beste
 Dien die werelt binnen hebet:
 Hi dwinget al dat volc dat lebet;
 25 Alle die lantsheren beben/
 En si wenen laten bleven
 Alse si desen here hozen nomen.
 Ter groter eren en te vromen
 Sal hi der werelt coninc wesen.
 30 Were oec hi bleven in desen/
 Soe groet es sine hobeschede/
 Ven es sake daer hi mede
 Enegen lachter hebben mochte.
 Nu meret wie eerlike en wie sochte
 35 Hi verwonnen volc hantiert;
 Nu meret dat hi niet en verkoert
 Dozge enege gramscap sinen moet:
 Hi es so hobesch en so goet/
 Die in den stride vrant was
 40 Hi en wilt eem niet verluiten dag;
 Hi hiese pozterg in die stede
 Die hi in dien strijt blien bede.

Wie coninc Alexander levede en sijch hielt binnen
 Babilonien.

- C**onstelike satte hi sine cure
 Te Babilonien al burenture;
 45 Daer verloes hi sine doget/
 Die hi hadde in sterc ioget/
 Die eem sijn meester leerde;
 Want sijn gode sin verkeerde.
 Die rijcheit van Babilone
 50 En soe menege vjouwe scone
 Cranleden sere sijn lede
 En verkeerden sinen seide;
 Want geen dinc en doet
 Soe verkeren des menschen moet/
 55 En begeren onsuberhebe
 Alse dzonkenscap en ledehebe.
 En dat lant volc hantiert oec gerne
 Lederheit en oec taberne/
 En si sijn bi naturen heet:
 60 Si verhimen oec gereet
 Al dat si hebben oec om miede;
 Want het sijn girege lede.
 Aldus so was Alexander/
 En dier Gzielen menich ander/
 65 Te Babilonie in die stede
 In die grote weelbechede
 Dze weken/ noch min noch mere.
 Die lede waren hum so sere
 En soe trage van groter weelden/

- 70 Hadde die edel griexe heelben
 Tien tijden enen strijt beſtaen /
 Daer en were geen ontgaen.
 Bedi rumet Alexander /
 En met eem menich ander :
- 75 Hi logierde buten die ſtede
 Verre / en alle ſijn here mede ;
 Nochtan en moecht pozzen come.
 Doe verkeerde hi die coſtume /
 Die ſine bozders lange plagen
- 80 Daer te hozen in eren dagen :
 Hi woude dat die ſoudeniere /
 Ekerlike na ſijn maniere /
 Wiſten eer ſeker ſout ;
 Hi biſterde met gewout /
- 85 Dat .x. ridbers oec te ſamen
 Enen conincſtabel namen :
 In griexe hiet een bencurion /
 In francois hiet een baroen.
 Dan woude hi dat .M. baroen
- 90 Enen conincſtabel come
 Hedden die eer dinc bemarken /
 Dat hiet in griexen .j. cybarken.
 Dit waſ om dat hi woude weten
 Wie wilde waſ van ſmeten /
- 95 En die een ridder des anders pzijs
 Sem aen en trecke in giere wijs.
 Hi woude oec elken gerne ſout /
 Da dien dat hi were hout.

*Wie coninc Alexander verande sine maniere, alſe ſi
 op breken ſouden eer paulioen.*

- T** Ehozen waſt die ſede algader /
- 100 Doen Philip lebede ſijn vader :
 Alsme op vrac die pauluelione /
 Dat ene degen ſtarr en roen
 Met eenre buſinen dede verſtaen
 Als men ten wapen ſoude vaen ;
- 105 Maer men mochte niet den hozen
 Ober al int her daer hozen.
 Hier bi dede hi biſteren /
 Dat men met eenre vanieren
 Dieſ dages ſoude doen verſtaen
- 110 Dat men ten wapen ſoude vaen.
 Dieſ nachts ſoudemen .j. vier onſteken /
 Als men die tenten op ſoude vzekten.
 Hi geboet dien conen recken /
 Dat eem niemen ſoude antrecken
- 115 Anders lof noch anders pzijs
 Doze eenge dinc in renger wijs /
 En dat eem elc met ſiere baet
 Genogen leet / ſonder baraet.
 Dien groten here dat hi ſere /
- 120 Dien ſoudenieren boet hi meer /
 Den doppers belobede hi vzieheit ;
 Hi ſwoer bi ſijne ſekerheit /
 So we dat vloet hi ſoude ſijn
 Ewelike gemaect eigijn.
- 125 Alſt here hadde onſaen die cure

- Schwillichlike al durenture /
 Pozzende si mettier wart
 Ter groter pozt te Susen wart /
 Daer wilen een coninc was /
 130 Affwerus / als ic hier te bozen las /
 En Hester hadde oec daer inne
 Dyouwe getweest en coninginne.
 Die van Susen hadden vzebe /
 En gaben op die goede stede.
 135 Aldaer in die selbe stat
 Dant Alexander groten scat /
 En dien gulden wingart mebe /
 Den Affwerus maken bede :
 Die dzyben waren van dieren stenen /
 140 Bedi van groten en van cienen /
 Die telgere van silber / die blader van goude ;
 Hi was gelijc enen woude /
 Soe lanc was hi en soe vzeet ;
 Die tralie / diere op was geseet /
 145 Was van ghoze en van ebene ;
 Die colommen alle gemeene /
 Daer die tralie op was gerecht /
 Waren van marbere stene en slecht.
 Daer gaf hi meldelike dat sout /
 150 Diere stene en gout /
 En si gereede sine bart
 Vaestelike te Urien wart.

Wie coninc Alexander tote Uxjen wart trac en die stede wan.

- U**rien dat es ene pozt /
 Ic wene gi selden hebt gehozt
 155 Dan eeneger soe vaster stede.
 Die wech was oec soe nauwe mebe /
 Dat een man van cranker were
 Daer letten mocht een conincs here.
 Ander grade noch ander pat
 160 En mocht me baren toter stat /
 Noch met crachte noch met liste.
 Come was iemen daer die wiste
 Den rechten wech te Urien wert.
 Daer was een soubaen onberbaert /
 165 Getrouwech en machtich sere /
 Medaces hiet die here ;
 Darise was hi so hout /
 Dat hi en al sine gewout
 Doz eem die doet wouden besuren.
 170 Anders geen beste van muren
 Soe en was alom die stede
 Dan die nature wassen bede /
 Ene roke al omtrent
 Dast en sterc als die van Sent /
 175 En mochten se binnen enen taer
 Ergeren vzeet van enen haer.
 Nochtan woude si Alexander winnen /
 En sine cracht daer doen kinnen.
 Ridderg ute sinen here

- 180 Coes hi van der meester were /
 Die die pzoetse souden doen.
 Marscalc was daer af Cauroen /
 Een ridder van groten pze
 En goet man / na sine wise.
- 185 Selve pzoede hi metter dagerate /
 Die grote here / daer talan staet /
 En verwan ten selken stonden
 Die si voer die nouwe roke bonden /
 Soe dat hi den wech ontede
- 190 Daermen voer ter vaster stede.
 Hi bede grote vome vellen /
 Daermen mede soude quellen
 Die pozt / en hi bede viseren
 Tribuke en pardieren /
- 195 En daertoe menich mangueel.
 Hi bede maken enen casteel
 Die op vele rader stoet /
 Van houte starc en goet /
 So datmen vozt mochte dziben.
- 200 Daer op bede hi ridderz eliben /
 Die de mure bzeken souden /
 Woude men se iegen eem houden.
 Mar daer was quaet thjo gaen
 Daermen met yser soude slaen
- 205 Iegen enen selfwassenen steen ;
 Want daer en was ander mure engen.
 Aldus en wast iegen volc allene
 Daer iegen strijt hadde gemene /
 Maer hi hadt iegen die rochgen /
- 210 Die wilt waren van groten bochgen.

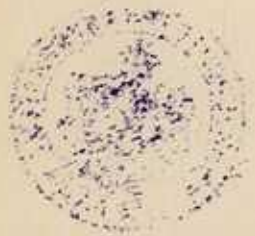
- Nochtan dat so menich steen
 En die quarele menich een
 Op sinen scilt gescoten waren /
 Sijn volc en mochte niet / te waren /
- 215 Noch doz soete / noch dozch sure
 Gebzeken van den vasten mure.
 Hi was die vozte van den here /
 En hi bede die meeste were :
 Alse nu wary hi grote kefele
- 220 Alse dat hoet van den esele ;
 Alse nu ghinc hi minieren ;
 Alse nu wary hi met perderen ;
 Alse nu ghinc hi die pozte bzeken ;
 Alse nu ghinc hi die pozte stercken ;
- 225 Alse nu dzeef hi den tozen wat na /
 Die tozment van Asya /
 En reip : « Scamt u / gesellen /
 Dat ghi bit murken niet en mocht vellen.
 Ghi hebt verwonnen Asya /
- 230 En menege pozt verre en na ;
 Soelbi slapen voz desen casteel /
 Al es die mure vaste en geheel ?
 Wat steden ofte wat muren
 Soude enichsens geburen /
- 235 Daer die Gzicken voze staen ?
 Wat casteels soude outgaen /
 Hi en soude Alexandere niegen ?
 Dien hi met crachte woude gerrigen /
 Al were hi hoge toten trone /
- 240 En daertoe starc en scone /
 Hi soude vallen voz mi. »

Dese tale soe spzac hi.
 Eñ Cauron stont op die canteel
 Van den hultenen casteel :
 245 Cierst dat eem die Gzielen sagen
 Soe begonſ hem wel behagen /
 Eñ die binnen Urien waren
 Eñ waenden niet der doet ontfaren.
 Gerne souden si den Gzielen wiken /
 250 Eñ uyt eren lande striken ;
 Mar si en mochten niet ontgaen.
 Op dien tozen ghingen staen
 Scutters en steenwerpers mede /
 Die sere quelden die stede.

*Wie Medaces, die here van Urien, an Alexandere
 seinde om genade, en wie Alexander antwerde.*

255 **S**Ciere sende Medaces
 .XX. ribberen / die baden des
 Dien coninc om lijf en om lede /
 Eñ hi op nam die gode stede.
 Alexander balch eem wale siere /
 260 Eñ hi en antwerde noch min noch mere
 Van als ic u seggen mach.
 « Mozen / » spzac hi / « an dien dach
 Soelbi al die doet ontfaren /
 Eñ een en salder niet ontgaen. »
 265 Doe men dit in Urien hoerde
 Wat die coninc hen andwozde /
 Waren si sere geseoffiert
 Eñ van herten te barenteert /

Eñ hebſ die niet en wille
 270 Met goden paise liggen stille /
 Dat hi ozloge soe vele heliet
 Dat eem rouwe dat hi lebet.
 Coertelike wart doe nacht.
 Medaces die niet en acht
 275 Om ander dinc dan sijn lijf /
 Sende boden / alse die keytjſ /
 Cote Paris moder Cifigambziz /
 Die Alexanders gebangen is /
 Dat si oem om genade bade ;
 280 Hi wiste wale dat die coninc bade
 Eren wille al oppenbaere /
 Alse ofte sijn moder ware /
 Om dat hi Paris maech oet was /
 Eñ si soude gedinken dag
 285 Dat sijn wijf were eer nichte.
 Cifigambziz en bede niet liechte
 Die boetscap / die bat die knecht.
 « En es / » spzac si / « geen goet recht /
 Noch behoort niet ter aventuren /
 290 Die ic ter wilen nu besuren /
 Ce doen selt ober moet
 Alse mijn here die coninc doet.
 We soude ic soe cone wesen /
 Dat ic eem geluege van desen ?
 295 Met recht verwerct hi den vrient /
 Die meer bit dan hi verdient /
 Die meer genaden hoeyt
 Van hi verdient ofte coeyt :
 Hi es ongeraect in alle wit.

- 300 Het beteemt mi vele bet
 Te peisene dat ic bin gebaen
 Dan te peisene / sonder waen /
 Ic was willen coninginne.
 Oec vucht ic in minen sinne
 305 Dats den coninc iet vermoie ;
 Want icken soe dicke moie. »
 Dit sprac die gode Cistgambzys.
 Nochtan so vat si den coninc dijs /
 Ofte hi dat holec al woude slaen
 310 Dat hi den soubaen lete gaen.

*Wie coninc Alexander, omme coninc Daris moder
 beden wille, nam te genaden Ulxien met al.*

- D**ie gobertiereneit / die si vant
 Ken den hovescen viant /
 En mocht ic te vollen niet bescriben
 Al dat gebozen es van luiben ;
 315 Want hi en vergast allene niet
 Den soubaen dat hen es gesriet /
 Mar alle luden vander stede
 En vanden conincrike mede
 Vergaf hi sinen evelen moet.
 320 Al sulke vziheit als daer stoet
 Te bozen eer hi wan die stede /
 Die liet men him hebben mede :
 Dies hadde si den besten gabel.
 Dat hun dus gebiel eer cabel
 325 Liet hi blanc al durenture ;
 Al hadde wandel aventure

- Gegeven Darise die stede /
 Sijn moder hadde met erre bede
 Die pozte also gebaen vzien /
 330 Alse Alexander bede Urien.
 Stappans boe dit was gebaen /
 En Medaces hadde ontsaen
 Van Alexandere die vzihebe /
 Deilde hi sijn lere gerebe :
 335 Hi seinde met Permenioen
 Menegen ridder fier en coen /
 Dat hi Darise / sinen viant /
 Soken soude int plene lant
 Heimelike en met liste ;
 340 Die beste die hi int here wiste
 Heelt hi nochtan in sine scare.
 Hi bozen soken her en tare
 Op die casteel van den montanien.
 Permenio boer in die campanien.
 345 Die berge waren bosch en heet /
 Daer Alexander ober reet /
 Die int lant sijn van Perci.
 Noit en hadde begen vzi
 Soe menich leet / soe menich vrese /
 350 Alse hi hadde in geen rese.
 Daer onder vant die begen luel /
 We ongestedich en we sel
 Die aventure es allewege :
 So wart eem te sure die zege ;
 355 Hi boer menegen nouwen pat /
 En croep daer menich nouwe gat /
 Daer noit man te bozen noch siben

- Comen en dozste noch liben.
 Dicke was hi oec verdoeben /
 360 En oec gebzeest an sijn leven
 Vanden volke van Perci.
 Menegen degen so verloes hi;
 En dicke moeste hi heren weder /
 Alsmen van hoben op een wazp neber :
 365 Grote scade was eem gedaen.
 Nochtan en woulde hi niet weder gaen
 Eer hi verman die van Perci /
 En al dat tfole verre en bi
 Die wonen op die montanieen /
 370 En meest leven bi castanien /
 En also wilt alse beesten /
 Ven lieten si dwingen en dwoesten.

*Wie die niemare quam coninc Alexandere, dat sijn
 volc en die stat van Percepolis gewonen were.*

- M**ettien so quam eem niemare
 Dat sijn volc gebangen ware
 375 In die stat van Percepolis /
 Van Paris volke gebangen is /
 En Permentis gescoffiert.
 Stappans hadde hi gebisfirt
 Dat hijt coenlike sal wzesen /
 380 En die stat te stucken bzesen.
 Nochtan moeste hi overliden /
 Eer hi ter stat in mochte riden /
 Araxeg / een sterke sinne :
 Si vlieget gelike eenre plume /

- 385 Die een stoym bliegen doet.
 En was meester noit so vzoet /
 Die vzugge maken mochte ;
 Wat wondere waest dat hi bochte
 We hi daer ober comen soude /
 390 Want hi die pozte winnen woude ?
 Hi luerkede om den pesten pas /
 En waer die rogge nauste was ;
 Daer maectmen binnen eenre nacht
 Ene vzugge met groter cracht /
 395 Die op beide die rochen lach.
 Calder eerste dat was dach
 Doer hi ober en sijn herr.
 Percepolis was sonder were /
 En eer si hen geleden comen /
 400 Heest Macedo die stat gekommen /
 En onsteken met griexen viere
 Die edel pozte en die diere /
 Daer so menich hier te bozen
 Coninc in was en ute verhozen.
 405 Ober waer segg ic u dat /
 Dat Alexander noit engene stat
 En wan / daer hi binnen bant
 Soe menegen dieren bisant ;
 Noch Susen / noch Babiloen /
 410 Die rike waren en scoen /
 Si en deden niet een glas
 Tegen dat in Percepolis was ;
 Want die coninge / die hier te bozen
 In Percele waren uyt vercozen /
 415 Vadden al den dieren scat

- Vacht in die grote stat.
 Die solte en die kernenaden
 Waren met goude so geladen /
 Met silbere en met bieren waren /
 420 En was allene niet / te waren /
 Om nutscap gebaen in die stede /
 Mar om grote wonderliche.
 Die Grieken liepen om den roef /
 En vochten dar omme so dat stoef;
 425 Die vziende vochten onderlinghe
 Om die grote diere dinghe :
 Hier hadt selc so vele geladen /
 Hi en rouste gebzagen noch bestaden /
 En verloest lijf en goet
 430 Om dat lijf so vele loet.
 Diere cleder van ringlatoen /
 En purper / roet / en groen
 Sinc men daer te stucken scuren.
 Die afgode moestent besuren ;
 435 Men sloech hen af hende en voete /
 En bereidese harde onsoete /
 Elkerlijc manier een deel ;
 Daer en bleef geen geheel.
 Al die scone guldene bate
 440 Wozen si op die strate.
 Aldus wart dat goet verteert /
 En die stat al gedestruert /
 Percepolis / die edel stede /
 Die Perceus maken bede /
 445 En die Meducen sloech te doet.
 Daer af te tellene es wonder groot.

- In dese stat so was gebozen
 Die grote hier / die hijt te vozen
 Die zee met scpen oversloech ;
 450 Men leest dat he hier crone dzoech.
 Dat was die doze vacht
 Al Europen met sijne cracht /
 En die de berge slichten bede /
 En die zee vullen daer mede.
 455 Nummemeer en wonder man /
 Sider dat Alexander wan ;
 Wie daer na dzoech die crone
 Van Percen / hi en woende in Babylone /
 Ocht in een ander gode pozt.
 460 Van deser en wiet men niet een wozt /
 En cume wietmen waer si staet /
 En si vider wester bloet
 Mareg / die daer bi noch is
 Daer willen stoent Percepolis ;
 465 Eer ober sijn van marberstene
 Gepaveit scoen en reine
 Men die side daer willen stoet
 Perripolis / die stede goet.

*Wie coninc Alexander sijn volc sere sach meschandelt
in der stat Percepolis.*

- N**u besich wale / lieve vziend /
 470 Ofte dese stat hadde verbient
 Dese tozment en dit verlies ?
 Na si wacl / sijn seker dieg ;
 Want Cerces was gebozen daer.

- Die Gziecten hadden groten vaer ;
 475 En alse die coninc quam in die stede /
 Dolchden eem .iiij.^m mede
 Dan sinen volcke / sonder waen /
 Die van eem waren gebaen.
 Some waren si sonder ozen /
 480 En som hadden si de voete verlozen /
 Some de ogen / some die hande /
 En som bleken oec die tande ;
 Some waren si in eer voerhoeft
 Getekent / besg geloest /
 485 Met enen slotele geloit heet.
 Eer si Alexander sach geleet /
 Waende hi dat weren dieren.
 Doe hise kinde / die godertieren /
 Weende hi utermaten sere ;
 490 Hier omme wazanc die edel here /
 En hi hiet dat si hen troesten souden ;
 En wat si van eem hebben wouden /
 Dat woude hi eem geben / twaren.
 Wouden si in Gziecten baren /
 495 En besien wijs en kinder /
 Hi gaf hen sinen ozlof ghinder.
 Doen bereben hen die keytibe /
 Wer si wouden teren wibe
 Daren en besien eer kinder :
 500 Some wouden si baren in Gziecten /
 En eers selfs lucht veriecken /
 En some binnen Asten bliben /
 En daer eren rouwen bziiben.
 Mettien quam Enthestoen /

- 505 Die witen was een groet baroen /
 En wel geraect in sijn tale.
 « Si heren / » spzac hi / « nu meret wale /
 We solen wi van groter scanden
 Mogen wieber comen te lande ?
 510 Wi dozsten come boze onsen heren
 Comen hier van oncren
 Om hulpe en om wzahe ;
 Ic segt u in ware sake /
 Dat meeste geluc dat ons betaemt /
 515 En elken minsche die eem scaemt /
 Datg te sine in sulke laut /
 Daer wi sijn al onberant.
 Niet en es also goet den keytijf
 Als te leidene sijn selfs lijf
 520 In die stat / daer men niet en weet
 Wat libe dat hi ti ersten hadde geleet :
 Alendecheit so wael betaemt
 Dien keytijf die eem scaemt !
 Daer bergoet eem met die weldegebe /
 525 Die hi in sine ionghede.
 Die te verre sinen bziient betrou /
 Ic weent eem die wile berout :
 Si en weten niet dat die minne
 En die bzienscap es wel dinne ;
 530 Die traene comen harde saen /
 En si sijn sciere vergaen ;
 Met traenen smeect men bzienden gerne /
 Anders hebben si luttel te onberne ;
 En alse die traene sijn gebaen /
 535 So es die bzienscap al gedaen.

- Keptive clagen allen tijde /
 En die saloge man es ommer blide /
 En hebet onkwert bien keptijf /
 Es hi man ofte es hi wijs.
 540 Wat manne dat men noede besiet /
 Dien en mint men altoes niet ;
 Elkerlijc soect sijn gelijke :
 Die sake geet onder die rijke /
 En heeft den keptijf saen vergeten.
 545 Dit mach elc bi eem selven weten.
 Elc mochte des anders wale vermoien
 En sine geselschap vermoien.
 Waer dat wi .iiij.^m te samen
 Ene aventure hier namen /
 550 Die wijs die wi nemen doz minne
 En die iocht van onsen sinne /
 En wi se boze dozloge lieten /
 Waenden hen en sal verbzieten /
 En si en souden sere bzonken /
 555 Oeljt wi legen met dese stronken ?
 Die verlozen hebben dat let /
 Dat men ozbert op dat bet /
 Si solen willen genotens plien ;
 Bedi solen si ons noede willen sien.
 560 En kendi niet der wiwe nature /
 We sel si es en we sure ?
 Si sijn wandekre dan die wint /
 En nieloper dan een kint /
 En wzeber daen enich tyrant /
 565 En harder dan een adamant.
 Die onkwert hebet enen gesonden /

- Si soude wesen harde ontbonden
 Op enen keptijf soude lede /
 Bedi het es der wiwe se.
- 570 Ja en hebdi die werelt verlozen /
 Bedi bidd ic u allen tevozen /
 Dat wi soeken eenge stede /
 Daer wi onse serechede
 Reiden mogen elc bi anderen /
 575 En buten al bien luden wandelen. »

*Wat Tecius Euthecion antwerde, op dat hi niet te
 lande en woude.*

- E**uthecion die seide albus.
 Doen antwerde Ceclius /
 Die was gebozen van Athenen :
 « Die niet en gelobet van enen cleuen
- 580 Sinen maech ofte sinen bziens /
 Ic wene hi luttel goeds heeft verdient ;
 Die es ongetrouwe oheral /
 Die allene int gebal
 Sinen bziens dus heeft vercozen.
 585 Wi en waren albus niet gebozen /
 Mar viande hebben ons gebaen.
 Hi es wael werdich / sonder waen /
 Alles ongevals / ter cure /
 Die eem scaemt sijne aventure.
 590 Die sijn bziens niet en soude outfarmen /
 Ofte hi en hoerde doz eem carmen /
 Hi en betrouwet niemant wel /
 Die man es van herten sel

- En van onreine manieren;
 595 Want die niemen en es goebertieren.
 We moechti sonder dinc begaren /
 Ja en moechti te lande baren /
 Bessen mage / kinder en wijf ?
 En weren wi niet harde keytjff /
 600 Wi souden rumen dit ellende /
 En baren Szicken vat gehende /
 Dattie bziende ons mogen begaen ?
 Want die sieke / sonder waen /
 En die lichaem rust te bet
 605 Die na erre bozbers wiet
 Si eren bzienden sijn begraven.
 Ic wille te lande weder scaven :
 Bliwen in Percen oste in Meden /
 Ic wille te lande weert noch heden.
 610 Maer ic wille u tiersten tellen
 Dan twe bzienden die waren gefellen.

*Wie een coepman van Baldac quam tote enen coepman
van Egypten en wie.*

- T**We coepman waren hier te bozen /
 Die een was van Baldac gebozen /
 Die ander was van Egypten lant;
 615 Eer namen sijn mi onbetant.
 Een deel waren si betant te samen;
 Want erre beider enapen quamen
 Van den enen tote den anderen
 Om groet goet en om amandzen /
 620 En oec om andere ropinge :

- Dus generden si hem onderlinge.
 Dar na gebiel die dach /
 Dattie coepman van Balbach
 In Egypten quam gegaen /
 625 Daer hi wael was ontsaen
 In dies anders coepmans zale;
 En hi diende eem harde wale
 .V.V.V. dage / want doen was die sede /
 En toende eeme sine seichede /
 630 knapen / birnen en amien /
 En alderhande melodien.
 Doe die .viij. dage ware gedaen /
 Wart die van Balbach sere bebaen
 Met eerre sterheit harde sere;
 635 Des was boze dander here :
 Hi sach dat eem stont onseem;
 Hi onboet die siffseem /
 Die eem mochten genesen.
 Si tasten sinen puls met desen /
 640 En si besagen sijn ozine.
 Oppenbare noch stillekine
 En vonden si evel dat hem dochte
 Dat dien lichaem deren mochte.
 Si seiden dat het were van minnen /
 645 En dedent sinen wert besinnen.
 Doen bzaechde die wiert dien coepman /
 Oste in sijn huys were wijf oste man
 Enich were die hi minde.
 « Coene si mi / lieht ic binde
 650 Onder sijn lieden enech wijf /
 Die mi behouden mach mijn lijf. »

- Hi toende eem vrouwen die waer songen /
 En dansten en spzongen :
 Derre en woude hi engene.
- 655 Hi toende eem groet en cleene /
 En van sinen dochteren tgetal :
 Die sieke hi ontseide al.
 Doen hadde hi een iouffrouwe
 Die hi minde op rechte trouwe /
- 660 En hadde geboet menich iaer /
 En soude si cortelic daer naer
 Dat kint te wibe hebben genomen /
 Weer si tjo eren iaren comen :
 Die toende hi den sieken man.
- 665 Hi seide : « Hier leget mijn leben an ;
 Sal ic enech sijn genesen /
 Dat sal bi deser maget wesen. »
 Die wert gaf eem die iouffrouwe /
 En dede si eem oec ondertrouwe /
- 670 En al dat goet oec sekerlike /
 Dat eem met eer in houwelike
 Belobet was doen hi si ontfinc ;
 Oec gaf hi eer alle die dinc /
 Die hi eer soude hebben gegeven /
- 675 Ochte si sijn wijs weer bleven.
 En alse die eerste was gedaen /
 Keerde die here te Baldach saen /
 Te lande waert met groten spode
 Mettien wibe en mettien goede.

*Wie een gantse en een wonderlike trouwe geschiede
 alf hier nae steet.*

- 680 **D**ie van Egypte waert daer naer /
 In weet ober we menech iaer /
 Soe arm en so keytjijf.
 Doen spzac hi : « Ic sal sonder blijf
 Tjo minen vrient gaen te Baldach /
- 685 Noch mergen eer middach :
 Mag scien hi doet mi enech goet. »
 Al naect liep hi en te voet /
 En als hi daer quam waert nacht ;
 Van hunger was hi sonder cracht /
- 690 En het was een groet tempeest.
 Die scande derde eem alder meest /
 Dat hi ten huse niet en ghinc :
 Hi ontsach eem eene dinc /
 Dat hi was al onbecant.
- 695 Serech was hi alte hant /
 En liep liggen in een kirkie.
 Dele rouweliker swerke
 Liepen ober sijne gedachte.
 Mettien een man den anderen vachtte
- 700 Daer in geiaget en slogen doet /
 En eer ment wiste onsoet.
 Die liede hoerden daer gecri :
 Den boden minsehe bonden si /
 Sien wiisten wiet hadde gedaen.
- 705 In die kirkie quamen si saen /
 En sochten dien mo:denmare.

- Mettien bonden si al dare
 Dien armen Egyptien /
 En hingene mettien /
 710 En vzaegden om dien moꝝdenare.
 Hi ljeꝛde stappans dat hijt ware /
 Om dat hi lieker hadde die doet
 Dan te lebene in armode groet.
 Int vꝛisoen waet hi geleit;
 715 Dies mergens leide menne gereit
 Ce hangene bi der kele.
 Uytwert liepen lieꝛde vele;
 Si waenden dat hys hadde verdient.
 Onder dander liep sijn vꝛient /
 720 Dien hi groet goet hadde gebaen.
 Hi sagene onder die galge staen /
 En hi peinsde alte hant:
 Dit es hi van Egypten lant /
 Mijn vꝛient die mi soe groet goet dede /
 725 En mijn lijf bejeelt oec mede:
 Ic sal doer sinen wille sterben.
 Doen riep hi menich werben:
 « Och / wildi doden desen man?
 Ic dede die moꝝt / nu laet mi an. »
 730 Doen lieten si den iersten gaen /
 En hebben dien anderen gebaen.
 Mettien was daer der moꝝdenare /
 En ghinc onder der seare.
 Hi sprac te hem selven: « Dese twe
 735 En mesdaden min noech mee:
 Du weets wel / tallen stonden
 Dat Got wꝛeet alle souden;

- Hetꝛ beter dat duygt becoꝛes hier
 Dan ginder int helsehe vier. »
 740 Doen riep hi: « Laet dien man gaen!
 Ic hebbe die moꝝt allene gebaen. »
 Die richter hadde dies wonder groet /
 En quite dien anderen van der doet /
 En vinc dien moꝝdenare.
 745 Niene wiste wats recht ware;
 Hi keerde weder met allen dꝛien
 En leit sijn dien coninc bestien /
 Die here was binnen Balbach.
 Doen die coninc dat gesach /
 750 Doen en wiste hi wien dat domen;
 Maer hi hiet si voer eem comen /
 En vergaf hem dꝛien die moꝝt /
 Wouden si die waerheit vꝛingen voꝝt.
 Doen sprac die Egypten man
 755 Al die waerheit daer hi om quam;
 En die coepman van Balbach
 Sachte dat eem oec vermach /
 Also als ghi hebt gehoert.
 Die moꝝdenare sachte voꝝt
 760 Die waerheit voꝝ alle dien lieꝛde /
 Also alse si eem gesiede.
 Die noech hielde gerechte trouwe /
 Memmermeer lieten God in rouwe.
 Aldus sijn si ghwijt bleven.
 765 Die coepman die daer sijn leben
 Aventuyrde om sinen vꝛient /
 Dies te vozen hadde verdient /
 Hi leidene thuyfswert met hem /

- En hi seide : « Vzent / nu nem /
 770 Dat wi hebben dat's gemene /
 Jonge en out / groet en cleene :
 Wilbi bliben hier met mi /
 Ic wille dat alle gemene si ;
 En wilbi oec te lande keren /
 775 Soe beiten wi dan met eren
 Mijn goet / en nem den hert /
 En doet in ulver gewelt. »
 Die van Egypten begerde te lande /
 En si beelden dat goet te hande :
 780 Die van Egypten die boer thuy's.
 Dit hebbe ic gesacht aldus /
 « Spzar Thecius » / wi mogen binden /
 Eest van wiben / eest van kinden /
 Machschien aldus danegen vzent :
 785 Het's onwijs wies heeft verbient ;
 En ic wille te lande weder keren.
 Blijfbi hier / dat si met eren. »
 Thecius hi hadde geseit.
 Tuttel ieman was gereit
 790 Sinen raet te doene gerne ;
 Want's hen liever stont te ontberne.
 Alexander dede eren wille
 Gerne / lude en stille :
 Die in Asten bliben woude /
 795 Hi maectene rike van goude /
 En gaf eem goet's genoech ;
 Dien sijn herte te lande d'zoech /
 Dien gaf hi gerne o'zlof /
 En sendene in sijnre moer hof.

- 800 Alse dit Alexander hadde gedaen /
 Dede hi sijn her versamen saen
 Anderwerf / alse die cone /
 En ontboet Permenione
 Haestelike ter selver steden /
 805 Dat hi boer int lant van Meden
 Darise soeken mettier bart /
 Dat hi eem geen'gus ont'fart ;
 Want Daris was hopende allewege
 Tegen Alexander hebben zege.
 810 Hi boer snelliker dan een libart /
 Die loept te sinen iongen wart.
 Dus quam Alexander na.
 Daris was te Saractena /
 Die een hoet stat van Meden was.
 815 Daer hadde hi achtinge das
 Te varen saen in Dacteren lant ;
 Maer hi hoerde alte hant /
 Dat Alexander waer daer bi.
 Nemmermeer en waende hi
 820 Dan eem wesen verre genoech :
 Nauwelike dat hyt verb'zoech /
 En vergaderde sinen raet.
 Strijt was al sijn thoberlaet :
 Hi hadde liever in dien strijt
 825 Te bliene / waert sijn tijt /
 Dan te lebene sonder ere.
 Bedi geboet die edel here
 Sinen lieben een stuc stane /
 En dan sine taete te verstane.
 830 « Ware dat sake dat gi waert

- Crage en bloede en verbaert/
 En u en rochte woe gi stoꝛuet/
 Maer dat gi die doet verhoꝛuet/
 Waert met scanden / waert met eeren/
 835 So sweg ic gerne / liebe heren :
 Maer neengi / gi sijt sekerlike
 Gereet u te wieren degenlike.
 Oec heb ic / te wieren / vonden
 Cronke an u tallen stonden
 840 Meer dan ic heb verdieyt.
 Hier bi wetic dat een hzient
 Es te pꝛisene harde fere.
 Ic veens blide ic lanc so meer /
 Dat dus getrouwe icvalerie
 845 Besoert te mijne companie.
 Van dien Perren die leuen
 Sidi emmer met mi bleuen /
 En emmer sidi met mi comen
 Daer ic hebbe scade genomen
 850 En gescoffiert hzie waf /
 Daer menich man bedarf
 Sider trouwen van u :
 Soe dat ic wel lien ane u /
 Dat ic in Perren hzage croene :
 855 Wilen was mijn Babylone.
 Al bin ic al dus veruommen /
 Nochtan hebdi mi dat geouuen
 Van dien genen die mi veruan.
 Bedie so willic oec seggen dan /
 860 Oecht ic u niet dit en lone /
 Die grote here van dien trone

- Sales u danken / wetic wel.
 Wie sal wesen oec so fel /
 Oft so verbult / ofte so verdomt /
 865 Die na ons in die werelt come /
 Hine sal spꝛeken vander ere /
 Die ghi daet ulwen gerechten here ?
 Alse ghi doet sijt lange stont /
 Soelbi leuen in hier liede mont.
 870 Alderhande dinc versteruet /
 Souder ere die man verweruet.
 Hier bi segg ic / al woudic blien /
 Dat ic noede laet gesien /
 Ic hebbe al selc toberlaet /
 875 Soudic volgen ulwen raet /
 Ic soude ontmoten minen viant
 Daer icken bonde in mijn lant /
 En hi quame boer mijn ogen.
 Woe langhe sūelbi dit gedogen
 880 Dat mi een iongelinc heeft verdzeben /
 En ic eerlic doch mijn leuen
 Verlesen moeste ofte gerrigen
 Dat ic verloes in beide dien wigen ?
 Al benic tonwert veruommen /
 885 Soudi mi al selker scanden onnen /
 Dat ic dan bade minen viant /
 Dat hi mi gabe in mijn lant
 Eue elene macht in een stede /
 Alsoe als hi Macheus debe ?
 890 Onlange was ic here
 Van Asten / en dar thoe meere ;
 Soude mi gesien soelke scande /

- Dat ic gae in mijns viants hande /
 En hijs eem soude beroumen
- 895 Dat ic tote eem mote comen /
 En hi mi hadde genade gegeven ?
 Ic sal mijn lant en mijn leven
 Eer op enen dach verliesen /
 Eer dien lachster soude kiesē.
- 900 Dus sal een doet tegader scone
 Mijn leven nemen en mijn crone.
 Eest dat ghi sijt so cone
 Also ic ben dese daet te done /
 Die Gziēken noch eer coninc mede
- 905 En tonen eer hoerbedehede
 Nemmermeer na dese batalien :
 Wi spelen hen een spel ter salien ;
 Dat es ons ere veel groet.
 Ofte wi slaen si alle doet /
- 910 Ofte ons die goede willen deren
 Also wi onse lant verweren /
 Dat wi so dien strijt bestaen /
 Dat wi eerliken inde ontsaen.
 Ic bidde u doet mine vorders ere /
- 915 Die willen ontsien waren sere /
 En die Gziēken dwongen soe
 Dat sijs alle waren onbzoe /
 Dat ghi so eerliken becht
 Tegen die waren onse knechte /
- 920 En nu wilen sijn ons heren /
 Dat ghijs hebt lof en eren
 Doer die goede van hemelrike /
 En oer mede op eertrike. »

- Dus inde Daris sine tale /
- 925 En bequam niet enen wale
 Van al den heren van dien hobe :
 Daer en was geen gekrie van lobe ;
 Beide si waren alle verbaert.
 Artabatā spzac mettier vaert /
- 930 Die wale mettien coninc was /
 Hi volgde Darise / das :
 « Wi soelen gerne met di
 Bestaen / edel here bzi /
 En aventuren onse leven ;
- 935 U en willen wi niet begeben. »
 Al dat volc / arm en rike /
 Geloefdent al gemeinlike.

*Wie Bessus en Nabesines eren here verraeden
 wouden, en war omme.*

- B**essus en Nabesines /
 Die alder valscheit sijn gekwes /
- 940 Quamen voer Darise saen /
 Om dat si eem wouden vaen /
 En Alexandere seinden dan.
 Met hen quam menich man.
 Om te doen sulken lachster
- 945 Dolehden si dien coninc achter :
 Albus waenden si best versonen
 Tegen Alexandere / dien conen /
 Om dat sine wouden outliben /
 En dat si heren wouden bliben.
- 950 Nabesines sach dat hi mochte

- Seggen dat sijn herte dochte /
 Want hi mochte volbzingen wale.
 « Coninc » sprac hi « mine tale
 En sal di niet dunken goet ;
 955 Maer du weets wel datmen doet
 Dicke ene wonde sniden /
 Somwile diepe / somwile widen :
 Die ersatre es dicke sel ;
 Menech evel geneest men wel
 960 Met beteren dzanke diemen maect.
 Alse een scip van es geraect
 Op rene rochje / op een fant /
 Men werpt ute menich gewant /
 En met reure groter scade
 965 Behout men blijf in meenger stade.
 Dit segg ic u / coninc / bedi
 En weetstus niet / ic segge tut.
 Ic waens / die gode sijn verholgen
 Dattu der ozloge wils volgen ;
 970 Want die aventure es ons sel :
 Men salz anders pzoeben wel /
 En pinen om een nu geval.
 Du hoert wat ic u seggen sal.
 Doet die crone van u een stic /
 975 En geeftse enen anderen / dat radic /
 Die dijn rike mach verichten /
 En geluc hebet in bechten /
 Onthet en dat ozloge es bleven /
 En dine viande sijn verslegen /
 980 Van saltuse weder ontsaen.

- Stappans sal dit sijn gedaen.
 Int inde van Vacteren lant
 hebben so menegen wigant /
 Hi magger meer bzingen ter wer
 985 Van volz was int ierste her.
 Och solen wi ter doet wert gaen /
 Alse een scaep dat men sal slaen :
 Een coen man sal dier doet ontsien /
 En minnen blijf ; men siet gesien
 990 Dattie blode begert die doet /
 Alse hi hebet vrese groet ;
 Dien coninc vernoit sijn leben /
 Alse hi hebet gesueben ;
 Die cone en leet niet ongespart /
 995 Hi siet / hi merct wat eem tjo behart /
 Hi sterbet alse hi niet bozber mach :
 Dus es die doet die achterste dach.
 Hier es Vessus / coninc / nu doe :
 Geef eem die crone / ic segdi hoe
 1000 Dat si di weder geben sal /
 Alse hise hebet bedwongen al. »

*Wat Daris antwerde op die worde die Narbepines
 gesproken hadde.*

- D**oen dit sprac Narbepines /
 Balch eem sere Daris des ;
 Die sachte man / die godertieren /
 1005 Sprac : « Du slachz dien sellen dieren /
 Dat heb ic vel vernomen :

- Bi mi so bestu op comen /
 Scale / nu woutu dinen here
 Doden ofte doen oneere ».
- 1010 Dit antwerde Paris doe /
 En trae tswert uten scoe /
 En woudene hebben geslegen doet.
 Maer Bessus bede onsculde groet
 Dat hi dier cronen niet en woude /
- 1015 En bat dat hys outberen soude.
 Hi hadde Paris doen gebaen /
 En hadde hys tswert niet wech gebaen.
 Si hieten ere tenten saen
 Buten dies conincs tente slaen.
- 1020 Arcabatus bat sinen here /
 Dat hys bede doz sijn ere /
 Dat hys verdooge met gemake /
 Al weer dat een pijnlike sake.
 « Here / » sprac hi / « dese dulle wozt /
- 1025 Die ghi nu hier hebt gehoert /
 Verbodach van den dinen wel.
 Alexander hi es sel /
 En hi comt na ons gereet.
 Es dat sake dat hys weet
- 1030 Dat si willen van ons baren /
 Hine sal ons niet sparen.
 Verliesen wi tfolc van Bacteren lant /
 Here / so sijn wi al gesant. »
 Paris volgde sinen rade :
- 1035 Hi hielt al ober barade /
 En liet sine tenten slaen.

- Met rouwen was hi bebaen
 En met wanhope : dese tve
 Sijn metten keytiben emmermee.
- 1040 In die tenten was groet gescal ;
 Want hi was omberecht al.
 Paris sterfbach die was bi /
 En geen hre en was hi /
 Also hadde gelweest tebozen :
- 1045 Hi hadde rouwe en groten tozen.
 Bessus en Marcesines
 Dierden wee si des
 Beste te bozen mochten comen /
 Dat sij eem dlijf hebben genomen.
- 1050 Si wisten wel / soudemen baen /
 Dat ment met vzesen soude bestaen ;
 Want die van Perce doen eren here
 Gerne bodel en oer ere /
 Want hi van groter macht ;
- 1055 Sinen naem ontsachmen dach en nacht :
 Si ghingen met eem int ongebal /
 En si ontsiene int gebal ;
 Dus eren sine wee dat gaet /
 Eest gebal goet oecht quaet.
- 1060 En om dat volc eren here
 Allewege doet goet en ere /
 So en bodsten sine niet baen /
 Noch met crachte doet slaen :
 Bedi si seiden si souden togen
- 1065 Grote onscout bod sijn ogen /
 En grote onscout bidden /

Eñ seggen dat si met eren lieden
 Bedi leif eñ leet
 Met eem willen dogen gerret.

*Wie Bessus eñ Nabesines eer valsche onscolt boden
 coninc Daris.*

- 1070 **D**Es anderen dages ter sonnen op ganghe
 Bliessen ene busne langhe :
 Daris heit die tenten op vzelken.
 Si twe quamen toe gestreken
 Met lieden van eerre hulde /
- 1075 Eñ boden eer onschulde /
 Eñ boden eem groet genaben.
 Maer int herte hadden sine verraden ;
 Want si die crone wonden dzagen.
 Daris sat op enen wagen /
- 1080 Noch doe eerlike eñ scone
 Verchiert met eens conines crone.
 Die ander lagen op die erde
 Oetmoedelike voer sine perde :
 Si boden eem eer ten selven stonden /
- 1085 Nochtan dat sine selven boden.
 Si weenden / eñ die oude man
 Gelobet eñ weende dan.
 Nochtan en baerden sijn eem niet /
 Dat si om die moedaet pinsden iet /
- 1090 Doz al dat si wale sagen /
 Dattie oude man van dagen
 Hobesch was en godertierre /

- Eñ hijt hen vergaf sciere.
 Nochtan wiste hi wael ter cure /
- 1095 Dat si twe eñ die aventure
 In allen doeniegen hem waren.
 Hi peinsde dat hi soude ontfaen
 Alexandere al dat hi mach ;
 Want hi eem allene ontfaech.
- 1100 Met Darise was .j. barone /
 Die geheten was Patrone /
 Eñ ute Grieken gebozen :
 Hi hadde sijn lant verlozen /
 Doen Alexander Atjenen wan.
- 1105 Onder eem was menech man.
 Hi hadde bi dien .c. iaren.
 Getrouwe was hi oer / te waren /
 Eñ Daris vziert / alst wael sciën /
 Met sinen vziert menech een /
- 1110 Die boer bi Daris side.
 Hi wiste wael eñ was blide /
 Dattie coninc was verraden.
 Doe hi mochte spzac met staden :
 « Coninc / » segt hi / « Nabesines »
- 1115 Eñ Bessus si vermeten hen des /
 Dat si bi emmer willen slaen.
 Si solent noch hude bestaen /
 Also als ic hebbe vernomen.
 Hier omme ben ic tot u comen /
- 1120 Dattu mi laets dijn lijf beseremen ;
 Met hen en canstu niet geseremen.
 Cabent doe dine tente slaen

- Onder die onse / dat es wale gedaen.
 Gziehen en Europen lant
 1125 Hebben wi verlozen / dat es u berant;
 Noeh in Vacteren noch in Inden
 Weestu wael dat wi en binden
 Tant noch hups / wijs noch kint;
 Wine en hebben anders niet .f. twint
 1130 Dan wi hopen tote di.
 Ic bidde di emmer / coninc vzi/
 Dattu dedes dese dinc;
 Want ic ben een incomelinc /
 Seg ic dat iemant vanden here /
 1135 Doer di woude ic staen ter were. »
 Du will ic wale dat all dinc /
 Die de hemelsche coninc
 Hebet gemaect met sijner cracht /
 Dat hi si beide tach en nacht
 1140 Alsoe gaen alse hi gebiet;
 Weidi so wat mi gesbiet /
 En wilz God niet gehingen /
 Men machs altoes niet volbzingen.
 Si Darise segg ic u dat /
 1145 Hi ontginge tho eenre stat.
 Mettien woude sijt doen /
 Dat eem riet sijn ridder Patroen.
 Hi liet geschien tgebot onf heren :
 Sine aventure willic u leren.
 1150 « Al hebbic dichwile onderbonden
 Uwe trouwe in allen stonden /
 Nochtan en will ic niet laten

- Mine liede en u verhaten.
 Hoe wochjt ic van hen sceden?
 1155 Ic wille met hen mijn lijf leden;
 Want ic hebbe hen / sonder waen /
 Menege hobeschede gedaen /
 En op gehouden van dier wiegen.
 Ic hebbe lieber dat si mi bedzegen /
 1160 Dan hen van mi quaet gesbiet.
 Wat so die aventure gebiet
 Willic eer laten geschien /
 Eer ic van eem wille blien.
 Es hen mine doet bequame /
 1165 En mijn leben ongenaem /
 Ic hebbe gelebet alte vele /
 Ic sterbe gerne / ic biede die kele. »
 Patron wart so te ongemake
 Doe hi hoerde dese sake /
 1170 Hi verloes dien hepe al
 Om Daris groet ongebal.
 Hi keerde onder die griexe scaren /
 Die onder sine banieren waren /
 En hiet hen dat si weren gereit
 1175 Ce dogene leef en leit
 Om dies conincs Daris recht.
 Bessus / die quade knecht /
 Die eem selven sculdich kende
 Dat hi Daris doet sere mende /
 1180 (Gzier en conste hi niet verstaen)
 Hi ontsach eem / sonder waen /
 Dat Patron sijns gewoech.

- En hetz oppenbaer genoeg /
 Wie so valsch es en sel /
 1185 Hi en betrouwt niemen wel.
 Hi vzaechde enen taelman /
 Die griex en sarrasinois can /
 Wat die Szieke hadde geset.
 Doe hijt wiste wael gereit /
 1190 Soude hi Darise hebben verslegen ;
 Maer hi ontsach eem datter tegen
 Patron soude hebben gestaen.
 Hi peinsde hi soudene vaen /
 En Alexandere presenteren /
 1195 Sone soude hi eem niet deren.
 Dus waende hi alder beste gewinnen
 Alexanderz hulde met minnen.
 Hier verste hi dese mozt
 Coter nach / en voz bat vozt.
 1200 Nacht es recht der quader doen /
 Die geenre doget nie en ploen /
 Dies nachts als men die quaetheit doet /
 Diemen dies dagez niet sien en moet ;
 Want dan es die blode coene
 1205 Een onscamel dinc te doene.

*Wie Bessus coninc Daris met loefheiden dancte, en
wat hi van Patron sachte.*

Doen quam Bessus ten coninc /
 En dancte eem derre dinc
 Valscelike met scoenre tale /

- Dat hi so hovescjelike en so wale
 1210 Patronz raet hadde ontsait /
 Die eem te bozen was geleit.
 Hi seide : « Here / nu merct wel /
 Patron es valsch en sel ;
 Hadde hi di / hinc woude nummere /
 1215 Hi soude di leveren sinen here ;
 Mochte hi di vaen / hi soude di geben
 Alexandere / die dijn leben
 Nemen soude iammerlike.
 En es geen wonder sekerlike /
 1220 Dat sijt alle te rope geben
 Die niet en achten op eer leben ;
 Ja en sleet hi in die aventure
 Sijn lijf om elene hure ?
 Een man die es een incomelinc /
 1225 Een keytjhs en een arminc /
 Sonder wijs en sonder kinder /
 En nu es hier nu ghinder /
 En oec anderz niet en hebet
 Dan hi bi sinen soude lebet /
 1230 Die es ongestader dan een riet /
 Die dien winde volget en bliet. »
 Bessus inde sine tale.
 Daris lobet harde wale :
 Nochtan wiste hi harde wel /
 1235 Dat het was en niet el
 Dat hi van Patroene hozt ;
 Want het was so comen hozt /
 Dat hi en mochte niet ontgaen.

Sonder hope was hi bevaen /
1240 En dochte eem wesen harde quaet /
Ce latene dan siere liede raet ;
Nochtan dat hi eem niet en gelochte.
Hi was gereet te biedene thoeft /
Welctijt dat si eem wonden slaen.
1245 In desen wille was hi bevaen :
Het was siere doet gehende.
Die seste boec neemt hier einde.

DAT SEVENDE BOEC.

*Hier begint dat .vij. boec, en spreect wie Daris, die coninc,
ter doet quam, en wat hi iegen die afgode sprac, en
wie hun dode, en wat coninc Alexander daer toe dede.*

HEN ga ic weder ane die geeste.
Daris levede sonder seeste /
Om dat hi wiste / sonder waen /
Dat hi niet en mochte outgaen.
5 En het ginge te abende wert.
Sijn selfs geest was verbert
En verdrobet toter doet /
Kouwe hadde hi en iammer groet.
Die soume begonde onder gaen ;
10 Dzoesselike was si gedaen /
Selijc oft si hadde gelweent.
Men mach wale weten wat si meent :
Si bleef lange staende stille /
Om dies conincs Daris wille /
15 Doz eem te lengene sijn lijf.
Die maene merrede sonder blijf /

- Want si noede woude sien
 Dat leet/ dat daer soude gesien.
 Dus vertekende si sine doet.
- 20 Maer so Got geboert/
 Dat en mochte noit bliuen :
 Sine moesten eren ganc volbziben
 Also alsi hebben begonnen.
 Nu hoert vozt hander sonnen.
- 25 Al waft eer leet si ghinc te hobe/
 En die coninc van groten love/
 Die wilen was Asten onderdaen/
 Debe sine tente slaen.
 Sine ridders ghingen slayen/
- 30 En garsoen en knapen.
 Selve weende hi harde sere ;
 Want Daris/ die edel here/
 Waende wael/ al sonder sage/
 Dat hi emmer vozt dien dage
- 35 Sterben moeste. Wat sal hi doen ?
 Hi sloet dien pauleioen.
 Maer et es gerne quat
 Scone bzoem/ dat verstaet/
 Dat dien minsce coemt te wozen/
- 40 Also hi weent hebben verlozen
 Sijn lijf/ van tijde te tijde/
 En hi allene es onblide.
 Hi spzac iegen sijnz selfs sin
 Dese tale meer noch min.

Wie coninc Daris dien afgot Jupiter an sprac in
 sijne noet.

- 45 " **O**wi/ selle Jupiter!
 Este ic wale seggen der
 Dader en here vanden goden/
 Och en hepstu mi niet in dere noden ?
 Wat doestu mi letz besuren !
- 50 Waer heb ic dese aventuren
 Verdient en dit ongehal ?
 Owi ! ghi gode/ besiet dit al :
 Waer verdiende ic dese pine/
 Daer mi nu in staet te sine ?
- 55 Na en heb ic oec niet diez verdient/
 Dat ic sterbe onder minen bzient/
 Noch sekerlike leben en mach/
 Daer ic hebbe menegen dach
 Coninc en here gesijn :
- 60 Nu staen si na dat leven mijn.
 Ofte ic met onrechte hebbe gedzagen
 Die crone van Asten in minen dagen/
 En oft ic qualike hebbe berecht
 Die lande beide nu en echt/
- 65 En oft ic bzenen wille die wiet/
 Die mine bozberg hebbe geset/
 En oft ic hebbe gerenguert blant
 En die steden also een viant/
 En ofte ic oec valsche like
- 70 Te eneger stede in mijn rike
 Dien armen ontwijst sijn erbe

- Doz des rijcs mans beverbe /
 En oft ic doz minne en oft doz mede
 Hebbe ontetvet mine liede /
 75 En oft ic bonnisse heb vercocht
 Doz pzezent dat mi es bzocht /
 Ofte dat van minen lieden een
 Hem beclaget / dat ic sijn leen
 Ontwifet hebbe enech warf /
 80 Dat eem van rechte verstarf /
 En ic recht heb gegeven /
 En trouwe en al mijn leben /
 Soe eest recht dat ict ontgelde
 Mettier doet op desen velde.
 85 Siet ghi / gode / hebbe ic mesdaen /
 So will ict becopen saen.
 Genoech hebbe ic geleit dit leben :
 Also ghi wilt / saltet begeben.
 Bessus come en sla mi dan ;
 90 Marbesines / die felle man /
 Come en stozte mijn bloet /
 En coelre mede sinen moet.
 Maer ofte ic op eertrike
 Hebbe geleket redenlike /
 95 En ic redene en recht
 Hebbe gedaen nu en echt /
 Also alst bescreven staet /
 En si dat ic enech quaet
 Met minen libe hebbe gedaen /
 100 Die mi nature dede bestaen /
 So bidde ic al den goden /
 Die mi maecten en geboden /

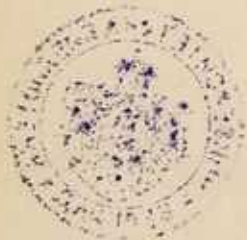
- Dat si mi bescremen moten
 Doer die gene die mi mesgroten /
 105 Datz Bessus en Marbesines.
 Ghi gode / bedinct u des /
 Dat ghijt hen allen doet becopen
 Die mozdaet / daer si om lopen /
 En ic niet rechte moet leben :
 110 Diez verdient / hi moet sneben.
 En ofte dat sake es dat die gode
 Dat hebben in eer gebode /
 En ocht also es doz seit
 Dat mijn leben u es leit /
 115 En Antropos / diet al verstaet /
 Bzeken wille minen bzaet /
 Daer mijn leben aue staet al /
 War om eest dat een ander sal
 Meerre macht hebben op mi
 120 Dan ic selve / ic segge u twi ?
 War om sal mi Bessus slaen /
 En ic dien Gzicken ben ontgaen ?
 Na en hebbe ic noch mijn leben /
 En mijn hande sijn mi vleben /
 125 En ic hebbe noch een swert :
 Ic sal mi doden mettier bart ;
 So en doden mi niet die scallie . »
 Dit spzac hi / en aen enen ballie
 Vander tenten hinc een swert ;
 130 Doen trac hjt te hem wert.
 Doen sacht een spadoen en liep
 Uter tenten en riep.
 Doen wart daer die iammer groet :

- Men seide die coninc were doet.
 135 Alle die edel barone
 Quamen ten pavilione /
 En slogen eer hande te samen.
 Doen si die niemeer vernamen
 Beide ridders en knapen /
 140 En dozsten hen niet wapen ;
 Want si doe alle waenden beg
 Dat Bessus en Narbines
 Hadden verslagen eren here.
 Die Percen hadden gerne doz eer ere
 145 Wapen aen gebaen /
 Maer sine dozsteng niet bestaen ;
 Want si waren alle in bare
 Vander quader scalkier scaere /
 En doz die hese vander doet
 150 Tieten si dien here in dier noet.

*Wie Bessus en Narbines quamen coninc Daris ter
 doet te bringen.*

- M**ettien quamen die mozdenaren /
 Dale gewapent / met huerre scaren
 En met eren varen swerden /
 En doz reden met eren perden
 155 En die Percen / die bi eren herre
 Staen en troestene vanden sere /
 En hebben eem dat swert genomen.
 Mettier hart so sijn si comen /
 En waendene doet vinden.
 160 Stappaus deden sine binden /

- En slaen in vaste boien.
 Hi / heitibe / wat suldi boien !
 We ongestede es dit gebal /
 Dat te desen levene behozet al !
 165 We wandele es die aventure !
 Die wilen hadde sine cure
 Van den oesten toten westen /
 En voer op enen gulden wagen /
 En dien so vele liede ontsagen /
 170 God weet / al nu te desen stonden
 Hebben sine knechte gebonden /
 En op enen nouwen wagen
 Leiden sine / dine te bozen ontsagen.
 Nochtan dat si eren here
 175 Souden doen enech ere :
 Bessus bede dien here sijn
 Vesaen een gulden vingerlijn.
 Si roefden met groter scame
 Des conincs scat en sijn allame /
 180 Al ocht were in enen striede ;
 Si loeden in cozten tijde
 Beide wagen en karren :
 Si en dozsten niet merren.
 Doe si die quaetheit hadden gebaen /
 185 Si heilden eren here gebaen /
 En si ontsluwen ; want si ontsagen
 Dattene Alexander soude iagen ;
 Want vliet hi / wi volgen na.
 Scande van al Asia /
 190 Scalkie / quade mozdenars /
 Onreine knechte / quaet gepars /

Dondelinge van nieute comen /
 God moete u verdomen.
 Wat lande sal u onthouden ?
 195 Waer soelbi seulen / in wat wouden ?
 Ghi hebt gebaen uwen here :
 Wi sal so coen sijn emmermeer /
 Die met u sal durren leven ?
 Ja en hebdi uwen here verdzehen ;
 200 En oec eer hi u sal ontgaen /
 Soelt ghine dozyperlike verslaen.

Wie coninc Alexander volgde Daris in Meden; en doe Alexander dese mere vernam, wat gesiede.

Doe diese dinc gesiede /
 Quam Alexander en sine liede /
 Die tozment van Asia /
 205 En volgden Darise na.
 Cote Bactrina was hi comen ;
 Want hi die meer hadde vernomen /
 Dat Daris were in die stede.
 Nu hoert wat Alexander bede.
 210 Alsoe hi die meere hadde geljoert /
 Beleide hi al om die pozt ;
 Hi wende Darise binden daer.
 Hi hadde actinge / ober waer /
 Die pozt te slectene nehen derde /
 215 En al te slaen mettien swerde.
 Doe seiden eem die vander pozt /
 Dat Daris weer geboutmen dat hozt /
 En gaben die suetele van der steden /

En seiden dat hi weer in Meden /
 220 En die van Percen hadden gelaten.
 Doer voer die coninc sere straten
 Ten lande van Meden waert /
 Darise soeken mettier vaert ;
 Daer na woude hi in Bacteren varen.
 225 Doen quam een gode te hem / te waren /
 Die eem seide noch min noch mere
 Dan woet verginc met sinen here /
 En woen bingen sine liede /
 Min noch meer dan alst gesiede.
 230 Alsoe Alexander dat verhoerde /
 Hadde hi wonder van den woerde /
 En riep dat na sine barone
 Clitus en Permentone /
 En ander veel diere waren.
 235 « Gefellen / » sprac hi / « laet ons varen /
 Doen enen clenen arbeit /
 Ons esser groet lof af gereit.
 Daris es hier bi gebaen
 Dan sinen lieben / sonder waen /
 240 Die eem sijn leven maken te sure /
 En doen eem hebben quade aventure ;
 Oft hi es iammerlike doet /
 Oft hi blijft in groter noet /
 Ic wille dat haestelike
 245 Na volgen den conin rike :
 Al es hi ons biant /
 Taet ons volgen al te hant.
 Het es ere oec also groet
 Dien biant te helpene uter noet /

- 250 Alse hi woerden es keptijf/
 Alse te nemene sijn lijf/
 En alse te vane in enen wige. »
 Die heren riepen al te yzige/
 Dat si doz vzeze noch doz noet
 255 Hem lieten in eenger noet.

*Wie coninc Alexander treckede dien verreeders nae,
 en Daris te wrekenē.*

- D**ie gesellen van ertrike
 Scaerde sijn volc genedelike/
 En ghinc logieren bi nachte
 Achter Darise met groter crachte/
 260 Dat si altoes niet en slypen.
 Die ozse haesten en liepen
 Snellike met groter gere.
 Selve en voer hi min noch mere
 Dan oste hi een tiger ware/
 265 En hi sochte her en dare
 Die eem sine tongen nam.
 Dus so voer hi harde gram/
 En peinsde wat daer geseide.
 Hem volgden alle sine liede.
 270 Nu es Alexander so na comen/
 Dat hi die stat heeft vernomen/
 Daer Bessus dien here vinc.
 Doe quamen tegen dien coninc
 Cleve van Paris lieden geraect/
 275 Die met eem hebben vzeze gemaect;
 Want si dier verraeders scare

- Haten en hadden onmare.
 Met desen .ij. hebet Alexander
 Dien wech bestaen en menech ander;
 280 Want hen waren die strate ront.
 Het was so na an dien avont/
 Dat men in sterren mochte sien.
 Alexander hi scare mettien
 Al sijn volc in bieren/
 285 En voer in dierre manieren/
 Dat die een scare suzeken mochte
 Toter ander als hen rochte.
 Dus voer hi met groter cracht/
 Tote dien dat was midbernacht.
 290 Mettien quam Bzocubelus/
 Een ridder ute Paris huyg/
 En seide al oppenbare/
 Dat maer een mile en ware
 En een halve oer daer mede
 295 Al toter selver stede/
 Daer Bessus/ die mozbenare/
 Tege met sere scare.
 « Wacht wie ghi vaert daerwaert/
 Wacht dat ghi gewapen vaert/
 300 Dat u dat mozbedige diet
 En moge gesaden niet;
 Want die geenre genaden en hoeyt/
 Sem en roect wat bode hi beloeyt;
 Hier bi sijn si met groter were
 305 Die mozbenare en sijn here. »
 Dit waren Bzocubelus woze.
 Doe die geyere scare hoerde

- En Alexanders her /
 hadden si te meerre get
 310 Die mozdaren te bestaene :
 Met groter haest hozen si daen.
 Van der midbernacht toter dageraet
 So mochtmen hozen dat varaet /
 En wagen hozen / kerren /
 315 En Bessus carmen van herren /
 En elc mocht dien anderen wale sien
 Van dier volgen en blien.
 Die stubinge vander mouden
 Verbonkerbe die claerheit althouden.
 320 Alexander hiet dat her staen /
 Om dat tgestof soude vergaen /
 En hi daer bi bekinnen mochte
 Die mozdenare die hi sochte.

*Wie Bessus sach coninc Alexander comen , coninc
 Daris doet te wrekenē.*

- B**essus liet die ogen omgaen
 325 Van enen berge / daer hi gestaen
 Was hoge boben allen lande.
 Hi sach comen sine viande
 Slickende en gewapent wel /
 En menegen voetgenher sel.
 330 Stappans was hi in bare.
 Hets recht / want elc mozdenare
 Es coentre te done een mozdaet /
 Dan te doen een gode baet.
 Alse die Griecken Bessuse sagen /

- 335 Begons hen harde wale behagen ;
 Si sochten met kleenre macht /
 Al hadden si ongedeilde cracht.
 Hadde Bessus geweest also coene /
 Enege hoge baet te done /
 340 Alse hi te verraedene was /
 Ic dar mi wale vermeten was /
 Hi hadde so menegen conen begen /
 Hi hebde al die Griecken wale verslegen /
 En geluoken Nien lant ;
 345 Want hi hadde in sijn bekwant
 Veel meer dan Alexander /
 En duchteger dan een ander.
 Sijn volc hadde meerre cracht ;
 Want het stiep oec al die nacht /
 350 En hadde gehat so groet gemac /
 Dat dien Griecken al gebzac.
 Maer die anxt in die vrese
 Van der edeler griexe rese /
 En oec Alexanders naem /
 355 Die menegen coninc bede scame /
 En die menegen strijt verluan /
 Maecte so bluede menegen man /
 Die Bessus renger eren onnen /
 Dat si waenden sijn veruommen.
 360 Si scoten eer wapen of /
 En blouwen al doz dat gestof /
 Gelyc ocht meren onedel liede.
 Du hoert een deel wat daer gesciede.
 Doen dat die verreder sagen /
 365 Liepen si te Paris wagen /

- Narbesines en Bessus /
 En te Daris albus :
 « Ofte dijn herte blien begert /
 Soe sitte stappans op een peert /
 370 En blie / die Gziecten comen.
 Daer met ons / het saldi hzomen ;
 Soe machstu behalden dijn lijf ».
 Daris hadde onkwert eer bedzijs :
 Hi seide hjne dedes niet /
 375 Wat so eem barna gesiet.
 Hi seide : « Ic bidde u / ocht minen goden
 Dat ghi mi wilt doden /
 Si solen wzeken mine scande /
 En minen rouwen alte hande :
 380 Si solen wzeken minen rouwe /
 Des edels Alexanders trouwe.
 Ic bidde al wenende om wzake /
 In volge u doz gene sake /
 Ghi sijt mozdebich en sel.
 385 Die doet genoeght mi wel /
 En sien sal mi niet verbaren /
 En geen mesval sal mi / te baren /
 Quaden knechten doen volgen.
 Al es mi die aventure verbolgen /
 390 Sine mach mi niet beren nemme.
 Al dodt mi nu / ghi tve /
 Dat es mi dat leste ongeval /
 Dat mi die aventure geben sal. »

Wie Bessus en Narbesines coninc Daris doden en met
 spieten dor scoeten.

- Q**ualike bequamen dese wozt
 395 Dien genen die sie hebben gehozt.
 Bessus en Narbesines /
 Volgen hen sere / des sijt gelwes /
 En scoten op Darise / eeren here /
 Menegen spiet en menegen gere ;
 400 Si gaben eem menege diepe wonde ;
 Si gemisten doch ter selber stonde /
 Dant sine int herte niet en raechten.
 Maer die perde / die dien wagen hzachten /
 Slogen si doet / dat si dochten
 405 Dat si hem volgen niet en mochten :
 Hen tve stoerch Bessus / die dief /
 Die Darise hadden harde lief.
 Stappans doe dit was gebaen /
 Begonften si die vlucht bestaen.
 410 Bessus vloet in Bacteren lant :
 Narbesines vloet oec te hant
 In dat lant van Arcanie.
 Eere tve companie
 Vlouwten her in ter / daer si dochten
 415 Dat si een onthouden mochten.
 Daer bleben .v.° amirale /
 Schwapent uter maten wale /
 Die doer recht vanden lande
 Wonden hechten iegen die viande ;
 420 Want sine wacnden verkeren.

- Oer scaemden si hem der oneren /
 Dat si behalven souden dieben /
 En eer ere were doet bleven :
 Nochtoc dat si in twivel waren /
 425 Weder si heuen wouden waren /
 Soe eer viande weder staen.
 Mettien so quamen harde saen
 Uten dale die edel Gziehen /
 Die dien nacht al ober waecten
 430 Op die berge / daer si sien
 Menegen edel ridder blien.
 Die Gziehen waren van groten pzege /
 En hadden al den sin te wige.
 Dat wonder dat die coninc bede :
 435 Permenio en Philotes mede /
 Clitus en Antigonus /
 Cenus en Craterus /
 Polistratus en Poliperen /
 Mochtmen sien wonder doen.
 440 Chalomeus en Effeio
 Dabent recht beide also /
 Dat hise pzege diet sach.
 Daer bleef menech op dien dach.
 Men ghinc daer houwen en slaen ;
 445 Die bloede mochten niet ongaen /
 Noch ontcrupen / noch ontblien ;
 En mochte dien conen niet gesrien
 Dat hi verkeren mochte.
 Menech was daer die vercochte /
 450 Eer hi starf / sijn lijf wael diere.
 Nu hoert wonderlike maniere /

- Datmen cume geloben mach.
 Het screef die gene diet al sach /
 En vinc die bloede en sloech die coene.
 455 Daer waren veel meer barone
 Gebaen dan in dien wigge / te ware /
 Als en als dier Gziehen waren ;
 Dus wasser volx gebangen meer
 Dan es Alexander hadde eer ;
 460 Nochtan so bleefser oer doet
 Die .M.^e / die were groot
 Deden eer sijn dlijf verlozen :
 Het waren pzincken uyt vercozen.
 Die strijt was starr en groot /
 465 Cote battie coninc geboet
 Datmen bechten soude laten /
 En plegen bozt dier maten /
 En men dat striden laete bliuen.
 Daer waren genoegh der heytiben !
 470 Soe menech man wasser gebaen /
 Dat si trapmale alse beesten gaen ;
 Nochtan bleefser .iiij.^m doet.
 Daer en was ridder noch genoet
 Die wiste waer Paris were ;
 475 En men sochten her in tere
 Op al die wege die si mochten /
 Vinden dien coninc / dien si sochten.
 Maer ic ween sijn niet en bonden ;
 Want die gene die eem bonden
 480 Haddene geboert in een dal /
 Dart een lijf was ober al /
 Si eene straten op een slume.

- Hi was crant / hi lebede cume.
 Die stume heet Albene ;
 485 Tuschen Byzandijz en Mele
 En sijn niet .iij. soe soete bekken ;
 Ute eenre rochen comt si gestreken /
 En loept oter een soete sant.
 Daer quam gelopen altehant
 490 Polistratus / een griex man /
 Die harden groten dozt gelwan
 In dien stryde / diemen daer vacht.
 Der Albene heeft hi geacht :
 Mettier haest quam hi gereden /
 495 En veel na was hi leden ;
 Maer hi doch versach
 Dien wagen / daer Daris op lach /
 Staende al ongecovertuyert /
 Want het was te stücken gesuyrt /
 500 En die perde sach hi gluont.
 Dar leert voer hi in cozter stont :
 Darise vant hi daer ter stede
 Sere gelwont / en oec mede
 Int einde van sinen libe /
 505 En gelijc enen kentibe.
 Ongelije was hi dien groten here /
 Die wilen met groter ere
 Jegen Alexandere quam te wige /
 En die here met groten pyge
 510 Was van Percen en van Meden /
 En van vele goder steden.
 Polistratus conste wale
 Seibe iochijf en griexe tale ;

- Hi vzaegde we dat hi were ?
 515 « Wi vziert / » sprac hi / « Com wat here ;
 Bestu een Gzeer ? » « Ja ic / we du ? »
 « Hoer na mi / ic segge u nu /
 Ic was Daris wilen eer ;
 Nu heb ic geen geluc meer /
 520 Dat du verstaes mine tale.
 Die aventure heeft mi wale
 Geholpen / en ic danes eer sere.
 Hoer mi / en ic en bidde nemmeer.

*Wie en wat coninc Daris iegen Polistratus sprac, en
Alexandere enboet, doe lach gewont ter doet.*

- « **D**Wi / oft mochte gestien /
 525 We gerne soude ic sien
 Alexandere / ocht also were /
 En seggen eem dat ic begere !
 Ic woude hi mijn inde sage /
 En hi hoerde mine clage ;
 530 Wi souden so te gader spraken /
 Dat wi dien nijt al souden vzekken /
 En peys maken van ozlogen.
 Maer dit en wilt niet gedogen
 Die aventure en onse gode.
 535 Hier toe saltu wesen bode
 Cote Alexandere ; en ganc /
 En segge eem van mi groten danc /
 En dat hijt met rechte heeft verdient ;
 Want hi was soe groet een vziert
 540 Mijns kindz Daris en sijnre moder /

- Mijnre suster Dymen en minen vzoeder /
 En Kircolien mijnre dochter.
 Sine vzienscap es veel sochter
 Dan die vzienscap van minen lieden /
- 545 Die mi dus qualike verreiden ;
 Want hi hebet dien minen gegeven
 Soet goet en oec eer leven ;
 En die gene hebben mi doet /
 Dien ic bede ere groet /
- 550 En dien ic gaf lant en goet.
 Met rechte soude ic onbesjoet
 Hebben onder hen gesijn /
 Die mi namen dat leven mijn.
 Dus loenden mi mijn vziende /
- 555 Daer ic doegden iegen verdiende.
 Daer om bidde ic ulmen here /
 Dat hi mi wzeke also sere
 Alse hi woude dat ic hem dade /
 En mi were geballen scade /
- 560 En dien geuen doe selke recht
 Als men sculdich es dien knecht
 Te done / die sinen here verlaet
 Valschjelike met eure mazdaet ;
 Want hi maech bi mijnre doet
- 565 Exempel nemen harde groet.
 En alle die coninge die nu leven /
 Die dien lieden gebot uyt geben /
 Mogen hem wachten bi mi.
 Sie dat hi sulc rechter si /
- 570 Die grote here / van deser daet /
 En hen soe loen rer quaet /

- Dat hij en hebbe geen lachter /
 Dat men niet en segge hier achter /
 Alexander wze scandelike
- 575 Darise / dien coninc rike.
 Dit were oec grote scande /
 Seche hen mijn viande
 Alexandere / dien hobeschen coninc /
 Dat hi sculwe busdane dine :
- 580 Hi merke mine doet / en wzeke dan
 Minen lachter als gereecht man.
 Ic bidde dien goben van hier boven /
 Daer wi alle an geloben /
 En dien goben van der hellen /
- 585 Daer ic wesen sal geselle /
 (Dat si mi dese bede dan geben /
 In bidde nemmer in al mijn leven)
 Ic bidde dat die omganc /
 Ober vzeet en ober lanc /
- 590 Vander werelt wesen moete
 Onder Alexanders boete.
 Segge hem dat hi mi begrave
 Eerlike met groter have /
 Alse hi Celico mijn wijf bede.
- 595 Dit es Daris echterste bede. »
 Mettien trac hi een bingerlijn
 Met enen jaspe guldin sijn /
 Dat hijt dzoge tenen pzeente
 Dien coninc Alexandere in sine tente.
- 600 En dat coude vander doet
 Quam te sinre herten so groet /
 Dat rem ziel en lijf versciet.

- Die geest boert henen / en liet
 Dien armen lichame doet en rouw /
 605 En boert in dieſe Goeds geluout.
 Salech weren alle zielen /
 Wiſten wi / eer wi vielen
 In die quaetheit / in die sonden /
 Wat tozmente dat wi konden
 610 Daer men die sonden in becoept /
 Die men in dit lijf becoept.
 Wiſten wi in dit leven mede /
 We groet es die claerheide
 Daer die selege selen waren /
 615 So en souden wi niet begeren
 Anders goet / en verkeisen
 Daer wi die sele bi verliesen /
 Onsuberheit van lichaem
 En soude niet sijn bequaem /
 620 Wine souden niet ober iagen
 Cant en pert / huys en wagen
 In dien mede / in dien wijn /
 Daer die goliase gerne in sijn ;
 Wijn / claereit en bzuſcart
 625 En souden niet sijn so wart /
 Dat men so vele soude in gieten
 Dat hen queme te verdzete.
 Wiſten papen en clerke /
 Biscop en heren van der kerke
 630 Dien rouwe bander hetscher pine /
 Si souden scouwen symonine /
 Si souden noede eren neven
 Die grote / vette pzobende geben /

- Eer sijn te rechte werdich waren ;
 635 Men soude niet berropen / tuaren /
 Ons Heren erbe noch verjuren.
 Geloefden si wael dier Scristuren /
 Goeds erbe / datſ kerkeelic goet /
 (Hi stozter om sijn bloet)
 640 Dat souden hebben sine liede
 Doz vzienscap en doz miede.
 Een rjce man / die cume can beden
 Sinen pater noſter in sinen creden /
 Hebet pzobende en personaer ;
 645 Een arme clerc die bi eem staet /
 Die ter cure es wael fondert /
 Hebet cume dat hij bertert.
 Hier bi wert clergie onwert ;
 Dieſe de menege heeft begert.
 650 Wiſten si dien loen van der daet /
 Si souden scouwen dat veraet.
 Hedde dat heerscap och gelobe
 Dat groten sonden weren roef /
 Sine souden niet so vele striden /
 655 Noch ozlogen / noch oer beriden.
 Dzederic en hadde / datſ mijn waen /
 Den paus verdzeben daen /
 Die geheten was Innocent /
 Hadde hi versien dien tozment /
 660 Dien hi doget altehant.
 Owi / ocht ons were bekant
 Die suare val / dat suare sneven /
 Daer menech boſe in es bleven /
 En die ketel daer hi in wellet

- 665 Die quade die in die helle vellet!
Maer dit onselech erntse goet
Verblent so dieſe menschen moet/
Als wi volgen dien gewinne/
En dier riehent werden in inne/
670 Bedreget dieſe menschen vleesch en geest/
Ditſ dat ons dert alder meeste/
Hine en laettier selen niet gedinken
We saen die lichame sal stinken/
Hine laet ons niet gedinken dat
675 Die onse scyppere was/
Noch waerwert die sele geet/
Als vanden lichaem seer.
Hier bi vergeten wi der doget;
Hier bi begert die dulle ioget
680 Dattie nature weder staet;
Hier bi doet die mensche quaet/
En hi raect altoes niet
Wattieir selen gesiet.
Si deser talen est oec recht/
685 Dat Besfus / die quade knechte /
Niet en ontsach der werelt scande/
Noch oec die helſe viande/
Noch die gode van sijne wet/
Hine hebet sine siele besmet
690 Met sijnſ selfs heren doet :
Daer ane bede hi quaetheit groet.
Noctan Daris / al bestu bleben /
Jacob hebet rei deel bescreven/
In dieſe dijn o:loge inde dijn doen.
695 Meester Wouter van Zastelien

- Hi bozeide in latine albus/
Also als sinte Hieronimus
Aerſtwerf bescreef / met groter pine /
Uten grieyen in latine.
700 Al bestu doet / men sal di ere
En lof spzeken emmer meere /
Beide in walsch en in ebzeus/
En in griex en in caldeus /
En in dieſe en in latine /
705 Dat saldi grote ere sine :
Dijn name sal emmer leben /
Al es dijn lichaem doet bleben.

*Wie coninc Alexander hen hafte tote coninc Daris,
doen eem Polistratus die niemere bracht.*

- P**olistratus quam gebaren
Haestelike met eenre mareu /
710 En gaf Alexandere dat p:esent /
Dat eem Daris hadde gesent /
Dat was dat guldin vingerlijn /
En seide eem die tale sijn.
Also Alexander hadde gehoert
715 Al dieſe conincſ Daris wo:et /
Doer met haesten hi alte hant /
Daer hi dien doden coninc vant.
Doe hine sach also geluont /
Weende hi sere ter selver stont.
720 Hi ghinc sitten op dien wagene /
En begonste sere te clagene;
Hij hadde vergeten alden nijt /

- Die thuyssen him was lange tijt.
 Hi weende om sijn doet/
 725 Daer hi te bozen pine groet
 Dicke hadde om gedaen/
 We dat hine moechte verslaen.
 Mettien nam hi wel gereet
 Mettier hant sijn pellen cleet;
 730 Sine ogen dzoegde hi mettier slippe.
 Met dzoeker herten spzac hi : « Dicke
 Anderen troest in dit lijf
 So en hebet die heytijf/
 Sonder dattie grote ere/
 735 Eñ die name emmermeere/
 Eñ die daet biemen van hen seit/
 Dat daer ane geen inde en leit.
 Edel coninc Paris van Meden/
 Van Percen / van meneger steden/
 740 Eñ vanden lande van Perci/
 Men sal di verre eñ oec bi
 Van dinen groten daden spzeken/
 Eñ dies en sal di niet gebzeken
 Dine geeste eñ dine daet/
 745 Also langhe als die werelt staet.
 Du salt sere gelobet wesen :
 Men sal van dinen daden lesen/
 Om dat weers so cone
 Dattu iegen die griexe barone/
 750 En iegen dien coninc / eren here/
 Striden doz; dat was groet ere.
 Dat es die alder meeste pyhs/
 Dien du moges hebben in eenger wijs.

- Hedde dat mogen gestien/
 755 Dat ic di levende hadde gesein/
 Du sout; hebben gepzobet wel/
 Dat sachter es dan ielwent el
 Mi te sine onderdaen/
 Du sout; wesen / sonder waen/
 760 Boven alle coningen here/
 Sonder van mi / eñ nemmeere;
 Dijn gelike en weer geen ander/
 Sonder allene Alexander.
 Maer om dat die schelke beide
 765 Di sloegen / wert hen te lede/
 Eñ dijn grau haer ute steten/
 Dies en sal ic niet vergeten/
 Om dat men seggen sal na mi/
 Dat ic een hoveseh verwinre si.
 770 Al was ic tierst dijn viant/
 Mijn swert eñ mine rechte hant
 Solen doen wzaake groet
 Op dine viande doz dine doet;
 Also waerlijc mot ic doz baren
 775 Al die werelt mijne scaren/
 Van ozient tote occident/
 Eñ die werelt al omtrent/
 Eñ dye eylande vander zee/
 Eñ Dancrike doen so wee/
 780 Dat si moten gaen in hant
 Met alden van Oberlant;
 Also werlijc moet ic liden
 Montou den berch in dien tijden/
 Eñ dwingen dat volc van Spanien/

785 En dat wyde volc van Almanien /
 Polien en Lombardien /
 En dat lant van Romanien /
 En die cracht van Romen byeken /
 Als ic dijn doet sal wyeken. »

*Wie coninc Alexander coninc Daris balsamen dede,
 en een costelike graf makede.*

790 **D**at was Alexanders tale.
 Doen bede hinc balsamen wale
 Met dieren crude dien coninc.
 Dat bede die here om die dinc /
 Dat hi niet riken en soude ;
 795 Want men groeffene niet so houde.
 Hi bede tiersten maken een graf /
 Daer hi groet goet om gaf.
 Twe maber stene diere en goet /
 Daer vele ane gescreven stoet /
 800 Ware geleit die een boven den andere.
 Daer an stoenden salemandere
 En meneger hande oec diere ;
 Die onderste was roet als .j. vier /
 Die oberste steen hi was blanc /
 805 Dicke en groet / byeit en lanc.
 Apelles wasser meeste af /
 Die maecte die byouwen graf /
 Daer die vierde boec af seget
 Watter gescreven ane leget.
 810 Hi maecte an dien ondersten steen /
 (Dat en was logene engeen)

Dier platen van latoen /
 Wael gemaeet na eren doen /
 Daer op stoenden columnen .iiij. /
 815 Selberijn / groet en diere ;
 Die capitele met goude versiert /
 En twelwarf gepurgert.
 Effene gepast met metale /
 En gesozmert harde wale
 820 Tach daer op een wit sarc /
 Daer an stont dat diere werc
 Also alse Alexander woude
 Daer op gegoten al met goude.
 Apelles was wael geraect :
 825 Hi hadde dien sarc boven gemaeet
 Claerre vele dan een glas /
 En suberre dan noit water was /
 Scemerende gelijc kerstale :
 Dier sonnen geliken si wale.
 830 Die ronde bozme van certrike
 Wasser aen gemaeet byoperlike ;
 We si was gedeelt in drien /
 Also men wale mach sien /
 En die eylande diet hebet mede
 835 Salsmen nomen hier ter stede.

*Wie die werelt es in drien gedielt, als heir na
 gescreven steet.*

Die werelt es gedeelt in drien /
 Als men wael hier mach sien.
 Dat een deel hiet Asia /

- Dat ander deel Europa /
 840 Africa heet dat derde deel.
 Ane Asia soe es geheel
 Die een helfte van ertrike.
 Dat al der ierste coninrice
 Dat es dat ertsce paradys :
 845 Daer in steet dat selve rjhs /
 Daer Adam bi hzac rgebot ;
 Daerbi sloeten onse here God
 Met enen mure claer vierjn /
 Daer selege selen in sijn.
 850 Daer es een boem / heet lignum vite /
 Daer af so vintmen wonderes me :
 Wie soe van dier hzoecht ate /
 Hi blebe altoes in eenre mate
 Sonder ebel en sonder doet ;
 855 Dit es van houte wonder groet.
 Daer comen .iiij. rivieren /
 Die ghy moget hozen visteren ;
 Phison / die heet oec Ganges /
 Coemt van eenen berge / heet Cocobaces /
 860 En loept doz blant van India.
 Geon heet dat ander dar na /
 En Nilus so heet si mede ;
 Si loept doz menege goet stede
 En doz Egypten / dat heilge lant /
 865 Dat es menegen man becant :
 Bi Alexandzien / noch min noch mee /
 Soe velt si in die kroede Zee ;
 Si es gedeelt in .vij. sticken /
 Dat heb ic gelesen veel dicke.

- 870 Tigris heet die derde riviere ;
 Die vierde Eufrates / dus esser .iiij.
 Doer Ermenien spzingen dese .ij.
 Die ene loept al doz Caldee
 En doz doude Babylone.
 875 Eufrates es een riviere scoen /
 Naest dien paradyse si es /
 Daer bi menich lant / des sijn gewes /
 Allen lieden onbecant ;
 Want daer es menich serpent
 880 En hzefelike beesten /
 Det seggen ons die geesten.
 Dat alder ierste coninrike dar na
 Dat eest blant van India /
 En geet slut toter kroede Zee.
 885 Aen die nozt sijde / noch min noch me /
 Steet een berch / heet Caucasus /
 Aen die weste sijde Oceanus.
 In Endi / na minen waen /
 Es een eylant / heet Appzobane /
 890 Daer .x. stede binnen staen.
 Etes iaers sijn daer / sonder waen /
 Twe somer en twe winter mede /
 En daer in die selbe stede
 Gzoit dat cruyt in allen tijt /
 895 De vogele hebben daer groet belijt.
 Twe eylande sijn dar na ;
 Dat een heet Argette / dander Crisa.
 Daer sijn die berge gulden roet /
 En dar toe menich hzake groet /
 900 En die vogele grijp / die daer wachten

- Tegen alle man met crachten.
 Die berge van Caspia
 Sijn ant lant van India/
 Daer Alexander / die coninc /
 905 Menegen coninc in bevinc
 Tussen der see en dien berge /
 Van resen en van dwerge /
 Van Soch en Mogoehs geslachte /
 In weet wat dubel dar bzychte;
 910 Dese eten liede en oec beesten /
 En dzynten bloet / seggen die geesten.
 In India liggen waerlike
 .XCVII. coninc /
 En daertoe menegerande lieden /
 915 Die ic u een deel can bedieden.
 Een iersten sijn daer Germane /
 En Coacren oec / als ic wane;
 Al selke boem oec daer staen /
 Dat si boben dien wolken slaen.
 920 Int geberchte wonen Pigme /
 Liedekin harde cleen /
 Die iegen die cranen houden strijt /
 Want si in dien oegste tijt
 Nemen willen eer cozen /
 925 En eer lant alte testozen;
 Si dzygen kindere tot .iiij. iaeren.
 Daer weest peper oec / te waren /
 Het es wit van rechten arde;
 Dan iagen si ute eerre varde
 930 Die serpente al met biere;
 Dus werdet van bzygnre maniere.

- Binnen .biij. iaren werden si out /
 Dat si verliesen eer gekout.
 Daer wonen inne Acrobine /
 935 Grote liede en sine :
 Die sijn .xij. ellen lanc.
 Daer es luttel ieman so cranc /
 Si en houden menegen strijt
 Tegen dies vogels grijps gebijt :
 940 Achter sijn si lyvarde / bozen aren /
 Dus eest bescreben / te waren.
 Daer es volc van Suricolet /
 Dat elc man sinen vader et /
 Ofte sinre moder / als si sterben /
 945 Ofte als si van ouder bederben.
 Diere niet en et hebes scande;
 Want hetes sede in dien lande.
 Dat sijn liede die roe vlesch eten :
 So sterc sijn si en so vermeten /
 950 Dat si enen verwinnen wel
 En achter suemmen; si sijn so snel /
 Dat si dzynten die sout see.
 Darna so es wonder mee :
 Daer sijn liede met bzyden boeten /
 955 Gescepen alst weren loeten /
 Die ander hups geen en maken
 Dan si op heffen met blaken /
 En bescremen hen dien regen.
 Ander liede wonen daer iegen /
 960 Die hebben en elste hant
 .XV. vinger / datz vercant /
 Ten elken voet .xij. teen /

- Dat en es logen engeen.
 Daer sijn liede / dat's wael cont /
 965 Die hoede hebben als een hont /
 En lieden met langen clauwen ;
 Secliet sijn si met huden graulwen /
 En alsi spzeken / talre stont
 Vassen si ocht weer .j. hont.
 970 Oec hoer ic in boken sagen /
 Dat daer somme vzwouwen dzagen
 Szautwe kinder ; in eer ouden
 Werden si swart / en si behouden
 Eer lijf so menech iaer.
 975 Ander liede wonen daer /
 Die kinder dzagen .v. te samen.
 Dits als waer als amen :
 Mar .viij. iaer en mogen si leben.
 Ander liede wonen daer neben /
 980 Diemen heet Krismaspi :
 Mar een oge en hebben si /
 Die steet hun int sozhoet bozen.
 Ander volc es dar na gebozen /
 Die op enen boet oec gaen ;
 985 Een arm es hun gestaen
 In ere bozst te midden werbe ;
 Si lopen harder dan perde /
 Gelfje als een vogel bloge /
 Ofte als men scote met enen boege.
 990 Daer sijn liede sonder hobet /
 En hen staet oec / die's gelobet /
 In eer scouderen ; ere mont es
 In eer bozst / bes sijt gewes ;

- Gebozstelt sijn si als swijn.
 995 Ander liede daer bi oec sijn /
 Die bi den roke van enen appel leben.
 Gange's die flume loept hen beneben.
 Riken si oec enen stanc /
 Si sterben daer af / si werden so cranc.
 1000 Serpent machmen daer oec binden
 So starc dat si dien herte verfinden /
 En si swemmen ober die zee.
 Nochtan vintmen wonder's mee :
 In Gange's so vintmen ale
 1005 .XX. boet lanc / bi getale.
 Daer sijn woyme met .ij. armen /
 So starc sine laten niet geharmen
 Euen starken olifant /
 Sine verdzinken altehant.
 1010 In die see oec van Endi
 Vintmen flecken / so groet sijn si
 Dattie liede huse maken
 Van eren scellen / in waren saken /
 En en es logene engeen.
 1015 Daer so vint men selke steen /
 En adamante die sijn so starc
 En machse dzeken geen warc /
 Sonder die's box bloet allene.
 Dat's wonder van enen stene.
 1020 Cussen Inden en Cygris
 Leet een lant / dat geheten is
 Parcia. In sine wilke
 Sijn .xxxij. coninclike.
 Parcia hetet bi rechter namen /

- 1025 Om liede diere ierst in quamen /
 Die Perren hieten te bozen :
 Van den Eiten waren si gebozen.
 Dat een rike heet Aertusia /
 Doz een pozte daer na
- 1030 Wilen eer geheten was /
 Also als ic in dien boke las.
 Assuria / datz waer dinc
 Dat van Assur / dien coninc /
 Ontfinc sinen rechten name /
- 1035 En bleef eem oec sint bequame /
 Om dat was talder ierst sijn lant /
 Dat leget barna altehant.
 Sijn ouderbader dat was Noe /
 Die voer oter die Rode Zee /
- 1040 En sijn vader dat was Sem /
 Die ierste coninc van Salem.
 Dat na dat lant van Meden /
 Met meneger goder vaster steden /
 Dat na die coninc Medus heet.
- 1045 Darna leestmen dat Perren steet /
 Dat somme liede heten Perci /
 Dat heet na dien coninc bzi
 Perceuse / Jupiters sone ;
 Hi maecte ene stat wel sone /
- 1050 Die Alexander bzae te sticken :
 Genoemt hebbe se oec diecken ;
 Percepolis es si genant /
 Daer men tiersten binnen vant
 Die ybozie / diez sijn gewes.
- 1055 Daer es een steen / heet peribes /

- Die een minsehe bescont /
 Alsmen iekent vaster hout.
 Dien smeliten vintmen daer mede :
 Sine grote crachtegebe
- 1060 Die wasset beide en waent
 Mettier maen en elker maent.
 Van Enggris toter Eufraten
 Legt een groet lant utermaten /
 Dat heet men Mesopotamia /
- 1065 Doze een lant dar na
 Herstwerf geheten was.
 Ic daz mi wel vermeten daz /
 Dat daer inne staet Ninibe /
 Dze dachbart lange en mee ;
- 1070 Die maecte Ninus hier tebozen /
 Die ute Grieken was gebozen /
 Die eerste ozlogs man ertrike :
 Dit es waerheit sekerlike.
 Daer es dat rike van Babylone /
- 1075 Dat Mensroet harde sone
 Makebe. Ninus wijs / Semiramis /
 Makebe dien mure die daer es :
 .CC. ellen es hi hoge
 (Dat seide die gene die niet en loge)
- 1080 En .i. ellen es dicke
 Van sconen stenen wel gemicke ;
 En .xl. milen es die omganc
 Met hondart pozten / sonder wanc /
 Segoten al van metale /
- 1085 Starc en groet / en gemaect wale.
 Doer die stat loept die Eufrate /

- Daer an steet dat oude gesate /
 Die oude toz / die Menstroet wazachte
 Dier milen hoerge / met sinen geslachte.
 1090 Daer bi eest blant van Calde /
 Daer vzoede lieden wonen mee
 Dan sterren ban in enich lant /
 Dat nu ter werelt es becant.
 Astronomie was daer iersten vonden /
 1095 Also als ons die boeke vonden.
 Daer bi dat lant was Arabia /
 Daer bi die gode stat van Sabba /
 Daer Sibilla was gebozen /
 Die versochte hier tebozen
 1100 Salamone / dien coninc here /
 Want hi conste wijsheiden mere
 Dan iemant conste verre oft nae.
 Die stat steet in Etyopia.
 Nu hoert allegader hierna.
 1105 Int lant van Arabia
 Leget een berch / heet Synay :
 Daer leget een maget vzi
 Begraven / Sente Kateline /
 Die die ingel groven sonder pine.
 1110 Daer ontsinc Moyses die wet ;
 Dies moet ons allen sijn te bet.
 Daer wonen die Moabiten /
 Amoniten / Idumien en Maditaniten.
 Tusschen hier see en Eufraten
 1115 Es een goet lant utermaten /
 En es geheten Surie /
 Van enen coninc vzie /

- Daert wilen na was genant.
 Daer staet in dat selve lant
 1120 Ene stat die Damasch heet /
 Daer een flume doz geet /
 Die Farfar geheten es.
 Daer steet inne / des sijt gelwes /
 Antjiocien / die wel rike stat /
 1125 Daer dat kerstenheide doz sat /
 En die coninc Cozbyant
 Verdruben met bechtender hant.
 Datz oec der Fenicen lant /
 Dat van Fenix es genant /
 1130 Die Agemoz soen oec was /
 Die Tyren makebe / daer men af lag
 In dierden boec te bozen /
 Daer menech mensche bleef verlozen.
 In Fenicien staet Surs /
 1135 Dar vzaichte wilen groet suceurs
 Markaris van Monfraet /
 Dat in diebsce bescreven staet.
 Daer bi so es oec geset
 Ene edel stat / heet Aset ;
 1140 Een berch / heet Libanus /
 Leget in Fenisen / segt men dus
 Datter die reder boem op staen.
 Daer in spzinget / sonder waen /
 Die Jodaen / die daer loept /
 1145 Daer onse Here was in gedoept.
 Palestine es oec daer mede /
 Darna een gode stede
 Was geheten Palestijn /

- Die noch leget oec daer in/
 1150 En nu heet si Escalion/
 Doz dat die hertoge van Volion
 Dode menegin Sarassyn/
 Dies mote hi gelobet sijn.
 Darna es Naden lant/
 1155 Dat na Judas es genant/
 Jacobs sone dies patriarchen.
 Daer steet dat huet van assen kerchen
 Iherusalem/ daer nu te tiden
 Die heidene ute en in riben.
 1160 Daer na es gestaen Galilee/
 Daer Got ghinc op die zee;
 En daer na soe es Nazaret/
 Bi Montabur es si geset/
 Daer onse Here was gehoet/
 1165 En daer hi oec stozte sijn bloet
 Menech edel kersten degen/
 Die te dien tiden waren verslegen/
 En dat die edel coninc Wijt
 Tegen Sallabine hielt strijt.
 1170 Daer an leget oec Sodomia/
 En dar tho Gomoza/
 Daer .b. gode stede stoenden/
 Die God selve doz eer sonden
 Met sulphur en met biere onstac/
 1175 En God soe eer sonden wzac;
 Want daer es die Kode See:
 Daer en mach min noch mee
 In bloeten en geet te gronde;
 Si ontset in eren monde

- 1180 Algader die slume Nozbaen.
 Daer bi wonen/ dat ic waen/
 Agriene en Naboziene/
 En ander geslechten tiene/
 Die sijn van Hismaele geslachte/
 1185 Die dit lant houden met crachte/
 Die solen die werelt winnen
 Met crachte en sonder minnen;
 Al die werelt sal onder hen staen
 Te cheinse en oec in dienste gaen;
 1190 Allen dien eylanden vander zee
 Solen si doen harde wee/
 En hebben een deel in ere gewout
 Dier waerheit richte en eer gout;
 Dus eest bozacht in waren dingen/
 1195 Dat Ismaels kinder solen volbzingen.
 Nu seggen papen en klerke
 Dat diese liede en eer gekerke/
 Dese Tatre/ die nu es soe vout/
 Assen dwingen met gewout/
 1200 Dat sijn Ismaeliten/
 En pzovent bi abiten/
 Dat sijn al dwingen/ sonder waen/
 En hem niemen en mach ontgaen;
 Also alse Alexander dede.
 1205 Men leest oec in dier selver stede/
 Dat Alexander was een plage
 Ober gode en ober quade/
 Die God selve sinde mettier hant/
 Om die quaetheit die hi vant.
 1210 Aldus solen dese comen/

- Die wi Cateren hjozen nomen :
 Om die quaetheit / diemen volbzingen
 Wille / solen si die werelt dwingen /
 En solen Gods gesellen wesen /
- 1215 Als men hier af bindet lesen.
 Recht zut van desen lande
 Es Egypten al te hande /
 Dat alder ierste heet Epla;
 Over een wisse daer na
- 1220 Wan Augustus al dat lant /
 En hiet Egypten al te hant.
 Die Rode Zee es ant oest ende /
 Daer Moyse's met genende
 Esolc ober leide; dies hebbi hi danc /
- 1225 Want Pharao al daer verdzanc;
 En geet west tote Oestrike :
 Men hinc geen sijn gelike /
 Noch da soe gode stede staen.
 Nilus hebet al bevaen /
- 1230 Die dat op oer Ganges heet.
 Men leest dat daer binnen steet
 .C.M. goder steden.
 Men leest an die dage van heben /
 Datteir noit geswert ober en leet /
- 1235 Noch van regene en wart weer;
 Maer Nilus / die claer ribiere /
 Hebet al sulke maniere /
 Dat si weest en maect nat
 Algader Egypten lant; om dat
- 1240 Machmen cozen winnen gereet.
 Daer es een stat de Ceben heet /

- Die Catinus maecte / Agnoers sone /
 En hietse Ceben na dat gone
 Die hi maecte in Griecken lant /
- 1245 Die Alexander / die coene wigant /
 Al verkerende in dien velde /
 Alse u die eerste boec vertelbe.
 Daer was Sente Maurins gebozen /
 Die Maximianus hier tebozen
- 1250 Ontlibede en die gesellen sine /
 Ombat si waren kerstine.
 Daer ane es grote woestine /
 Daer Nozimas en die gesellen sine /
 En daertoe menich eremite /
- 1255 Gode dienden met groten blite.
 Cambices dese hiet
 Die verwan Egypten diet /
 En maecte een stede scone /
 Die hi hiet Babylone.
- 1260 Daer es Babylonien kaer /
 Die nu thoet es / dat's waer /
 Van algader dien coninclike /
 Daer maecten si degenlike
 Alexander / die vzie /
- 1265 Ene stat / heet Alexandzie /
 Daer hi es begraven
 .Nu terstont met groter haben.

Wie die lande heten dar Bessus en Narbines clouwen,
doen si Daris hadden doel.

- N**em ic weder mine bart
Van dien oesten te westen wart /
1270 Coten berge / heet Caucasus /
En telle u daer af albus.
Sijn oest ende es een deel verheuen
Tegen die zee / en comt gebreuen
Recht ober tote European.
1275 Binnen dien berge / daer hi es open /
Es dat lant van Amosonia ;
(Die Massa geheten sijn dar na /
En die Colken en die Sarmataen /
Dits weres holt utermaten)
1280 Dat es dier maechden lant.
Daer was Cyrus / die wigant /
Verslegen vander coninginnen /
Om dat hi dat lant waende winnen /
Die was geheten Chamaris.
1285 Ane die nozt sibe loept Fastis /
Ene seone riviere / al te hant.
Daste dar an ligt Bacteren lant /
Die na een watter Bacteren heet /
Dat daer in den lande geet
1290 Daer Bessus / die mozbenare /
Was geblouwen met siere scare /
Doen hi Darise hadde verslegen.
Een ander lant es daer iegen /
Dat es gheseten Arcanie ;

- 1295 Daer bloe met siere companie
Narbines / die selle man.
Van enen bosce / liegt dar an /
Hebet Arcanie den name ontsaen /
Daer vogele in sijn / sonder waen /
1300 Eer bederen seмерen met nachte.
Daer bi woent volc van crachte /
Beide Siten en oec Hunen /
Die met Ettelen / dien bzunen /
Alle die lande die nu sijn
1305 Tusschen Spanien en dien Kijn
Doz bozen met ozlogen.
Danen mochtmen sien van hogen
Bergen / die daer liggen bi /
Die heten tsolc van Hypozizi.
1310 Ober dien berch an die nozt sibe /
So waiet emmer in allen tide
Die nozden oft die nozdoesten wint /
Hier an leget niet een twint /
En dit heet dier Carteres lant.
1315 Daer bi leget althant
Albania / om dat dat volc al daer
Gebozen wert met witten haer.
Armenia dat ligt daernaer :
Noch so es die arke al daer
1320 Op enen berch / heet Ararat /
Daer Noe selve binnen sat /
En boer op / doen die lobie ghinc.
Dit es gekwaerlike dinc.
Daerna es Iberia /
1325 En dar na Capadocia /

- Die die namen souden ontsaen
 Van steden / die daer binnen staen.
 Daer sijn merien / sonder waen /
 Die mettien winde holne ontsaen /
 1330 En sine leuen maer altoes .iiij. iaer.
 Dit leest men al ober waer.
 Daer es dat minder Asia /
 Dat al omtrent wel na
 Beloken es mettier zee,
 1335 Daer ic u af sal tellen mee.
 Ene pozt es die dat lant /
 Die Efeus es genant /
 Die maecten die wijs wilen eer /
 Doe sij blant / en dar tjo meer /
 1340 Habben gewonnen herre en na /
 Die wijs van Amasonia :
 Daer legt Sente Iohan ewangeliste /
 Die Gods verholenheit wiste.
 Dar na es Macedonia /
 1345 Dat te bozen hiet Berica /
 En nu hetet Betulia /
 Van enen coninc dar na
 Wat geheten Titinus :
 Oec hter ene stat albus.
 1350 Ene stat es oec dar na /
 Die heet Nijt / ochte Nictena.
 Dit lant van Bitinia
 Heet oec dat meerre Frigia ;
 Daer staet Smircia / die stede /
 1355 Die Cesus maken bede.
 Gallacia dat es daer bi /

- Dat na Gallen hetet bibi /
 Want hi mettien coninc Vitine
 Dat lant woumen met groter pine.
 1360 Dar na so es dat minder Frigia :
 Ene dochter hadde Europa /
 Daert ierst was na genant.
 Daer bi so was een ander lant /
 Dat geheten es Dardane /
 1365 Na Dardanoise / na minen wane /
 Die was Jupiters sone.
 Daer es Croien / daer die gone
 Van Griecken boz lagen
 .X. iaer / eer sise gewonnen sagen.
 1370 Darna soe es Tacaone ;
 Daer loept ene ribiere scone /
 Die wilen Erimis hiet :
 Eer sant was goul / en el niet.
 Lidia soe steet dar na /
 1375 Die van Libuse dien namen wan.
 Sijn broder hiet Merinis /
 Daer een pozte na geheten es /
 Die geheten es Clariena.
 Daer na soe es Hsauria /
 1380 Dat van der lucht ontfect dien name /
 Want si es daer so bequaeme.
 Sicilia soe es oec daer an /
 Dat Alexander / die edel man /
 Scoffierde Darise dien coninc /
 1385 Dat Cilix dien naem ontfinc /
 Dies rhes Agenez sone /
 Dats een berch als die gone

- Die in latine *Caurus* heet /
 Dat leestmen dat *Cecen* steet /
 1390 Die *Perceus* maecte hier tebozen /
 Daer *Sente Paulus* was gebozen.
 Dar na so es *Licia* /
Hidra / *Pausilia*
 En *Ponten* / dat grote lant /
 1395 Daer *Obidius* was versant /
 En oec mede *Sente Clement* /
 Daer op rechte die see ent.

*Wie dat lant van Europen en ander lande daer bi
 gelegen sijn.*

- A**sien hebben wi doz lopen ;
 Nu solen wi seggen van Europen.
 1400 Dat es terden deel van ertrike :
 Het was geheten sekerlike
 Na een dochter / hiet *Agno* /
 Die *Chieren* hadde menegen toz /
 En was *Europa* genant.
 1405 *Jupiter* / die grote tyrant /
 Hi ontfoerdsse eren vader :
 Daer na soe heet dit algader.
 Men die noztside daer bi
 Ligger berge / heten *Aese* /
 1410 En een ribiere / heet *Cancis* /
 Dat na enen coninc geheten is /
 En die vierde *Meotides* /
 Daert bi gescreben es
 Van dien lande van *Asia*.

- 1415 Bi eenre stat van *Meodocia*
 Saen die marchen toter see :
 Dus deilden si die lande ontwe.
 Van *Canais* recht suut
 Niet een lant / dat es al uut
 1420 Gedelt mettier *Donouwen* /
 Dat heet / te minen trouwen /
 Dat nederste *Cecya* ;
 Darna lecht *Alenia* /
 Soblant / *Ujstant* en *Puzen* /
 1425 *Hongerien* en *Kusen* /
 Daer kien es die gode stede
 En die beste veel van kerstenhede /
Bulgerie en *Pollane* /
 Behem en oec *Comane*.
 1430 *Cusfen* *Moniou* en dier *Donouwen*
 Legt een lant / daer scone vrouwen
 Harde veel binnen sijn /
Germania hetet in latijn :
 Het geet al west toten *Rine*.
 1435 Men die nozt west side sine
 Coept een ribiere / heet die *Elve* :
Swaben leget an dat selve
 Daer die *Donouwe* spzinget in.
 .*R.* ribieren fallen daer in /
 1440 Min noch meer / in die *Donouwe* /
 Dies es si alte water vrouwe.
 Al meeste dzagen si al scepe
 Van die ballen in eren grepe ;
 In .bij. stucken / noch min noch mee /
 1445 Dalt si dan in die see.

- Van denen ober .xl. milen
 Machjmen beseffen / sonder ghilen /
 Eren stroem al in die zee /
 En versch oec dzyinken / dat es mee.
 1450 Dar na esser Dyancken lant /
 Dueringen / Veieren al te hant /
 Sassen en Westfalen mede.
 Algader dese gode stede
 Hiet Almanien wilen eer /
 1455 En dar thjo lants veel meer.
 Vander Elven al neder waert
 Legt Dyzelant ane die bart :
 Cussen Elven en sinen val
 Hiet wilen eer Dyzelant al.
 1460 Ken die noyt oest sibe es Denemarke /
 Daer waren wilen helbe starke.
 En bat oest so leget Sweden /
 Een lant met veel goder steden.
 Noythwegen es bat noyt.
 1465 Men vint geen lant bat noyt.
 Du keric weder ten oesten wart.
 Van der Donouwen ter see wart
 En tusschen dier Dardel See
 Ligger conincrike twee ;
 1470 Dat een heet Panonia /
 Dat ander heet Messia :
 Daer an so es Bulgerie.
 Cracen dat es daer bie /
 Dat na Asets sone Cyrus
 1475 Herstwerf geheten was.
 Constantinopete / die gode stede /

- Die Constantijn maken dede /
 En na eem es genant /
 Staet daer in dat selve lant.
 1480 Algader hetet Gzicken / entrouwen /
 Cussen dien Haez en dier Donouwen ;
 Wilen eer doen hiet Cetyn :
 Een lantschap es daer in /
 Dat heet men Dalmacia ;
 1485 Ene stat steet dar na
 Die es geheten Epyrrus :
 Accilles sone heet albus /
 Die selve Epyrrus hiet.
 Daer es een fontein / en liege u niet /
 1490 Daer men in lescht enen bzant
 En weder ontsteet altehant.
 Een noyt es daer na /
 Die es geheten Canonia /
 Die Ectoys hoeder Helenus /
 1495 Datoen hiet menne albus.
 Daer so steet ene stede /
 Die Molosus maken dede /
 Pirrus sone / en dar na
 Hiet die noyt Melocia.
 1500 Athenen steet daer bi /
 Die Eucroys / een coninc bzit /
 Herstwerf maken dede /
 Die Alexander destruerde /
 Bedi dat sine verwerde.
 1505 Cassalia / bat gode lant /
 Dat van Cessaluse es genant /
 En dar thoe Marebonie /

- Daer Alexander / die byzie /
 In was gebozen en geboet
 1510 In daer lecht sijns vader goet.
 Men leest dat daer Olympus staet /
 .I. berch die boben dien wolken staet.
 Daer es Cozinten / een stede scone /
 Daer Alexander in spien crone.
 1515 Archadia die stat daer te hozen /
 Daer Jupiter in was verlozen.
 Een steen es daer / heet alvestoen ;
 Soe wonderlike es sijn doen /
 Wozt hi enewerf onsteken /
 1520 Sijn bier en mach niemen bzenen.
 Dat hoge Panmonia es dar naer :
 Ober waer leestmen dat daer
 Sente Mertijn was gebozen /
 Die met Gode es vercozen.
 1525 Daer bi so es Utrucia /
 Van enen water dert na
 Was genant / dat Uster heet /
 Dat uter Donouwen geet.
 Italiaen heten in latijn
 1530 Alle die liede die nu sine
 Tusschen die Suut Ze en Moniou /
 Waer bi dat es / dat segge ic u /
 Een coninc was in Cicilie /
 Die daer coninc was een wile /
 1535 Die was geheten Italijs ;
 Dar om hetet blant albus.
 In die nozt sde es Lombardie /
 Daer in stee menege stede byze.

- Wozt bazt suden es Tuscanie.
 1540 Spanien dat es daer ant ;
 Daer hintmen dien goden wijjn /
 En vaste bozge daer binnen sijn.
 Daer bi es Cathie ;
 Daer steet die edel stat / die byze /
 1545 Roma / thoet van European /
 Daer menech hebet toe gelopen /
 Die Romulus wilen eer stichte /
 Daer Obidius veel af bichte.
 Dar na so es Polien gelegen /
 1550 En Calabzen daer iegen.
 Cueningen die stat es der na /
 Dat eest ende van Italia.
 Die Rijn spzinct onder Maniou
 En loept recht nozt / segg ic u /
 1555 Datse die zee dan onfaet.
 Alle die lantscape die nu gaet
 Tusschen den Rijn en Bacteren lantse /
 En hiet Gallien en daertoe meer.
 Doe quam Franke / die coninc /
 1560 Die met Eneas van Troien ontginc /
 En maecte Troien op dien Rijn /
 Dat nu heet Santen : al wozt sijn /
 Het lach algader in desen wike /
 Doen hi blant van ertrike ;
 1565 En nu hetet som Rozeine /
 Som Elsat / som Ardenie /
 Tiraten en Venegouwen /
 Zabant en Waspegouwen /
 Vlaenderen en Vermendois /

- 1570 Rechte Franke en Artoes /
 Nozmandie en Spanien.
 Galle gaet tote Carcangen /
 Dat heet wale gecleedde Gallen :
 Dat en es niet cont hen allen.
- 1575 Een ander Gallen es barna /
 Dat heet dat harde Gallia ;
 Want die liede die daer waren /
 Waren altoes met langen haren.
 Tartanien es in dit Gallen /
- 1580 Dat suut der Rozen met allen /
 En gaet bozt toter Kronen.
 Daer in steet menege stede scone /
 Daer in es Verien en Aberne /
 En Bozgonbien / en menge taberne
- 1585 Es daer binnen van goden wine /
 En daer binnen es Limosne /
 En die weelde Kirozbaen.
 Dus eest gedeelt / na minen waen.
 Tusschen dien berech ender Kone
- 1590 Es dat wilde lant van Nerbone /
 Dat heet gebarde Gallia ;
 Dat will ic u seggen war na :
 Om dat die liede hier tebozen
 Ser barde niet en scozen /
- 1595 Breide massage en colone.
 Daer steet die stat van Nerbone /
 Harleblanke en Mouplier /
 En Provence en menech fier
 Provensael daer binnen es.
- 1600 Nerbelose / des sijt gelwes /

- Leget in dat Gallen mede /
 En daer toe menege gode stede.
 West daer na leget Aueiou /
 En dat lant van Pontu /
- 1605 Dat heet Aquitania /
 Om dattier verre en na
 So vele rivieren lopen.
 Calre west van Europen
 Dat es Spanien / dat gode lant /
- 1610 Daer Hercules / die wigant /
 Sine columnen heeft gesat /
 Dat die degen om dat /
 Want hi woude geweldeliche
 Tusschen Europen en Affrike
- 1615 Ene bzugge ober die see slaen /
 Daer noch sine columben staen.
 In Spanien leget altemael
 Dat conincrike van Poytigael /
 Castele / Gallicien en Agaroene /
- 1620 Cibiken en Lissboene /
 Daer Wires groet heer was /
 Als men int dietsch van Troien las.
 Hier ent die tale van Europen ;
 Du will ic bozt in Affriken lopen.
- 1625 Affrike ontfinc dien name
 Van enen man / die van Habzahame
 Was comen / die Affer hiet /
 En gaet oest / in liege u niet /
 Tegen Egypten an dat lant /
- 1630 En geet bozt tegen Spanien lant.
 West om gaet sine strike

- Coten west en van ertrike /
 Daer eest lant dat heet Lika /
 Dat meeste lant van Africa /
 1635 En daer es dat beste cozen lant /
 Dat noit man in die werelt vant.
 Darna es een lant / heet Concis /
 Daer Karthago binnen is /
 Die beeste stat van Africa :
 1640 Die maecte geweldelike
 Ene vrouwe / hiet Dido /
 Die wart siber harde onvzoer /
 Want si do2 Eneas minne
 Soe sere wart uten sinne /
 1645 Dat si eer selven sloech te doet.
 Dat was scade harde groet.
 Ageno2 was eer vader /
 Dies Cyren was al tenen gader.
 Darna so liet Cretulia /
 1650 En darna Numedia /
 Daer Jugurta here in was.
 Daer stoet die stat / daer in las
 Die Sente Augustijn /
 Die heet Hippone in latijn.
 1655 Etyopien es danen suut wart /
 Dar na Etham geheten wart.
 Dus vintmen Etiopien dzie :
 Das en es / dat segmen mie /
 Voben Egypten dat Etyopien /
 1660 Daer Nilus uut comt gelopen ;
 Die ander staet dat Indien na :
 Daer staet die stat hiet Sabba /

- Daer Sibilla vrouwe af was /
 Als men hier te voren af las.
 1665 Daer berde es in Africa.
 In elc vint men sekerlike
 Swarte moze menech een /
 Dat en es logen en geen.
 Suut wart van desen Etyophien
 1670 Ligger grote woestinen open /
 Allen lieden onbekant ;
 Want daer es menech serpant /
 En dar toe menech bier /
 Allen lieden wel ongehier /
 1675 En do2 die hitte vander sonnen
 Es dat lant al ongewonnen.
 Dar na soe es die grote zee /
 Daer in vintmen wo2ders mee :
 Dat sonnensijn maectse so heet /
 1680 Dat si waltet also gereet /
 Alst duater doet ober dat bier :
 Daer es menech besch ongehier.
 Daer lecht een berch / heet Adalas /
 Daer na een coninc geheten was ;
 1685 Africa was eem onderdaen /
 Ablas heet hi / sonder waen.
 Op dien berch sat die coninc vzie /
 En screef astronomie ;
 Ptotheus was sijn vader mede /
 1690 Die een beelde oet spreken dede.
 Africa es een groet lant /
 Dat meeste deel es onbecant
 Al dien lieden die nu sijn /

- Om dat heet sonnensijn.
 1695 Affrike laeten wi nu staen /
 En ten wilden eylande gaen.
 Cypzen legt en die suut see
 Iegen Surien / min noch mee.
 Wat oesten legt Griecken lant /
 1700 Dat na dien coninc Creten es genant.
 Wat oest soe legt Abidos /
 En daer na soe legt Colcos /
 En daer na legt / die es sijn gelues /
 .XIII. Cyclades:
 1705 Eylande sijn also genant /
 Die liggen iegen Assien lant.
 Dat meeste dar na heet Delos ;
 En dar na legt Samos /
 Daer was gebozen Pittagozas /
 1710 Die binder van musiken was.
 Erdene potte waren daer
 Ierst gemaect / dat was waer.
 Cyrcilien dat leget daer na
 Bi den lande van Italia :
 1715 Daer es die berech van Uthane /
 Die altoes bernet / als ic wane.
 Bi Sicilien in die wilde see
 Liggen lande / heten Olee /
 Die bernen oec in allen tiden ;
 1720 Dat seggen si dier bi liben.
 Bi Anase / dat in Affrike es /
 Liggen eylande / heten Sozgebeg.
 Ovet waer segg ic u mee /
 Wat ute in die hete see

- 1725 Lach dat grote eylant /
 Dat hadde enen merren rant
 Van Europen of Affrike /
 Dat verdrues gemeinlike
 Met al dien volke dat daer sat.
 1730 Plato bescreef ons al dat.
 Daers nu de see gestozmt van hitten ;
 Dat seggen si die daer bi sitten.
 In Nilus so es een eylant /
 Dat Meroc es genant :
 1735 In dien somer so en es daer
 Engene scadulve / dat es waer /
 Alse die sonne es te middage.
 Daer in steet / dat es gene sage /
 Ene stat / heet Sienee.
 1740 Daer in es noch wonders mee :
 In die stede so es een put ;
 Alse die sonne ter hoehsten sit /
 Schint si recht tote op dien gront
 Necht neder ter selver stont.
 1745 Dien put maecten die filosofiene
 .XX. ellen diep en oer tien.
 Dar na es dat verloze lant /
 Dat allen lieden es onbecant /
 En leget west van Affrike.
 1750 Men bindet in extrike
 Lant soe scone / noch so goet /
 Noch daert so goet in wesen doet /
 En dat heet dat verlozen lant.
 Het es gesiet dat men vant /
 1755 En alsment dar ane sciet /

- En conde ment gebinden niet.
 Wi lesen dat Sente Byzandaen
 In dat lande / sonder waen /
 Die bi der see en opt lant
 1760 Wonders bele onderbant.
 Buten Europen liggen eylande
 Dele die noit man en berande /
 En andere die nomen sal /
 Som bzeet / som smal :
 1765 Maiotke en Minothie mede /
 En Maroch / daer menige stede
 Wel geaisiert binnen es /
 En .xxiiij. Ozadez.
 Buten Tartanien es Ingelant /
 1770 Maloes / Scotlant en Yelant /
 En een eylant heet Canatos /
 Het maecte hier serpente los /
 Waer dat men die erde hebet
 Die an dien eylande clebet.
 1775 Buten Noztlwegen es Cyle :
 Dat segg ic u al sonder ghile /
 Dat daer die lober niet en vallen
 Dan dien bomen al met allen.
 Daer eest dach al dien somer lant /
 1780 En nacht dies winters bedwanc :
 .N. maent nacht en .vj. maent dach ;
 Dus screef die gene diet sach.
 Nozden sunt van desen lande
 Leget die grote see te hande.
 1785 Die see hebet in eer gewout
 Die winter ; eest daer altoes cout /

- En si es verhozen verre en wide /
 En si en doit genen tijde.
 Al dit wonder van dier zee /
 1790 Van dien lande dat toe mee /
 Hadde Apelles al bescreven
 Op Paris graf / en daer beneben
 Bescreef hi daer die pzoerheide
 Van dien lande en van dier chierheide ;
 1795 Die salic u nomen gereet.
 Dat argste cozen lant dat men weet /
 Dat es dat hete Libia.
 Amonts lant das es barna /
 Dats tallen tiden sonder regen.
 1800 Egypten lant dat es daer iegen /
 Dat Nilus wesen rike.
 Cartago van Afrike
 Stoenden met groten cozen daer.
 Atthenen stont barnaer /
 1805 Dat wijsste volc van ertrike.
 Roma stont daer hoerbedchlike.
 Spanien was daer gebisert
 Met Erules palen verisert.
 Saba die stont daer oer /
 1810 Daermen vint dien wiroer.
 Doberste van Francrike /
 En die blome van al ertrike.
 Goet wijn so es in Spanien.
 Dul sijn si van Tartanien ;
 1815 Want het es te gelobene van hen somen /
 Dattie coninc Artur sal weder comen.
 Condiech so es die Nozman ;

- Die Ingelſce waer ſmeken kan.
 Alder vzeerſte ſijn de Lombarde;
 1820 Die Duetsce ſijn wzeet met den ſwarde.
 Die van Bolonien hebben den vzijs /
 Dat ſi ſijn van loien wijs.
 Apelles ſcreef op Darijs graf
 Met gulden litteren / dat er hi af
 1825 Menige marc hadde te loue :
 « Darijs die wilen vzoech die crone
 Beide van Perren en van Meden /
 Es begraben te beſer ſteden /
 Dies conincs Arſamus ſone.
 1830 Dieſe coninc was die gone /
 Dien Alexander genendichlike
 Af van ſinen conincrike. »
 Oec ſcreef hi mede / ſonder waen /
 We lange die werelt hadde geſtaen /
 1835 Eer Alexander crone vzoech :
 Dat wijsheiden genoegh.
 .XCVII. iaer
 .XX. min / dat es waer /
 Hadde die werelt geſtaen /
 1840 Eer hi crone hadde ontfien.
 Binnen dien dat Apelles ſcreef
 Dat wonder / daer hi ober vzeef
 Langer wilen dan ic weet /
 Geboet Alexander gereet
 1845 Cote hen die ſoudinieren /
 En hi gaf / na ſiere manieren /
 Beide ſilber en gout /
 En rijcheit menech ſout /

- En hiet dien liden dat ſi plagen
 1850 Eers gemax; want hi dagen
 Woude al daer met ſiere ſcare /
 Cote dat Darijs begraben ware.
 Doen die liede ledich lagen /
 En eers gemax plagen /
 1855 Quam nimeere in dat herre /
 Pattie coninc hadde gere
 Ce kerene te lande waert.
 Doen gereide tſole ſine bart ;
 En die coninc / die hier af al
 1860 Niet en wiſte / hoerde tgeſcal /
 En hi vzaechde wat daer ware.
 Doe hi wiſte die nimare /
 Was hi vzoek / en riep ſiere
 Cote hem die ſoudenere /
 1865 En ridder en die barone.
 Di ſpaz : « Hier es menech degen coninc /
 Dies hem te rechte ſcamen ſoude /
 Dat hi te lande keren woude.
 Dien rechten here hebdi verzoeken ;
 1870 knechten / die eem namen dieven /
 Soten wi ſe heren laten bliuen ?
 Soe ſachten wir dien keytiben.
 Ghi hebt Perren en Ermenien
 Ghedwongen / en oec Surien /
 1875 Fenicen en oec Medea /
 Capadocien en oec Libia /
 Parten en Ciciliene /
 En dat toe menige vzoek ſiene.
 Ghi hebt vzoecropen menech gat /

- 1880 En geluonnen menege stat /
En menegen berch ober geluonnen /
En menech waten ober geluonnen.
Wi mogen in .iiij. dagen baren /
Daer Bessus niet en mach ontbaren /
- 1885 Noch ontcrupen / noch ontblien.
En laet u die scande niet gesien /
Dat Bessus nu crone dzaget /
En ghi Darise hebt versaget. »
Soe waren sijn saen veraden /
- 1890 Dat si sinen willen baden ;
En oec riepent sijn al ober luut.
Die sevendende boec geet hier lut.

DAT ACHTENDE BOEC.

Hier begint dat .viiij. boec, en spreect wie coninc Alexander Narbepines na volgde om te dodene, en wie Narbepines genaden gefan over midt Alexanders kemering Bogoa.

- I**n dien sevendende boec so stoet
De Daris / die coninc goet /
Met groter eren was begraven /
En wie Alexander met groter haben
- 5 Gichte sine soudeneere
Middelike / na sijn maniere.
Nu segg ic u die rebene lozt.
Cote Ebzactene / in die pozt /
Tiet hi dien hier Permentone /
- 10 Euen degen fier en cone /
En beval eem blant van Meden /
Beide blant en steden /
Om dat hijt soude verichten.
Selbe boec die hier bechten
- 15 Tegen alt hoke van Hecanie /
Met al sere companie.

- Daer vant hi menich dier
 Soe stark en so ongehiet /
 Dat hi iegen die beesten vacht
 20 Lange wile met groter cracht /
 Eer hi quam do? die woestine
 Van Arcanien met groter pine.
 En hi sochte her en dare
 .Narbefines / dien mo?denare.
 25 Die dage vacht die edel man /
 Eer hi die beesten verwan.
 Die coninc hadde enen kemerkinc /
 Die alle sine heimelike dinc
 Wiste dat dan ieman el.
 30 .Narbefines hi wiste dat wel /
 En die gene was sijn vziemt;
 Want hijs hadde verdient:
 Hi was geheten Bogoa.
 .Narbefines hi sende eem na
 35 Boden / alse hijs hadde stade /
 En wat eem dat hinc verbade
 Tegen dien coninc / sinen here.
 Bogoa bads harde sere
 Alexandere do? sine gode /
 40 Dat hi van den ebelen mode
 .Narbefines liete verdingen;
 Want hi in genen dingen
 Darise en scade an sijn leven /
 En hiere oec toe wart verdzeben
 45 Van Bessuse / dien sellen man;
 Dat hi was sijn taelman /
 En hi bo?ge en staden

- Woude setten in siere genaden /
 Sonder slach en sonder stoet /
 50 Tietmen quijt van der doet.
 Die vziemt heeft / het sehjnt eem wel:
 Al was Alexander sel
 Sinen viant / Bogoa
 Tach eem so met vden na /
 55 Dat hi belobede den camerlinc
 Met dieren eiden / in waere dinc /
 Dat hinc den hoesten soude maken
 Sekerlike / in waeren saken /
 Die in al sijn her waere.
 60 Dus wan hi dien mo?denaere
 In sijn geweld met clenre pinen /
 En alle die gesellen sine.
 Alse Macedo / die vzie /
 Was int lant van Arcanie /
 65 Ghinc van hen die nimare
 Verre en wide / her int dare /
 Al tote in dier Megde lant.
 Doe begerde alte hant
 Calrestis / die coninginne /
 70 Hem te siene; want die minne
 Hadde eren sin also bebaen /
 Dat si dien wech woude bestaen.
 .C.C. maegden van eren lieben
 Oede die v?outwe ontbieden;
 75 Want si dien wouden soeken /
 Daer men vele af vint in boeken.
 Selve was si so scoen een wijf /
 Dat men te dien tijden anders lijf

- Noit en sach eer gelike /
 80 Dar toe mechtich en rike.
 En eer haer was en blont /
 En ongeblorhten talre stont :
 Dat sat utermaten scoen.
 Dar op bzoech si een crone
 85 Van smen goude wale gemaect.
 Maer van den clederren was si naect ;
 Want het was eers lants sede.
 Si hadde wale gemaecte lede /
 Dat voerhoet bzeet / die windzauwen srecht /
 90 Die ogen blide / die nese recht /
 Kede lier en witte taude /
 Lange binger en eer hande.
 Die arme hadde si te maeten grof /
 Alken wapen was behoef.
 95 Eer hals witte / al omme
 Kont alse een columne
 Gemaect van witten marbersteen ;
 Eer mont te maten cleen /
 En die lippen bloet roet.
 100 En van anderen leden was si groet /
 En ribberlike gewzacht.
 Ic bin dies harde wael bedacht /
 Dant Blancesoer / die bzoulve van Spanien /
 Noch Blancesoer die in Tartanien
 105 Met Eilen rise was outfaren /
 Noch Blancesoer van Beauraparen /
 Van scoenheden eer niet en geliken.
 Oec dar ic wael spzeken /
 Dat Hsaube van Hrlant /

- 110 Noch die mettier witter hant /
 Noch Melioz / noch Cysoze /
 Noch daer Amadas was doze
 Soe dul wael lange wile /
 Noch die gene die eer ghile
 115 Met Waelwine heelt gereet /
 Doe men eem sijn ozs antreit /
 Noch die scone Ampholie /
 Noch oec Vanceloets amie /
 Diamira / noch Phillis /
 120 Dido noch Europa / noch Biziss /
 Die Achilles was genomen /
 Noch Octabiana van Kromen /
 Noch Absolons Chamar /
 Daer ic wel af seggen dar
 125 Die utermaten scone was /
 Noch noit bzoulve daer ic af las /
 Sonder die bzoulve die noit en bede
 Sonde noch oec dozperseide.
 Erre en was gene gelike ;
 130 En dat was recht sekerlike /
 Dattie hoeste vele te bozen
 Die toe dien tiden was gehozen /
 Van der scoenster was gemint
 Die in dien tijden was bekint.
 135 Alt vofe was in eer bedwanc /
 Dat Canafus die berch lanc
 Ken die nozt oest sibe heest behaen /
 Al toter flumen / sonder waen /
 Die Phacis geheten es.
 140 Voert / ic make u dies gelwes

- We die vromme was gheeren.
 Si syzanc baden ozffe gereet /
 Eerst dat si dien coninc sach /
 En haeste eer al dat si mach.
 145 In eer rechter hant si doech
 Ewe spiete / waren scarp genoech.
 Men eer lichter sijde hinc
 Een hozen voge / datz waer dinc /
 En een colker al vol strale;
 150 Dat sat eer uter maten wale.
 Een vliant hadde si ane /
 Gescapen / na minen waene /
 Wonderlike na eers lantz sede.
 Dien lichter arm en scouderen mede
 155 Ongecleet en naect /
 Alse was dat cleet gemaect.
 Oec so eest eers lantz sede /
 Als daer in enege stede
 Geboren wirt een maechdelijn /
 160 Dat plegt die hebelmoder sijn /
 Dat si eem ter selver tijt
 Die rechter mamme af snijt /
 Om dat si te bat souden scieten
 Beide met vogen en met spieten.
 165 Die lichter mamme leet him bliuen /
 Ocht geveit oec dien wiuen
 Dat si kinder winnen wouden /
 Dat si se generen souden.

*Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc
 Alexandere een kint te dragene.*

Talrestis vsach dien here :

- 170 Eer wonderetz harde sere /
 We dat so cleen een lichaeme
 Hebben mochte soe groten name.
 Si peinsde ware die grote doecht /
 En die cracht van siere iocht
 175 Biggen mochte in sijn lede.
 So simpel was eer sede /
 Dat si peinsde in eren raet /
 Dat nieman en bede grote daet /
 En niemen en were wael geraet /
 180 Sonder dien die maniere maect
 Van lichame grote / hoge en sone.
 Maer die nature geest te lone
 Dien clenen minse groten moet /
 Die seken maect si vzoet;
 185 Want hetz menich selech minse
 Die van wijsseiden hadde wense.
 Als dien coninc dus vsach
 Vzaechde hi eer wat eer mach /
 Ofte si enege grote bede
 190 Hebben woude op hobesebe.
 Doen seide si dat si comen ware
 Coten coninc / en eer scare /
 Om dat sine hadde gemint
 Om te dzagene bi eem een kint.
 195 Oec seide si dat sijnz werdich ware /

Dattie coninc woune an haer :
 Wa dat een knapelijc ware /
 So sceent recht al oppenbare
 Dat were here van sinen conincrike ;
 200 Gesiet oec sekerlike
 Dat were een maechbekin /
 Soe sout coninginne sijn
 Van eren landen / in waren sinen.
 Dit bat si op gerechte minne.

*Wie coninc Alexander dier coninginnen Talrestis
 volbracht, en si weder tien lande vore.*

205 **D**oe bede Alexander bzaegen /
 Ofte si wapen woude bzaegen /
 En siere ozlogen plegen.
 Doe antwerde si daer tegen /
 Dat eer lant weer onberecht.
 210 Doe antwerde Alexander echt /
 Dat hijt harde gerne bade
 Op hobesceit / dat si eem bade.
 Aldus hadde si eer bede ;
 En si keerde te eerre stede /
 215 En tote eren conincrike /
 Met eren mechben blidelike.
 Binnen dien dat Alexander dwanc
 Hercanie al ober lant /
 En Calrestis / die coninginne /
 220 Teen hadde van eerre minne /
 Spen Vessus crone in Bacteren lant /
 En hi geboet alte hant

Dat mene coninc heten soude.
 Oec geboet hi / alse die boude /
 225 Herbart al sinen lieden.
 Die Citen bede hi oec ontbeden /
 Dat si met eem souden striden.
 Dit verhoerde in cozten tijden
 Alexander / en mettier vaert
 230 Hiet hi pozzen dat wart.
 Maer dat volc was soe geladen
 Met gode / si en constant bestaden /
 En cume pozzeden van der stede.
 Nu hozt wat die coninc bede.
 235 Die edel here en die milde
 Peinsde dat hi verbernen wilde
 Al dat groet goet en elene /
 Sonder die wapen allene.
 Hi hiet te gader bzinggen tgoet /
 240 Daer menech om sturte sijn bloet
 En hijt op die viande wan /
 Die diere cledere / die wifen span
 Dat besendege volc van Ceren /
 Die hen met sden werke generen /
 245 En dat toe menege dierheide /
 Al / segge ic / dattie coninc bede
 Op enen plein te gader bzaegen /
 Daer die heren toe gesagen.
 Doe hiet hijt verbernen al /
 250 Diere en ondiere / groet en smal /
 Daer alt rfolc toe sach met ogen.
 Het stont hem so / si moestent dogen /
 Al hadden siere die wile tebozen

- Menegen vziect om verlozen /
 255 En menegen vziect om ontsaen
 En menege woude / sonder waen.
 Nochtan en dozsten sijt niet clagen
 Wat si voz eer ogen sagen.
 Dies conincs goet verberdemen mede ;
 260 Dat waft dat hen verdzagen dede :
 Gemeen plage gedoecht men wel.
 Sident dat also gebel /
 Van den gode dat daer bedarf /
 Seiden die heren menechwarf
 265 Dat si bi des conincs raede /
 Al doecht him wesen scade /
 Van groten sozgen quijt waren.
 Dus moesten si idel banen baren.

*Wie coninc Alexander te Bacteren lande wart reet,
 en binae van sinen lieden doet bleven was.*

- D**oe reet Alexander mettier bart
 270 Met groter haest te Bacteren wart /
 Die noit ontsach wijch noch strijt /
 Nochtan was hi ter selver tijt
 Van sinen volke wel na doet.
 Daer gesiede sammer groet ;
 275 Want daer was een van des conincs vziende /
 Een die eem lange diende /
 Die dies conincs raet al was /
 Permenis sone / Philotas /
 Die grote mozt .iij. dage al /
 280 Als ic u vozt vertellen sal.

- Philoten seilt knecht / een hiet Dimus /
 En een hiet Nicomacus /
 Stoenden en spzaken onderlinge
 Om menegerande dinge.
 285 Mettien versuchte Dimus sere.
 Nicomacus vzaechde dien here /
 Wat eem te versuchten ware ?
 Doe seide hijt eem oppenbare /
 We hi en Dimiterius /
 290 En een ander / heet Teolagus /
 hadden gesuoren / sonder waen /
 Dat si dien coninc souden verstaen.
 Mettien vleeft dese spzake.
 Nicomacus seide dese sake
 295 Philoten nebe Sebaline ;
 Sebalijn seit stillekine
 Dese mozdaet al Philoten /
 Dat Dimus met sinen roten
 Alexandere souden verstaen.
 300 Philotas deet vozt verstaen ;
 Mar .iij. dage swech hijt stille :
 Dat dede hi vozt Dimus wille.
 Doe Sebalijn dat gesach /
 Debe hijt Matrone gewach ;
 305 Matron seit Alexandere vozt.
 Doe die coninc wiste die mozt /
 Vlet hi die verreders haen.
 Alsoe dat Dimus hadde verstaen /
 Erac hi uyt sijns selves swart /
 310 En dode eem selven mettier bart.
 Philotas wart oec gebaen ;

- Want men teech eem / sonder waen /
 Dat hijt algader bereit ;
 Want hijt wiste en seides niet.
- 315 Bedi verbant eem sijn ogen :
 Het stont eem so / hi moestit dogen /
 Sine hande op sinen rugge gebonden ;
 Dus leidemene ho2 die ozonden.
 Die coninc bede te hant gebeden
- 320 Die gemeente van sinen lieden
 Met wapen in sijn paulveleion.
 Hen wonderde wat si souden doen /
 Dat si daer ontboden waren :
 Si vzaechben om die niemaren.
- 325 Metrien vzaechtinen Dimus ho2t.
 Die coninc spzac dese wo2t :
 « Deel na was ic u genomen /
 Si heren ; nu eest hier toe comen /
 Dat ic leven mach een ure :
- 330 Dies haly mi die aventure. »
 Als die coninc al dit gespzac /
 Was daer van ropen groet gecrac :
 Woubemen him die verreders geben /
 Si souden him nememen eer leven.
- 335 Doe seide die coninc : « Wat mildi ?
 Ic segt u gerne wie hi si :
 Het was mijns vaders grote v2ient /
 En die mi lange heeft gebient /
 Mijn groete v2ient Permenione /
- 340 Dien ic boben mijn barone
 Dit hies en boben sijn genote /
 En sijn sone / die here Philote ;

- Si rieden ierst om dit doen /
 En met hen Demetrioen /
- 345 Nicolaus en Dimus mede /
 Die hier doet legt ter stede.
 Dit waren si diet al berieden. »
 Doe riep daer menech van den lieden /
 Dat men dat ozconde v2echte ho2t.
- 350 Matron spzac daer sine wo2t /
 Nicomacus en Cebalijn ;
 Sic spzac die ozconde sijn /
 Dat ic u seide hier te ho2en.
 Doe seide de coninc : « Si moget ho2en
- 355 We getrouwelike en we sere
 Dat hi minde sinen here !
 Na dien dat hi die waerheit wiste /
 Ofte hi se dar toe niet en riste /
 Wie soude hi sulke heelte sijn ?
- 360 Eerst dat wiste Cebalijn /
 Hine heeldet niet een wile ;
 Permenis sone hielt sine ghile /
 Hine achtens min noch mere
 Te warene sinen rechten here.
- 365 Om dat sijn vader es soe rike /
 Om dat ic eem dat conincrike
 Van Meden hebbe beboen /
 Woude hi mijn leven hebben gestolen.
 Hi waende dat dat leven mijn
- 370 Here vander werelt sijn.
 Ic wane dat Philotas bedi
 Bede dat ic sonder kinder si /
 En sonder vader en sonder mage

We dzoefter dat hi sach!
 Ongelijc was hi dien here/
 Die wilen met groter ere
 Marscalec was van al dien her/
 440 En die met scilde en met sper
 Alder naeste dien coninc was/
 En daermen hier tebozen af las/
 Die dat her so dicke scarde/
 En ho2 die viande verwarde.

Wie dies conincs Alexanders volc was in vaere, want hi Permenions sone Philotas doden woude.

445 **D**ies conincs manne twiselden sere.
 Si peinsden om dien groten here/
 Die edelen Permenioen/
 En om des goets Philotas doen;
 Want Permenioen hadde verlozen
 450 Twe edel kinder daer tebozen:
 Doer Cyren dien iongen Hecto2/
 Daer men vellede meengen to2/
 En Michano2/ dien edelen degen/
 Den die Arcanoise hebben versegen.
 455 En dar toe so was hi nu
 Int lant van Meden gemaect beliou/
 En hi oec daer niet en was.
 Oec gedachten si mede was/
 Dat hi was sijn enech hint/
 460 Dattie vader sere mint.
 En oec mede was eer waen/
 Dat hi te onrecht was gebaen

In vzeemden lande wael verre:
 Dus twiselden si/ al waren si erre.
 465 Dit versach die haliou Amictas
 Dat die gramsceap gesonken was/
 En hi sprac om Philotas leven/
 Soe dat hi weder op hest gegeven
 Dier liede moet/ met soelker tale
 470 Alsoe hi conste seggen wale.
 Doe was Philotas sere in vaere:
 Noch hinc keerde her noch dare/
 Noch hinc hies op sijn hoeft;
 Hi beet bedi/ die2 geloeft/
 475 Dat hi een kende sculdicke was/
 Oft dat hi in vaere was
 En en vzesen van der doot.
 Doe quam een wederstoet/
 Dat hi veel neder in ommacht/
 480 En verloes alle sine cracht/
 Op dien genen diene hielt.
 Doe quam hen weder al sine geweld.
 Mettien cleede dat hi hadde ane
 Dzoechde hi af sine tranc/
 485 En hi seide oec dese tale
 Gestedelike en wale:
 « Een man die onsculdicke es
 Dindet saen/ die2 sijn gewes/
 We hi ontladen mach sijn lijf.
 490 Maer dat en doet niet die keytijf/
 Die eem selven sculdicke weet.
 Mar mijn herte weet eem gereet
 Onsculdicke van deser daet/

- En die aventure es mi quaet
 495 En sel an die ander side.
 Aldus stae ic onblide /
 En en weet mi warkwert heren ;
 Want mijn herte / liebe heren /
 Croest mi wel ter rure /
 500 Die coninc vander aventure
 En laet mi niet sijn verloest :
 Men die ene side ben ic getroest /
 Men die ander side ben ic doet ;
 Dus hebbe ic die vzeese groet.
 505 Bedi mot ic over mi spzeken /
 Al es die coninc elweech gestreken /
 Diet te rechte hozen soude
 Mijn onscolt / oft hi woude
 Mi domen na mine tale ;
 510 Want hi wach allene wale
 Mi ghwijt laten en domen ;
 En ic en mach niet henen comen /
 Hien liet mi selven gaen
 Die here die mi dede vaen /
 515 Al eest dat ic oec gebonden
 Doer u stae in desen stonden /
 Selje dat ies sculdich waer /
 En ic weet wel al oppenbare
 Dat ic niet en mach ontzeken ;
 520 Nochtan willte mine tale spzeken /
 En ontladen minen halg /
 Dat men niet en segge als en als
 Na mine iammerlike doet /
 Philotas hi hadg scande groet

- 525 Dat hi eem verbielen liet /
 Hine hedder iegen getaelt iet.
 Ghi heren / soe soelbi geben
 Enech bonnisse iegen mijn leven ?
 Want nieman mi beriet dag /
 530 Dat ic vanden genen was /
 Die iegen dies conincs leven rieden.
 Cebalijn met sinen lieben
 Die van Nicomacuse verhoerde /
 En wzoerget mi niet van enen woerde.
 535 Nicomacuse liet mi wael quite.
 Die coninc seit nochtan met blite /
 Dat ic hier af sculdich ben /
 En Dymus hi dode hem :
 En die sijn selven libes niene vermeet /
 540 Wie es so hzoet dan / diet weet
 Dat hi mijns vermiden soude /
 En hi eem selven doden woude ?
 Oft die coninc mi oec tiet /
 Dat Dymus des heeft gelliet
 545 Dat ic daer af sculdich was /
 Ic wille mi onsculdigen dag.
 Mi lesen in die Croiansce geesten /
 Doe Achillas / die alre meesten /
 Die alre meeste in dat griexe her /
 550 Doet was bleven sonder luer /
 En doe Parijs harde onfote
 Hadde gescoten onder die vorte
 Met enen gesenijnden sver /
 Doen was in dat griexe her
 555 Om die wapen vele talen :

Ulixes/ die dien here halp halen
 In des conincs Licomedes sale/
 En die dingen conste wale/
 Heiscede die wapen ober recht.
 560 Niakse wise icse hebben echt;
 Want sijn vader Celamoen
 En Achillas vader Polioen
 Dit waren gebzoeder beide.
 Doen wisten die Grieken gereide;
 565 En om dat Niax/ die starc was/
 Woude eem vermeten das/
 Dat hi die wapen hebben woude.
 Ulixes antwerde als die boude/
 Daert hoorden Achilles vrient/
 570 Dat hi die wapen hadde verdient.
 Niax hi verluetem mede/
 Dat hi noit coensheit en bede/
 En dat noit en were verholen
 Hine hadde bi nacht gestolen
 575 Binnen Troien Pallas beelde.
 Ulixes andwerde hoer die heelde:
 « Men darf mi verluiten niet/
 Mes mi die dinc gesiet;
 Want beter man dan ic si
 580 Thomedes was met mi/
 En ic was daer af sijn knecht. »
 Doe verweet eem Niax echt/
 En seide dese tale:
 « Hier Ulixes/ men weet dat wael/
 585 Doe men boze op Troien striden/
 Ghi waert verbaer so tien tiden/

Dat ghi u selven maket verwoet/
 En wanet hebben behoet
 Dat ghi niet waert comen te stride.
 590 Dalmedes wiste betide:
 Alse ghi eriet op die zee/
 Settet di u kint/ noch min noch mee/
 Doer u perde in die boze;
 Want hi wiste wel ter roze/
 595 Haddi verlozen ulven sin/
 Dat ghijt vermeet/ meer noch min.
 Maer doen ghijt niet wuudet boden/
 Waerdi bzacht in desen noden/
 En geboert in desen strijt/
 600 Daer ghi af ontaen sijt. »
 Ulixes hi andwerde weder:
 « Hier Niax/ legt die tale neber;
 Want men sacts mi genen lachter
 Met rechte spzeken hier achter/
 605 Dat mi die dinc es gesceit.
 Achilles en seames eem niet/
 Hine was geblouwen/ dat weet men wale/
 In des conincs Licomedes sale/
 Die grote here/ die edel man/
 610 En hadde wijsse cleeder an.
 Dien lachter bzag ic wael gemene
 Met eem/ want ic ben harde elene
 Tegen Achillese met crachte
 En van goede en van gesachte. »
 615 « Dus onsculdechde hen » « spzac Philote »
 Ulixes hoer die griere rote/
 Met beten mannen dan hi was.

- Oec dat ic mi vermeten was /
 Dat Dymus mi die mozt teech au /
 620 Om dat ic was een beter man.
 Merct ghi / heren / die wet en recht
 Hebt bekent nu en echt /
 Wi wat rechte men sal verdoen
 Eneu edelen man / enen baroen /
 625 Die ongewoecht es van ozonden
 Wedi nu en tallen stonden /
 En onbemeert en onbeseit
 Van aller mozbedecheit /
 En die selve niet en liet ?
 630 Ic ben sere vermalebiet !
 Men hadde mi die mozt niet betegen /
 Daer ic mede bin bezegen /
 Maer dat mi die mere vachste
 Cebalijn diet al besochte /
 635 Want minen naem niemen en woechte ;
 Maer want noit ongenoechde
 Ozcalkke noch nimare /
 Mot ic beropen sware.
 Wat soudic geloven enen knecht ?
 640 Wat soudic / ofte sine clage was recht ?
 Al seit een arm mensche waer /
 Sine tale en acht men niet een hare ;
 Dus sijn diez armen menschen mozt /
 Al sijn si goet / luttel gehoert.
 645 Of ic Dymus geselle ware /
 Wi soudic laten oppenbaer
 Werden dese mozt ?
 Ic hebben te stucken eer gescozt /

- Sonder wanconst / Cebaline /
 650 Oppenbaer noch stillekine /
 Eer hijt dien coninc hadde geseit ;
 Nochtan sident / Got lueit /
 Dat mi dese mozt was ontteet /
 Quam ic / met swerden uyt getrecht /
 655 In diez conincz kemenade
 Eenem hemeliken rade ;
 Want het es die derde dach /
 Dat ics ierste hoerde gewach.
 Waren / woudickene hebben geslaen /
 660 Ic hebt doe wael mogen bestaen.
 Wi soudic hebben gebozt ?
 En soud ic niet hebben gebozt /
 Sonder Dymus hulpen / doen ?
 Was ic dan sijn garzoen ?
 665 Soudic met Dymuse dat bestaen /
 En minen gerechten here slaen /
 Om dat ic coninc wesen soude ?
 Wien heb ic met goude /
 Ofte met eneger dine gemiet ?
 670 Dat segt / en swigets niet.
 • Mi tiet die coninc met gewelt /
 Dat ic met eem mijn sceren helt /
 Om dat hi eem beromde was /
 Dat Jupiter sijn vader was ;
 675 Maer armen lieden mach vernoen /
 Die hen tallen tijden moien
 Doz sijne hoerbedecheit.
 Te waren / mine getrouweheit /
 En die vrientscap / en die minne /

- 680 En die vzoetscap van minen sinne /
Die som liede sere veniden /
En dat ic oec tallen tijden
Dien coninc seide dat eem messat /
Dat maecte mi met eem gehat.
- 685 Dies lie ic wale dat ic seide.
Dat en bede ic do? gene niderheide ;
Want mi des wael gedachte
Dat hi van der gode geslachte.
Maer ic hadde dien coninc lief ;
- 690 En dat hi eem so verhief /
Ontfagie mi dat? hien vererren
Die heren mochten vanden sterren /
En dat? die pzinten mochten veniden /
Die altoes sijn neven sijne siben.
- 695 « Wat vzomet mi / coninc here /
Dat ic hebbe do? din ere
Verlagen die liede mine ?
Wat mach mi vzomen mine pine ?
Ic hebbe .ij. vzoeders ute vercozen
- 700 Do? des sconincs wille vercozen ;
Mijn vader en es oec hier niet /
Noch hinc weet niet ons verdziet /
Noch hinc dar ontbeiden niet.
Cwi tmetmen hem dat hi verreet
- 705 Dien coninc ? en es niet genoech
Dat hi hebvet groot ongeboech
Van .ij. kinderen / die hi verloes /
Hinc werde al kindeloes /
En verliese dien verden mede ?
- 710 Hi sal met groter onsculderhede

- Doze minen wille mede sterben.
O mach ! vader / du moet? bederben
Do? mine schout en do? mi ;
Mijn leben es mi comen van di /
- 715 En van mi coemt di die doet
Met onscoude harde groet.
Ic cozte di dijn oude lijf.
Cwi konstu noit dien kettijf /
Die nemen sal di dijn leben ?
- 720 Met rechte sout? du eem hebben vergeben /
Ocht verlagen hier tebozen /
Sone en weerstu noit do? mi verlozen.
Ic was di een quaet gelwin ;
In can gemerken in minen sin /
- 725 Welc onser heeft meer ongevals /
Ofte mine iogt / als en als /
Ofte dijn ouder / liebe vader.
Minc cracht weest algader /
En aldu? mot ic sterben !
- 730 Mijns vaders? ouder moet bederben !
Mochten wi noch een stucke duren /
Onthier en wi bi naturen
Die doet souden angaen /
Wi souden menegen pzij? ontsaen. »
- 735 Dit spzac hi / en die coninc quam
Sere onsteken en gram /
Met eenre scaren gewapent wale /
Alse hi spzac dese tale.
Doen quam eem die vrese soe groot
- 740 Doer die vrese vander doet /
Dat hi verloes al sine cracht /

*Wie coninc Alexander trac Bessus en̄ Narbepines nae,
en̄ wie si vlowwen in een casteel.*

- 800 **D**en pozzede Alexander mettier bart
Aegen Bessuse / te Bacteren wart.
Hi bzachte tfolc in Bacteren lant
In sulker bzefen altehant /
Dat si die Gzicken / sonder waen /
805 Niet en dozzten bestaen;
En̄ Bessus bloe in enen casteel /
Die starc was en̄ geseheel.
Daer bingene sine selbes bzient /
Om dat hys wale hadde verdient /
810 En̄ sendene Alexandere gebaen /
Sine hande gebonden / sonder waen /
Al moder nact / harde onsoete /
Om dien hals in om die voete
Gespannen uter maten vaste.
815 Doen spzac hi ten leden gaste /
Dien hi felliken ansach :
« Segge / wat vermoethjeiden lach
In dinen sin / verwoet man /
Ofte wat duljeiden bzachter di an /
820 Dattu dien coninc / die bi dede
Alsoe menech hoveschede /
Souts dozzen binden en̄ vaen /
En̄ dar toe dozperlike slaen ?
Om dattu dzagen wouts crone /
825 Die comter af groet leet te lone. »
Mettien riep hi Exateuse /

- Enen dien dozzten van dien huse /
En gaf eem Bessuse gebaen.
Soe dede hi mede / sonder waen /
830 Narbepines / dien fellen man.
Hi spzac : « In hebbe niet daran
Te bzoken minen eet ;
Want het was in mijn beheet /
Dat ickene soude den hoesten maken
835 Van den minen / in waren saken ;
« Du hancene an die hoechste galge. »
Daer hinc hi die .ij. valsche balge
Daris bzoder Exateus /
En̄ wzac sinen bzoder dug.
840 Aldus nam Bessus conincrike
Cozt einde dozperlike.

*Wie die coninc Alexander voere in Siten lant, en̄ wie
eer lant en si sijn gescapen.*

- A**lexander hadde menich iaer
Ere begert / dat es waer /
Te winnen dier Siten lant.
845 Bedie hoer hi altehant
Daer wert met sinen scaren /
En̄ quam op een ribiere gebaren /
Die es geseeten Canais /
Die int besteden gelegen es
850 Tusscen Bacteren en̄ Siten lant.
Dat es in voken wael becant /
Dat si met crachte comt gelopen
Tusscen Asten en̄ European /

- En sceet dese lande ontluce
 855 Daer si kallet in die zee.
 En gene huse en hebben die Siten;
 Si sijn gedaen al oft si biten
 Souden die liede die si sien;
 Men seget oec dat si plien
 860 Te wonen in die aechdochten /
 En si ander goet en sochten
 Van hen die nature woude geven /
 En hoet daer si bi leben;
 Noch sine willen silver noch gout /
 865 Noch anders in eer gewout.
 Op die riviere sloech Alexander
 Sine tenten en menich ander;
 Hi bede scepe maken / te waren /
 Daer hi mede soude over varen /
 870 En doen die griexe swerde biten
 Op dat wyerde volc van Siten.
 Metten quamen .ij. werf tien
 Groter man en siene
 In dat griexe her / te waren /
 875 Op eislake perde gebaren
 Met einte wonderliker manieren.
 Doe spzac die outste banden lieben /
 Doe hi dien coninc sach so cleen :
 « Werstu also groet allene
 880 Van lichamen alse van girecheden /
 Ofte weers du also groet van leden
 Alse du groet van mode bis /
 Die werelt were in hier alre wijs
 Al te cleen te dinen behoef;

- 885 Want du soutz wesen soe grof /
 Dat dijn ene hant soude slaen
 Daer wi sien die sonne oy gaen /
 Die ander hant / dat es groet wonder /
 Slaen daer die sonne geet onder.
 890 Nochtan en sout di genogen niet :
 Soe wat dinge soe gesriet /
 Dat soutstu willen besien;
 Maer soude die dzove sonne blien /
 Du soutster here af willen wesen.
 895 Bedie merk ic wake in desen /
 Dattu vele dinge begers /
 Die du dijns ondar onbeers.
 Als du die werelt hebes doz rommen /
 Soustu doz bechten en doz winnen
 900 Beesten / berge / steene / wout;
 Na die snee die es so cout /
 En leit in die diepe vallien /
 Soustu met dinen swerde heien;
 Die wondere / die in woude luschen /
 905 Soutstu met dinen volke uten bussen.
 Dijnre ozse macht en dijne gesellen
 Sal noch die elemente quellen.
 Neemstu daer an genen goem
 We gewassen es een boem /
 910 We starr out van dan dagen /
 Op ene cozte wille / te waren /
 Weert hi ute der erden gehouwen ?
 Die op dien sconen appel scoutwen /
 Die stat oy den hogen boem /
 915 En die dan niet en neemt goem

- We hinc met gemakke mach winnen /
 Ic wene si luttel wijsheiden kinnen.
 Maer / alse du wout dien appel plucken /
 Dattu mettien dzogen stocken
 920 Tier eden niet en bals.
 Al es die lieue starc en gemals /
 En coninc boben alle beesten /
 Men bint noch lesende in geesten /
 Dattene die clene vlege aten :
 925 Waer bi so laet bi gematen.
 Ise en stael es harde hart ;
 Ene roste vleckte / cleen en swart /
 Bederbet / al es si cranc.
 En es nimen ouder die hemels ganc /
 930 Hinc mach dien cranken ontsien.
 Wie sijn si die der werelt plien /
 Ost so rike ost soe groet /
 Sine mogen ontsien die doet ?
 Wat hebben metti wi gemeen ?
 935 Wi en mesbeden / groet noch cleen /
 Iegen dijn lant / noch iegen di.
 Wie so dijn geslachte si /
 Oste twi du her bist geseint /
 Oste we du bis / datz onbekent
 940 Al dien Siten en onberholen ;
 Want hetz volc dat woent in holen :
 Si blien wapen en liebe /
 En wonen daert es ongediede.
 Dit waren die Siten vzi ;
 945 En ic sal di seggen twi :
 Want sine begeren anders niet

- Dan die nature gebiet.
 Daer af en mogen si / sonder waen /
 Engenen man te dienste staen /
 950 Noch sine willen nemmermeer
 Dan enegen volke wesen heer.
 Dze bingc maken heilich den man :
 Die ijs en goet bescermen can /
 En mettien sinen here bedzaget /
 955 En om ander liebe goet niet en iaget.
 Dit sijn die onz heilich maken.
 Woutu iet boben desen saken /
 Soe woutu meer dan salichebe.
 Wachti hier bi van quader sebe.
 960 Ic wille dattu kinnes mede
 Een deel van der Siten sebe.
 Sine hebben anders niet dan beesten /
 En ploge / daer si blant met dweesten ;
 Si hebben gescotte en speren /
 965 Daer sij blant mede verweren /
 En daer wi mede onsen goden
 Dienen / na onsen geboden.
 Die vziende / die wi hebben vercozen /
 Deilen wi weder onse cozen.
 970 Wat lande saldi beste vogen /
 Oste wat goede saldi genogen ?
 Capadocien en Tibia /
 Surien / Percen en Media ;
 Nu woutu Iuden winnen saen /
 975 Vzacten es bi onderdaen.
 Scaembi / hetz scande groet.
 Wat soubi onse quike noet /

- Diet man / wat solen die onse beesten ?
 Soe wat die werelt mach geleefsen /
 980 Dat es afgader dijn ;
 Nochtan dunckstu bi arm sijn.
 Wat sal di tgoet / dat immer doet
 Bekummet wesen dinen moet ?
 Soe du meer hebbes in dijn gewont /
 985 Soe du me begeres dat gout.
 Aldus comtti gebzet van den gode.
 En merckstu niet in dinen moede /
 We lange du weeres in Sacteren lant ?
 Doe buse dwonges na diere hant
 990 Dat een lant / so comt di vander iegen.
 Aldus comt ozloge van den segen /
 En vanden segen so comt die strijt.
 Du wout du varen in rozter tijt
 Ober die Lane om viande /
 995 En wout dwingen tyren lande
 Siten lant / dat noit man en dwanc :
 Mar onse armode / Gode danc /
 Maect onf dapper en suel ;
 Mar dijn volc / dat weetmen wel /
 1000 Dats so trachtich van groten gode /
 Dat seggit / dat met waren mode /
 Sine solen ons gevolgen niet /
 Wat hen dar na gesiet.
 Dus mogen vlien en volgen wel ;
 1005 Wine en hebben niet / maer wi wesen snel.
 Als du soutes wenen dat wi sijn
 Derre van den volke dijn /
 Solen wi sijn onder dijn here ;

- Alse du soutes wenen staen ter here /
 1010 En ons varen en slaen /
 Solen wi ontlopen saen.
 Die Siten en achten niet op goet :
 Noit en quam in eren moet
 Eengerhande gierichede ;
 1015 Sine hebben bozge noch riehede /
 Noch casteel ; maer in woestinen
 Generen si hen met groter pinen.
 Bedie pijndi te houdene vaste
 Die aventure / die eer gaste
 1020 Utermaten sere hoent /
 Want si nieman en verstoent
 En si eer lief : en es geen man /
 Diese met eem behouden can.
 Hier omme volge mettien raede /
 1025 Die wile dat si es gestade.
 Maec een einde anc dijn striden /
 Dattu niet in rozten tijden
 Niet en verlies al dine pine.
 En merckstu niet int herte dine /
 1030 Wemen die aventure bescribet
 Met enen raede / dat si dzibet
 Die enen op dien anderen neder ?
 Dar om here te lande weder ;
 En ofte si di die hende biet /
 1035 Halt si vaste dat si di niet /
 Als wille / die en onbliet ;
 Want si gerne dien man verdziet.
 Bestu goet / so salttu dan
 Genade doen dien sterflicken man /

- 1040 En eem sijn noettozst geben :
 Du en salt niet cozten sijn leben /
 Noeh nemen eer goet.
 Bestu mensche / set enen moet
 Te peinsene wattu sijn :
- 1045 Het es boerheit in alre wijs /
 Dattu sterbens hebess vergeten.
 Dine bzient sint / wouttu yt lueten /
 Daer du niet op en hebess gestreden.
 Anders geen holec en leeft met bzedden /
- 1050 Dan die sonder hoeverde sijn.
 Het seget mi die herte mijn /
 Dat si die spade solen geonnen
 Dattu in stride hebess verwonnen ;
 Want eer sal erde sterren bzagen /
- 1055 En die leide sterre en die wagen
 Solen eer te hobe gaen /
 Dat segg ic di al sonder waen /
 Eer solen alle water blien /
 Eer dat mach geskien.
- 1060 Cuffcen di en die du hebess verwonnen /
 Eest dat wijt gemerken comen /
 En mach gene minne sijn :
 Al tonen si di scoen ansijn /
 Binnen bzagen si dien nijt ;
- 1065 Buten tonen si di in allen tijt
 Alse ofte si di hebde lief /
 Binnen haten si di als enen dief. »

*Wie die coninc Alexander in dien lande van Siten
 voere, en wee met eem was.*

- D**us sprac die Site / in sijnre tale /
 Doer dien coninc / in die zale.
- 1070 Alexander sweech al stille /
 En liet eem seggen sinen wille.
 Die Siten saten op eer perde /
 En bozen eerre verde
 Ober die Cane / in eer lant.
- 1075 Alexander gereide eem te hant /
 En dede sine her ten wapen gaen /
 En alle souden si te scepe vaen.
 Sijn her deilde hi in bzien ;
 Die voerste scare woude hi besten.
- 1080 Daer was met eem Eufetio /
 En Armolaus / die noede bloe /
 En Nicanoz van Craci /
 En Sinacus / die begen bzi /
 Glaucus en Polidamas /
- 1085 En Aristoen / die cone was /
 Pencestes en Labernaet /
 En Cymeus / die menege daet
 Die wile hadde gedaen.
 Dit waren ridderz / sonder waen /
- 1090 Dan groten pziise / van groten namen /
 Die nouwelinghe uyt Griecken quamen.
 Cholomeus was in dander her /
 En ander ridderz van groter wer /
 Perdicas en Antigonus /

- 1095 Citus en Eminidus /
 Meleager en Cauroen /
 Cenus / Amictas en Metroen.
 Die Percen waren in die derde scare /
 Dar as een ridder maer /
- 1100 Paris hoder / was gemacht here /
 Exateus / met groter ere /
 En die getrouwe Arebatu /
 En die rike Mascus /
 En Pannarges / die iersten bekende /
- 1105 Doen die coninc met genende
 Cote Paris tafel sat /
 En met eem uter scotelen at.
 Dus boer die coninc ober die riviere /
 En met eem menech helt siere /
- 1110 Beide ridders en sariant /
 Die mi bi namen sijn onbecant.
 Doe si quamen an dat ander lant /
 Slogen si die tenten al te hant.
 Die Siten quamen daer ter were
- 1115 Gegaen met enen groten here /
 Gespreit ocht were een wout.
 Daer was menech helt hout /
 Beide te perde en te voet;
 Dies wies Alexanders moet.
- 1120 Doer die Siten quam gebaren
 Een degen / niet out van iaren /
 Dien die Siten hadden verheben
 Coninc om sijn coen leven /
 En was geheten Barabach.

- 1125 Eerst dattene Alexander sach /
 Keerde hi darwert sijn peert.
 Barabach was onberbeert:
 Hi sloech sijn pert met eenre swepe;
 Een spere nam hi in sinen grepe /
- 1130 Die beide scare was en groet.
 Sijn scilt was geberwet roet.
 Elk stac op anderen met nide;
 Die coninc stachene op die sibe /
 Dat eem dat sper dede wee /
- 1135 En hi spranc in stucken twe /
 En trensoen eem uyt siner rechter oge.
 Barabach sat harde hoge;
 Hi stac dien coninc op den scilt /
 Dien hi boer die iofte hilt /
- 1140 Dat dies conincs sabelstelle hanc.
 Sijn spere dede enen groten crac /
 En si bingen beide ten swerde.
 Barabach hi sloech so harde
 Op Alexanders scilt / dat hi met allen
- 1145 Eer erden neder quam gevallen.
 Doe sprac die coninc te hant:
 « Dient / du heef mijns enen pant;
 » Dien sal ic losen tho dinen scanden. »
 Doen cloefde hi eem thuet toten tanden /
- 1150 En Barabach bleef giuder doet.
 Die strijt was scare en groet;
 Mar we dat van Siten sach /
 Dat verlagen was Barabach /
 Hi vloec weder banen hi quam.

- 1155 Doe die coninc dat vernam /
 Volchde hi na met groter pozse.
 Daer bleven doet man en ozzse /
 Beide Siten en Gzicken /
 Die nemmermeer daer na ne wicken.
- 1160 Eufacio floech daer en twee
 Nieven die knien af die been.
 Armolauz verloes sijn pert /
 En vacht te vate als een lybart.
 Nicanoz en Synacuz
- 1165 Sagen te voert staen aldus :
 Si gaven eem en starc pert;
 Si doden mengen an die vert.
 Pencestes en Tabernaet
 Deben menege grote daet /
- 1170 En Cymeuz en Aristoen /
 En Glaucus / die noede bloen /
 En Polibamas / die begen /
 Hebben huerre so vuel verslegen /
 Dattie Siten vluchtich waren.
- 1175 Doe quamen die tvee ander scaren /
 Cholomeuz mettier siere /
 En Crateuz / die siere ;
 Si beringden met eren her
 Die Siten / die daer stoonden ter wer /
- 1180 Soe dattier luttel mocht ontgaen.
 Mar die coninc / sonder waen /
 Was beringt van hem tienu /
 Die eem van groten slegen dirnen.
 Mar Clitus die dat versach /

- 1185 Die coninc were op dien dach
 Van den Siten daer verslagen ;
 Want Clitus boet dien seilt der legen /
 Doen die souden slaen :
 Dat swert gincker in / sonder waen /
- 1190 Over die hilt van den scilde.
 Waude die Site oft en wilde /
 Hi liet ginder sinen bzant.
 Doe floech hi mettier bloeffter hant
 Op dien coninc sulken slach /
- 1195 Dat hi en hoerde noch en sach.
 Mar Clitus wzac diez conincs smerte :
 Hi stac eem t swert in toter herte /
 Dattie Site viel ter neder.
 Si dozbedenen bozt en weder :
- 1200 Daer en was niemen dan si twee /
 Si en sloegen eem af hande en been.
 Binnen dien vacht Cholomeuz sere /
 En Crateuz / die here /
 Met huren vole op die Siten.
- 1205 Si deden eer scilde spliten ;
 Nochtan verlozen si veel lide.
 Si dwongen si al / sonder mide /
 Die mochten dat si hun ontbloen.
 Doe was daer een / heet Ozomocn /
- 1210 Die snelste van der Siten lant ;
 Hi maecte met siere hant
 Ene plaetse harde vzeet /

Het Amsterdamsch fragment L. 1. heeft :

1212 Eene plaetse harde broet

Want hi was staerc en wreet

- Want hi was sterc een wyet.
 Tauroen en Sinacus si staken /
 1215 Soe dat hun niemen en dorste genaken /
 Van verren op hen met .ij. speren.
 Nicanor sette eem ter weren /
 En sloech dat hijt tsuert verloes.
 Dromoen en vercoes
 1220 Emeniduse onder die pozse /
 En hi liepene van den ozse /
 Soe dat hi quam uten ringe.
 Hem volchden die jongelinge /
 Mar en mochte aelster riben.
 1225 Alexander quam tien tiden /
 En Clitus / die cone begen /
 Om dat siere .x. hebben verslegen ;
 En Dromoen liep op dien coninc :
 Ic segge u in waerre dine /
 1230 Hi weenden lopen ter neder.
 Die coninc sette eem dar weder /
 Want hi stachene doz sine kele.
 Al ware der Siten vele /
 Si blouen al sonder heren.
 1235 Dus wonnent die grieke heren /
 En die ander / die eem waren ontgaen /
 Woerden eem al onderdaen.
 Ce bozen hadden die Siten verwonnen
 Menich lant onder dier sonnen /

Tauroen en Sinacus si staken
 1215 Doen hi niemen en dorste genaken
 Van verren op hi metten spere

Nicanor sette hi ter were
 En sloeg ne dat hi tsuert verloes
 Dr. . . en vlo en coes.

- 1240 Assirien / Percen en Meden /
 En Affrike met allen steden ;
 Nu sijn si dien Grieken onderdaen.
 Sint dat die mere was verstaen
 In die lande diere bi lagen /
 1245 Begonste eem dat volc versagen
 Al toten oeste en van ertrike ;
 Want si wisten sekerlike
 Dat noit volc die Siten en dwanc /
 Sonder die Grieken / des hebben danc.
 1250 Sine weenden niet dat ieman ware
 So sterc alse Alexanders scare.
 Dus wart dien Grieken onderdaen
 Menich coninc / sonder waen /
 Doz des conincs goderterenheit mede ;
 1255 Want het was coninc Alexanders sebede /
 Alse hi verwan een volc met crachte /
 Hi was hun mede oec so sachte /
 Dat hise met doerchden verwan.
 Dies plach altoes die edel man /
 1260 Hine ontdwanc niet eer goet :
 Oec so was hi so wael gemoet /
 Alse liede hadde gevaen /
 Dat mens eem / hi liet si gaen.
 Daer bi mocht men merken mede /

Het Amsterdamsch fragment l. ii. heeft :

1250 Des plach altoes die edel man
 Hine ontd. . . . re niet hare . . .
 Oec was hi s . . . gemoet
 Alse hi liede hadde gevaen

Bat mens hem hi lietse gann
 Daer bi mocht men merken mede
 1265 Dat hi vreeheit niet en dede
 Dat hi eerst orloge bestoet.

1265 Dat eem byzcheit niet en bede
Dat hi ierftwerf ozloge beftoet /
Mar fijn onberbeerde moet :
Hi was van groten genende.
Die .viij. boec nemt hier ende.

DAT NEGENDE BOEC.

*Hier begint dat .ix. boec, en fprect wie coninc Alexander
voere int lant van Indien, en Clitus en Armelaus en
Calestonefe dode, en van Porus dien here van Indi.*

Dus fijn die Siten al bedwongen
Met Alexandere / dien iongen /
En hi fette sine bart
Ten lande van Indien wart.
5 Daer wart hi op Clituse gram ;
Daer verhoerde hi en vernam
Dat hi eem heromde dag /
Dattie coninc was
Si fere hulpen der doet outgaen.
10 Daer hi floech hi eem / dat was mesbaen /
En bode Armelaufe mede /
En oec te felver stede
Dien hoerden Calistonefe.
Met onrechte floech hi dese.
15 Het verou eem so fere /
Dat hi en at / min noch mere /

Binnen bzien dagen daer naer.
 Bedi segt men ons over waer :
 Een ekerh man sie om sijn bederue /
 20 Conincs hulde es geen erbe.

*Wie dat lant van Indien es gescapen, en wie menige
 stede daer inne sijn.*

Nu sal ic tellen van Indi.
 Die sonne tijt den lande bi ;
 Hoge bozge hebvent bebaen
 Aen die oest sibe / sonder waen /
 25 En ane de zut sijde mede.
 Aen die nozt sijde sijn hoet stede.
 Een berch es Caucasus genomt /
 Daer menich water uyt comt.
 In die middelt eest slech lant.
 30 Hets nae een slume genant /
 Heet Indus / liet in die zut sibe ;
 Hoge berge beilent wale wide.
 Daer in sijn .v. in steden /
 En menich .m. liede mede
 35 Sijn overhoet in elke stat.
 Overwaer segg ic u dat /
 Van Ganges / die oec Phisoen heet /
 Doz dat lant van Inden geet.
 Daer si alder nauste es /

Het Amsterdamsch fragment l. iii. heeft :

37 ... anges die oec Phison heet
 nt van Inden ge t
 .. or s. alre naust es
 40 Es si wijt des sijt gewes

Vi ... ch hondert voete dat es waer
 Daer si wijst es daer naer
 Hondert dusent en ablus
 Scrivet Junius Solinus.

40 Es sij wijt / des sijt gelwes /
 .IIII. voete / dat es ware ;
 Daer sij wijtste es daer nare /
 Hondert .m. / en ablus
 Beschribet .
 45 Eer water water es harde sote /
 En si es diep .c. voete.
 Si bellet in die Rode Zee.
 Ganges en Indus dese twee
 Sijn die meeste rivieren / te waren /
 50 Die doz al die werelt varen /
 Si bellen boem / si stozen dlant /
 Weer so iet an hueren cant
 Coment ; grote stene
 Dat voert si en wech groet en elene.
 55 Atesis bellet in Ganges /
 Dat een grote riviere es ;
 Si maken harde groet baract /
 Daer eer stroem te gader gaet.
 In die riviere vint men gemeen
 60 Gout / ghimmen en dire steen /
 En werder sijn bi onsen tijden
 Dan si oit waren sijden
 Dat Adam gescapen was.
 Dese rijcheit / sijt seker das /
 65 Vint men int lant van India.
 Alse Alexander quam bat na /
 En cont wart int conincrike
 Dattie gefelle van ertterike
 Met haesten gweem dar wart /
 70 Dozden die pincen al verbaert /

- Eñ gaben eem grote giften /
 Diere stene / die siere lichten
 Beide bozge eñ steden
 Dol van lieden eñ rijkheden.
 75 Mar Porus / sonder waen /
 Wouden weder staen.
 Cierst dat verhort Macedo /
 Was hi der ozlogen boz;
 Want hi hopte om dien sege :
 80 Des was hi seker alle wege.
 Eñ Porus seinde eem iegen
 Boden / die hebben gebzegen
 Letteren / die aldus spzaken
 Tote Alexandere / in waren saken.

*Wie Porus, die here van Indien, hoverdelich ontboet
 coninc Alexandere.*

- 85 **P**orus / die here van Indi /
 Alexander / die ontbiet hi /
 Om dattu sijn lant verbaers.
 Peins wat hocheiden du begars.
 Ja bestu een sterflic man /
 90 Cwi wantu strijden iegen die gode dan ?
 Ic wille dattu oec weets wie ic si :
 Ic ben Porus / iegen mi
 En mach niemen gestaen.

Het Amsterdamsch fragment l. xv. heeft:

84 Tote Alexandere in waren saken	Peins wat hoechheiden du begaers
Porus die here van Indi	Jane bestu een sterflic man
Alexander die ontbiedet di	90 Waer omme strides du iegen die gode
Om dat du sijn lant verraers	Ic wildu oec wets wie ic si. [dan

anges die oec phison heer
 int vā mē g
 75 Mar Porus / sonder waen /
 Wouden weder staen.
 Cierst dat verhort Macedo /
 Was hi der ozlogen boz;
 Want hi hopte om dien sege :
 80 Des was hi seker alle wege.
 Eñ Porus seinde eem iegen
 Boden / die hebben gebzegen
 Letteren / die aldus spzaken
 Tote Alexandere / in waren saken.

ora alexandere i vā mē g
 85 Porus / die here van Indi /
 Alexander / die ontbiet hi /
 Om dattu sijn lant verbaers.
 Peins wat hocheiden du begars.
 Ja bestu een sterflic man /
 90 Cwi wantu strijden iegen die gode dan ?
 Ic wille dattu oec weets wie ic si :
 Ic ben Porus / iegen mi
 En mach niemen gestaen.

Bedi gebied ic di / sonder waen /
 95 Here te Gzielen met onneren.
 Hedde ic mi willen daer toe keren /
 Ic hedde geluonnen willen eer ;
 Mar daer en es min noch meer
 Dander rijchheit niet een twint /
 100 Die men in mijn rike vint ;
 Bedi eest dat ic niet en begere
 Gzielen / en ic hebt ommerc. »
 Die coninc bat sinen lieden /
 Dat si eem dit niet ontrieden /
 105 Dat Pozus syzke susteenge wozt ;
 Want hi dicke hadde gehozt
 Van Tarise dies gelike.
 Doen screef hi dit : « Coninc rike /
 Here Pozus / ghi waent ons verbaren
 110 Met woerden ; neen gi niet / te waren.
 Ghi segt dat Gzielen van rjcheden
 Niet en gelijct ulwen steden ;
 Bedi mach ons bat hogen
 U lant te winnene ; want wi mogen
 115 Hopen opt goet dat men vint daer :
 Wantz ics wale lie / en hetz ware /
 Men vint in Gzielen niet al sel goet
 Als men in u lantscap doet.
 En om dat wi dat wael kinnen /
 120 Willen wi di dyn goet af winnen. »
 Doe Pozus hojde dit salugt /
 Doer hi met sinen lieden uyt /
 En Alexander quam eem iegen.
 Op een ribiere sijn si geslegen /

- 125 Dye Ndaspeſ was genant /
Die liep do? Pozuſ lant.
Ane die een ſide lach Alexander /
Ane die ander Pozuſ en menich ander.
Pozuſ her was wale bewart /
- 130 Met oliphanten al om geſcart /
Daer hoge tozen op waren geſtaen.
Mar die hoeſte / ſonder waen /
Was daer die conine ſelbe op ſat :
Over waer ſegg ic u dat /
- 135 Dat hi was .b..t. ellen lanc.
Sine wapene waren gemanc
Beide van ſilber en van goude.
Hi was ten beſten van ſinre oude ;
En alſo veel alſe hi meer was /
- 140 Was hi coenre / ſijt ſeker dag /
Dat int lant van India
Noch nigerenſ / verre ocht na /
En was geen man ſiere gelike
Van ſiere groteit / van cracht ſekerliſte.
- 145 Nochtan was ſijn outſte vzoeder
Carilliſ / dieſ was hi vzoeder /
Alexandere onderbaen /
En hadde ſijn lant van eem outſaen.
Die Gzielen ontfagen niet allene
- 150 Pozuſe / mar gemeen
Egrote water dat daer liep ;

Het Amſterdamsch fragment I. v. heeft :

131 Daer hoge torre waren omme geſtaen Maer die hoechste ſonder waen Was daer die conine ſelbe op ſat Over waer ſeggic u dat	135 Dat hi was vijf hellen lanc Sine wapenen waren gemanc Beide van ſelvere en van goude Hi was die beſte van ſiere oude.

- Het was uter maeten diep /
Een dat berendeel van eenre milen.
Wouden die Gzielen teenre wifen
- 155 Tegen Pozuſe waren ſtriden /
Si moeſten met ſcepen over lijden.
Mar die viande waren
Aen die ander ſijde met eerre ſcaren /
Dieſe met crachte wieren mochtien
- 160 Wael lichte / oft ſiſe ſochten.
In die riebriere lagen eylande :
Daer quamen dicke die viande
Tegen die Grieken om ſtrijden /
En pzijs ontfacen an beiden ſiden /
- 165 Som wile min / ſom wile meer.
Nu waren met Alexandere ſi twee /
Die waren van enen gedaen ;
Oec waren ſi / na minen waen /
Op enen dach beide gebozen.
- 170 Eic hadde dien anderen uyt hercozen /
Wast in ſcaden / wast in vzoemen ;
Waer ſi ſoe te ſtrijde waren comen /
Eic was neben dieſ anders ſijde /
En ſi en ſchieden te genen tijde.
- 175 Nicano? hiet die een / die ander Sinacuſ :
Van buten toedent ſij aldus
Wat ere herte binnen vzoech.
Sinacuſ ſpzac en loech :
« Nicano? ſieſtu niet

Het Amſterdamsch fragment I. vi. heeft :

178 Symacus sprac en loe . . .

Nicanor en ſieſtu n . . .

180 We nau een water dat verbiet
 Den onberwommen Macedo /
 Die noit dor genen man en vloet /
 Dat hi niet en dar ober baren ?
 Wi willen doch / te waren.

185 Weten baren in dit eylant /
 Daer in es menich viant ;
 Wi mogen daer gewinnen ere.
 Blijben wi doet / emmer meere
 Salmen tellen van onsen doen. »

190 Nicano? spzac alse die cone :
 « Ce waren / ic peinfet aldu? »
 « Nu / baren wi / » spzac Sinacus » /
 Met lichten wapen op die viande. »
 En si bozen te genen eylande /

195 En met hen si .xl. /
 En Abzomacus / die siene /
 Die? coning sone van Agriane.
 Dus bozen die heren dane /
 En quamen in dat eylant /

200 Daer si bonden menegen viant.
 Eerst dat die Inden vernamen
 Dattie Gzielen ghinder quamen /
 Wart daer een groet geluyt :
 Si trocken eer sweerde nyt /

205 En Sinacus was ober eere :
 Hi maecte menegen sijn hoet sere /
 En Nicano? / sijn gefelle /
 Sende menegen ter helle.

180 Hoe nauwen Dat hi niet en dra
 Den on Wi willen doch ma
 Die noit dor 185 Waren in dit laut.

Soc dede Abzomacus / die begen.
 210 Si hebbenre so veel verslegen /
 Dat si waren doet alle
 Die van Inden / bi getalle /
 Die daer waren int eylant.
 Nu mochten si weder keren altehant

215 Met groter eren en verhoecht :
 Mar die dulheit si toecht
 Die eer niet en willen laten
 Met geenre redene gemacten.
 Doen sijn al hadden verslegen /

220 Quam daer noch menich iegen /
 Meer dan siere tebozen hadden verdozen.
 Dat moeste daer gaen an eer leven ;
 Want daer en pihude niemen te blien :
 Daer bleef Abzomacus / die siene /

225 En met eem si .xl.
 Starke ridder? en siene /
 Dat Gzielen lange huet geclaegt.
 Nu staen die ander .ij. verfaegt /
 En bochten iegen menege rote /

230 Die sere gewont sijn met gescote /
 En sine weten wat beste doen ;
 Want si harde noede vloen /
 Want eer speren waren entwe /
 En si en hadden quarele nemmee /

235 En ander wapen dan swert :

Het Amsterdamsch fragment I. vii. heeft :

228 sget
 ege rote ee
 230 seote r mee
 235 suert.

- Si liepen ten vianden tuert /
 En gingen houwen en slaen ;
 Mar si waren / sonder waen /
 Met quorelen so gewont /
 240 Sine en mochten te geenre stont
 Met sterben genen lof verkeruen.
 Si sagen dat si moesten sterben.
 Elc bat dien anderen : « Laet mi tierst gaen /
 Ic wille vo? di die doet ontsaen. »
 245 Sinacus sprac : « In doeg niet. »
 Ricano? sprac : « Wats mi gestiet /
 Ic sal sterben vo? di ;
 Want nemmermeer en mochte mi
 Keber gestien in genen dage /
 250 Dan ofte ic di sterben sage. »
 Elc woude dien anderen deeken.
 Doe scoet een vanden comen recken /
 Een groet gngant / een pleke /
 En geraecte genendeclike /
 255 Soe dat hise beide doet scoet.
 Dus bleven si te samen doet
 Elkerhjc in dies ander? arme.
 Dat was grote ontsarme.
 Dit was int opgaen van der sonnen
 260 Dattie Gzichte waren veruonnen /
 En Porus had? grote belijt ;
 Want hi sach ter selber tijt /
 En hi verheef sere sinen sin.
 En hinc hoeyte niet te min
 265 Alexander om den sege ;
 Dar om peinst hi alsewege

- We hi dat ander lant gewint.
 Nu es daer eens conincs kint /
 Hiet Ettel / en was also
 270 Gebaen alse Macedo
 Van lingden en van gebaene :
 Alexander bede eem aue
 Sijn wapen / in bierre gebaere
 Alse ocht hjjt selbe ware /
 275 Ofte Porus om eem bede spien /
 Dat men ghinder mochte sien /
 En hiet dat hi dien ober hilde /
 Alse ofte hi recht niet en wilde
 Pogen om oberbaren.
 280 Selve voer hi wech / te waren /
 En nam in sijn were
 Die starcsten vanden here /
 Omdat hi / recht alse die boude /
 Poruse bedziagen woude
 285 Met eenre cleenre geselscape.
 Verre enwech stoenden sine scepe.
 Ic waen dat eem Got was mede ;
 Want God te selber wilen bede /
 Doe si scepe wouden gaen /
 290 Die lucht verdonkerde saen
 Met enen soe donkeren miste /
 Come was iemen die wiste
 Wie eem sat alder naest.

Het Amsterdamsch fragment I. viii. heeft:

275 Of Porus om hē dade spien	..ogen omme overvaren
Da .. mē.. ginder mochte sien	280 Selve voer hi wech tuaren
.. n hiet dat hi op dien hoever hilde	En nam in siere were
Alse of hi recht niet en wilde.	Die starcste van den here.

Si hozen enwech met groter haest.
 295 Dese nebel soude / te waren /
 Ander volc sere verbaren /
 Weren si daert hen oncont ware;
 Mar die coninc vander scare
 Hi peinsde darom al /
 300 Datter luere sijn gebal /
 En hi voer; in dat ander here
 Volchde hem met groter ger.

*Wie coninc Alexander over die ander sijde van dien
 water heimelic met enen nevel quam.*

Terst dat si quamen an dat ander lant /
 Slogen si die perde altesant /
 305 En Alexander hi voer hozen.
 Een volchden ribbers uyt vercozen /
 Cholomeus en Aristoen /
 Polidamas en Cauroen /
 Clitus / Craterus en Amictas
 310 Exateus en Perdicas /
 Pensestes en Meleager mede /
 En Tabernaet / die wonder dede:
 Dit waren si die daer ober waren.
 Mettien quam een met eenre maren /
 315 En telde dat al ober ware /
 Dat Alexander meer daere /
 En dat weder wart al blide.
 Pozus sach an die ander sijde
 Ettel staen in die gebare
 320 Also oft Alexander ware.

Doe waende hi dat men hem loge;
 Hi sach / van enen berge hoge
 Blikende / comen al tehant
 Alexandere / sinen viant.
 325 Stappans satte hi ter were
 Vier .m. ribbers hoze there /
 En .c. wagene gebatteliert
 Met houte en wael gebisfert /
 Daer menich scutter in lach.
 330 Mar alst quam optien dach /
 Was van dien nebele luttel nat /
 Die maecte die wagen gelat /
 Dat si cume pozzen mochten.
 Nu hoert we si die Gzielen sochten.
 335 Alexander quam geslegen
 Harde lichtelike daer iegen.
 Al en was sijn scare niet groet /
 Men vant nergen eer genoet.
 Men riep da: helpe! in meneger tale.
 340 Daer was ten selven male
 Van businen groet gesal;
 Men sloech daer menegen int dal.
 Die ierste die daer was verslegen /
 Die quam Alexandere iegen;
 345 Dat was Wilcoen / een gygant /
 En hi sat op enen olifant
 Dies conincs Enocus sone.
 Alexander was die gone
 Die noit iofte vercoes:
 350 Hi maecte Wilcoen libeloes /
 En stac die beeste do; die siele.

- Doze eem hielben ribberſ bele /
 Die hi alle doz reet.
 Die Gzielen volchden eem gereet.
 355 Hi ſochte Pozuſ / ſonder waen /
 Dien hi ſach van berren ſtaen
 Op enen dien meeſten oliphant /
 Diemen noit in Arabien vant /
 Gelijc oft een boezj ware.
 360 Doe ſpzar hi al oppenbare :
 « Ic ſie dat ſi niet goede :
 Een dier gelijc minen moede !
 Nu motic bechten iegen die diere /
 En oet iegen die ribberſ fiere. »
 365 Mettien quam eem een mare /
 Dat ſijn volc beringet ware
 Van Pozuſe en van den ſinen.
 Doe reet hi darwert met pinen.
 Eem volchde Polidamaſ
 370 En Ariſtoen / die cone was.
 Ariſtoen ſloech Kubicoen
 Mettien ſwerbe / alſe die coen /
 En hi maecte die erde roet.
 Candatenſ waende enen ſtoet
 375 Doen iegen Polidamaſe ;
 Claucuſ ſtacken iegen die blaefe
 Met enen wel ſtarcken ſper.
 Duſ bleven die Inden ſonder wer /
 En die Gzielen hebben doz baren
 380 Dat ierſte her met eerre ſcaren /
 Soe dat him te twibelen begonde.
 Pozuſ hiet ter ſelber ſtonde

- Die olifante mettien tozzen
 Iegen dat griere her pozzen.
 385 Mar dat ſijn trage diere ;
 Sine mogen in geene maniere
 Dlien noch volgen alſo wel
 Alſ een peert / beſ ſijn ſi ſnel.
 Die Gzielen wachten hen daer iegen :
 390 Alſe die Inden hadde geſlegen /
 Entſagen ſi eer ſlagen ;
 Duſ ghingen die Gzielen iagen.
 Die Inden ſcoten groet geſcutte /
 En wozzen grote ſteen en duche.
 395 Mar die Gzielen / dieſ geloeft /
 Heilben targen ober eer hoeft /
 Soe dat ſijſ bleven ſonder ſcade.
 Die Inden wozzenſ te rade /
 Om dat ſi waren in bare /
 400 Dat ſi bzaken eer ſcare ;
 Want ſine wiſten wat doen.
 Die Gzielen volchden / en ſi bloen.
 Nochtan verſament Pozuſ echt /
 En gebiet dat men becht :
 405 Hi ſette die olifante wozen
 Met groten ogen / met langen ozen /
 Soe dat die Gzielen waren verſaegt /
 En eer bzieſcen hebet geiaegt
 Der Gzielen perde dat ſi bloen ;
 410 Nochtan dat ſi el niet en ſien doen
 Dan ſi hoerden dat geſcal.
 Duſ blouwen die Gzielen veel na al.

*Wi coninc Alexander sijn volc ansprac en gaf moet,
doen hi si sach vlien.*

- D**at hebet Alexander versten /
En riep : « Wat duvel doet u vlien ?
- 415 Sidi mode nu van slaen ?
Waer sidi van Agriane /
En ghi heren van Cracia ?
Ghi Percen comt dat na :
Saechbi dusdaen dier noit eer ?
- 420 Gaet / maect him die been so sere /
Dat si ter erden neber vallen. »
Die Grieken keerden weder met allen /
En vergaten alle die doet.
Ic wane men daer menegen scoet :
- 425 Si wonden beesten en man.
Soe ernstelike gingen si an /
Datse die beesten traden daer.
Doe was die strijt stark en groet.
Twivel was daer menichsoude /
- 430 Wie dien sege hebben soude.
Dier Inden bleven vele doet.
Dier Grieken scade en es groet :
Si riepen om azen en varden /
En si spzongen van den varden /
- 435 En si ghingen die olifante houwen
In eer been ; doen mochtmen scouwen
Die ridderen degelike slaen.
Met rechte mogen sijn prijs ontsaen.
Dus woerden si gewont met spieten /

- 440 En met bilen / sine constens genieten ;
Het veil al / man en olifante.
Dat ander volc bloe alte hant /
Die met wonden mochten ontvlien /
En leten eren here mettien
- 445 Allene / recht met diere gebare
Alse oft een scip in dier see ware.
Hi stoent op enen toren allene /
En hi warg vele stene.
Men scoet na eem al omtrent /
- 450 Soe dat hi bloede als een rent.
Hi hadde .ix. dozgaende wonden.
Sidentee sach ten selven stonden
Sere gewont sinen here ;
Hi sloech den olifant soe sere /
- 455 Dattie beste sere blo.
Doen dat versach Macedo /
Volchde hi eem met groter haeste.
Want hi Pozuse was naeste /
Scoet Pozus op eem enen spiet /
- 460 Daer af quam een groet verdziet ;
Want hi geraect sijn Bucisal /
(Het was wert die werelt al)
En scoet doz mettier bart.
Doen sterben soude dat edel part /
- 465 Voget sine kneen met groter werde /
En sette dien coninc op die erde /
Om dattene quetsen en soude.
Dat was wert boven alle goude /
En die beste dinc die ie gelwan
- 470 Alexander / die edel man.

Wie coninc Alexander makede ene stat, die hiet na
sinen perde, en daer wart sijn pert begraven.

- D**ie coninc bede maken warde /
Doz die ere van sinen perde /
Dar nae eene stat van groten pziſe /
En hi bede si heten Bucifallife.
475 Daer bede hi sijn oꝝ begraven
Eerlike met groter haben;
Want en woude in sinen tijden
Noit anderen man laten rijden /
Sonder allene dien coninc.
480 Doen gesiede dese dinc /
Volchde na Pozuse dat ander her /
Carilles met na hem / met ger /
Die coninc was en Pozus bzoder /
Sijns vader hint en siere moder /
485 En riep : « Bzoder / gif op dijn rike
Dien edelsten van certrike. »
Al was Pozus soe gewont /
Nochtan kende hi ter selven stont
Sijns bzoders stemme / en seide :
490 « Vestu Carilles? met leide! »
Du hebes mijn lant en mi oec doet /
Dattu sonder weder stoet
Dijn goet op gebes en dijn lant. »
En hi hielt in sijn hant
495 Enen spiet starc en goet /
En scoet sijnen bzoder doet;
En hi vloec en werch alte hant.

- Maer sijn olifant
Was soe menichsout gewont /
500 Dat hi viel in coꝝter stont /
En waz sinen here te boet.
Doen waz hi met groter sport
Sijn teken af / en vloec :
Sijn herte was dies onbzoe.
505 Doe hadde die coninc een ander pert /
En quam gebloec mettier bart /
En Pozus was ontfaren.
Doe wart Alexander te rade / te waren /
Dat men .xx. dage lizeede
510 Halben soude op selderhebe /
En men daer binnen graben soude
Die boet waren / oft men woude /
En men heilde die gelwonde.
Dit sweren si beide terre stonde.
515 Hier in binnen prinsde Alexander /
Dat hi allene / en geen ander /
Cenen campe beroepen soude
Dien coninc Pozuse / alse die boude.
« Here stolt / edel man Pozus / »
520 Dit sprac hi in sine litteren aldus /
« Di ontvriet Alexander /
Dat hi allene / en geen ander /
Negen eem enen camp bechten wilde /
Beide met spere en met seilde;
525 Want wat pziſe ofte wat eren
Mogen pzincken en heren
In enegen stride belopen /
Daert die arme liede becapen?

- Welc onser dat daer blivet doet/
 530 Ic wille dat / sonder weder stoet /
 Sijn volc eem blibe onderbaen. »
 Dit woude Pozus gerne bestaen ;
 Want hi mercte veel wael daes /
 Dat hij .ij. ellen langer was
 535 Dan Alexander / en hi was blijde.
 En si swozen dit in elke sijde.
 In dien tijden dede Pozus spien /
 Want hi gerne gesien
 Hedde Alexandere / dien here ;
 540 Bedi soe dede hijs merken sere /
 Soe dat Alexander wiste.
 Doe ghinc hi met liste
 Cote Pozuse / dien ebelen man /
 En dede ander cleeder an.
 545 Hi ghinc in dier Anden scare /
 Alse ofte hi een wijncoper ware ;
 En Pozus hi mercte daes /
 Hi sach wale dat een wijncoper was.
 Doe grote Pozus dien coninc /
 550 En hi seide dese dinc :
 « Waer es dijn here / wat doet hi /
 Ofte van wat ouder dat hi si ? »
 Doe antwerde hi in rozter stont :
 « Dat wille ic u doen tont.
 555 Die coninc sit / na sine maniere /
 In siere tenten bi euen biere /
 Alse die oude liede plien. »
 Pozus antwerde mettien /
 Want hi was blide berre tale :

- 560 « Cwi / mercti dan wale
 Mijn togt en sine oude /
 We weent hi met gelwoude
 Mine slage wederstaen ? »
 « Here / ic segge u / sonder waen /
 565 Dat mi sijn doen es cont. »
 Pozus seide ter selber stont :
 « Woutu dzagen dinen here
 Dit saluyt / ic sal di ere
 Dat omme harde veel doen. »
 570 Doe swoer die edel baroen /
 Dat Alexander soude sien
 Wat daer na soude gesien.
 Mettien heeft hi o'lof genomen /
 En es tho sinen lieden comen.
 575 Hier binnen es die dach comen /
 Dattie camp op es genomen.
 Si waren coninlike versiert.
 Dicke hebben bisiert
 Wat tekene Alexander dzoerch :
 580 Ander wapen hadde hi genoegh /
 Halsberch / curien / coufen van staele /
 En al dat coninc sit wale /
 En een swert van goder suede.
 Oec hadde die heer mede
 585 Euen spiet / die op minne
 Eem Calrestis gaf / die coninginne /
 En enen knijf van Andene.
 Ander wapen en woude hi en geen.
 Pozus / die grote starke man /
 590 Hi hadde .iiij. halsberge an /

- En een curie van metael/
 En twee par coufen van stael/
 En van ybozien enen witten scilt/
 Daer stont in van sabel een wilt/
 595 Een dier/ heet een olifant.
 Hi hadde in sine rechte hant
 Ene colve van latone;
 Een swert hadde die diegen cone
 Dat was wael .vij. voete lanc/
 600 En enen knijf die was gemanc
 Van goude te samen en van stael.
 Hi quam geluarnieert wale
 Ter stat/ daer sijt bespaken
 Te vechtene om die hoge saken/
 605 Op oeffe van pize gereden.
 Tierst dat si quamen ter steden/
 Beten die heren te voete;
 Want in dien gebode stoet
 Van Hercules/ dien wigant/
 610 Die alder ierst dien strijt vant/
 Dat men te voete hebde dien strijt.
 Nu gaet hier op enen tijt.
 Alexander trat sijn swert/
 En ghinc te Poyuse weert/
 615 Om dat hi dien camp verley.
 Poyus tegen eem liep:
 Si sloegen coninlike slage.
 Ic segge u al dat sonder sage/
 Dat Alexander eem geliet/
 620 Alsoe ofte hi scermen en ronde niet;
 Want hi gerne onderbonde

- Wat Poyus aen scermen ronde/
 Dies hi selve meester was.
 Die coninc Poyus mercte dat/
 625 Dat hi niet en decte thoeft;
 Hi wenet eem hebben gekloeft.
 .N. adamant diere en goet
 Op Alexander's helm stoet;
 Daer op gaf Poyus enen slach/
 630 Die staen die daer op lach
 Debe swert hzeken ontwe;
 Doch was dien coninc so wee/
 Dat hi boech op sine knien.
 Alsoe die Gzicken dat versten/
 635 Waren si in sozgen groet;
 Si waenden dat hi weer doet:
 En Poyus liet liggen swert/
 En vinc ter colven wert.
 Alexander wart bergramt/
 640 Want dies slags hi eem scaemt/
 En sloech Poyus/ alsoe hi wilde/
 Dien eenen ozt van sinen scilde
 En sine twee halsberge doze/
 En maecte ene wide scoze;
 645 Maer die derde bleef geheel.
 Poyus versaechde hem een deel/
 Alsoe hi dien slach besief.
 Alexander hi verheef
 Underwerpen sinen vyzant/
 650 En sloech met willeger hant
 Ter selver steele/ als die vzie/
 Doz den halsverch en die curie/

- Dat eem dat roede bloet ute ran.
 Daer twifelde menich man
 655 An dieſ conincs Pozuſ ſide.
 Oec waſ daer menich Gziet blijde.
 En alſe Pozuſ ſach ſijn bloet /
 Quam eem weder ſaen ſijn moet /
 Als dien conen lieden pliet :
- 660 Hi dede bogen alſ een riet
 Alexandere boz ſine hande ;
 Hi floech op dieſ ſchilſ rande /
 Die gemaect waſ van ebene.
 En eſ hout el negene
- 665 Die gebogen mochte die ſlage /
 Die Pozuſ floech in dien dage /
 Hi were geſpleten dicke.
 Hi dzeef Alexandere harde dicke
 Om dien rinc in genen dagen.
- 670 Hi ruſte onder gene ſlagen ;
 Want hi ſloegen noede / hine waenden wonden.
 Doe verſcaemde hi eem te ſtonden :
 Hi waenden wonden in dien vaet /
 Daer Pozuſ boer eem ſtoet ;
- 675 Hi floech op enen ſteen te hant /
 So dat eem ſijn ontwant /
 En verloeft bi ongeballen.
 Doen twifelden die Gzicken alle.
 Pozuſ vinc te Alexanderſ ſwerde /
- 680 En trat ontluee in die erde.
 Hi ſpzar : « Dzent / nu beſtu doet ;
 Nachtan dine doecht eſ ſo groet /
 Wontu / ic ſal bi leben laten /

- En here weder diere ſtraten
 685 Met dinen lieden te lande. »
 Hi ſpzar : « Het were ſcande !
 Gzoet luygant / eſ dat dijn waen /
 Dat ic kan wesen onderbaen
 Nemene / die noit waſ gebozen ?
- 690 Wat beſtu boken mi te bozen ?
 Ic en gebe om dijn dzeigen niet. »
 Mettien trat hi enen ſpiet /
 Die binnen in ſinen ſeilde.
 Pozuſ waſ ſere ſlage milde /
- 695 En Alexander waſ geſtade.
 Doe ſpzar Pozuſ : « Dit eſ ſtade /
 Dat hier bliuen ſal opt graſ
 Die milſte coninc die noit waſ. »
 Doe ſongen die Inden heren.
- 700 Pozuſ ſoude eem ammekeren /
 En ſach al omtrent /
 En hoerde na eer parlement.
 Mettien verhief Alexander ſinen ſpiet /
 En en lietſ om ſijn dzeigen niet /
- 705 En ſcoet Pozuſe int fundament.
 Hi ſturte neder alſ een rent.
 Doen Pozuſ gebellet waſ /
 Waren die Inden dzobe dag
 Si wouden ſlaen.
- 710 Doe ghinc Macedo ſtaen
 Hoge / en bat datmen hozde.
 Hi ſeide deſe woerde :
 « Waer bi bochten wi deſen camp
 Dan bedi / wie dien ramp

- 715 Van ons twe daer in getrege /
 Sijn volc soude allewege
 Die anderen sijn onderdaen ?
 Dit was om uwe gesonde gedaen.
 Begerdi oec terre tijt
- 720 Tegen mi te hebbene strijt /
 Geliker wijs dat ic verwan
 Pozuse / dien groten man /
 Si aventuren en bi geballe /
 Soe werdi verwonnen alle. »
- 725 Dit seide hi / en also saen
 Woorden si eem onderdaen ;
 Gelijc eren gerechten here
 Sworen si eem immermeer.
 Nu waende Alexander des /
- 730 Dat Pozus verseeden es.
 Doen sach hi eem sijn ogen ontoen ;
 Sciene verginc dien edelen baroen
 Al die gramscap en nijt.
 Doe sprac hi ter selver tijt :
- 735 « We weerstu oit soe verwaet /
 Pozus / dattu dinen moet
 Doztes verheben iegen mi /
 Sint dattie mere quam te di
 Van minen coninckliken baden ? »
- 740 Pozus antwerde met staden :
 « Ic sal antwoorden hier of /
 Eest dattu mi gebes ozlof.
 Doz desen strijt / hoz desen camp
 Sone sag ic niemens scamp /
- 745 Ic waende dat niemen in ertrike

- Gewijst hadde mine gelijc /
 Doe ic was starc en gefout /
 En dijn gelue was mi oncont :
 Nu wetic dattu starcker sijt.
- 750 Mar na di hebb ic den pzijs /
 En boben alle die nu leben ;
 Bedi een wiet niet verheben /
 Al hebb ic verlozen bele.
 Ic bin di geset tenen bijspele :
- 755 Als was starc / starcker ic vant.
 Wie moecht salich sijn verant
 Die heeft dat eem staden steet /
 Hine hebbe dar op hi eem verleet /
 Die hen niet en mach outgaen ?
- 760 Oec es beter / sonder waen /
 Niet clemmen dan ballen van hogen.
 Dzecke liede die gebogen
 Van verliesene meer armode
 Dan si genoechte hebben van gode.
- 765 Gemate di bi minen raede :
 Die aventure es ongestade. »
 Macedo hadde wonder bas /
 Na dien dat Pozus verwonnen was /
 En alse een verwinnre sprac.
- 770 Hi dede eem doen groet gemac /
 En gansen sine wonden.
 Hi gaf eem weder tien stonden
 Al dat lant / dat sijn was eer ;
 En dar toe veel meer
- 775 Gaf hi eem van hem te lene /
 Beide hozge en stene /

- En hi wart Alexanders man.
 Doe Pozus merken began
 Dat Alexander soe hovefe was/
 780 Was hi sere verhoget was;
 Hi gaf eem dien verbozgen scat/
 Dien sijn bozders hadden gehat/
 En maecte al dat her rike:
 Dus wart hi vziert gestedelike.
 785 En al die coninge van Ozienten
 Quamen in dier Grieken tenten/
 Si gaven bozge en lant
 Alexandere in sine hant.
 In dien dat hi was in Indi/
 790 Was een coninginne daer bi
 In Ethiopien/hiet Candacis/
 Daer menech swart moer es/
 Die sinde op minne en op houde
 Van utermaten sinen goude
 795 Alexandere .c. stucke/
 Doets lanc en voets dicke/
 En enen halben boet bzeet.
 Dec sinde si eem gereet
 .V. moer sonder bart.
 800 Dec sinde si an der bart
 Amous croen/die beter was/
 Dan noit enege daer ic af las/
 En .x. maeken vol van stenen/
 Dat men en vant beter engene/
 805 En vierdalfshondert helpendiere/
 En .vi. perducen/veesten fiere.
 (Van den perducen en van den lybart

- Es gewonnen die lupart.)
 Si seinde eem .lxxx. espentine/
 810 En dar toe doz dien willen sine
 Seinde si eem panteren vier/
 En dar toe van wzeder maniere
 Harde groet .xx. honde.
 Dec seinde si eem tiere stonde
 815 .CCC. vzesliker stier/die waren in bande/
 En hout van eers selsa lande
 .VDC. edelre roden/
 Die aen ebeense home stoenden.
 Diese gichten ontfinc die here/
 820 En dankes eer met groter ere.

*Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach
en groter iammer an finen live liet.*

- N**u es Alexander blide
 Dat hi binnen cozten tijde
 Pozus conincrike wan.
 Hi maecte eem entwech al dat hi can/
 825 Om te bestene coztelike
 Dat oest einde van eertrike.
 Maer die stede van Subdzaken
 Woude eer ter wer maken/
 En Alexander hi beleide
 830 Die stat al omme op die fosseide.
 Die Grieken lagen an die een side/
 Ane die ander Pozus/goet te strijde/
 En Erateus sach an die derde.
 Men ghinc ginder strijden herde.

- 835 Binnen was Abysari/
Een edel coninc en een lzi.
Alexander woude si winnen met crachte :
Men dedet menegen harde onfachte ;
Nochtan wass' vast ter cure.
- 840 Hi hiet lederen dzagen ten mure /
En was die ierste diere op clam.
Sere verbolgen en gram
Ghinc hi op dien mure staen /
Die hoge was / sonder waen.
- 845 Men scoet op eem hozeel ;
Men waz daer menegen steen geheel
Van den tozne nedertwart /
Daer men eem volchde ane die bart.
Doe hadden sijn scande alle groot /
- 850 En liepen al ten mure.
Daer gebeel quade aventure /
Want die lederen dzaken ontwee.
Daer hadde menech pzince wee /
Die van hogen neder vele.
- 855 Dit was dien coninc een quaet spele /
Die allene stoent op tien mure /
Daer eem sijn leben wart te sure :
Hi was gewozpen so met stenen /
En gescoten met hozeelen /
- 860 Dat hi vermott was van slagen.
Doen dat sine liede sagen /
Kiepen si : « Here / spzinct saen /
Wi solen u sagte ontsaen. »
Hi seide : « En mach niet gescien :
- 865 Soud ic minen viant blien ? »

- Doen hi hadde geseit dat wozt /
Spzanc hi neder in die pozt
Onder al sine viande.
Hi hadde lieber die doet dan scande.
- 870 Dit was een wonderlike daet ;
Eer eem quam enech toe verlaet /
Ofte soccoz' mochte comen /
Mochti op wesen genomen /
Ochte geslagen al te sticken.
- 875 Maer die aventure / die eem dicken
Hadde gebaen menech ere /
Die halp eem nu ter wilen ;
Want si nam nu sijn goden goem.
Daer stoent een groet saulwer boem /
- 880 Gelijc ocht were doz sinen wile /
Daer an ghinc staen al stille ;
Men mochten niet van achter slaen.
Mettien seilde heeft hi ontsaen
Menegen slach en menegen steen.
- 885 Daer en was so come negene /
Die sinen swerde geneken dozste ;
Daer vacht ober dien edelen dozste
Sijn hoge name en die aventure.
Sijn seilt wart gescoten dure /
- 890 En sijn helm wart doz scoten dicke.
Over sijn knien boech hi dicke /
Want hi gegutst handen spzonge :
Die edel coninc in die ionge
Mochte qualijc gestaen.
- 895 Alsen iemen woude slaen /
Die tegen eem strijts begerde /

- Dien sloech hi so mettien swerde /
 Dat hi boz sine boete lach.
 Aldus bleker op dien dach
- 900 Die starste .ij. van al Subdzaken.
 Niemen en woude eem mier genaken /
 Die gene dinc sagen gesien.
 Hi werde eem op sine knien /
 En sloech her ni dare /
- 905 Selje oft en tyger ware.
 Mettien scoet een groet gygant
 Op eem een sjer altehant /
 Dat voer in sijn rechter sijde /
 En maecte een wonde wijde /
- 910 Daer bloets so vese ute ran /
 Dattie coninc cranken began.
 Hi weende wale dat spere ute winnen /
 Mar dat yser bleeker binnen.
 Hi ruste eem onder dien lauker baem.
- 915 Dies nam die man goden goem /
 Diene mettien spere scoet :
 Hi waende dat hi were doet /
 Want sijn daer bi eem lach.
 Hi waende hebben groet beiach
- 920 An dies conincs diere gewaeden.
 Die coninc spzac met staden /
 Cierst dat hine tasten vese :
 « Olte enwech / onrein dies ;
 En kinstu Alexandere niet ? »
- 925 Dit spzac hi / en mettien hi siet
 Sijn swert / en stac tien tijden
 Dien gygant boz sine sijden /

- Soe dat heil op die erbe.
 Die coninc spzac : « Dare diere berde
 930 Cer hellen / wes mijn bode daer ;
 Sech dat icker coem verchten hier naer
 Cer ic sterbe. » Doe hi dit spzac /
 Woude hi staen ; maer eem stac
 Dat yser so / dat hi mettien
- 935 Neder seech op sine knien /
 En hzaechde ochte ieman ware
 Die verchten woude / hi quaem daer.

*Wie Pencestes een wiket op brac van dier stat, en
 quam Alexandere te hulpen.*

- B**innen dien dattie coninc vacht /
 Hadde te hzoken met siere cracht
- 940 Die here Pencestes een wiket ;
 Ic waen dat hi niene en let /
 Hine liep met baren swerden
 Cote daer die coninc lach op dier erden.
 Cierst dattene die coninc sach /
- 945 Seech hi neder in onmach
 In sinen scilt / sere gewant.
 Cimeus quam oec ter stont /
 En Kristoen en Tabernaet :
 Dit waren ridderz van hoger daet.
- 950 Si weder stoenden menegen Jude.
 Ic waen noit man in kinde
 So lettel liede / die so sere
 Dochten ober eren here /
 Cote dat Cimeus wart gebelt.

- 955 Pensestes wart oec met gebest
In thoet gewont/ en Tabernaet.
Dese waren Alexanders toeberlaet :
Du liggen si boz sine voete.
Krisioen doet vele gemoete ;
- 960 Mar hi was sere gewont/
Dat hi qualike ter deser stont
Dien coninc bescremen mochte ;
Want men eem te seer versochte.
Doe quam buten een mare /
- 965 Dat Alexander verslagen ware.
Die mere hadt tsole verbeert /
En het liep al ten mure wert.
Daer en ontsach niemen die doet ;
Het liep al/ cleen en groet /
- 970 Percen/ Gzielen/ Pozus here ;
Die Siten bzaken met groter gere/
Beide met varden en me haken/
Dien starcken mure en dien harden ;
Si maecten ene straete wijt.
- 975 Wat si so bonden te dierre tijt/
Wast man/ wijs/ iong oft out/
Si slogent al doet met gewont/
Om te wzeken eren here :
Sine sparden min noch meer
- 980 Also lange alsi bonden te slaen.
Abysari pijnde hem te ontgaen/
Die crone in Subbzaken bzoech/
Die wile dat men vole al sloech.
Die ribberen namen Alexandere te hant /
- 985 En leechden eem op dies sciltz rant ;

- Si bzogenen in sijn pauluelion.
Doe was daer een sijn baroen/
Sijn erfater Cristobolus :
Hi sach sinen here gewont albus
- 990 Met enen weder haecten strate/
En dat ment niet en mochte wale
Ute bzingen sonder suiden.
Oec ontsach hi eem tien tijden/
Dat hi te vele soude bloeden /
- 995 En hijs eem niet en mochte hoden :
Genese hi qualic sinen here/
Hi verloze lijf en ere.
Dit merte wael Macebo/
En hi was int herte harde onbzo /
- 1000 Also ofte hi in twibel were.
Hi sprac : « Cristobile/ com here :
Oft ic niet en mach ontsneven/
Ewi leestu mi so lange leven
In die smerte van der wonden ?
- 1005 En seestu niet die sonden/
Du magz cozten doch mijn leit. »
Cristobolus sprac gereet :
« Coninc here/ laetti houwen/
Oftu dijn leven wout getrouwen ;
- 1010 Want men moet dine wonden widen.
Derpozesttu iet an dinen suiden/
Het mochte an dijn leven gaen. »
Alexander antwerbe saen :
« Cristobole/ dat were recht onnere
- 1015 Dat men enen edelen here/
Euen coninc binden soude /

- Och houden met gekoude;
 Een coninc sal sijn tallen stonden
 Quijt en vzie en ongevonden.
- 1020 Doe dattu wout / ic swige al stille. »
 Cristobolus dede sinen wille.
 Noch hine wiscde noch en green;
 Maer doe hi genesen steen /
 En dat yser was ute gewonnen /
- 1025 Quam dat bloet so nae geronnen /
 Dat die here viel in onmacht.
 Doe riepen die heren met groter cracht /
 Dat Alexander were doet:
 Daer was rouwe en iammer groet.
- 1030 Niet eer ende dat geluyt /
 Doz dat Cristobolus een cruyt
 Cer wonden dede dat was goet /
 En hi stelpde dat bloet.
 Doe ruste die coninc en sloop.
- 1035 Metien men in die tente liep:
 Alexander es an die bate.
 Dat volc was blijde utermate /
 En ghingen eten en dzinken /
 En lieten eren rouwen sincken.
- 1040 En die coninc hi genas.
 Cierst dat hi genesen was /
 En cume was die woude belocen /
 Soe hebet hi gesproken
 Ce bare int inde van ertrike;
- 1045 Want hi woude haestelike
 Dwingen tfolc te sinen handen /
 Dat waent in dien eylanden

- Die liggen bi den Paradijse.
 Alnsard bereide sine spise /
- 1050 Doe hi versoent was iegen hem;
 Carilles quam tore hem /
 Die coninc van Alodine /
 Die gereide eem die scepe sine /
 En Pozus van Endi
- 1055 Was eem tallen tijden bi.
 Cierst dat die Gzielen vernamen /
 Singen si alle te samen
 Coten coninc in die zale.
 Craterus sprac: « Hoerde onse tale. »
- 1060 Hi seide: « Coninc / dijn overmoet
 En dijn doegde / al es si goet /
 Wat inde sal daer af comende sijn ?
 Al were al die werelt dijn /
 Nochtan weer si al te cleen /
- 1065 Du en weetst mate engene.
 Al en achstu niet op dijne selves leven /
 Dijne vziende sijn di beneben /
 Peinst om oere leven doch!
 Doz dinen wille willen wi noch
- 1070 Iegen alle die werelt strijden;
 Doz dinen willen wi liden
 Ober die vzeselike zee /
 En alle diere / datst mee /
 Willen wi doen di doz baren /
- 1075 En gene vrese willen wi sparen /
 Woutu doch di selven wachten.
 Wat goede sal ons venachten ?
 We lange solen wi sijn gefont /

- Daer wi soeken talre stont
 1080 Die vrese en nien auct?
 Alse die aventure alre lanct
 Met enen gewest hebt/
 We saen dat sine begebet!
 We mochtstu gedurech sijn?
 1085 We mach bescremen dat leven dijn
 In dese werelt? want si es loes.
 Cwi werpstu di selven altoes
 En grote vrese om cleen gelwin?
 En merckstu niet in dinen sin
 1090 Dat enen man saecht sijn moet/
 Hebet hi na pine groet goet?
 Wacht di selven en die dine/
 Laet ons ho? di doen die pine;
 Sculue vrese sonder ere.
 1095 Wat eren mach hebben een here/
 Dat hi enen smercht verbit?
 Hi es reus die sijn verflit
 Sonder ere en sonder pzijs. »
 Craterus sprac in diere wijs/
 1100 En Cholomeus en al die ander
 Baden hier omme Alexandere.

*Wie coninc Alexander allene begert ere en groten
 naem en cort leven.*

- C**raterus wozt en sine tale
 Beguamen Alexandere wale/
 En sprac: « Danc hebbe des/
 1105 Dat gi meer vreesst mijn verles

- Dat van u selve/ lieve heren.
 Ic weet u groten danc der eren;
 Want siber dat ic ierst crone vzoech
 Hebbi mi gebient genoech.
 1110 Mar mi es anders dan u es:
 Sijt des seker en gewes/
 Dat ic ozlogen niet en begebe
 Also lange als ic leve/
 En ic ben noch iong van iaeren/
 1115 En ic in begere niet/ te waren/
 Lange lijf/ mar groten naem;
 Die es mi allene bequaem.
 Onedel volc set sinen moet
 Om lange leven en om goet;
 1120 Mar ic ben der werelt here/
 Dies en acht ic min noch mere.
 Ic telle die segen en niet die iare/
 En die gichte/ die mi tot hare
 Die aventure heeft gegeven.
 1125 Cellic tgoet van al minen leven/
 So hebbe gelebet lange.
 Europen es in minen bedwange/
 Asien wan ic wel met genende;
 Nu bin ic bi der werelt einde/
 1130 En si es mi te veel clene:
 Als icse bedwongen heb allene/
 Dan sal ic u dar na togen
 Een ander werelt ho? u ogen.
 Die sterke man macht al verwinnen:
 1135 Antipebes soelbi bekinnen/
 Daer die sonne oest op geet/

- Eñ west oec te hobe stree :
 Alst hier es dach rest der nachjt.
 Onsegdi mi oec u cracht /
 1140 Dolc en mach mi niet gebreken :
 Waer ik doen mijn teken op steken /
 Alt tsole sal mijn eigen sijn ;
 Onedel volc / dul alsoe sijn /
 Sal ic maken edel en vzoet.
 1145 Eest dat ghi minen willen doet /
 Dattie nature hebet verholen
 Eñ bedect in nauwen helen
 Selbi sten / sibi coen.
 Dit beger ic te voldoen /
 1150 Eñ in desen enden mijn leven /
 Wilt mi die aventure geven. »
 Dus inde sine tale mettier vaert.
 Si seiden dat sijn gerne daben /
 Na dien dat sijn hen dozste raden.

*Wie coninc Alexander voere ter see wart, bis hi quam
 tote daer dae Ercules en Liber Bacus bedwane keerde.*

- 1155 **N**u varen si ter see wart /
 Eñ Pozus gereide eem an die bart
 Al tote daert willen doz nachjt
 Ercules met siere cracht /
 Eñ Liber Bacus mede.
 1160 Alst quamen terre stede /
 Donden si eerre twier pale
 Van goude gemaect wale ;
 Want elkerlyc van desen heilden

- Hadben gegote na him .ij. beelden /
 1165 Die waren .xii. voete lanc :
 Daer eenbe eerre beider bedwane /
 Derre twier begen vermeten.
 Alexander hi woude weten
 Weder si weren hol ofte vul ;
 1170 Datmene niet en hieft ober dul /
 Dede hise bozen doz tien stonden.
 Eñ doe hise vol hadde bonden /
 Dede hi die gate vulken met goude
 Eñ boer vort met gewoude /
 1175 Om te soekene selsene dinc.
 Doe en vant die iongelinc
 El niet dan berge / bofse en velde /
 Eñ olifante die met geweelde
 Daer waren / en wrede serpente /
 1180 Die men vint in Oziente.
 Van danen boer hi ter Oester Zee /
 Om te sien wonderz mee ;
 Want hi hozt gewagen des /
 Dat noit Liber Bacus noch Ercules
 1185 Die see en pzoefden al daer /
 Want si so donker waer.
 Aldus woude die edel hozste
 Doen dat noit man doen en dozste.
 Ceerst dattie was west /
 1190 Eñ dat eem dochte wesen best /
 Dozen die heren van den lande
 Her en dar soeken viande /
 Eñ het was hen allen oncont ;
 Doch quamen si ter selver stont

- 1195 Si dzie wecten ane een lant /
 Dat Aergere es genant /
 Daer die berge noch in sijn
 Algader silberijn.
 Daer bonden si volc / heet Lemnes /
- 1200 Dat algader sonder hoet es ;
 Gebostelt sijn si alse swijn.
 Daer vant oec die begen sijn
 Dogele / die achter alse lewen waren /
 En hoer gebaen alse die aeren :
- 1205 Derre sloegen si vele doet.
 Dar na vant hi een eylant groet /
 Dat Crisa nu es genant ;
 Daer bonden si gulden berge int lant /
 En coacriten en oec dzaken /
- 1210 Deire si menegen doz stalien.
 Si dwongen de .x. Kiosagiten /
 Tiebe die vel bestce verbiten.
 Daer na quamen si in een lant /
 Daer die liede in sijn genant
- 1215 In griexer tale Signoseesten /
 Die vele wijsheiden wiusten /
 Dat es in dietsce : makede die vzoede.
 Cierst dat si Macedo / die goede /
 Sach / spzac hi / gelijc den milden /
- 1220 Dat si beden dat si wilden /
 Dat gebe hi him sonder wedertale.
 Doen antwerde een vzoet man wale :
 « Gef ons eweler leven. »
 Hi sachte : « We mochtic dat geven /
- 1225 Ic bin selve een sterftec man ? »
 Die ander spzac : « War om doestu dan

- Dus vele quaets ? du hebbes scande /
 Wat iaegstu dus achter lande ? »
 Dan daer hoer hi in Cambzobana /
- 1230 Dat es een eylant / van minen wana /
 Dat alre beste van ertrike :
 Daer was in een coninc rike /
 Dien Alexander gaf sijn lant
 Gewelbelike in sijne hant.
- 1235 Daer in sijn .x. edel stede /
 En menege rijcheit mede /
 En beesten die sere biten /
 Dien steen magariten /
 Carbonkele met crisepassen /
- 1240 Die in genen lande en wassen.
 Doe si dabon gesceiden waren /
 Quamen die Griecken gebaren
 In der Macabenen lant ;
 Daer bonden si menegen wigant /
- 1245 Want si sijn .xij. ellen lanc :
 Die hadde hi saen in sijn bedwanc.
 Si waren so mesraect /
 Dat si waenden dat weer gemaect
 Dat volc van ysere en van stale :
- 1250 Dus waren si bedzogen wale.
 In dat lant es een fonteine /
 Soe claer es si en so reine /
 Datter scemert also clare
 Alse oft van olie ware
- 1255 Wat men so daer mede dwaet.
 Du es Alexander raet
 En wechc te varen altehant /
 Om te sokene ander lant.

- Du sijn die Gzielen op die see /
 1260 Om te soekene lants mee.
 Si bozen / en si en wisten war;
 Want si quamen dicke dar
 Daer grote demsterheit was.
 Ten ionesten gaf die aventure das /
 1265 Dat si van verren sagen staen
 Gelyc als een boezh gedaen /
 Die hem algader gulden dochte.
 Na dien dat ict geweten mochte /
 So wast dat eertse Paradijs /
 1270 Das volmaect es in alre wijs:
 Die vierine mure dochte hem van goude.
 Hi boer darwart / alse die boude /
 Alexander en die sine /
 Die winnen wouden met pine.
 1275 Du sijn si an die rocche comen;
 Na dien dat sijn hebben vernomen /
 So dunket hen al / sonder waen /
 Cote boven op die wolkien gaen.
 Alexander hielt stille ene stonde
 1280 Ghinder met sinen d'zagmonde;
 Hi peinsde wat hi beste hade.
 Doe hi was in desen raede /
 Kiep een man van boven neder:
 « Alexander! » hi andwerde weder:
 1285 « Weetmen daer boven van mi
 Het dat ic Alexander si?
 Wie es daer? wes ees dit lant? »
 Die ander seide alte hant:
 « Dit lant es des selbes heren /
 1290 Die di met so groter eren

- Al die werelt heeft gegeven /
 (In sijne geweld es oec dijn leven)
 En dien du willen comen sages
 Op dijn bedde daer du lages /
 1295 Doe hi di gaf in dijn bedwanc
 Al hier werelt omganc. »

*Wie coninc Alexander voere dat ertse Paradijs quam,
 en wat daer gesciede.*

- A**lexander andwerde weder:
 « Wat wildi mi werpen neder
 Coe enen sijteken dat ic hier was?
 1300 Soe machmen mi geloven das. »
 Hi seinde eem hier enen steen:
 Men vint siere gelike en geen
 In algader eertterike.
 « Dit es dijn tseins sekerlike
 1305 Van den eertscen Paradijse.
 Nu doe als die wise /
 En lech al dijn saken neder /
 En haere ten gemeinen laude weder;
 Daer saltu onderbinden saen /
 1310 We dijn leven sal vergaen. »
 Doe trac hi thoet binnen dien mure.
 Kecht nae dese aventure
 Keerde Alexander te lande /
 En hi hadde in sijne hande
 1315 Gemen wonderliken steen /
 Die claer alse die sonne seen.
 Hi woech meer / alse ic hoze seggen /
 Dan alt gewichte datmen leggen

- Mochte daeriegen in een scale ;
1320 Nochtan verwoogen wale
Also groet erden als een siere :
Dit was een byemde maniere.
De sine sozme was gebaen/
Dat willic u doen verstaen :
1325 Hi was geberwuet als eens ogen ;
Ecclesiastes caent wael togen
Dat hi die rijcheit neder woech/
Wat so menre tegen byoech/
En also luttel erden als een siere
1330 (Dit was een wonderlike maniere)
Hem weder woech/ dat es bedi
Also lange als Alexander si
Ane den vlesce en leben moet ;
Soe en es die rijcheit niet soe goet
1335 Van alder werelt demen vinc.
Dit sijn waerlike dinc/
Also Got wille dat si gesiet/
En die aventure gebiet
Dattie mensce sterben moet/
1340 Een cleen stucke erden es soe goet
Alse die mensce en beter vele.
Niemen in verstaet dit in spele ;
Dit was betekent bi den steen/
Dit en was logene en gene.
1345 Eer dese tijt quam hier tebozen/
So en was noit man gebozen
Die die oest eylande dozst besoken.
Hier es dat einde vanden .ix. boeken.

DAT TIENDE BOEC.

*Hier begint dat .x. boec, en spreect wie sijn die Nature
beclaget over coninc Alexanders girecheit en hover-
dicheit, en veel ander saken ; wie hi bleef doet.*

- A**LEXANDER hebet gesproken
Over daet/ die ongeluzoken
Altoes niet en mach wesen ;
Want hi eem vermat van desen
5 Dat hi sal/ eest dat hi lebet/
Dattie Nature verholen hebet/
Sinen boden oppenbaren.
Oec so seide hi mede/ te waren/
Dat eem were al eertrike
10 Ce cleen te enen conincrike.
Hier om was die Nature gram/
Alsi die overdaet vernam ;
Si liet alderhande werc/
En nam op eer en geswert/
15 Si maecte eer ter hellen wart.
Waer si quam/ an die bart

- Alle dine waren hen onderbaen :
 Die elemente hebben si ontfaen
 Elkkerlyc ; want sise sciep.
- 20 Die locht ierst tegen eer liep /
 En groetse met soeten winde.
 Cierst dat si die eerde kinde /
 Gzoten sise mettien bloemen.
 Dat water es mettien visschen comen ;
- 25 Op dat vier metten planeten
 Alderhande figuren beten /
 En eren eer scapperffen /
 En bibben dat si niet en perse
 Met hunger eer creaturen.
- 30 Dit was die tale vander Naturen :
 « Danc hebt dat ghi mi doet ere.
 Nu en soect min noch mere
 Die dinc / die ic hebbe verholen :
 Nu vaere enwech ter helseer scolen /
- 35 Doz utwen wille en doz dien minen.
 Dat sal Alexander scinen /
 Want het sal sijn hoet becopen. »
 Dit spzac si / en bede open
 Die erde / en ghinc ter hellen.
- 40 Nu hozt / ic sal u hier af tellen :
 Si sach verre dure /
 Krecht onder die helse mure /
 .D.N. voutwen en .vij. bozgen /
 Die elc man wael mach sozgen.
- 45 Die ene was moder van den sonden /
 Dzechheit / die daer was tien stonden ;
 Si hadde dien grotten scat.

- Ober waer segg ic u dat /
 Dat gesmoltens goltz so vele
- 50 Goet in dier vzecker kele /
 Dat sise daer hebet verladen /
 Al en conde sijn hier niet gesaden.
 Hoerbercheide / die coninginne /
 Sat barna met eren sinne
- 55 In een bozch groet en rike /
 En bespotte eer gelike.
 Luxurie / dat es Onsuberheide /
 Sat daer op eer stede :
 In vernender moder sach si versmozt ;
- 60 Want si suberheit testozt.
 Gulscheit sat op eer stede /
 En verterde eer lede ;
 Si liet weder doz den halz gaen
 Dat si te vele hadde in gedaen.
- 65 Gzamschap sat daer verholgen :
 Si doet die gene die eer volgen ;
 In allen tijden sijn si verhoet /
 Want si die liede maect onvzoet.
 Girechheit sat daer allene
- 70 Beloken in eren stene /
 Eer hande onder eer liere /
 En vernende in dien swarte viere.
 Nidcheit en eer kinder
 Hadde eer zale ghinder.
- 75 Dozredenisse en Loesheit
 Al en mogen si niet gereit
 Bedecken dier liede mesdabe /
 Si verkerense met eren rade.

- Met desen .vij. hoerbrouwen
 80 Woende mede oec / en trouwen /
 Procrisfe / die eer can maken
 Buten goet in allen saken.
 En Smekelinge was oec mede /
 Die nu hebet eer stede
- 85 Met hogen lieden in die zate;
 Want si can met scoenre tale
 Hogen lieden doen verstaen
 Saken die quaet sijn gedaen.
 Soe grote cracht hebet die mede
- 90 En smekinge onder hoge liede /
 Dat si bejagen eren wille
 Waer si sijn / lude en stille.
 Dese sonden hebet besien
 Die Nature / en mettien
- 95 Ghinc si binnen dien helsten muren :
 Daer sach si die sielen geduren
 Int vier / dat bernet sonder licht /
 Elke siele na eer recht.
 Ic segge u die stat vander hellen
- 100 Na dien dat ons die boeke tellen :
 Si steet in midden in die erde /
 En bernet altoes eben herde /
 Boven inge en binnen wijt.
 Daer pihnt vier / in elken tijt /
- 105 Selen die hebben mesdaen :
 Al sijn si in een vier gebaen /
 Nochtan hebben sijn niet eben groet
 Die pine van dier langer doet ;
 Want dat vier es so gerecht /

- 110 Datten here en den knecht
 Also met pinen hebet bebaen
 Na dien dat si hebben mesdaen /
 Some meer / some min.
 Daer sijn oec vele sielen in /
- 115 Wel na al sonder mesquame /
 Sonder dat si van Adame
 Sijn besmet en anders niet ;
 Dese lueten luttel van verdriet.
 Bi redenen proebiet u al.
- 120 Te somere / als berch en dal
 Es verciert mettier sonnen /
 Men siet hun tuen te gader rommen :
 Die een loep met cleenre pine /
 Die ander es vander sonnen scine
- 125 So berhit dat hi versmacht /
 En verliest al sine cracht.
 In die middest van dier vlamme
 Soe stoent die selle d'ut / die gramme
 Lucifer Tebiathjan /
- 130 Die bedroech dien eersten man.
 Eerst dat hi die Nature sach /
 Tiet hi dat vier / daer hi in lach /
 En ghinc toe eer wart.
 Om dat si niet en was verbaert /

Het Amsterdamsch fragment II. 1. heeft:

109	Want dat vier es so gerecht Dat het den here en den knecht Also met pinen hebet bevaen Also hi tevoren hebet mesdaen Some meer en some min Daer waren oec vele sielen in	109	Sonder dat si van Adame Waren besmet en el niete Dese wisten luttel van verdriete Bi redenen proeve ict u al
115	Al welna sonder mesquame	120	Te somere also berch en dal Es verciert metter sonnen Men siet hen tuen tegadere rommen.

- 135 Tiet hi sijn dubelike gebaen /
 En snelde eem toe ontsaen
 Die grote scoenheit weder /
 Die hi hadde eer hi neder
 Van den hemele was verscoven /
 140 Doe hi ingel was hier boven /
 En do2 sine hoeverdehede
 Was hi gewo2pen vander stede.
 Doen die Nature sach /
 Begonste si eer geclach :
 145 « Dader en w2ker vanden souden /
 Wilen in hier ierster stonden
 Weerstu claer als hier sonnen seijn /
 Maer do2 die hoeverde dijn
 Soe verloerstu hemelrike ;
 150 Ic bidde di om hulpe doesefelike :
 Het es recht du hebes loen ;
 Want als du verloers dien troen /
 Weerstu sonder soude stede bleven /
 En hadde ic di niet gegeven
 155 Ene sonderlinge stede
 In dese grote demsterhede.
 Ic b2inge een nimeere geb2agen :
 Allen creaturen elagen
 Over Alexanders overmoet ;
 160 Hi dwanc enen coninc goet /

Het Amsterdamsch fragment II. 11. heeft :

156 In dese grote demsterhede
 Ic bring. ene niemere gedragen

Allen creaturen elagen
 159 Over Alexanders overmoet ¹.

¹ Tusschen dezen en den volgenden regel (192) ontbreken twee en dertig verzen, die in het Munchener Hs. zich bevinden.

- Coninc Clause van Atracervaen ;
 Cracien es eem onderbaen ;
 Hi sloech Pansamase doet ;
 Hi b2ac Cebe / al was si groet ;
 165 Hi dwanc Attienen en Maroene /
 Hi doech oec roemse croen ;
 Hi dwanc Luken en Pise ;
 Hi sloech ribbers van p2ise /
 Mennoen en die met eem waren ;
 170 Hi do22eet ooc / te waren /
 Paris lant / dies hi verstarf /
 En verwan dien here d2ie warf ;
 Hi verb2eef den here Apolonise /
 En b2ac Cyren / die stat van p2ise ;
 175 Hi wan Egypten / en do22eet
 Tibien / dat was so heet.
 Babylonie heefstene ontsaen ;
 Die Siten sijn eem onderbaen.
 Hi heest die israelsce roten
 180 Binnen Caspi besloten ;
 Dus heest hi A2ien bebaen /
 En Pozus es eem onderbaen ;
 Subd2aken heest hi gebelt ;
 Abisari steet in siere gebelt ;
 185 Carillis es sijn man.
 Dat es meer / en eem in can
 Genogen al dese ere :
 Hi sochte dye eylande / dat2 mee /
 Die sijn in die Donker See.
 190 Heest hi geluc goet hozt mee /
 Hi sal sien wanen Nilus comt ;

Want hi eem al nu beromt
 Dat hi sal winnen dat Paradys.
 Du en wachsti in alre wijs/
 195 Hi sal di helle af winnen ;
 Dar toe wilt hi oec bekinnen
 Die werelt die hier onder es/
 En dwingen die Antipebes.
 Hi wilt die sonne sien west op gaen
 200 En oest weder te hove staen.
 Nu wzet ons over dit verlies.
 Wat eren soutstu hebben des/
 Of wat lone of wat prize/
 Dattu uten Paradyse
 205 Abame bezebes int dzove dal/
 Of di Alexander winnen sal ? »
 Si waenden wech varen na dese wort.
 Lucifer sprac : « Drouwe / hozt/
 Ic sal uwen wille doen / sonder waen ;
 210 Nochtan sal hijs niet af staen/
 Eer ickene hebbe in der hellen
 Met anderen sinen gesellen.
 Stappans riep hi te rade
 In dier hellen alle die quade /

192 Want hi hē al nu beroemt
 Dat hi sal winnen tparadijs
 Du en wachtdi in alre wijs
 195 Hi sal di die helle af winnen
 Daer toe willi oec bekinnen

Het Amsterdamsch fragment II. 113. heeft :

203 . f wat lone of wat prise
 . at du uten paradise
 . dame dr . . s in droeve d . .
 . ste di Alexander winnen sal
 . i woude wech varen . a dese wort
 . ucifer sprac v . . hort

Die werelt die hier onder es
 En dwingen antipedes
 Hi wille die sonne west sien opstaen.
 200 En oest te hove gaen
 Wrec ons sinen overmoet.

. e sal uwen wille doen sonder waen
 210 . n ic en saels niet ave staen
 . er icne hebbe in der hellen
 . et andren sinen gesellen
 . tappans so riep hi te rade
 . nder hellen alle die quade

215 Darom lopen rivieren bibe.
 Op enen plein quamen die keytibe.
 Die rivieren heten aldus :
 Tiete ende Avernus/
 Chochitus en Flegiton/
 220 En die wzebe Acheron.
 Dese bernen en stinken/
 En mach niemen ghedinken
 Dat hiere nie sonne sach/
 Ofte enege dinc die helpen mach.
 225 Daer liggen die dzoebe sielen
 Mettien dubelen die vielen/
 En dogen eer doet ;
 Want dat es eer meeste noet/
 Dat si sterben sonder blijf
 230 Die hier leiden sondich lijf/
 En altoes om sonden werben/
 Die moten altoes ghinder sterben.
 Si mogen die diemsterheit tasten
 Die dzouben sielen die altoes vasten.
 235 Nu hebben sijt heet en nu cout ;
 Daer es rouwe menichfout/
 En hi moet sonder ende sterben
 Dien die helle doet bederven.
 Doe dat helste volc bersament was/
 240 Die oude biant Satjanas
 Wispelde dzie warf/ en al die luene
 Wart gestilt : daer ne was gene
 Die ropen dzofte / doe hijt hozbe.
 Doe sprac hi der Naturen woze /

- 245 Eñ hi seide meer daer toe :
 « Segt/ mine gesellen/ hoe
 Soken wi here gedogen dese oberdaet
 Van desen man/ diet al verstaet/
 Eñ die alle dinc ontffen ?
- 250 Keetmen sinen wille gesien/
 Hi sal al die werelt vzekien.
 Dat's on's al niet; maer hi sal steken
 Doz die dicke erde een gat/
 Eñ maken tote on's enen pat;
- 255 Daer toe sal hi onse sielen vaen :
 Dus moten wi eem sijn onderbaen.
 Oec seggen die p'ropheten/
 Dat Got der werelt heeft vergeten
 Menech iaer hier te vozen/
- 260 Dat een man soude sijn gebozen
 Met miracelen/ eñ in weet wie;
 Met sinen houte so sal hie
 Vzekien onse vaste p'risoen/
 Eñ on's sielen daer ute doen.
- 265 Nu siet/ ghi heren vander doet/
 Helpt on's geraeden terre noet/
 Die wile datmen on's mach helpen;
 Laet on's die's mans daet stelpen/
 Dat hi niet die gene en si

Het Amsterdamsch fragment II. iv. heeft :

251 Hi sal al die werelt breken	Dat God der werelt hevet beheten
Dat sal niet maer hi sal steken	Menech iaer hier tevoren
Dor die erde een gat	Dat een man soude sijn geboren
Eñ maken tote ons enen pat	Met miracelen eñ ic ne weet wie
Daer toe sal hi onse sielen vaen	Met sinen houte so sal hie
Dan moete wi hē wesen onderdaen	Breken onse vaste prisoen
Oec so seggen die propheten	Eñ onse sielen daer ute doen

- 270 Die die helle sal hebben vzi. »
 Cume hadde hi dit geseit/
 Dat Verraedenesse sp'zac geriet/
 Die was dier Nidechreiden dochter :
 « Lucifer/ laet wesen sochter
- 275 Dorwart meer dine maniere/
 Ic sal di volbzingen seiere;
 Want het es mi ene cleene pine :
 Ic hebbe een cracht van benime/
 Men vint geen van dierre naturen ;
- 280 En mach in geen vat geburen/
 Noch in yser noch in stale/
 Noch in goude noch in metale/
 Van in een coe clauwe allene.
 Dat salmen eem geben gemene
- 285 Mettien claren wine gemanc/
 Hi sal sterben eer iet lanc;
 Want Antypater/ mijn vziemt/
 Die Alexandere heeft gedeint/
 Eñ ober Gzicken es baliu/
- 290 Dien hebbe ic/ dat segg ic u/
 Vander wegen op geleert/
 Dat hi van buten enen eert/
 Eñ int herte vzaget hi die mozt.
 Nu es hi gedaget vozt:
- 295 Om dat hi hebet gerengniert dat lant/
 Wille die coninc alte hant
 Met eem hebben in sijn here/
 Dat hi sine oude vertere.

Het Amsterdamsch fragment II. v. heeft :

- 298 Dat hi sine oude vertere
 D. II.

Bi des mans helpe salic saen
 14

- Wi des man hulpen sal ic saen
 300 Alexandere verstaen. »
 Verraedenisse sprac dese tale.
 Dat d'zobe volc priset wale /
 Dat die so sciene hadde vonden
 Goeden raet in so corten stonden.
 305 Stappans voer si uter hellen
 Tote Antypater / eren gesellen /
 Die een quaet verrader was /
 En harde sere in sozgen das /
 We hi behouden sal sijn ere
 310 Jegen dien coninc / sinen here.
 Doe riet si der herten sijn
 Te makene dat starc senijn ;
 En doe hys wael was geleert /
 Was si saen ter hellen gekeert.
 315 En si comt dicke ute /
 Om te raedene dusdane salute.

*Wie coninc Alexander varen wilt in die woestenen
van Endi, en Porus mede...*

Nu es comen uter see
 Alexander / en heeft mee
 Wonderz vonden dan hi sach /
 320 Dies ic u wael besceiden mach.
 Nu wille hi besien die woestinen

300 Alexandre verslaen
 Verranesse sprac dese tale
 Dat droeve vole prisese wale
 Dat si sciene hadde vonden
 Goeden raet in corten stonden
 305 Stappans voer si uter helle

Tote Antypater horen geselle
 Die een quaet verrader was
 En sere in sorgen das
 Hoe hi behouden sal sijn eere
 310 Jegen den coninc sinen here
 Doen riet si der herten sijn

- Dan Endi met groter pinen /
 En daer na soe wil hi scoen
 Daren te Babylone /
 325 En besitten Asien lant ;
 Dar na wille hi te hant
 Affriken winnen al /
 En dar na / heeft hys gebal /
 Spanien winnen / en in dien
 330 Hercules columnen sien /
 En dat luesteinde van eertrike winnen ;
 En dar na wille hi doen bekinnen
 Sine cracht in Dzanerike /
 En Gallen dwingen gemeinlike /
 335 En Quintagen en Vertanien /
 Szammagen en Almanien ;
 Dan wille hi Moniou over heden /
 En Lombardien doz riden /
 En doz Rome in Griecken varen.
 340 Bedi ontboet hi / te waren /
 Dien van Surien / in waren saken /
 Dat si scepe daer toe maken.
 Also hi besocht heft blant van Inden /
 Wille hi eem diez onderwinden.
 345 Dit heeft hi met Pozus bestaen /
 Die eem raet gaf / sonder waen /
 Dat hi Inden bestrouwe /
 Om dat men eem niet en wantrouwe /
 Dat hi hebde enech lant /

Het Amsterdamsch fragment II. vi. heeft:

345 Dit hevet hi met.
 Die hem raet so..

Dat hi Inden ..
 Om dat men h..

- 350 Et en were dien Gzicken al berant.
 Si quamen bi groten hopen /
 Daer souden si passagen soeken.
 Mettien rees daer een dier /
 Dzeeslic en ongeschuyr :
- 355 Sijn rugge was scarp als een sage ;
 Twe horde hadt op sinen crage /
 Dat een was gescapen als die maen ;
 Sine huyt / diet hadde ene /
 Was gelijc enen see perde.
- 360 Doen bander hoet oppenbarde /
 Seleect eens cockendzulz haest /
 En verbeet oer / dies geloeft /
 Met enen bete ridderz twe.
 Sine mochten nummermee
- 365 Met genen sper doz steken :
 Doe ghingen si sine been vzeiken /
 En met groten hameren slaen.
 Doe ghingen si verre staen :
 Hen wonders dat dier was soe groet /
- 370 Dat daer lach geslagen doet.
 Daer na quamen si tenen woude :
 Daer sloegen si tenten met goude /
 .Vij. milen lanc / .vij. milen vzeet /
 Bi enen water dat Vuemer heet ;
- 375 Si wouden daer bliben dien nacht.
 Doe waren met groter cracht
 Die bozste knapen sere versacht /

Dat hi hadde ene...
 350 En ware .ē Gr...
 Si quamen bi grote...
 Daer souden si p...
 Mettien rees da...

Vreselike en on...
 355 Sijn rugge wa...
 Tooe hovele had...
 Deene was gese...
 Sine huyt die...

- Dat si ten tenten waren geiaegt /
 En si riepen : « Wapent u ;
- 380 Hier comen olifante nu /
 Si solen dit her stozen. »
 Alexander hi riep bozen
 Die ridderz van Cesalia :
 « Dart bozen / ic coem na ;
- 385 Dribet boz sluyt en sagen /
 Doetsi gozzen / ghi soekt mogen
 Die olifante soe verbaeren. »
 Selbe quam hi na / te waren /
 Met Pozuse / dien edelen degen.
- 390 Die olifante quamen hem tegen /
 Some swart / some bont.
 Pozus mact eem cont /
 Dat si goet te stride waren.
 Si wanense vaen en verbaeren :
- 395 Men soude die soge soe doen gozzen /
 Sine souden hen niet weren dozzen.
 Doe wozen die beesten versaeft /
 Some van den swinen verragt /
 Some van lieden / some van businen.
- 400 Alexander bolschde met pinen.
 Daer sloegen siere .cm. doet
 En .lxxx. / dat was wonder groet.
 Die tande namen si te eren doen /

Het Amsterdamsch fragment II. vu. heeft :

392		
400	ē	
	doel	
396	orre	er groot
	get	doene

- En keerden in die pauwleoen.
 405 Die coninc hielt sciltwachte sciere
 Si nachte tegen die diere.
 Des anders dages quam hi gebaren
 Ken een tegenode gebaren/
 Ken enen mersch op een riebiere.
 410 Daer sach hi tsolt naect als die diere /
 Si waren lanc .xi. voete /
 Si dzinken water rest soete ;
 Naumoen heten si /
 Kou visch eten si ;
 415 Buten water en daer onder
 Mogen si / dat es wonder.
 Als wouden tote hen tijden /
 Dukenden si in die ribiere besiden.
 Ebignatis heet die ribiere /
 420 Daer si wonen diese diere.
 Doe quamen si in een sozeest ;
 Daer vonden si alder meest
 Diemen hiet Cenophaline :
 Si sijn gehoet als hondekine.
 425 Si quamen tegen eem gelopen
 Ce samen met groten hopen :
 Si scoten en blouwen mettien.
 Si quamen al daer / daer si sien
 Woestinen uter maten bzeet.
 430 Alexander hozt en versteet
 Dat daer en was wonders nummee /
 Cote datmen queme ter Oester See ;
 En si bozen weder west.

e n mē heuer hout gedregē
 c n maecte daer groet vier
 d de wart die wint so ongehier
 d die op hen van oesten quam
 d dat sijs alle waren gram
 h hi stae die tenten alle ter neder
 d dat vier vloech voort en weder
 c n verbrande man en paerde
 d dit was een weder dat vervaerde
 d dat volc want het was bi nachte
 c n in dien herfst dat wart onsachte
 d hare harnasch en quamen
 h daert was lie in een dal

u. 16. 215

u. 16. 215

Doe dorchte dien coninc wesen beste /
 435 Om dat blant was water loes /
 Dat si niet en scieden altoes
 Vanden watere dan .xij. milen :
 Daer debi tenten slaen ten tijden.
 Die tenten sijn daer saen geslagen /
 440 En hout daer toe gebzagen /
 En daer gemaect groet bier.
 Doe wart die wint so ongehier /
 Die op hen van oesten quam /
 Dat sijs alle waren gram :
 445 Hi stae die tenten al daer neder.
 Dat vier vloech voort en weder /
 En verbrande man en paerde.
 Dat was een weder dat vervaerde
 Dat volc; want et was bi nachte /
 450 En in dien herfst; dat wart onsachte.
 Doen dach was bonden si te samen
 Der harnasch / en quamen
 Daert was gelie in enen dal.
 Dies abonts ggingen ober al
 455 In die pauwelioen eten;
 Want die stozim was geseten.
 Des abonts wart daer roude groet.
 Doe quam sijn op een ander noet :

Het Amsterdamsch fragment II. viii. heeft :

440	En mē hevet hout gedregen	En verbrande man en paerde
	En maecte daer groet vier	Dit was een weder dat vervaerde
	Doe wart die wint so ongehier	Dat volc want het was bi nachte
	Die op hen van oesten quam	450 En in dien herfst dat wart onsachte
	Dat sijs alle waren gram	Doent dach was bonden si tesamen
445	Hi stae die tenten alle ter neder	Hare harnasch en quamen
	Dat vier vloech voort en weder	Daert was lie in een dal

Amst. fragment

Amst. fragment

- Die snee viel op him in den dale
 460 Also bzeet / dat leest men wale /
 Al heddent gelweest bliefe.
 Doen ontsach eem van berliefe
 Alexander / die milde / die boude /
 Hi waende dat al versmozen soude ;
 465 Hi en wiste ander boete /
 Sonder dat hi onder die voete
 Dien snee dien volcke treden dede.
 Mar een regen quam daer mede /
 Die smelten dede al dien snee.
 470 Te hang quam daer wonderſ mee :
 Een geswerc quam daer na gegaen ;
 Deseleer so wast gedaen /
 Swart oft die helle ware /
 En bederte alle die scare /
 475 Daer si lagen in dien dale.
 Doen sagen si / ten selben male /
 Gzoet bier vallen uter locht :
 Daer af hadden si grote bzocht ;
 Want dat best wart al onsteken.
 480 Dat volc begonste doen te spzeken /
 En seiden het were ons Heren wzaeke
 Dat een man begonste die sake /
 Die van Gode verholen es /
 En noch Liber Vacus noch Hercules
 485 Soe verre dat lant in dozsten soeken.
 Doen hiet die coninc met ouden boeken /
 Die te stucken gescoert lagen /
 Dien ridderſ iegen tſier dzagen ;
 Want het wasser iegen goet.

- 490 Die coninc spzac : « Got / die doet
 Met aller binc dat hi gebiet /
 Dien bidden ic dat hi ons besiet /
 Dat wi hier in sterben niet. »
 Stappans bleef staen dat bier /
 495 En die nacht verstonde al.
 En die coninc geboet / int dal
 Dat men groet bier onsteken soude /
 En dat hi ate we dat woude.
 Dze bage waren si achter een /
 500 Dat nie sonne op hun en sceen /
 Want swarte geswerc hadde bedect.
 Eer Alexander werc getreect /
 Dedi .l. ridderen graben
 Eerlike met groter haben /
 505 Die in dien snee waren versmozt ;
 En dar na bozen si bozt.
 Coztelike quamen si / te waren /
 Bi der groter zee gebaren /
 Daer si sagen oest Etyopien /
 510 En die montanien open /
 Die Henmos heten in dat lant.
 Darwert hoer hi al te hant.
 Si bonden thol / daer in geboet
 Liber Vacus was / die degen goet /
 515 Die al blant verwan met wiben.
 Dus hozt men Solinus scriben.
 Oec scribet hi / al ober waer /
 Dat Liber Vacus was .cccc. iaer
 En .vij. / eer Alexander quam.
 520 Doen Alexander dat hol vernam /

- Seidemmen wiere in ghinge /
 Dat hi soude coztelinge
 Sterben binnen dien vierden dage.
 Dit hielt die coninc al buer sage.
 525 Doen sinde hÿre in so menegen keytijf /
 Die verbuert hadden eer lijf :
 Si bleken doet binnen .iij. dagen.
 Alexander hadÿ rouwe / hoer die gewagen.
 Ane Liber Vacus bede hi sine bede /
 530 En dat dat hi / en sijn volc mede /
 Te lande weder moeste heren
 Te sijnre moder / met groter eren.
 Dat dat hi al om niet.
 Also byaechde oftmen iet
 535 Wonders meer bonde int lant /
 Men seide : neent. Hi hiet te hant
 Al sijn her varen heen
 Ten een poozt / heet Phatrateen.
 Si bozen bi sere baniere.
 540 Doe quamen eem tontmote seiere
 Twe oude man. Doen sprac die coninc :
 « Segt mi / heren / ene dinc ;
 Weti iet wonders in dit lant ? »
 Die een seide al te hant :
 545 « Here / eest dat ghÿt begert /
 Henen ober .x. dachbart
 Mochdi wonder bescouwen ;
 Mar ic seg u bi trouwen /
 Dat hier thuyssen luttel watersÿ si ;
 550 Dar om seg ic di bedi /
 Dem metti .xlii. man /

- En bewisse di van water dan ;
 Want die rochen nouwe sijn /
 Daer lijben moet dat her dijn.
 555 Daer moechdi veel beesten sien. »
 Alexander was blijde van dien.
 « Eer gi mi wech liet /
 Segt wat gi mi besheet
 Te togene dat selt wonder es. »
 560 Die een sprac : « Sijt seker des /
 En merct des wale en gome /
 Wi solen di tonen .ij. bome ;
 Die een es der manen / die ander der sonnen /
 Die griex en intÿ spraken connen :
 565 Waer af dattu oec wout hozen /
 Solen si di byzingen te bozen. »
 Hier omme wart Alexander erre /
 En hi sprac : « Ven ic so verre
 Van westen tote oesten gereden /
 570 Dat gi mi sout bespotten heden ?
 Te waren / dat wert u te scanden. »
 Doen swozen sÿt beide te handen :
 « Het es waer / en gi mocht saen
 Weten oft wi u valsce doen verstaen. »
 575 Die ridderÿ baden eem utermaten /
 Dat hÿt niet en soude laten /
 Hine voer dat wonder besien.
 Daer coes hi uter dien her mettien
 .X.M. / die best waren ;
 580 Die ander hiet hi henen varen /
 Ridderÿ en oec olifante /
 Knapen oec en sariante /

- Met Dozuse te Phatrateen/
 En hi voer mettien ouden heen.
 585 In dat dzoge lant sonder water
 Dant hi vele utermaten
 Serpente/ en menegerande diere
 Dan so mesliker manier/
 Gesjeten na die intsee tale/
 590 Dat niemen can gebiedscen wale/
 Cote dat si quamen dien bomen bi.
 Man en wijs vonden si
 In dat lant dat si begeren/
 Seclleet met huden van panteren/
 595 Dan tygren en van anderen dieren.
 Die coninc vzaechde : « Van wat manieren/
 Ofte wat lieben so sibi? »
 Si seiden : « Aden so sijn wi. »
 In dat lantschap so wees oec
 600 Edele balsame en wiroec;
 Want die bome balsam dragen/
 En die liebe die daer sagen
 Si lebeden daer bi al/ ter waren.
 Mettien so quam hi gebaren
 605 Al daer die maniere stoet.
 Die pape hi quam ute te voet/
 Die pape van dien bomen was.
 Alexander mercte das/
 Dat hi was langer dan .x. voete/
 610 Dan gedaen harde onsoete/
 Swart getant als een hont :
 Hi stont gelijc ter selver stont/
 Alse ofte hinc soude verbiten.

- Ne sijn ozen hingen margariten.
 615 Hi grote dien coninc/ en vzaechde
 Wat hi woude en wat hi iaechde?
 Hi seide : « Ne quam hier/ in dien
 Dat ic die bome woude sien/
 Die der sonnen sijn in der manen/
 620 En heilech/ na minen wanen.
 Die pape spzac : « Bestu reine
 Van luibe en van volc gemeine/
 Du moges gaen in die heilge stede. »
 Daer stonden Alexanders ridderen mede/
 625 .CCCC. luttel meer of min.
 Die pape seide : « Wilbi hier in/
 Ghi sijn cleen liebekine/
 Soe doet af die vingerline
 En uwe diere cleeder en u scone/
 630 Het es seide/ gi motet doen.
 Der sonnen boem sal spzeken saen/
 Als die sonne sal onder gaen;
 Want het sijn recht en sijn seide.
 En alse die sonne riset mede/
 635 Dier manen boem spzect also saen
 Alse die mane sal op gaen/
 En alse hi te hobe gaet. »
 Dit heilt al ober baract
 Alexander/ en mettien
 640 So ghinc hi die boeme besten/
 Die beide stonden in een parre/
 In enen mure en boze starr.
 En een bosch stont binnen dien mure;
 Dien ghinc die coninc selve dure

- 645 Met anderen sinen gesellen;
 Si sagen uten bome bellen
 Balsame / diemen hier royt /
 Gelijker wijs dat hie loyt
 En hanct uten kerfboem.
- 650 Dies nam Alexander goem /
 En nam's vele / omdat wael roec.
 So deden sine ribbers oer.
 In midden van den sozeeste
 Stonden .ij. die alder meeste
- 655 Boem die noit die coninc sach :
 Dat wast dact al an lach.
 Si waren hoge der boete .c.
 We sere dat Alexandere wondert /
 Hi waende wael / al ober waer /
- 660 Dat vele te regene plege daer /
 En hi so lanc were daer bi.
 Mettien so antwerde hi
 Die pape / en seide dat noit en rein /
 Noch beeste noch vogel egein /
- 665 Noch oec geenrehaude serpent
 Wart gesien al omtrent ;
 Mar die bome biede
 Waren gewassen uter hebe /
 En gelijkt wilen ere
- 670 In der manen en der sonnen ere.
 Die grote Noden settense daer /
 En woenden hier menich iaer /
 En si sijn lanc van heilerheiden.
 Doen woude die coninc daer ter steden
- 675 Offeren doen. Die pape verhoet /

- En seide : « Hier en mach niemen doct
 Beesten slaen / noch vogel oec /
 Noch selve onsteken wijroec. »
 En hiet hen allen na dien
- 680 Dat si vielen op eer knien /
 En coffeden dat hout /
 En beden met gewout
 Beide der manen en der sonnen /
 Dat sijn hen souden ommen /
- 685 Dat si die waerheit doen verstaen /
 Weet met hen soude vergaen.
 Dat bede gerne Alexander.
 Doe vzaechde dien pape een ander /
 Weder si spraken greex so indsee ?
- 690 Die pape seide : « Ic wildu kins :
 Der sonnen boem hi can wale bede /
 Dier manen boem begint gereede
 In griex / in indtsch int hi die spraken :
 Dit sijn waerlike saken. »

*Wie coninc Alexander wachte, dat hi die wareit woude
 weten van der sonnen boem sijns gedeckf.*

- 695 **T**ien tijden dat dit gesiede /
 Sach die coninc en sine liede
 Die sonne te hobe gaen /
 En dat sonnen seijn oec slaen
 Doben an dier sonnen boem.
- 700 Die pape seide : « Nemet goem /
 Waer af ghi wilt die waerheit hozen :
 Siet ophwert en peinst te hozen /

- Dan salmen u saen andwozden.
Niemen en segt met wozen. »
- 705 Die coninc en sine liede sagen
Onder dien boem / onder dier hagen ;
Si wachten heniegen baraet.
Doen vernamen si geen quaet ;
Op wart sagen si doen alle.
- 710 Hi peinsde wie hi met geballe /
En met sege / en met eren
Te lande weder soude keren /
Moder en suster sien.
Die sonnen boem antwerbe mettien :
- 715 « Onverwonen met wigen /
Alexander / du sout gecrigen
Dat heerscap van eertrike ;
Mar du en comes sekerlike
Te dine lande nemmermeere. »
- 720 Dit spzac die boem toten here /
Met clener stemmen / in intseer tale.
Die wozt bequamen eem niet wale /
Alexandere ; het was eem leet /
Dat hieere so vele hadde geleet.
- 725 Sijn volc begonste wenen.
Alexander dzeichde dien enen /
Den anderen stilde hi met mieden /
En bat al sinen lieben /
Dat sijn niemen en seiden.
- 730 Anderwerf so woude hi beiden /
Om dier manen boem te tale.
Die pape hi seide eem wale /
Dat te midbernacht soude sijn
Dier manen opganc bi enen lichtekin.

*Wie Alexander beide, met Perdicas en Philotine, van
dier maenen boem die waerheit te wetene.*

- 735 **H**ier om woude Alexander beiden /
En nam neben siere syden
Perdicas en Philotine /
En daer toe die nebe sijne /
Die roztelinge ute Griecken quam ;
- 740 Want hi veel wael vernam
Dat nieman dien anderen sloech daer in :
Dies ontsach hi eem te min.
Al die andere hiet hi blien /
En ghinc inwart met him dzien
- 745 Doze dien heiligen boem staen /
En aenbede saen /
En peinsde dat hi weten woude
Die stat / daer hi in sterben soude.
En doe die maen begonst te risen /
- 750 Spzac die boem in griexer wisen :
« Alexander / begen bzi /
Dijn sterf dach es hier bi :
Ter .ix. maent in naeste iaer
Saltu sterben / dat es waer /
- 755 Te Babylonien in die stat.
Het sal di een doen dat /
Dar op moeds du min noch meere. »
Alexander weende sere ;
Also deden die ander bzie.
- 760 Al nochtan twifelde hie /
Ocht enech were banden dzien /

- Daert eem af mocht geseien ;
 En dat berou eem harde sere /
 Dat hys en peinsde noch min noch mere.
- 765 Si ghingen danen en wonden eten ;
 Mar Alexander / woudit weten /
 Zobede dat hij niet en at.
 Sine vziende haeden eem dat /
 Dat hi eem selven niet en dode.
- 770 Hi at een diel / al bede hijt nobe /
 En bar na ghinc hi viden muren /
 Dat hi daer na ter ierster uren
 Echt hozen dier sonnen boem.
 Dier dageraet so nam hi goem ;
- 775 Hi wecte sine vziende saen.
 Cote dien pape sijn si gegaen /
 Die noch sloop en was bedect
 En mettien huden oberdect.
 Een kofte was dies avons vleven
- 780 Van balsamen / lach eem beneben
 Op ene tafele die voz eem es /
 En bar op een vbozien mes ;
 Want daer en es yfer noch loet /
 Mar gont hebben si te vollen graet.
- 785 Si eten balsame en wiroet ;
 Claren bozne dzinken si oer /
 Die daer spzinger in een dal ;
 En die liede plegen al
 Cetene sonder scoetlaken ;
- 790 Si en hebben bedde noch lilaken ;
 Van vellen masken si leutieren /
 Secliet met huden vanden bieren ;

- Si na leven si .cc. iaer.
 Die pape ghinc met hen daer.
- 795 Voze der sonnen boem si ghien :
 Alexander peinsde in dien /
 Wie datti en doden soude ;
 Hi peinsde dat hijt weten woude /
 Wat siere moder Olimpias
- 800 En siere suster gehouden was.
 Doen spzar die boem in griexe wozt :
 « Vrechtic di dien verrader wozt /
 Daer di die doet af sal comen /
 Du hebbs eem saen sijn lijf genomen :
- 805 Dus soutstu die dine verdziben /
 Die niet achter en mogen bliben.
 Ober .ix. maent hier naer
 Salttu doet bliben / dat es waer /
 Ce Babylonien in die pozt.
- 810 Chi en wert van yfer niet vermozt /
 Noch met selver / noch met stale /
 Noch met goude / noch met metale ;
 Du salt sterben met fenine.
 Olimpias / die moder dine /
- 815 Sal dozperlec bliben doet ;
 Ombegraven en bloet
 Salsi liggen voz die beesten.
 Dine sustere selen sijn vanden meesten /
 En .ij. die salichste lange wile
- 820 Die solen sijn binnen meneger wile.
 Al sal dijn leven niet sijn lanc /
 Die werelt sal sijn in dijn bedwanc.
 En vzaech ons en twint niet wozt ;

- Kume ons bozch en vare ter pozt/
 825 Die Faciaten nu heet /
 Cote Poruse gereet.
 Die pape spzar : « U hant geslach /
 En u wenen al dien dach /
 Doet die vome belgen sere.
- 830 Kume die bozch / coninc here. »
 Du twibelt menegen man hier af /
 Wie eem daer andwerde gaf.
 Dattie voem niet en spzaken
 Weet men wale / in waren saken.
- 835 Some seggen sekerlike /
 Dat die ingel was van hemelrike.
 Ander liede waenden das /
 Dat het van den dubel was ;
 Mar daer toe segt mijn waen /
- 840 Die dubel en mach niet verstaen
 Dat enech mensche peinsset
 Ofte seget waer / ongeweinsset
 Ander logene daer mede ;
 Waer dese stemme en bede
- 845 El niet dan waer verstaen.
 Hier seget mi mijn waen /
 Na dien dat gaf andwerde
 Dien gepeinsse en niet dien woerde /
 Dat si van Goeds halven was.
- 850 Dient waer dunct volge mi das.

*Wie coninc Alexander anderwerf hadde antwerde van
 dier sonnen boem, en wie hi voere tot Poruse, en
 wat vort gesciede.*

- A**lexander heet alte hant
 Sinen lieden rumen blant /
 En heetse varen heen
 Te Poruse / te Faciateen ;
- 855 Want het dochte eem wesen goet :
 Hi sacht an dier liede moet /
 Dat si in wanhoep waren ;
 Hi sacht wael dat si moesten varen
 Van eem / en eem begeben.
- 860 Hi bat dien dzien / die daer beneben
 Waeren daer men die andwerde gaf /
 Dat si niet en seiden af.
 Aldus sijn si en wech gebaren.
 Die balseme en wiroet / te waren /
- 865 Koken so lange stont.
 Doe dat dien Noden wart cont /
 Die woenden bi der groter zee /
 Seiden dat nemmermee
 Alexander sterben en mochte /
- 870 Om dat hi dat lant besochte /
 Dar noit bezemt man en quam.
 Doe dat Alexander vernam /
 Wiste hys hen danc / en dochte
 Dat het logen wesen mochte /
- 875 Die eem die voem hadde geseit ;
 En hi voer te Poruse gereit.

Daer na quam hi in een dal /
 Hiet Nozdia ober al.
 Daer sijn serpente menech een :
 880 Aen eren h als hebben si dien steen /
 Die smaragduz es genant ;
 Noit en was man berant /
 Die lieden mochte doe dat al.
 En die serpente leven al
 885 Met witten peper / dat weest in dal.
 Dat es dien Noden wael berant :
 Si hebben daer gemaect sozneise /
 Daer si op liggen met peise /
 .XX. voete van der erden ;
 890 Daer met iagen si eere verden
 Die serpente met biere ;
 Dus eest van bzunre maniere.
 Die serpente die daer sijn /
 Alse begint die lentijn /
 895 So hebben si ozloge groet /
 En van vijster vele doet.
 Hier af hadde menech steen
 Alexander / dat wonder sceen.
 Daer na quamen si te hant
 900 Varende in der Szagamannen lant /
 Datz theilechste holt van errike.
 Si deilen eer goet gemeintike /
 En si en hebben geen afgode ;
 Si en doen niet buten Goedz gebode /
 905 Daer sijn weten / nemmermee ;
 In dien lande noch in dier zee
 En soken si neringe en geen.

Si ontfingen wael gemeine
 Alexandere / en oer die sine /
 910 Die daer quam met groter pine.
 En Dghendynuz / die daer was here /
 Ontfinckene met groter ere.
 Van banen voer hi Cerceuz /
 Dat alre gerechste volc es
 915 Dat men weet in errike.
 Tussen dese twee coninrike
 Loeyt een riviere / die Ariz heet.
 Dat es een lant / daer men niet en weet
 Van hoerbem noch van valschen ebe ;
 920 Daer en was noit soe groet onbrede /
 Daer men manslacht om bede ;
 Dzonkenfscap noch onbrede
 En kent men daer cleen noch groet.
 Si en eten anders niet dan bzort /
 925 En dar tho somerch coekelkin.
 Si dzinken bozne / en dit sijn
 Die behendechste van sijtwerke.
 Si maken een geleide sterke /
 En leden dien coninc op die bart
 930 Een coninge Dozuse wart /
 Al toten berge van Caspi /
 En daer so scieden si.
 Dozt quam Alexander / die siere /
 Daer hi vant eenrehande biere ;
 935 Doer / recht tussen eer ozen /
 Stout gewassen een groet hozen /
 Alst were een selfwassen been /
 Die gelije enen swerde sceen /

- En gelijc getant eentre sagen.
 940 Eerst dat si die liede sagen /
 Quamen si gelijc verwoeden wilde /
 En staken die ridderz doz die seilde.
 Daer hadden si enen starken strijt.
 Si sloegen doet ter selver tijt
 945 .Dij.^m en vierdehals hondart;
 We sere diez Alexandere wondert
 Dat si soe sere iegen hen striden;
 Doch dat sijt met pinen lijden /
 En quamen al daer gebaren
 950 Daer Pozus lach met sijne scaren.
 Na dien dat Permenio
 Was verlagen / recht also
 Also die achtende boec vertelt /
 Mahede Alexander met geweelt
 955 Over Percen en ober Meden /
 En alle die gode steden /
 Valiou sinen nebe Alone /
 En geboet eem te doene
 Dat hi soude in cozter wile
 960 Maken .v. gulden pile /
 Of maken doen te Babylone.
 Daer in hiet hi scriben scone
 Al tenen gader sine geesten;
 Die soude men tellen / met groter seesten /
 965 In al einden van Enbi /
 Doerder dan die begen vzi /
 Liber Vacus / noit comen bozste /
 Ofte Ercules / die edel bozste.
 Si waren lanc .xxv. boete /

- 970 Daer an bescreben met groter maete
 Sine geesten utermaten wale
 .x. boete hoger dan Ercules pale /
 En daer toe bozder oec geset;
 Want hij dat lant besette bet.
 975 Alexander vergat diez al /
 Dat eem dat geballen sal
 Dat eem die boem hadde geseit;
 Maer hi haefte eem gereit
 Te winnen also menich lant /
 980 Also hier bozen es genant /
 Daer hi die scepe toe dede maken.
 En oft oec waer waren die saken /
 Die eem die boem seiden /
 Soe woude eem gereiden
 985 Te sterbene met groter ere.
 God Here / wael liebe Here /
 Wat inde sal hier af wesen?
 Al weert al sijn daer wi af lesen /
 En al dat daer sonnesijn besiet /
 990 Nochtan soudt eem al dunken niet.
 En es niemen so rike die nu lebet.
 Hem en genoget te dien dat hi hebet /
 We saen sal die sijn bezogen!
 Nu wille hi sine macht togen
 995 Al dien lieden / die nu sijn;
 Te waren / dat sal een senijn
 Eem benemen harde saen.
 Di weent die werelt al verlaen /
 En alt volc verwinnen mogen.
 1000 Di sal verliesen met ere togen;

- Want die verrader Antypater /
 Die eem dieſe genenden der /
 En Sulcuſ / ſijn gefelle /
 Dien die hzoutwen vander helle
- 1005 Keerden maken dat ſenijn /
 Dat nietwer in en mochte ſijn
 Sonder in een coe clau allene /
 Die ſijn comen al gemeine /
 En biſteren om die mozt
- 1010 Ce Babylonen in die pozt.
 Men leeft in een ander ſtede /
 Dat Alexanderſ ſuſter bede
 Met eren rade den hzoder vergeben ;
 Want ſi waende na ſijn leven
- 1015 Euen hogen man nemen daer na.
 Alduſ ſeget Scolaſtica.
 God Here / we valſch eſ die Adventure
 Nu hebet ſi te meneger ure
 Deſen man behouden dieven ;
- 1020 Orh / ſal ſi eem laten vergeben ?
 En mach ſi en nu niet doen ontvullen /
 Of dat die ſaken niet en geſcien ?
 Of en mach ſi niet oppenbaren
 Die gene / die dat te doen begaren ?
- 1025 En dedene anderſ ſinſ doch bliuen /
 Weert met ſwerden of met kniben ;
 Want daer met heeft hi meeſt gedaen.
 Maer nu ſeget mi mijn waen /
 Dat hi waſ ſo ſegebri /
- 1030 Dat niemen in die werelt en ſi /
 Dine mochte met wapen winnen.

- Wilt men dan die waerheit kinnen /
 So waest hem dan meerre ere /
 Dat menne mochte nummermeer
- 1035 Doden dan met benijne :
 Duſ quam eem ere vander pine.
 Nochtan battie Adventure ſach /
 Dat eem naecte die ſterfbaech /
 Wilt ſine pzince maken allene
- 1040 Over die werelt al gemeine.
 Si maecte cont dien coninc
 Alſo verre als die werelt ghinc.
 Alſo ſere wart tſole verbaert
 Doent oppenbaer wart /
- 1045 Dat hi bedwongen Aſien lant /
 En hi woude altehant
 Dwingen dat lant van Affrike /
 En alle die werelt gemeinlike /
 We verre dat ſi van eem waren /
- 1050 Dat ſi niet en waenden ontfaren ;
 Geen eylant waſ ſoe baſte /
 En ontfach dien huzeden gaſt.
 Alle die eylande van eertrijke
 Gereden hen gemeinlike
- 1055 Alexandere te gaen in hant /
 En op te gebene al eer lant /
 Om te ſachten ſinen moet.
 Si quamen ter ſee wart mettier ſpoet /
 En ſnelde eer bart.
- 1060 Cartago wart ſo verbaert /
 En algader Affrike /
 Dat ſi weenden gemeinlike

- Si wouden eem sijn onderdaen.
 Spanien / dat hadde ontsaen
 1065 Daer tebozen menegen sege /
 Screef dat wilde allewege
 Dien en alse sinen here :
 Si senden eem / dat es ere /
 Een sijne guldene crone.
 1070 Almanien quam eem scoene /
 En Germanien te genaden.
 Lombardien es veraeden /
 En Italien alle gemein ;
 Al sijn si mettien starken stein
 1075 Dan Moniou gebest en metter see /
 Sine waenden nemmermee
 Alexandere weder staen.
 Sarbanien wart hen onderdaen /
 En oer die vast Cetilie /
 1080 En Cypze / dat en was gene ghile.
 Maer ic maect u te lanc :
 Wat so die in eer bedwanc
 Hebet / dat wart eem onderdaen /
 En quamen te Babylonien saen.
 1085 Soe menech hode quam al daer /
 Scepe geladen / dat was waer /
 Met soe meneger vierheiden /
 En dar toe van soe meneger steden /
 Dats cume ieman geloven mochte
 1090 We men daer die mere bzochte.
 Cierst dat Macedo vernam /
 Dat eertrike al gader quam
 Te Babylonien hen te genaden /

- Wart hi harde saen beraden /
 1095 En hadde dien willen groet
 Te varene te siere doet /
 En suelde eem seer utermaten :
 Hi quam in dier Eufraten
 Neberwart met siere scaren
 1100 Al bi dien water gebaren.
 En doen hi quam dier stat bi /
 Onscepte die degen vzi /
 En hoer tozse mettier bart.
 Doet in die stat cont wart
 1105 Dat Alexander queem aldaer /
 Dat segg ic u al ober ware
 Dat men al die stat vercierde :
 Elc man pphude en visierde
 We hi eem scoenste maken mochte.
 1110 Ic segge u dat in waren gedochte /
 Dat si maecten meerre seeite /
 Seide die minsten in die meeste /
 Dan si gebaen hadden te vrozen
 Doe sij him coninc vercozen.
 1115 En Alexander quam gebaren
 Mogenlike met .iij. scaren.
 Die pozters quamen iegen hen ute ;
 Daer was van seesten groet geluyt.
 Albus quamen si in die stede /
 1120 Daermen hen groet eer bede.
 Cierst dat hi was gebeet /
 Was eem een sitten gereet
 Van yloze en van goude ;
 Selbe was hi / af hi woude /

- 1125 Derstert met eenre conincs cronen.
 Daer besiden sat die scone /
 Die grote coninc Poyus /
 Ane die ander sibe Crateus /
 Die dies conincs Paris hzoder was.
- 1130 Ic dar mi wael vermeten dat /
 Dat van siere groete engeen
 Scoender man ghinder seen :
 Sijn haer was kerf en blont /
 Blosende hier oec talre stont /
- 1135 In die ogen hi godertieren.
 Hi hiet in laten siere
 Die boden / die daer waren comen /
 Die ic u bi namen sal nomen.

*Wie die bode van Gallen tiersten quam, en brachte
 Alexandere en scilt van goude.*

- T**ierst quam die bode van Gallen /
- 1140 En hzachte hoz hen allen
 Enen scilt gesmeet van goude /
 Derstert met stenen menechfoude ;
 Want daer es van ridderfey die blome.
 Cartago met groten rome /
- 1145 Die van Afrrike es heer van der siebe /
 Hzachte enen helm van goude mede ;
 Want men daer die besten maect.
 Almanien hzacht al naect /
 Te pzesente / een swert van staete /
- 1150 Dat men daer ran smeden wale /
 Van goude dien appel en scoe.

- Spanien seinde dien coninc doe
 Een oys van pzeise appel grau /
 Gereide en hzeidel van siden blau /
- 1155 En die stegereey van goude.
 Italien seinde / doz sine houde /
 Van siden een groet paulweleoen.
 Cecilien seinde / na sijn doen /
 Halsberch en coufen een par /
- 1160 En een coverture van silver claer.
 Nozwegen en Drenmarke
 Seinden tellende perde starke ;
 Want het was tien tiden een.
 Angelant / daet wonder seen /
- 1165 Seinde enen cop vol diere steen ;
 Het was scollant doe gemein.
 Yrlant seinde een scip vol scachte.
 Tartanien seinde daer met crachte
 Enen boem / die ganse hzoech.
- 1170 Nochtan en wast niet genoegh :
 Ele coninc seide scoene
 Van goude een diere crone /
 En dar toe purpur en scarlaken /
 En alderhande diere saken /
- 1175 Silber / gout en vlaude /
 En daer toe menege diere miraude /
 En wat die mensce gerne siet.
 Dat ic u nome dat al niet ;
 Mar ic segge u coztelike /
- 1180 Al dat goet van extrike
 Was eem geseint daer te samen.
 Dus sprac hi tengen die daer quamen :

*Wie coninc Alexander Gode dankede en dier Aventuren,
dat al die werelt gehoerech waf.*

- « **D**anc hebij / Got en die Adventure /
 Al eest mi woerden te sure /
 1185 Dat ic ben een enech here /
 Dat mi gesiet al dese ere
 Dan extrike nu tier tijt;
 Dat ghi / die hier nu comen sijt /
 En van verren gesent /
 1190 En ober here mi bekent /
 Sonder slach en sonder stoet /
 Danc motijs hebben groet.
 Hedde Daris aldus gedaen /
 Dat hi mi ober here hedde ontsaen /
 1195 Hi hedde weder ontsaen sijn lant;
 Dus wart eem woerden beant /
 Dat mi te dienen es groet ere.
 Pozus / die rike here /
 Mach dat weten harde wel /
 1200 Dat ic sachte ben en niet sel /
 Al verwan ichene met scribe /
 Dan mi te diene in allen tijde :
 Want ic wille dat mijn vrient /
 En wat menscen dat mi dient /
 1205 Dat hi wese also vzi /
 En eigendome quijt si /
 Om dat men segge in elke stede /
 Dat el niet dan vzeede
 Mi en es te wesen onderdaen /

- 1210 Om dat si willen te paise staen. »
 Dit heeft hi ten boden geseit.
 Metten keerde hi hen gereit
 Te sinen ridderen / en spzac :
 « Si / die groet ongemac
 1215 En menech lant hebt dozzonnen /
 Eer wi die werelt verkwonnen /
 Met wer cracht hebben gerregen
 Dat mi die werelt heeft genegen /
 Uwe loen sal niet sijn cleen ;
 1220 Wart gi werdiech sijn alleen
 Mi te hebben te enen here.
 En ic ben werdiech wel der ere /
 Dat ic oec u coninc si ;
 Want u die roude niet van mi
 1225 En verdzeeft in Siten lant ;
 Die grote hitte en t grote sant
 Van Libien en van Persi
 En versiet u niet van mi.
 Dat wonder van der intser zee /
 1230 Dat swart geswerc / groet snee /
 Die leuwe van Arcani
 En dat wonder van Endi /
 Die serpente en die olifante /
 En oec die leleke gugante /
 1235 Al hebbijt met mi dozzonnen.
 Darise hebdi twelvers verkwonnen /
 En Mennone hebdi doet.
 Pozus weec / al was hi groet.
 Capillis en Abysari /

- 1300 Met redene en met gebogen /
 Hedde hi soe oetmodelike
 Geluc gebzagen als hi was risse /
 Also hi sijn armode bede /
 Hi weer ontfaen terre stede /
- 1305 Dat hi niet en weer bleven
 Van den venijne / dat eem was gegeven.
 Nu rest comen ter dageraet /
 Soe dattie dou te vallen bestaet.
 Die vogele en songen niet /
- 1310 Dat harde seilden es gesiet
 Na dien tijt van eren sange ;
 Die nachtegael sweech van bedwange /
 En van rouwen / die nakende was.
 Dese liebe merceden das ;
- 1315 Doe die dageraet op stoet /
 Si snelde eer met groter spoet /
 En boer dage / te hobe waert /
 Gelijc oft si waer verbaert.
 Die dageraet was harde lanc /
- 1320 Die sonne rees aen eren danc.
 Cierst dat si was op gestaen /
 Woude si kerer weder saen ;
 Mar Gods gebod wasser weder.
 Ah / God Here / doe kerer weder
- 1325 Die sonne / of een wile staen ;
 Want si sal bederven saen
 Die sonne van der werelt af.
 Maer / wet God / dat es ongeval /
 En die wile was so bi /

- 1330 Dat die edel begen vzi
 Dat venijn moest ontfaen /
 Dies hi niet en mocht ontgaen.
 Die sonne sceen hoge op den dach
 Ter cameran / daer Alexander in lach
- 1335 Harde sachte en siep.
 Menech man snelde en liep
 Te comene in dies conincs sale.
 Die coninc achmeerde hem wale /
 En quam sitten op tien stole.
- 1340 Daer was seeste en boeke ;
 Selve gaf hi grote gichten /
 Meer dan ic u can berichten.
 Mettien vzych men dien wijn ;
 Daer toe snelde die ribbers sijn :
- 1345 Senberis en Antypater /
 Dier ic come gelwagen dar /
 Vychten gemanc in dien wijn /
 Dat onberwinlec venijn ;
 En dien dien God dies onste /
- 1350 Dat eem noit man berwinnen en conste /
 Eem quam coude en grote pine /
 Dat hi heel en beswalt onder die sine.
 Doch halpemen eem te bedde wart
 Sine vziende bleken beswaert /
- 1355 En weenden harde sere.
 Mar daer en dozste hoz dien here
 Niemen wenen oppenbaer :
 Si waenden dat die Adventure waer
 Eem souden te staden staen /

- 1360 Als dicke hadde gedaen.
 Mar tierst dat dat venijn
 Quam binnen dien aederen sijn /
 En eem die pulg dede verstaen
 Dat hi niet en mochte ontgaen /
- 1365 Dede hi maken in die zale
 Sijn bedde scoen en wale.
 Daer quamen al sine baroen /
 En menich saciant cone
 Weenden en waren onbzo.
- 1370 Tierst dat dit sach Macedo /
 Dat menech sine cleder scoerde /
 Spzac hi busdanege woꝛde :

Wie coninc Alexander sprect in dier sijnre doet, dat eem die Gode ropen ten meerren loen.

- **W**ie sal na mi werdech wesen /
 Dat hi here si na desen /
- 1375 En coninc van diere scare /
 Tierst dat ic uter werelt vare ?
 Lange genoeg hebbe gehad
 Die werelt al / ic benre sat.
 Mi es genoeg oec aventure
- 1380 In stride vergaen / wael ter cure ;
 Minen lieden vernoit dies /
 Dat dese daer in es.
 Ic hebbe verteert lijf en stonde
 In dier werelt met meneger soude ;
- 1385 Ic hebbe genoeg tot nu

- Die werelt berecht / dat seggic u.
 Ic moet berechten dien troen :
 Men roept mi te meerren loen ;
 Want die hemel hult halen /
- 1390 Om dat ic daer soude betalen
 Dat rike / dat gerecht al gader /
 Met Jupiter / minen hemelscen vader.
 Daer mot ic berechten al
 Van extrike dat gebal /
- 1395 En al dat doen van hemelrike.
 In weet oec niet sekerlijc /
 Ofte gygante sijn verreesen /
 Daer wi vele abe lesen /
 Acreus en Citosaus /
- 1400 Egeon en Encelaug /
 En si dien hemel willen winnen.
 Si willen weten en bekinnen /
 Dat Jupiter van groter ouden
 Dien hemel niet en can behouden ;
- 1405 Om dat si niet en dozzen strijden /
 Hebben si nu te desen tijden
 Boden al na mi gesant /
 Dat ic mijn comen niet en make sanc ;
 En Jupiter hebbe geseit
- 1410 Ic moet daer / al cest mi leit. »
 Alus inde hi sijn woꝛt.
 Sine ribbers vzaechden cem woꝛt /
 Met natten ogen / wien hi wilde
 Dat extrike na eem behilde.
- 1415 Hi spzac : « Dat sal die beste sijn

- Coninc na dat leven mijn /
 En es dieſe riken werdieſe wale. »
 Metten ontviel eem die tale /
 En hi en conſte niet genomen.
- 1420 Maer in dien es hi becomen /
 Dat hi nam een vingerſijn
 Van den lichter vinger ſijn /
 En gaſt Perdicus ane ſijne hant.
 Die heren peinsden al altehant /
- 1425 Dat hi woude dat / na ſijn leven /
 Perdicus here blebe.
 Scolaſtica ſeget deſe dinc :
 Doe eem ſine tale ontghinc /
 Dat eem ſine memoſie bleef /
- 1430 En alle ſijn dinc beſcreef /
 En dat hi .xij. iaer dzoech crone.
 Oec maerte hi .xij. ſtede ſcoene ;
 Alle hiet hiſe Alexandrie /
 Sonder ene ſtede bye /
- 1435 Die hiet hi Bucifaline /
 En ſome hiet hiſe Alexandrie.
 Hi beſcreef in elke ſtede
 Enen coninc / en debe
 Elken een croen dzagen
- 1440 Van dien ridderſ / in die dagen
 Die met eem waren en ſine genoet.
 Mar na ſine doet
 Dochten die .iiij. iegen die .iiij. /
 En verwonnen ſi met crachte.
- 1445 Die een baden vieren was Cholomeus /

- Die ander was Antiochus /
 Emenidus en Perdicus :
 Dus want dattier .iiij. was.
 Deſe .iiij. beſeilden dat rike
- 1450 Na Alexandere geweldelike.
 Doe Alexander elken coninc
 Beſcreven hadde ſine dinc /
 Dzoech een tſenijn ter herten ſaen :
 Sine ogen ghingen te ſtare ſtaen /
- 1455 En dat coude van der doet
 Dachte eem ſelken weder ſtoet /
 Dattie ſele ſciet uten baete /
 En hoer eluech erre ſtrate
 Daer ſi verdiende en God geboet.
- 1460 Alſe ocht die donner ware /
 Dat ſagen ſi oppenbaere /
 Dat eem die Adventure niet en halp ;
 Dieſe maecten ſi groet geſtalp.
 O mi ! wie ſalich were die man /
- 1465 Weide hi ſinen ſin daer an /
 We hi die ſele mochte erben /
 En hi dan ontſege ſterben ;
 Want eest arm / eest rike /
 Al moet ſterben gemeinlike.
- 1470 Dats der ſelen een groet haer /
 Daer men volgt den goede naer /
 Dat dien armen man bedzeget ;
 Die werelt ere / die gerne lieget /
 Doet ons vergeten der doet.
- 1475 An dier zee doechtmen byeſe groet /

- Gelijc oft t'folc were verwoet /
 En al om dier werelt goet.
 Clerke baren te Rome waert /
 Dat es een vreeslike vaert /
 1480 Daer si oec groet goet om berteren ;
 Want si willen inpetreren
 Probende met groter eren.
 Gehelt dat si te lande heren /
 So comt een cozt / en niemet saen
 1485 Al dat si hebben begaen.
 Si Alexandere probent lui allene /
 Dien die werelt was te clene.
 Die geeste seget ons daer af /
 Sem was groet genoech een graf
 1490 Van .b. voeten en marberijn.
 Te waren / dat dunct mi iammer sijn /
 Dat so edel een lichame /
 En een man van sulken name
 So lange onder die erde lach /
 1495 Cote dat Cholomeus sach /
 Die oec mede Soter hiet /
 Dien Alexander in Egypten liet.
 Dat was die gene die Acherus sochte.
 Hi maecte / seget dat gedochte /
 1500 Alexandere een diere graf
 In die stat die hi eem gaf /
 Dats in Egypten Alexandzie.
 Daer was met groter sengerie
 Die here begraven en met seesten.
 1505 Hier makic ende vander geesten.

- Nu dank ic Gode / die mi die cracht
 Gaf / dat ic heb volbracht
 Alexanders aventure ;
 Want het es worden mi te sure.
 1510 God gebe eer ere en p'ijns groet /
 Die mi bede dat ict bestoet ;
 Want si es edel en bequame.
 Die wille weten eren name /
 Ic segge eem waer hise mach soeken :
 1515 Die ierste littere van .b. boeken
 Seggen eren name / min noch mee /
 Beginnet hi ter ierster G.
 Ic bidde oec al dien genen mede /
 Waer si so sijn in elke stede /
 1520 Die in desen boke lesen /
 Sien si daer in iet bescreven wesen /
 Daer iet ane te vteren es /
 Jacob bidt hem allen des
 Dat sijn beteren / hets wale gedaen ;
 1525 Want die dat wille macht verstaen
 Dattie materie es harde swaer /
 En oec om een half iaer
 Was ober dien boec gedicht.
 Were die materie licht /
 1530 So weert te lachteren meere /
 Vaddicker in mesgrepen sere.
 Nu bidde hier moder ons Heren /
 Dat si mi moete daer toe heren /
 Dat icker dienen moete.
 1535 Al es mi die werelt soete /

Ic hope noch an eren troest /
 Die menege sefe heeft verloest /
 Dat si noch mijn leven al
 Eenen goden inde bzingen sal ;
 1540 Want sijt noit manne en ontfeide /
 Die an eer sinen hopen leide :
 Met eer moeten wi sijn vercozen.
 Amen segget alle diet hozen.

EINDE VAN HET TIENDE EN LAETSTE BOEK.

Dit es die Gesele van Coninc Alexanders leven/ en heeft
 .x. boeke. Dat :

	<i>Dat ierde Boec.</i>
Ierste heelt inne wie Aristotiles bescriuet wie coninc Alexanders vader was ende sijn moder.	I.
Wie Neptanabus en war omme hi te Macedonien vloec en die coninginne Olimpias bedroech. en si coninc Alexandere van eem droech.	I.
Wat coninc Philip sprac tot sijnre vrouwen Olimpias doe hi si besweert vant.	II.
Wat teken gescieden doe Alexander geboren wart....	
Wie coninc Alexander ter scole wart gesat doen hi .v. iaer out was	III.
Wat coninc Alexander sachte doe coninc Daris in Grieken omme tsins sende.	
Wie Aristoteles leerde Alexandere om prijs te beaigne. in eren te leven seepen vonnisse te wisene enen iegeliken nae sinen staet genedich wesen en dwingen sal. . . .	III.
Wie sich Alexander hebben soude in striden en hoeden van quaden wiven.	
Welc tijt coninc Alexander ridder w't en wapen droech. .	V.
Wie out Alexander was doen hi ierst croene droech en wat doen gesciede.	
Wie veel heren Alexander coes ut' sinen h' mede te vechtene wie meneg .M. voetganger	VI.
Wie Alexander Attenen wan en wie hi Teben wan en destruerde	VII.
Wat Cleades sanc vor coninc Alexandere doen hi Teben stormde. en wie die Romer eem seinden die roemsee croen en wat doe gesciede	VIII.
Wie Alexander tiersten vore in Cilicia	VIII.

Wie een wonderlike aventure coninc Alexandere gesciede. en dat lant van Europen gaf dien heren van Grieken te leen. ende Alexander trac uyt Asien int lant van Frigien. . . IX.

Wie Alexander binnen Troyen was en besach der heren grave. en wat hi sprac doe hi Achilles graf sach en wie hi sach een vertoninge te beddwingene alle die werelt . . . X.

Wie coninc Alexander en coninc Daris onderlinge onder spraken en streden. en wat Daris coninc Alexandere onboet doe hi in sinen lande was. en wat Alexander antwerde en wie bitterliken si streden cort d' nae. . . XI.

Wie coninc Daris sijn volc oversloech en wie groet sijn her was. en wie menich .M. ridder met Mennoen voreniegen coninc Alexandere en wie Alexander dien knoep van Midas wagen onknochte en wat bedijft. en wie Daris in Cicilien voer . . . XII.

Wee Daris volc gescart was doe hi in Cecilien vloec en sinen seat nae voerde en meneger cunne liede. en wie eem Alexander nae volgde. . . XIII.

Wie Alexander seec w't. want hi van hitten in cout water liep. en wat doe gesciede. en wat sprac doe hi toe hēselven quam . . . XIII.

Wie Permenio warnde Alexandere dat Philip sijn arsater vergeven soude. en wie hi tot Ysson trac doe hi gensen was. en wie Narbesmes litteren seinde om Alexandere te vergevene. en wie Timodes en sine neven quamen tote Daris uyt Griekeniegen Alexandere . . . XV.

Wat coninc Daris antwerde sinen ridderen doe si eem rieden Timodes en sine neven te dodene en wie smelike dat Daris sprac van coninc Alexandere tote dien heren van Perci . . . XVI.

Wie dat een messelgier quam tote Daris en sachte dat Alexander gevlouwen weere. en wie nae eem Daris gevoleht was. en wat sijn volc sachte doe him Alexander weder stont. en wie Alexanders volc gescart wasiegen Daris . . . XVII.

Wie coninc Alexander sijn vole an sprac en moet gaf en vertelde wat leets die Percen dien deden hier vor tijts. en wie coninc Daris gewapent was en van twe dromen die Daniel die prophete bedijft . . . XVIII.

Dit es dat onder boec.

Wie Daniel die prophete Alexandere sealt ovr sijne sonden. en een lere wie wi die werelt niet te sere minnen en solen. XX.

Wie coninc Alexander en Daris begonsten dien strijt daer Aretas doet bleef..... *Dit es dat .iii. boec.*

Wie Clitus en Tholomeus groten scaden deden dien Percen. en wie Macheus die here van Babilonien groten w' dede. XXI.

Wie die prince van Ninive dede dien Grieken wie en eem ghinc. en wie die Percen vlien en Alexander him volgde. en wie Exateus coninc Daris broder Alexandere weder stont. Van Soroas die die vroetste van sterren in dien lande van Egypten was. XXII.

Wie Soras die ridder sinen doet versach in die sterren. wat coninc Alexander sachte doe Soroas van eem begerde te sterven. en wat gesciede doe Soroas doet bleven was. . XXIII.

Wie Maceus vloec doe hi vernam dat Daris ontreden was. en wie Alexander coninc Daris moder grote ere dede. en beval Permenio te Damasch te varen om Daris seat. . XXIII.

Wie coninc Alexander tot Salet vore en crech. en wie hi tot Tyren quam en wan XXV.

Wie si hieten die ierst griexen hebreisce. en latyn tierst vonden. en wie Alexander trac tot Jhrim en woude dien tempel destrueren en wat doe gesciede. XXVI.

Wie coninc Alexander van Jhrim voer tot Gaza en wie hi in Egypten voere doen hi Gaza gewonnen hadde. en uyt Egypten vore hi in Libien XXVII.

Wat coninc Alexandere gesciede doe hi in dien lande van Libien was. wie coninc Alexander verstoent van Jupiter sinen God dat hi in genen strijde sterven en soude. en wie sich coninc Daris echt gereide te strideniegen coninc Alexandere XXVIII.

Wie veel volx coninc Daris hadde in sijn her. wie coninc Alexander wonder hadde van aldien volke wie die maen vervoer doe Alexander tie strijde varen soude en w't verveert XXIX.

Wie coninc Daris vrouwe starf en wat rouwen coninc Alexander dreef. en coninc Daris en wat daer tijnden gesciede van Tyroc dien spadoen XXXI.

Wie coninc Daris drie w'f heeft gesant om vrede an coninc

Dit es dat .iiii. boec.

Alexandere en wat Alexander dede doe Daris vreedten gesan	XXXII.
Wie coninc Alexander Daris vrouwe begreef wie en wat meester Apelles ant graf maecte.	XXXIII.
Wie coninc Alexander voer iegen Daris doe hi die coninginne hadde doen begraven.	XXXVIII.
Wie coninc Daris te velde trac doen hi vernam Alexandere iegen eem comen. en wie coninc Alexander sijn her heet om graven en ghinc Daris her bescouwen. en wat coninc Alexander sachte doe eem sijn ridder rieden Daris vole te slaen bi nachte	XXXIX.
Wie coninc Alexander gerne heimelike hedde gesien coninc Daris en wat hi d' toe dede en in and're gewaet tote eem quam en Daris sette eem iegen eem an die tafele. en wie Alexander bekant w't. en ontreet	XL.
Wie coninc Alexander wonderlike dingen op dien lesten dach dat men strijden soude.	
Wie Daris gewapent was en weder striden woude. en Permenio Alexandere daer vur waernde en utien slapen weete. en wat Alexander Permenioen andwerde.	XLVII.
Wie coninc Alexander vacht iegen coninc Daris. ende en welken tijt van dien iaer was en van dien dage dattie strijt begonste	XLIII.
Wie een heiden prophete liet Alexandere verstaen dat hi Daris niet doet en soude slaen wie dies propheten suster quam tot Alexandere en sachte eem dies propheten boetscap. en wie die coninc Alexander weder te strijde voere.	XLVI.
Wie coninc Daris den strijt verloer en vloou met allen sinen lieden. en wie Alexandere die mere quam dat Daris gevrouwen weere	XLVII.
Wie coninc Alexander weder stoent die scare. die na coninc Daris vlien iegen Alexandere quam.	XLVIII.
Wie coninc Daris an coninc Alexandere seint een saluyt en bede en wat Alexander antw'de en wie Daris seinde tot Porus van Endi om hulpe.	XLIX.
Wie coninc Alexander Babilonien heeft gewonnen en wat dat daer nae gesciede	L.
Wat vreedten en blijscap binnen Babilonien was doe coninc Alexander daer binnen quam.	

Wie die van Babilonien eer wege geciert hadden en wat eren si Alexandere deden	LI.
Wie Alexander binnen Babilonien levede en wie hi uyt verdreven w't en te Susen en te Uxien w't trac. en veel anders.	LII.
Wie Medages die here van Uxien tot Alexandere om genade seinde en Alexander antwerde. en wie Alexander om Daris moder beden wille Uxien te genaden nam met al sinen toe behoerden	LIII.
Wie coninc Alexandere die mere quam dat die stat van Percepolis gewonnen were en sijn vole sere meshandelt.	LV.
Wie een coepman van Baldae quam tot enen coepman van Egypten en wat groter trouwen van him geveel	LVII.
Wie Bessus en Narbesmes eren here verraeden wouden en waarom.	LIX.
Wie Bessus en Narbesmes eer onscolt boden coninc Daris.	LX.
Wie Daris die coninc ter doet quam. en wat hi iegen die afgode sprac. en wie eem dode. en wat coninc Alexander dar toe dede.	LXI.
Wie en wat. en wa coninc Daris iegen Polistratus sprac en Alexandere onboet doe hi lach gewont ter doet.	LXV.
Wie coninc Alexander coninc Daris doe hi doet was balsamen dede en een costelike graf maken dede	LXVII.
Wie die lande heeten dar Bessus en Narbesmes in vlouwen doe si coninc Daris gedoet hadden.	LXXI.
Wie coninc Alexander Narbesmes na volgde om coninc Daris doet te wreken. en wie Narbesmes genaden gesan over mids coninc Alexanders kemerline Bogoa.	LXXV.
Wie die coninginne Talrestis begerde van coninc Alexandere een kint te dragene	LXXXVI.
Wie coninc Alexander d' coninginne beg'de volbracht en wie coninc Alexander te Bacteren lande w't reet en binne van sinen lieden doet bleven was	LXXXVII.
Wie coninc Alexanders vole in vaer was want hi Philotas Permenions soen doden woude.	LXXXVIII.
Wie coninc Alexander voere in Siten lant. en wie lant en liede sijn gescapen.	LXXX.
Wie coninc Alexander in dien lande van Siten voere en	

met hem was	LXXXIII.
Wie coninc Alexander voere in dat lant van Indien en Clitus en Armenelaus en Calistonese dode. en wie hi verwan Porus dien heer van Indien	<i>Dit es die .ix. boec.</i> 84.
Wie dat lant van Indien es gescapen. en we veel steede daer inne sijn. en wie hoverdelic Porus coninc Alexandere ontboet	86.
Wie coninc Alexander hemelec met enen nevel over die ander sijde van dien water quam. en wie coninc Alexander sijn vole ansprae en maecte him moet doen hi si sach voer die beesten vlien.	87.
Wie die coninc Alexander maecte ene stat die hiet hi nae sinen perde. Bucifallise. en in die stat begroef hi sijn pert.	88.
Wie coninc Alexander die stat van Subdraken belach en groten iammer an sinen live leet en grote vromegeet dede.	90.
Wie die here Penecestes een wiket op brae en quam coninc Alexandere te hulpen	91.
Wie coninc Alexander allene begert ere en groten naem en cort leven.	92.
Wie coninc Alexander voere ter zee w't bis hi quam dae Hercules en Liber Bacus bedwane keerde.	95.
Wie coninc Alexander vor dat ertsche Paradijs quam en wat dae gesciede	94.
Wie sich die Nature beclaget over coninc Alexanders gerechticheit. en hoverdicheit en veel ander saken. en wie Alexander doet bleef	<i>Dit es dat .x. boec.</i> 93.
Wie coninc Alexander varen woude in die woestinen en voren Porus mede van Indien	96.
Wie een seer wonderlec sake gesciede wie coninc Alexander horen woude dier sonnē boem en dier manen boem	99.
Wie alle die werelt coninc Alexandere in hant ghine en tierst die van Gallen.	

AANTEEKENINGEN.

AANTEEKENINGEN.

BOEK VI.

14. *Van desen princen, l. van desen prince.*

16. *Boec = boc, bok.* In het opschrift staat integendcel *bok* = *boek*.

18. *Ennen slaen ter neder, en hem ter neder slaan.* — *Ennen* : daar staat *ee'n*.

21. De tegenwoordige schrijfwijze zou eischen dat er stonde :

Nu es besloten binnen der veste
Te Babilonien die allerbeste
Dien die werelt binnen hevet.

De wending, zoo als ze in het Hs. staat, wordt in de middeleeuwsche gedichten meer gevonden.

28. *En, aldus.*

36. *Dat hi niet en verkoert*
Dorge enege gramscap sinen moet.

— *Verkoert, l. verkeert, d. i. verandert. Sinen moet verkeren,* zijn gemoed veranderen. Het woord komt wat lager voor v. 48 en 52. — *Dorge, l. dor, door.*

41. *Hiese, l. hietse.* Na de verovering van Babylonien, laat Alexander aan de inwoners het regt van poorterschap. Gelijk overal elders in zijn gedicht, past Maerlant hier de zeden van zijnen tijd op de oudheid toe.

45. *Cortelike satte hi sine cure* : Welhaast stelde hij zijne wet. — In Vlaanderen bevatte' de *keure* de bepalingen die de regten regelden eener stad, kasteleinij of heerlijkheid. Zij was met

eenige bijvoegingen, grootendeels de bekrachtiging van het vóórbestaande kostuumregt. Zie Warnkönig, *Histoire de la Flandre*, trad. par Gheldolf, II, 298. In den zelfden zin vinden wij het woord nogmaals, B. VII, v. 166, waar Maerlant, na Darius' nederlaag, van dezen zegt :

Die wilen hadde sine cure
Van den oesten toten westen.

Dat is verordening; en zoo komt het voor B. VI, v. 125 :

Alst here hadde ontfaen die cure
Ghewillechlike.

60. *Si verhinen oec gereet*

Al dat si hebben oec om miede.

— *Verhinen*, l. *verhuren*, en zoo staat er vermoedelijk in het Hs. Maerlant spreekt van de ontucht, waaraan Alexander zich overgaf. « Dronkenschap en luiheid, zegt hij, wekken *onsuverhede* op, en het volk te Babylonie is niet alleen een dronken en lui volk, maar ook *heet* van nature, en zij verhuren gereedelijk wat zij hebben voor loon, want zij zijn hebzuchtig tevens ». Dat « verhuren wat zij hebben » ziet alleen op de ontucht en is bepaaldelijk van de schoone sexe te Babylonie gezegd.

70. *Griexe heelden*, grieksche helden. Het tegenrijm is *weelden*. Schreef de dichter zoo? Er valt echter aan te merken dat het in Vlaanderen *weelde* klinkt, op sommige plaatsen *wilde*, doch op andere, en wel ten platten lande, *welde*.

81. *Hi woude dat die soudeniere,*

Elkertlike na sijn maniere,

Wisten eer seker sout.

Hij wilde dat de soldaten, elk volgens zijn soort, hunne bepaalde soldij kenden. — *Maniere*, soort. Dit woord geeft eene speciale onderscheiding te kennen. In het besprokene vers kan het eveneens op de onderscheidene wapenen en op de volkerschappen, de rassen, waaruit Alexanders leger was samengesteld, slaan. In den laatsten zin vinden wij nog, v. 272, *XIJ manieren volcs*; 285 (*X^m man*) van *dusdaenre maniere*; X, 596,

van *wat manieren, ofte wat lieden so sidi?* Ook op dieren toegepast: IX, 812 (*honde*) van *wreder maniere*; X, 588, *menegerande diere van so mesliker maniere*: op planten, in den *Antidotarius*, een Hs. uit de XIVe eeuw: *I maniere van wortelen*. B. III, v. 662, spreekt onze dichter van *Dode van maniere*. Het woord heeft in zijne wijzigingen gelijken tred gehouden met zijn franschen gevader: vroeger beteekende bij onze zuidelijke geburen *maniere*, sorte, espèce; thans is *manière*, façon. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 65. — *Sout*, v. 1229, *bi sinen soude*; in latere dagen *soldy*, het loon van den soudenier, welk laatste woord zelf niet anders beteekent dan loontrekker. Het *sout* bestond niet enkel in geld, maar de verschillende korpsen en graden hadden elk zijn bepaald aandeel in den krijgsbuit. Dit bevestigt onze dichter eenige verzen verder, wanneer hij, na het innemen der stad Susa, van Alexander zegt :

Daer gaf hi medelike dat sout,
Diere stene en gout.

84. *Hi visierde met gewout*

Dat .X. ridders oec te samen

Enen conincstavel namen :

In griexe hiet een dencurion,

In francois hiet een baroen.

Hij bedacht met beradenheid, dat, enz. — *Visierde*. Zie over *Visieren* de *Aant.* op v. 159 van dit boek. — *Gewout*, geweld, ook onverzettelijke wil, b. v. *Gods gewout*. — *Conincstavel* staat hier duidelijk in de beteekenis van elken hoofdman, hetzij eener groote hetzij eener kleine troep. Volgens onzen dichter voerde in zijnen tijd in het fransch leger een baron het bevel over tien ridders: hij stond gelijk met den *dencurion* (l. *decurion*) van het Byzantisch rijk, welke titel hij de Grieken eigenlijk *Δεκαδραρχος* heette. Bardin laakt dus ten onregte sommigen die de fransche barons gelijk stelden met Alexanders hoofdmannen. Zie *Dict. de l'armée de terre* op *Baron*, n° 1er, en op *Capitaine*. Verg. mede onze *aant.* B. I, op v. 851 volg.

89. *Dan woude hi dat .M. baroen*

Enen conincstavel cone

Hedden die eer dinc bemarken,

Dat hiet in griexen .I. cybarken.

— Volgens de hier verklaarde bediening van den *baroen* zou de chiliark (duizendman) het bevel over tien duizend ruiters gevoerd hebben. Indien het rijm werkelijk door Maerlant gesteld is, dan zal hij *honderd* in plaats van *duizend* geschreven hebben. — *Cybarken*, l. *cyliarken*, chiliarken; duizendmannen.

94. *Wie wilde was van smete.* Wie vele slagen toebragt. — Voor *wilde* zal wel zeker *milde* te lezen zijn. — *Smeten*, men zegt nog kaaksmet = kaakslag.

95. *En die een ridder des anders prijs*

Eem aen en trecke in giere wijs.

En de eene ridder den buit van den anderen in goene wijze zich zou aantrekken. — *Prijs*, fr. *prise*, buit. Zie Kil. op het woord. — *Giere* = geenre, verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 120.

Dezelfde gedachte komt nogmaals voor v. 115-118.

97. *Hi woude oec elken gerne tsout.* — Voor *gerne* leze men *geven*, en de zin wordt duidelijk.

100. *Verande.* Drukfout, l. *veranderde*. Er staat *verand' de*.

101. *Alsine*, l. *alsmen*.

102. *Dat ene degen starc en coen.* — Deels de zuiverheid van taal, deels de welluidendheid zouden er bij winnen, indien men laze :

Dat een degen stare en coen.

105. *Den hoorn.* Maerlant neemt hier *busine* en *hoorn* voor synoniem.

107. *Hi*, namelijk Alexander.

115. *Hi geboet dien conen recken,*

Dat eem niemen soude antrecken

Anders lof noch anders prijs.

Hij gebood den koenen helden dat niemand eens anders lof of krijgshuit zich zou aantrekken. — *Recken*, van *recke*, dappere, een wiens beroep het is wapendaden te verrigten, een krachtige

held, die door krijgshaftigheid anderen overtreft. Het is een van die woorden, welke Maerlant aan ons vreemde tongvallen ontleende. Zie het woord bij Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterbuch*, en verg. Ten Kate, op *wreck*, bl. 544 volg. — *Antrecken*, verg. hiervoren v. 95.

120. *Dien soudenieren boet hi meer.* — Den soldaten legde hij strengere regeltucht op. — *Boet* = geboet.

122. *Hi swoer bi sijne sekerheit,*

So we dat vloet hi soude sijn

Ewelike gemaect eigijn.

— Bij *sijne sekerheit*, bij de verzekering die hij gaf van te doen wat hij zwoer, d. i. bij de aangegane verbintenis. Men zou thans zeggen : hij zwoer op zijn (gegeven) woord. Verg. Clignets *Bydragen*, bl. 407.

127. *Porrede si*, l. *porreden si*.

140. *Bedi*, l. *beide*.

144. *Die tralie, diere op was geleet.* — Voor *diere*, l. *daer hi*. Immers men leidt den wijngaard langs of op het latwerk.

151. *Eñ si gereede sine vart,* — l. *Eñ hi*, enz. Hij reed zijne vaart, d. i. hij vaarde, hij trok.

159. *Ander grade noch ander pat*

En mocht me varen toter stat.

— *Grade*, trappen. Vermoedelijk zal er te lezen zijn *strate*, breede weg, in tegenoverstelling van *pät*, kleine weg. — *Me*, zoo spreekt nog uit in Vlaanderen voor *men*.

166. *Medoces*, l. *Madates*.

175. *Ene roke al omtrent*

Vast en starc als die van Gent.

(De stad was) éene rots langs alle kanten. De schrijver heeft eene tegenstelling willen maken met de vestingwerken van Babylonie. Deze waren van *tichelinen*, die van Uxien van *roke* of *selfcassen steen*, gelijk Maerlant op v. 205 den rotssteen heet. Het sterke Gent was in de middeleeuwen voor nagenoeg onin-neembaar geacht; zoo spreekt de schrijver van den *Ferguut* van eenen ridder die het te kwaad had :

Hi wilde wel sijn te Ghent.

De Sage verhaalt van den koning van Engeland die, de hoofdstad van Vlaanderen belegerende, gelofte gedaan had niet eerder af te trekken vóór hij op de markt der stad koorn gezaaid had. Toen hij van zijn plan om de stad te veroveren moest afzien, waren de Gentenaren nog zoo beleefd hem zijne gelofte te laten vervullen. Zij maakten eene opening in den muur, langs waar de koning binnen trok, om zich van zijne aangegane verplichting te kwijten. De plaats waar men deze opening zou gemaakt hebben, heette sedert het Engeland-gat, en bij de vergrooting der stad ging de naam over op de straat welke aldaar werd gebouwd.

Van wat stof en form die zelfwassen steen van Gent was, kan men nog zien aan de menigvuldige kaaijen, meestendeels met de oude, sedert de betere behandeling van het kanon onbruikbaar gewordenene steenen, opgetrokken. Het waren arduinen blokken, van welke sommige bijna een meter lengte hadden, somtijds wiggevormig gekapt, zoo dat het houweel, ja de ram al moeilijk hinder er aan konden toebrengen.

175. *Eñ mochten se binnen enen iaer*

Ergeren.

Het negative *en* diende den zin te verduidelijken. Misschien schreef Maerlant :

Eñ en mochten se binnen .i. iaer.

— *Ergeren*, schaden, bederven, letterlijk : erg, d. i. slecht maken. Men zegt nog iets *verergeren*, iets verslechteren. Kil. geeft het woord niet op; doch verg. Ten Kate, II, bl. 655*.

185. *Dagerate, l. dageraet.*

186. *Daer talan staet*, op wien alles aankomt. — *Talan*, versta : 't al an.

195. *En hi dede visieren*

Tribuke eñ pardieren.

En hij dede muurbrekers en steenwerpers (tegen de vesting) rigten. — *Visieren*. Onder de verklaringen van dit woord, geeft Kil. het eerst op *collimare*, iets in eene regte lijn ergens naar

toe rigten; en dit is wel de beteekenis die wij hier aan *visieren* moeten toekennen. Meestal komt het in ons gedicht voor in den zin van uitdenken, uitvinden, verzinnen, onderzoeken, b. v. hier voren v. 84 en :

- B. III. 684, Dat was die goen
Die griexe litteren ierst visierde.
IV. 862, Eñ die wet wel visierde.
" 940, Dit visierde hi in sinen berte
Aman.
V. 514, We mach iemen ter nauwer noet,
Alse hi voer eem siet die doet,
Nutteliken raet visieren.
517, Daris peiset eñ visiert
Wat hi best mach anevaen.
VIJ. 4807, Spanje was daer gevisiert
Met Ercules palen versiert.
IX. 527, Eñ .e. wagene gebattieliert
Met houte eñ wael gevisiert.
X. 1108, Elke man pijnde eñ visierde
We hi eem soenste maken mochte.

Onze dichter schrijft ook *om iet visieren*, bedacht zijn op iets :

- X. 1009, Eñ visierde om die mort.

Het staat ook in den zin van merken, aanschouwen :

- IV. 1155. Nu es Macedo, die boude,
So na dat men die banieren
An beide sijden mach visieren.

Elders komt het voor, niet voor het uitdenken of merken, maar voor het vaststellen van die werking des geestes, dus in den zin van noemen, beschrijven :

- VIJ. 856, Daer comen .iiij. rivieren,
Die ghi moget horen visieren,
Thison, enz.

Zie verder B. VIII, op v. 748, en verg. Huydecooper op Stoke, I, bl. 499 en volg. Clignett, *Bydr.* bl. 595, vooral Bormans, *Chris-*

tina, bl. 85 en volg. Roquefort geeft *viser*, examiner, observer, reconnoître; en Gachet, *viseter*, observer. — Over *Tribuke* en *Pardieren*, zie B. III, op v. 615 en 617.

196. *Hi dede maken enen casteel*
Die op vele rader stoet,
Van houte starc en goet,
So datmen vort mochte driven.
Daer op dede hi ridders cliven
Die de mure breken soudon.

Onze dichter geeft hier eene niet onduidelijke beschrijving van een *wagencasteel*, gelijk Huydecoper dit soort van oorlogstuig noemt (Stoke, III, 559). Ook het doel waartoe het dienen moest geeft hij op. Reeds in den *Garin le Loherin* komt het woord voor:

Begues commande qu'on un chastiel feist
Par quoi il soient là dedans envai.

Men ontmoet het ook in het vlakke veld als voertuig van den grooten standaard, dergelijk een de bisschop van Keulen voerde in den slag van Woeringen, en waarvan Jan Van Helu zegt:

v. 6149. Die standaert stont op enen wagen,
 Daer op gheset was, ende beslagen
 Van sterken planken, een casteel,
 Daer liede binnen waren een deel;
 Want dat casteel hadde tinnen,
 Daermen stont te storme binnen
 Met ghescutte ende met ghewere.

Als stormtuigen zijn *Kat*, *Kasteel*, *Toren* en *Evenhooge* moeilijk door de schrijvers uit elkander kunnen onderscheiden worden. De bezwaarnis is reeds in de tijden te zoeken toen die tuigen gebezigd werden: de *Kat* was eene bedekte galerij dienende bij het ondermijnen der muren of het vullen der grachten; het *Kasteel*, met zijne tinnen, daarentegen, om van gelijke hoogte als de muren, of van nog hooger, de vesting en hare verdedigers te bestrijden. Men vereenigde niet zelden in een zelfde gevaarte beide

deze hoedanigheden, ja ook die van stormram, en de dichters bleven er soms nog den naam van *Kat* aan geven, gelijk Stoke, B. IX, v. 405 en volg.

Si waren der gracht also naer
 Met ene catte, de was aldaer;
 So groot, so hoech en so sterc
 Was dat vermaledide werc,
 Dat men mochte sien al inde port
 Vanden werke weder en vort.

Wanneer men bij Bardin de artikels *Chat offensif* en *Galerie d'approches* gelezen heeft, keert men met genoegen naar Huydecoper terug, om hem over *Katte*, *Kasteel*, enz., te raadplegen. — *Cliven*, klimmen. In *Der Minnen Loep* ontmoet men *clyven*. Het woord komt mede voor in de *Heim. der Heim.*, en bij Hildegaersberch. De Vlaming bezigt veel het frequent. *klaveren* voor *klauteren*. — *Dat men*, dat men hem.

208. *Daer iegen strijt hadde*, l. *daer hi iegen s. h.*

209. *Maer hi hadt iegen die rochgen*,

Die wilt waren van groten bochgen.

— *Bochgen* staat hier voor *bootsen*, gelijk *rochgen* voor *rootsen*. *Boetse* is *butse*; *tuber*, zegt Kiliaen. In vele streken van Vlaanderen bezigt men *butse* in den zin van buil. Het is ook een woord van verachting om een kleinen, onschadelijken jongen aan te duiden; vroeger zal men er een' kropper, fr. *crétin*, bij verstaan hebben. In de middeleeuwsche werken over geneeskunde vindt men het kropgezwel (*struma*) beschreven onder den naam van *Bootse*, zelfs (met den latijnschen staart) van *Bocium*. *Bochgen* beteekent dus hier bulten, groote ongelijkheden in den grond, en niet vuiligheid, zoo als ik eerst dacht. B. II, op v. 256 en 945. Zie over het woord Huydecoper op Stoke, dl. I, bl. 352.

222. *Perderen*, l. *perderieren*.

224. *Stecken*, l. *steken*.

248. *En waenden niet*, l. *en w. n.*

255. *Scutters en steenwerpers mede*. — *Scutters*, hoogschutters, en wel bepaaldelijk kruis- of voetboogschutters, gelijk blijkt

uit eene aanteekening bij Huydecoper op Stoke, II, bl. 9. Zie de geschiedenis van den kruisboog bij Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Arbalète* en *Arbalétrier*. De benaming moet echter mede op handboogschutters toepasselijk zijn. In de *Lofrede op Godfried van Bouillon* geeft Schrant eene plaat naar Montfaucon, waar een krijgsman op voorkomt die, wel is waar niet uit zoo een kasteel, maar van de tinne der vesting op de soldaten in het kasteel met eenen handboog schiet. — *Steenwerpers* zijn slingeraars. Op v. 220 zagen wij Alexander zelf het voorbeeld geven, die steenen (kesele) wierp zoo groot als ezelhoofden.

277. *Cisigambri*, l. *Sysigambis*.

279. *Oem*, l. *eem*, d. i. hem.

282. *Alse ofte*, l. *alse oft*.

285. *Omdat hi*, namelijk *Madates*.

289. *Noch behort niet ter aventure*

Die ic ter wilen nu besuren,

Te doen selc over moet.

Noch het past niet, bij het lot dat ik nu op 't oogenblik bezuur, mij in grootschheid met den koning gelijk te stellen. — *Besuren*, l. *besure*, en zoo ook *aventure*. — *Over moet*, l. *overmoet*, bij Wouter *fastus*, wat het best verklaard word door grootschheid, waarover men vergelijkte Clignetts *Bydragen*, bl. 218 en volg.

295. *Met recht verwerct hi den vrient,*

Die meer bit dan hi verdient.

Te regt verbeurt hij de gunst des vriends, hij die meer verzoekt dan hij verdient. — *Verwerct*. Ten Kate geeft *verwerken* op in de beteekenis van *delinquere*, *peccare*, et *incurrere mulctam*. In het goth. is *Fra-waurkjan*, zondigen; *us-waurkjan*, weldoen. Zie T. K., *Aenl.*, II, bl. 525. Maerlant geeft duidelijk den zin van het latijn terug:

Repulsam

Ex merito patitur qui postulat ulterius, quam

Promeruit.

299. *Hi es ongeraect in alle wit*. — Hij is onbetamelijk naar de gebruiken van alle volkeren. Galtherus zegt: *Verum dat ei*

praesumptio nomen; vermetelheid geeft hem zijn waren naam. — Voor *wit* leze men *wet*, gelijk B. V, v. 572, en zoo als het rijm vordert. — *Ongeraect*, het tegenovergestelde van *geraect*, duidt het gemis aan eener bepaalde begaaftheid of hoedanigheid. Verg. de aant. B. IV, op v. 547.

511. Opschrift. *Ulzien*, l. *Uxien*,

516. *Dat hen*, l. *datten*, d. i. dat hem.

525. *Dies hadde si den besten gavel*

Dat hun dus geviel eer cavel

Liet hi dlanc al durenture.

Volgenderwijs krijgt het een zin:

Dies hadden si den besten cavel,

Dat hun dus geviel; eer gavel

Liet hi dlanc al durenture.

Zoo waren zij er best aan toe, dat het hun dus geschiedde; hunne schatting liet hij, het geheele land door, zoo als zij was. — *Cavel*, lot bij verdeling, is nog dagelijks in gebruik. — *Gavel*, fr. *gabelle*, schatting, inpost. Zie B. I, op v. 94.

528. *Sijn moeder hadde*, l. *sijn moeder en hadde*.

554. *Lere*, l. *here*, heir, leger.

542. *Hi voren zoken her en tare*: Hij ging hem zoeken langs alle kanten. — *Her en tare*, hier en daar. Elders, en beter, aan een geschreven: *harentare*.

545. *Bosch en heet*, bosch en heide. — Te Kortrijk zegt men nog *heêbezem*, bessem van heideplanten vervaardigd.

564. *Een*, l. *eem*, d. i. hem. Doch de uitspraak is wankelend, gelijk het 't geval is met *hē* voor *hen* of *hem*.

572. *Hen lieten si dwingen en dweesten*. — Zij lieten zich dwingen en temmen. — *Dweesten*. Dit woord komt later nog eenmaal voor; van de Sciten zegt de dichter:

B. VIII, v. 962. Sine hebben anders niet dan beesten

En ploegen daer si dlant met dweesten.

Dweesten is eigenlijk gedwee maken. *Gedwee* zelf is van *dweenen*, Angs. *Thwenen*, verzachten, verligten, bewegelijk, buig-

zaam, lenig, week maken; *Gethwegan*, wasschen, zalven. Wie het onderzoek deswegens wil voortzetten, zie Ten Kate na, bl. 627 op *Dwaeg*.

575. Opschrift. *Eñ l. in.* — *Gewonen, l. gewonnen.*

» Text. *Mettien so quam eem niemare
Dat sijn volc gevangen ware
In die stat van Percepolis,
Van Daris volke gevangen is,
Eñ Permenio gescoffiert.*

De dichter kan zoo niet geschreven hebben. Men zou kunnen lezen :

Mettien so quam hem niemare
Dat sijn volc gewonnen ware
In die stat van Percepolis
Van Daris volke, eñ gevangen is
Permenio eñ gescoffiert.

586. *Eñ was meester noit so vroet,
Die brugge maken mochte.*

Daar en was nooit zoo wijze meester die er eene brug kon maken. — *Eñ l. en.* — *Die l. diere*, die er. — *Brugge*. Het invoeren der *gy* is opmerkelijk, zoo ook v. 592 in *Rogge*, doch drie regels verder *Rochen*, waerover reeds vroeger B. II, op v. 256.

591. *Hi werkede om den pesten pas.*

l. *Hi merkede om den besten pas.*

Hij gaf acht wat de beste passage was.

411. *Si en deden niet een glas.*

Zeker te lezen :

Si en deuchden niet e. g.

Zij en waren niet een glas waard.

414. *Perceli*, Persië. — Op andere plaatsen *Perci*, *Parcia*. Het is als of de schrijver het land met het kruid verward hadde. Dit laatste vindt men geschreven *Persijn*, *Persijt*; te Gent hoort men thans *Perselle*, te Kortrijk *Persil*.

424. *Vochten . . . so dat stoef.* — Vechten dat het stuift, is nog eene alledaagsche uitdrukking in Vlaanderen.

428. *Hi en conste gedragen noch bestaden* : Hij kon het noch dragen noch verbergen. — *Bestaden*, besteden, plaatsen.

455. *Ginc men daer te stucken scuren.* — De algemeene uitspraak vergt de schrijfwijze *Scheuren*; doch de westvlaamsche tongval vraagt voor het tegenrijm *bezeuren*, en zoo zal des dichters gehoor geeischt hebben; ten ware men reeds de schrijfwijze algemeen toegepast had die voor de stad *Vuerne* gebezigd wordt, al klinkt die naam in ieders mond *Veurne*. Het waarschijnlijkste is, dat de spelling den afschrijver toebehoort: hij schreef immers *verhugen*, *verheugen*, I, 1527; *kúr*, keur III, 555.

445. *En die Meducen sloech te doet*, namelijk Perseus. Men kent de fabel van Perseus en Medusa, door Ovidius in het derde boek der *Gedaanteverwisselingen* beschreven.

De dichter verwacht hier Perseus met Perses, dezès en Andromeda's zoon, die volgens Herodotes zijnen naam aan de Persen zou gegeven hebben.

448. *Die grote hier, die hijr te voren*

Die zee met scepen oversloech.

— Grote hier (heer) namelijk Xerxes, en verg. B. I, v. 85 volg. — *Hijr*. Ofschoon ons gedicht meer voorbeelden heeft van verwisseling der *ie* en *ij*, is het echter op deze plaats gedaen om de verwarring met *hier*, heer, te vermijden, zoo als blijkt uit v. 450. *IJ* voor *ie* ontmoet men mede in de Limburgsche *legende van Sinte Servatius*: *dijt* = *diet*, II, v. 1571. — *Oversloech*, bedekte geheel en gantsch. Hooft bezigde het nog in dien zin. Zie Weiland op *overlaen*.

451. *Das was die.* — Er stond zeker: *Dat was hi die.*

455. *Nummemeer eñ wonder man*

Sider dat Alexander wan.

Nooit meer en woonde er een mensch, sedert dat het (nam. Persepolis) Alexander won.

458. *Hi en woende in Babylone, l. hi woende in B.*

461. *Eñ cume wietmen waer si stoet,*

Eñ si bider wester vloet

Ataxes.

— *Eñ si*, l. *en si*, ten zij. — *Alaxes*, l. *Araxes*, gelijk op v. 385, waaruit men ziet dat bij den dichter *flume* en *vloet* synoniem zijn. Hij noemt hem westervloed, tegenover den Tyger, die meer oostwaarts moet schieten om in de Persische golf te vallen. De Araxis heeft zijne mondingen in het Kaspisch meer. De stad, waarover hier spraak is, is natuurlijk Persepolis.

475. *Eñ alse die coninc quam in die stede,
Volchden eem iij^m mede
Van sinen volke, sonder waen,
Die van eem waren gevaen.*

— III^m. Galtherus heeft drie duizend :

Captivi Macedum tria millia corpora caesi.

Doch bij Curtius staat het getal van onzen dichter : « *Captivi erant Graeci ad quatuor millia fere.* » Dit is een nieuw bewijs dat Maerlant naast den *Alexandreis* nog andere bronnen raadpleegde. — *Van eem gevaen*, van hen gevangen, namelijk van de Persen.

482. *Eñ som bleken oec die tande.* — Sommigen blikten de tanden. Zij waren namelijk de lippen afgesneden. Het latijn heeft *labra praecisa*. — *Bleken*, imperf. van *bliken*. Kil. kent reeds het nieuwere *bliktanden*. Zie verder B. IX, v. 325.

483. *Met enen slotete geloit heet.* — *Geloit*, gegloeid. Maerlant kende dus nog het ww. *loien*, waarvan misschien sint *Loy* of *Eloy* zijn' naam ontving. In Vlaanderen bezigen wij nog het ww. *laaijen*, vlammen, en het pleonasmus *in lichter laaije vlam*.

490. *Hier omme wranc die edel here.* — Misschien diende er gelezen te worden :

Die hande wranc d. e. h.

492. *Eñ wat si van eem hebben wouden,
Dat woude hi eem geven.*

En wat zij van hem wilden, dat wilde hij *hun* geven.

497. *Doen bereden hen die keytice,
Wer si wouden teren wive
Varen en besien eer kinder.*

Toen beraadden zich de ongelukkigen, of zij wilden tot hunne

vrouwen gaan en hunne kinderen zien. — *Wer*, of. Te Kortrijk is het woord (doch het klinkt daar *weir*) nog van dagelijksch gebruik in den zin van *hetzij*, even zoo *geweir* en *uitgeweir*, behalve, uitgenomen. Dit *wer* bewijst dat met v. 499 de zin niet uit is, indien het gemis van tegenrijm niet aanduidde dat ten minste één regel achter wege is gebleven. — *En* aldus, doch beter *eñ*.

504. *Enthesioen*, l. *Enthimoen*; naar Wouter, Enthimon. Curtius noemt die persoonadje *Euthymon* Cymæus, Euth. van Cyme in Mysien.

516. *In zulke lant.* — In Vlaanderen is de uitspraak nog : *in zulk e land*.

522. *Alendecheit so wael betaemt*

Dien keytijf die eem scaemt!

Daer vergeet eem met die weldegede,

Die hi in sine ionghede.

Uitlandigheid voegt zoo wel den ongelukkige die schaamtegevoel bezit! Daar vergeet hem dadelijk de weelde welke hij in zijne jeugd had. — *Alendecheit*, ellendigheid in zijne oorspronkelijke beteekenis : uitlandigheid. — *Met*, dadelijk, te gelijk. In dezen zin komt het woord nog dagelijks voor, het begint steeds eene zinsnede en bekomt een zwaren klemtoon, b. v. : *Mét ging hij.* — *Weldegede*. In Vlaanderen wordt nog somtijds *weeldigheid* in plaats van *weelde* gehoord. — *Die hi in sine*, l. *die hi hadde in s.*

's Dichters woorden zijn de vertaling der latijnsche :

Miseros faciunt loca sola beatos,

Quando beatarum subeunt obliviam rerum.

529. *Vrienscap.* — Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men niet zelden van twee opeenvolgende consonanten de laatste verduikt. Verg. B. I, v. 567 en hierna op v. 590 volg. In den *Lanceloet* leest men B. III, v. 22279, *lans wise* = landswijze.

555. *Eñ alse die traene sijn gedaen,*

So es die vrienscap al gedaen.

— Zou dit herhalen van *gedaen* voor rijm met opzet geschied zijn? De spottende geest, welke hier en daar in het gedicht door-

komt, maakt het niet geheel onwaarschijnlijk. Ik vermoed echter dat de schrijver in het eerste vers eerder *vergaen* van v. 531 zal herhaald hebben en men dus te lezen heeft:

Eñ alse die trane sijn vergaen,
So es enz.

537. *Eñ die salege man es ommer blide*
En hevet onwert dien keytijf,
Es hi man ofte es hi wijf.

En de gelukkige man is immer vrolijk, en veracht den ongelukkige hetzij man of vrouw. — *Salege*, gelukkige, zoo ook

X, v. 818. Dine sustere selen sijn vanden meesten,
Eñ .ij. die *salichste* lange wile
Die solen sijn binnen meneger mile.

Op eene andere plaats neemt de dichter *zalig* en *heilig* voor synoniem:

VIII. 952. Drie dinge maken *heilich* den man:
Die lijf eñ goet bescremen can,
Eñ mettien sinen here bedraget,
Eñ om ander liede goet niet en iaget.
Dit sijn die ons *heilich* maken.
Woutu iet boven desen saken,
So woutu meer dan *salichede*.

Men gevoelt dat *salich* en *heilich* het genot aanduiden van ongestoorde rust. Verg. Leendertz in zijne woordenlijst op *Der Minnen Loep*, op *salich*. — *Ommer*, immer. Men hoort nog veelmalen *ommers*, althans uit den mond van burgerliën. — *Onwert*, veracht. Wat beneden alles wat eenige waarde bezit gesteld wordt, is veracht.

545. *Die sale geot onder die rike*, l. *die salege geot*, enz. De gelukkige gaat, verkeert met de rijken.

546. Ik lees liever:

Ele mochte des anders wale vermoien,
Eñ sijn geselschap vermoien,
En waer dat wi .ij.^m te samen
Ene aventure hier namen.

Duidelijk naar het latijn:

Fastidisse alius alium poteramus, et esse
Opprobrio mixtim, nisi mutua fata dedissent
Omnibus aequales inter tria millia casus.

— *Vermoien*, vermoeyen, het iemand moe maken.

555. *Waenden hem en sal verdrieten,*
Eñ si en souden sere bronken,
Ocht wi legen met dese stronken,
Die verloren hebben dat let,
Dat men orbort op dat bet?

— *Waenden*, l. *waendi*, meent gijlieden. — *Hem*, nam. de vrouwen. — *Bronken*, pronken, pruilen. Wij Vlamingen bezigen nog enkel *Pronken*. — *Orbert*, bezigt, eigenlijk *vooruitbrengt*. *Orberen* is *oorbaren*, van *oor*, voor, uit, en *baren*, dragen, brengen. Verg. Ziemann, *Mittelhochdeutsches Wörterb.* op *ur* en *urborn*, Weiland op *Oorbaar* en *orberen*, Halbertsma *Aant.* bl. 190.

565. *Eñ nieuloper dan een kint*. — Meer naar nieuws jagende dan een kint. In het *Gedicht van den Feesten*, v. 425 lezen wij:

Vele manne sijn nuweloep.

En eenige regels verder *nuweloepheit*. Ziet De Vries, *Brief aan D' Jonckbloet*, bl. 19 volg.

568. *Sonde l. sonder*.

575. *Wandelen*, l. *wanderen*, gelijk het rijm uitwijst.

577. *Tecius*, bij Wouter *Tydeus*, bij Curtius *Thaetetus*. Lees dus *Tetius*.

590. *Die sijns vriens niet en soude ontfarmen*
Ofte hi en hoerde vor cem carmen,
Hi en betrouwct niemant wel.

Het latijn heeft:

Desperare solent alios in tempore duro
Esse miserturos alius, ei qui misereri
Non vellent si fata darent contraria fla.

— *Ofte*, indien, gelijk elders meer, en *ocht* hier voren v. 555. Behalven in den gewonen zin van *of*, komt het nog voor in dien van *ten zij*. In deze verschillende beteekenissen wordt *of* dagelijks gebezigd; *ofte* hoort men nog in *ofte wel*. — *Vriens*, vroeger *vrienscap*, v. 529, doch *vrienscap* v. 555, *vrient* v. 584. Reeds B. I, v. 567, zagen wij de *t* achter wege gelaten. Zie mede hier voren op v. 529. — *Niement*. Eene andere afwijking van de etymologie en die tot heden stand heeft gehouden: *man* (mensch) veranderd in *mand*.

599. *Eñ weren wi niet harde keytijf,*
Wi souden rumen dit ellende,
Eñ varen Grieken bat gehende,
Dattie vriende ons mogen begaen.

Waren wij niet uiterst rampzalig, wij zouden deze ballingschap ontwijken, en Griekenland dichter bij trekken, opdat de vrienden onze uitvaart mogen vieren. — *Eñ l. en.* — *Dit ellende*, onzijdig gelijk *land*, waaruit het is samengesteld: *el land*. Maerlant bewijst op meer plaatsen het onzijdig geslacht van het woord. Zie Halbertsma *Aant.*, bl. 150 en 190; doch daar staat telkens *ellent*. De uitgang zal later het verloop tot het vrouwelijk geslacht veroorzaakt hebben. Bilderdijk beweert dat het vrouwel. geslacht het oorspronkelijke is. Zie zijne *Geslachtlijst* op het woord, en de *Verh. over de geslachten der Naamwoorden*, 2^e druk, bl. 18. — *Gehende*, nabij; hetzelfde als *hende* [*heinde en verre*] dat Kil. voor friesch opgeeft. Maerlant heeft het nog in den *Rijmbijbel*, en men ontmoet het bij verscheiden andere schrijvers. Stoke bezigt het ww. *Gehenden*, genaken, B. III, v. 58. — *Begaen*. Huydecoper op Stoke, II, bl. 264 zegt: « beide *Begaen* en *Begankenis* houden, vertaalde Kiliaen door *celebrare*, dat is *vieren*, met betrekking tot eenen hoogen of heiligen dag. » Ik moet doen opmerken dat, opzichtsens het tweede woord, te Gent en elders in Vlaanderen de uitspraak is *Beëgankenis*, en alleen gebezigd in den zin van het henen trekken naar eene bidplaats. Dat *begaen* opgenomen moet worden in den zin van *uitvaart vieren*, bewijzen de regels welke hier onmiddelijk volgen.

605. *Want die sieke, sonder waen,*
Eñ die lichaem rust te bet
Die na eerre vorders wet
Bi eren vrienden sijn begraven.

Want ziel en lichaam rusten te beter, indien men naar voorouderlijke zeden door vriendenhand begraven wordt. — *Sieke*, l. *siele*. — Het *die* van v. 605 is elliptisch voor *van hen die*. Over deze constructie handelt De Vries in eene aanteekening op een *Fragment eener berijmde zamenspraak uit de XIII eeuw*, enz., te vinden in de *Nieuwe Werken van de Maatschappij der Nederl. letterkunde*, VI d., 1844; bl. 164.

607. *Ik wille te lande weder scaven.* — Ik wil naar huis terug trekken. — *Te lande*. Het Hildebrandslied heft op dezelfde wijze aan: « ic wil *te lande* rijden. » Nog van algemeen gebruik is *land* voor vaderland. — *Scaven*; nagenoeg het zelfde als *schuiven*, van plaats bewegen. *Schaverdijnen*, schaatsrijden, is een frequentatief van *schaven*. Verg. onder anderen, Halbertsma *Aant.*, bl. 299.

608. *Bliven in Percen ofte in Meden.* — Tusschen dit en het vorige vers schijnt een paar regels uitgevallen. Galtherus zegt:

In Persis mancant, Medorumque aëra spirent
Felices alii quos dissidentia patrum
Uxorumque potest avellere dulcibus arvis.

De zin loopt echter goed af, indien men leest *blivet*. Zoo zou Maerlant enkel de zinsnede verkort hebben.

612. Opschrift. Het slot is in de pen gebleven. Achter het laatste woord staat een krulletje, misschien zoo veel zeggende als *enz.* — *Baldac*, en v. 625, in 't rijm, *Baldach*, de gewone middeleeuwsche naam van Bagdad. Deze geheele episode, beslaande v. 612-780, is een tusschenvoegsel van den dietschen dichter.

Het zelfde verhaal, doch in anderen vorm, werd uit het zogenoemde Comburger Hs. afgeschreven door prof. De Vries, en werd later afgedrukt in Verwijs' *Bloemlezing uit middelneder-*

landsche dichters, III, bl. 9-17. Eene *proza*-bewerking schreef prof. De Vries insgelijks af uit het Hamburger Hs. *Van 't schaakspel*. In eerstgenoemd verhaal woont de éene koopman te Baldak, de andere te Brugge. Maar in het *proza*-verhaal wordt de laatste Egyptius genaamd, wat dus met Maerlant overeenkomt. Deze mededeeling ben ik aan de heuschheid van mijnen vriend, prof. De Vries, verschuldigd.

616. *Een deel waren si becant te samen.* — Zij kenden elkander een weinig. — *Een deel*. In den platten toon zegt men *eene brok* of *een stuk* met iemand bekend zijn. *Te samen bekend zijn* is uit de spraak nog niet verdwenen.

619. *Om groet goet en om amandren.* — *Groot goet*, kruidenierswaren, welke nog niet voor den kleinhandel bereid of verdeeld zijn. Bekend is nog *Grossier*, de koopman van dergelijke waren, welke dan ook *grossierswaren* genaamd worden, in tegenoverstelling van *pennewaren*, verkorting misschien van penninkwaren, of die met een kleinen penning gekocht worden. In den zin van legertros, fr. bagages, komt *groot goet* voor B. V, v. 257. — Alleen om het rijm waarschijnlijk kregen de amandelen, als *klein goed*, eene bijzondere vermelding.

627. *Hi*, namelijk de Egyptische koopman.

629. *Seirhede*, kostelijkheden, prachtsieraden, l. *cierhede*.

651. *Melodien*, zoet gezang. *Cantus suavitas* bij Kil. Zie verder op v. 652.

656. *Hi sach dat eem stont onseen.* Hij merkte dat hij er deerlijk uitzag. Letterlijk: hij zag dat het hem leelijk stond. — « De allereigenlijkste beteekenis van *siene* en *onsiene* is hetgene schoon of leelijk is » zegt Huydecoper op Stoke I, bl. 405. Men zegt nog *onzienlijk* voor afzichtig, leelijk. Het landfriesch heeft *sjean*, zien; *ik sjuch*, ik zie; *wi sjeane*, wij zien. Adj. *sjuch*, schoon; *on-sjuch*, mismaaft. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 66, 258, 486. Zie mede B. IV, op. v. 162 en 870.

642. *En* l. en, negatie.

647. *Ofte in sijn huys were wijf ofte man Enech were die hi minde.*

Lees: Ofte in sijn huus wijf ofte man Enech were, enz.

652. *Hi toende eem vrouwen die wael songen, En dansten en sprongen.*

— Men zou geneigd zijn *springen* voor een stopwoord te nemen, indien niet reeds Ovidius gezegd had:

Si mollis brachia salta.

En l. en.

686. *Mag scien.* — Men weet dat het hedendaagsche *misschien* eene verbastering is van *mag geschien*. Van des afschrijvers zucht voor de *g* treft men nog een voorbeeld aan, twee regels verder in het woord *nagt*. v. 784 leest men *macuschien*.

695. *Serech was hi al te hant.* — Mistroostig was hij thans. — *Zeer* wordt thans nog voor *pijn*, zoowel in den zedelijken als in den natuurlijken zin, gebezigd. Zie over het woord Huydecoper op Stoke, II, bl. 1. Nopens *Al te hant* raadplege men Bormans, *Christina*, bl. 255.

701. De val vereischt dat er sta:

En eer ment wiste hi ontsoet.

752. *Mettien was daer der mordenare.* — *Der*, overlandsche form. In het Hs. staat hij verkorting *d'*, gelijk op v. 745 *van d' doet*. l. *die*.

758. *Hets beter dat duyt becopies hier.* — *Duyt* = *duut*, voor *du it*, dat is *du et (du het)*, gij het.

757. *Sachte dat eem oec verwach.* Zeide wat hem ook bezwaarde. — *Sachte*. Dezen overlandschen form kwamen wij reeds tegen. Twee regels lager verschijnt hij nogmaals, zoo ook *gesacht* v. 781. — *Verwach* imperf. van *verwegen*, wat Kil. verklaart door *pondere superare*. Van deze rijke familie hebben wij nog over *bewegen* en *overwegen*. Verg. Ten Kate *Aenl.*, II, bl. 505 en Halbertsma *Aant.*, bl. 575.

785. *Hets onwijs wies heeft verdient.* — *Onwijs*, misschien te lezen *onwis*, of *onwijs* als *onwis* op te vatten; want *iets wijs zijn* is *van iets zeker zijn*. De zin ware dus: het is onzerker wie het verdiend heeft.

791. *Wants hen liever stont te ontberne*. Want het hun beter aanstond het [vaderland] te missen. — *Wants* = want des. — *Hen*, dat. plur. gelijk meermalen.

815. *Daris was te Baractena*,

Die een hoet stat van Meden was.

Maerlant schreef te *Ebractana*, naar aanleiding van Galtherus woorden :

*Sed jam Bellides Ebractana venerat urbem
Metropolim.*

Doch beiden spelden slecht. *Ecbactana* heette de aloude hoofdstad van Medie. Ook in den tweeden regel zal er gestaan hebben : *dat die hoetstat*. Dat anders de aardrijkskundige onnauwkeurigheid niet om de welluidendheid gebeurde, daarvan draagt het gedicht op menige plaats de bewijzen.

816. *Bacteren lant*. — Bactriana, eene der noordelijke provincien van Persie, aldus geheeten naar de hoofdplaats *Bactra*, niet te verwarren met *Ecbactana*, de hoofdstad van geheel Medie, en waarvan in de voorige aanteekening spraak was.

844. *Dat dus getrouwe ievalerie*

Behoert te mijnre companie.

— Om de sissende *ch* der Franschen te verbeelden, gebruikt hier de schrijver of afschrijver de fransche *j*. In andere gevallen nogtans zien wij dien klank door *ch* verbeeld, b. v. in *chiens*, B. IV, v. 1565. — *Companie*, krijgstroep. Nog heden wordt in Vlaanderen door den grooten hoop dit woord zoo uitgesproken : vroeger echter lazzen wij *compagnie*.

849. *Daer ic hebbe scade genomen*. Daar ik schade kreeg. — Maerlant bezigde zelfs *den dood nemen* voor *sterven*, aangehaald bij Huydecoper op Stoke I, bl. 608. De spreekwijze is onder 't volk nog in volle kracht, b. v. : *een pak slagen, eene klopping meé nemen*.

850. *En gescoffiert drie warf*.

1. *En was gescoffiert*, enz.

— *Gescoffiert*, verslagen; anders *gesconfiert*, van het latijn *conficere*, verstooren, te gronde helpen, dooden. De Franschen

hebben er onder anderen hun *déconfiture* van. Zie Halbertsma *Aant.*, bl. 171. — *Drie warf*, Galtherus heeft tweewerf : *bis profugium*. Ook Curtius laat Darius van slechts twee nederlagen spreken, schoon de Persische vorst inderdaad reeds drie maal geslagen was, eerst bij de Granike, daarna bij de Issus waar hij zijne moeder verloor, en ten derden male bij Arbella.

855. *Soe dar ic wel lien ane u*,

Dat ic in Percen drage croene.

De *Alexandreis* zegt :

Et me cogit adhuc Persis regnare fateri.

En Curtius : *Ut regem me esse credam.*

— *Lien*, belijden, verklaren. Thans nog is *Belijden* niets anders dan verklaring van iets geven, b. v. : *Zijn geloof belijden*. Zie verder B. VIII, v. 764.

865. *Wie sal wesen oec so fel*,

Oft so verdult, ofte so verdomt.

Wie zal zoo boosaardig wezen, of zoo uitzinnig, of zoo ver dwaasd. — De beteekenis van *Fel* is schier bij alle uitleggers te vinden. Te Gent wordt het woord nog dagelijks gebruikt in den zin van uitvarend, kwaad driftig; ook van krachtig, alle hindernissen overwinnend, ongenadig, in welke beteekenis het voorkomt v. 958. — *Verdult* en *verdomt* beduiden twee tegenovergestelde toestanden des geestes. *Dul* draagt het denkbeeld in zich van opgewondenheid : men zegt nog *dulzot*, *horendul*, dit laatste in den zin van *zot geraasd*. *Verdullen* is *dul maken*, gelijk *verdommen* beteekent *dom maken*. Maar *dom* is zoo veel als *doom*, *domp*, *wazem*, en *verdommen*, of liever *verdomen*, (het verstand) benevelen.

868. *Sijt lange stont*, sinds lang. — *Sijt*, hoogd. *seit*, sedert, sinds.

894. *Beroumen : comen*. Dat rijmde nooit; wel de vlaamsche uitspraak; *Berommen : kommen*.

899. *Eer dien lachter soude kieser*. 1. *Eer ic dien*, enz. — De vier daarop volgende verzen hebben een zelfden rijmklank.

In zijne strofische verzen hield Maerlant veel van gelijkklinkende rijmen : wij mogen het dus hier, noch elders in het dichtstuk, voor eene onachtzaamheid nemen.

907. *Wij spelen hen een spel ter falien.* — Gewis een spreekwoordelijk gezegde. « Wij spelen hun een spel dat (voor hen) eene slechte uitkomst oplevert. » — *Spel* staat voor *gevecht*, even als men in dezelfde beteekenis *dans* ontmoet. Zie mijne inleiding der *Oude vl. liederen* bl. vij. — *Falien*. Dit bastaardwoord komt af van het ww. *falieren*, fr. *falloir*, missen, feilen. In Noordnederland is nog algemeen bekend het bijv. nw. *falie-kant*, *faliekantig*, verkeerd. Zie Weiland op het woord.

909. *Oste wi slaen si alle doet,
Oste ons die goede willen deren
Alse wi onse lant verweren,
Dat wi so dien strijt bestaen,
Dat wi eerliken inde ontfaen.*

— Gelijk het daar staat versta ik : « Of wij slaan ze allen dood, of wel de goden willen ons verhinderen, wanneer wij ons land verdedigen, dat wij zoo den strijd bestaan dat wij eene eerlijke uitkomst verkrijgen. » Doch het komt mij voor dat er achter v. 909 twee regels zijn uitgevallen, waarop de drie volgende moeten slaan : « Wij slaan ze allen dood, of wij blijven zelve allen in den strijd, ten ware de goden enz. » En dan zou v. 910 dienen gelezen te worden.

Oste ons die gode en willen deren.

920. *Wilen I. willen.*

924. *Dus inde Daris sine tale,
En bequam niet enen wale
Van al den heren van dien hove.*

— Zoo als op vele plaatsen van het gedicht meer, heeft hier *en* minder eene verbindende kracht dan de beteekenis van *maar*. Zie mede I, 950; II, 181, 557, 645; IV, 1256. Op deze laatste plaats ware het beter vertaald door *van eenen anderen kant*. — *Bequam*, beviel, behaagde. Het bijw. *wel* was meestal

bij *bekomen* gevoegd, gelijk uit de aanhalingen van Huydecoper (Stoke, II, bl. 400) te zien is. Het wordt thans schier alleen van spijzen gezegd, en het *wel bekome het u* is een alledaagsche groet aan tafel; ons *bekwaam* behoort tot denzelfden wortel en is onmiddellijk uit het imperf. *bequam* gesproten.

928. *Beide I. bedi.*

928. *Artabatus I. Artabacas*, d. i. *Artabaces*, een van Darius Satrapen.

952. *Wi soelen gerne met di
Bestaen, edel here vri,
En aventuren onse leven.*

Wij zullen geern met u volharden en ons leven wagen. *Bestaen* hangt niet met *leven* in verband, maar is een onzijdig ww., bij Kil. verklaard door *persistere*. Elders kwam ik het steeds bedrijvend tegen, — in den hedendaagschen zin van het woord, namelijk van ondernemen :

I. 62. Dat ic u wille zeggen, hoe
Alexander al dat *bestoet*.

IV. 1252. En oec en willie, sonder waen,
Bi nachte enege dine *bestaen*.

In de beteekenis van aantasten :

I. 468. Die het niet en dar *bestaen*.
« 1226. Dan hise met crachte hadde *bestaen*.
IV. 1180 en 1261. Dat mense bi nachte soude *bestaen*.
« 1188. Wilt mense oec *bestaen* bi nachte.

— *Edel here vri*. Wij vinden nog in ons gedicht : *Degen vri*, IV, 1159, X, 751, enz., *coninc vri*, V, 815; *ridder vri*, IV, 992; *stede vrie*, VII, 1558; *die vrie*, VII, 1508, 1544. In de middeleeuwsche letterkunde drukt *vri* eene feudale gedachte uit. *Vri*, die in persoon en goederen van niemand afhangt. Onze dichter doet ergens Alexander zich beroemen over de voordeelen aan allen gegeven die hem dienen; ze zijn *vri en eigendome quyt*, vrij en ontslagen van lijfeigenschap (B. X, v. 1205-6). In den derden Martijn zegt de dichter van God :

Hi es sijns zelves vri.

Wie een leenman van een ander was, hoe anders ook verheven, was dus niet vrij. Ook ontmoet men meermalen *edel vri* gelijk hier *edel here vri*. Weldra echter werd het woord ruimer toegepast en het nam eene gemakkelijker plaats in, gelijk het latere *welgeboren* en dergelijke, waarvan de nederlandsche titelatuur nog niet ontslagen is. In de pijnlijke worsteling tusschen de Klauwaarts en de Leliaarts eischten deze laatsten voor zich alleen den titel van *vri*. Dit had plaats inzonderheid te Gent omstreeks de dagen van den sporenslag, wanneer de edelen die tot de kuipe der stad behoorden, om hunne volksgezindheid door die van den Oudburg en van Over-Schelde beschimpt en bedreigd werden. De Kronijk, onder den naam van Van Velthem bekend, heeft daaromtrent de volgende belangrijke woorden :

(Bl. 265.)

Die Lilyarts hieten alle vri,
Die Lyebarths vander quader pertie,
Eñ waer dat si conden gemicken
Dattie Liebarde dorste kicken
Dat wil si wreken metten swerde.
Sele vole waren die Liliarde.

Froissart gebruikt *franc* in dezelfde beteekenis : « Et vinrent plus de douze mille hommes, que francs que vilains. » Het is op te merken dat de Franschen hun *franc* in dezelfde gevallen bezigden als onze voorouders *vri*. Zie daar voorbeelden van aangehaald in Gachets *Glossaire* op het woord. In den middeleeuwschen gedachtenstroom waren vrijheid en rijkdom innig verbonden. Zoo vinden wij ook B. X, v. 1029 *sege vri*, hetzelfde als ons hedendaagsche *zegeerijk*. Het woord werd zelfs op den grond toegepast : wij lezen nog op sommige gevels te Gent : *Vry huys, Vrye erve*, ten bewijze dat grond noch gebouw door anderen bezet was.

In onze middeleeuwsche gedichten wordt *vri* nagenoeg uitsluitend voor stoprijm gebezigd, blijkens *Reinaert*, *Ferguut*, *de Lorreinen*, *Der Minne Loep*, *Der Leken Spiegel*, Van Helu.

Veldekens *Sinte Servaes* is van die smet vrij; daar tegen heeft hij *hertoghinne rike*, II, 1909, gelijk men in den *Reinaert* ontmoet *helet mare*, ter afwisseling van *helet vri*.

958. *Die ersatre es dicke fel.* — *Ersatre*. Het Hs. heeft *ersat'e*. B. IX, v. 988 staat *Ersater*, bij andere middeleeuwsche schrijvers meestal *Arsatre*, in den TEUTONISTA *Artzet*, *Artzeder*, bij Van Kiel *Arste*, *Artset*, *Artse*, thans ingekrompen tot *Arts*. Volgens sommigen is het woord verbasterd uit het grieksch *Ἀρχιατρος*, samengesteld van *αρχή*, gezag, en *ιατρος*, geneesheer. Over de oorspronkelijke beduidenis van 't woord zijn de gevoelens verdeeld : meest algemeen denkt men dat het een geneesheer eens keizers, konings, enz. beteekende. *Archiatre* van den koning van Frankrijk was wat men later heette : Eerste arts des konings. Dit woord schijnt mij eenvoudig ons oude *arsater*, *ersater*, hetwelk in de taal zoo oud is dat men aan geen regelmatig overnemen uit het grieksch moet denken. Reeds van in de tiende eeuw was *Arzat* gebezigd ook in den zin van Apotheek; van daar *Artsenij*, *Artsenijmiddel*, enz. Eene belangrijke verhandeling hierover schreef Gottfr. Christ. Rothius : *De nominibus vocabulisque, quibus Medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*. Helmstadii, 1755.

960. *Met beteren drank. 1. met bitteren d.*

965. *Men werpt ute menich gewant.* — Over gewant = wand, weeg, beluik, zie B. IV, v. 561. Hier wordt bepaaldelijk bedoeld de uitrusting van een schip, gelijk Kil. het ook uitdrukt door *Armamenta*, *Instrumenta*, *Ornamenta navis*.

965. *In meenger stade*, bij menige gelegenheid. — *Stade* « zegt Halbertsma (*Aant.*, bl. 212), » is eene vaste plaats in den tijd of de ruimte. Velen hebben over het woord geschreven; men vindt ze opgeteekend door Bormans : *Christina*, bl. 258. Zie verder B. VII, op v. 359, B. VIII op v. 47, en B. IX, op v. 740.

972. *Nu geval*, nieuw geval. Verg. B. I, v. 2.

974. *Doet die crone van u een stic.* Doe de kroon eene wijle af. — *Stic*, op v. 828 *stuc*, doch buiten het rijm; de

eerste schrijfwijze is de echte naar de uitspraak in Vlaanderen, bepaaldelijk in Westvlaanderen en te Gent, en zonderling is het dat men ten opzichte van dit woord meer toegevend is dan voor *brig* = brug, *krik* = kruk, *rig* = rug, enz. Doch *een stuk* voor *een weinig* is nog niet gantsch buiten gebruik. Men zegt, b. v.: een stuk slapen, enz. De middeleeuwsche schrijvers bezigden *stic* om alle verdeeling van ruimte zoo wel als van uitgebreidheid, om elke splitsing uit te drukken. Sprekende van de Zeven Armen, langs waar de Nijl in zee loopt, zegt de dichter B. VIJ, v. 868 :

Si es gedeelt in .vij. sticken.

In het zelfde boek v. 1050 spreekt hij van Persepolis, die Alexander *brac te sticken*, d. i. verwoestte. In den *Spiegel hist.* gewaagt Maerlant van *een paert te sticke slaen*.

985. *Hebben so menegen, l. hebben wi so m.*

988. *Een coen man sal dier doet ontflien*

Eñ minnen dlijf.

Deze woorden spiegelen niet juist de gedachte van Galtherus af; deze zegt :

*Fortis animi est contemnere mortem ,
Non odisse tamen vitam.*

Schreef de dichter zoo, dan stelde *contemnere*, verachten, hem het denkbeeld voor van iemand of iets den rug toekeeren. De waalsche latinist wil dat men de dood niet ontwijken zal, al heeft men het leven lief, de Vlaming leert dat men niet roekeloos het leven zal wagen. Mij dunkt dat deze twee wijzen van zien in den grond dezelfde zijn, als welke voor Sevastopol de wederzijdsche regel was der roekelooze Franschen en der koene Engelschen.

992. *Dien coninc vernoit sijn leven,*

Alse hi hevet gesneven.

— Het is meer dan twijfelachtig of Maerlant dit schreef om te zeggen wat Galtherus uitdrukte door *ignavo vivere mors est*. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter den koning door een zijner veldheeren in 't gezicht zal laten zeggen, dat hij

eenen moedelooze, eenen lafaart heet, en dit wel op het oogenblik wanneer hij hem wil overhalen om goedmoeds de kroon neer te leggen. In plaats van *coninc* zal men dus ook hier te lezen hebben *coene*.

994. *Die cone en leet niet onghespart,*

Hi siet, hi merct wat eem tho behart.

— Duidelijk is in den tweeden regel te lezen : *Wat hem toe behoort*; dus moet *ongespart* veranderd worden in *ongesport*.

Het latijn heeft :

*E contra nihil est quod fortis et ardua virtus
Linquat inexpertum, movet omnia, et omnia tentat.*

Ongesport is dus de vertaling van *inexpertum*, part. præf. van *sporen*, nasporen.

998. *Nu doe, nu welaan!* de vertaling van *age*. Thans spreekt men uit *toe!*

1000 *Dat si di weder geven sal, l. Dat hise di weder g. s.* — Se slaat hier op Daris kroon, in het volgend vers op Daris vijanden.

1005. *Balch eem sere*, belgde zich hevig. — *Balch*, imperf. van *Belgen*, ook *bolch*, dat misschien jonger is. *Balch hem*, ontmoeten wij meermalen in ons gedicht; doch eenmaal ontbrak het relativum, B. IV, v. 908, wat men eveneens tegenkomt in *Reinaert*, v. 1769, 5205.

1006. *Vel, l. wel.*

1015. *Eñ bat dat hijs ontberen soude.* — En bad dat hij het laten zou, namelijk van Narbesines te doorsteken. — *Ontberen*. In den *Sp. hist.* vindt men *hem ontberen*; « doch het heeft later het relativum verloren, » zegt Halbertsma (*Aant.*, bl. 291). Dat moet reeds vroeger geschied zijn, vermits er in den *Alexander* geen spoor van is, gelijk men nog zien kan B. III, v. 476. De *Esopet* en de *Ferguit* hebben enkel *ontberen* of *ontbaren*.

1017. *Hijt tswert, l. hi tswert.*

1018. *Si hieten ere tenten saen*

Buten dies conincs tenten slaen.

Zij gaven bevel, dadelijk hunne tenten afgezonderd van die des konings op te slaan. — Men spreekt nog dagelijks van een huis *buiten* de andere huizen te bouwen, van op de markt *buiten* de kramen te staan.

1055. *Hi hielt al over barade.* — Hij hield het al voor bedrog. — Over het woord zie Clignett, *Bydragen* bl. 549, vooral Gachets *Glossaire* op *Baras*. In den zin van verward gerucht, misbaar, zie B. VII op v. 515.

1040. *In die tenten was groet gescal,*

Want hi was onberecht al.

In de legerplaats heerschte luidruchtige gemoedsbeweging, want er was geen bestuur meer. — *Gescal*, gerucht, getier, laweit, thans alleen gebezigd voor het geklank van blaasinstrumenten. — *Hi*, l. *het*: immers niet Darius was het die onbestuurd (*onberecht*) was, maar het waren zijne zaken. Het latijn heeft:

*In castris igitur, quae jam rectore carebant,
Motus erat varius animorum.*

1045. *Hre* = here.

1044. *Alsé, als hi.* Spreek uit *alsé*.

1047. *Wee*, hoe. Zoo ook v. 1058, doch elders *we* of *wie*.

1054. *Want hi van groter macht, l. want hi es v. g. m.*

Het latijn zegt:

*Majestas regia magni
Ponderis esse solet.*

1055. *Dach en nacht.* — en, aldus, beter en.

1056. *Si ghinghen met eem int ongeval,*

Eñ si ontsiene int geval.

In den tegenspoed zouden zij hem bijstaan, in den voorspoed vreezen zij hem. Galtherus zegt:

*Et quos in sorte secunda
Barbaries metuit, veneratur numine presso.*

— Voor vreezen kwamen wij *ontsien* reeds tegen en wel B. II, v. 519, *die heren ontsagen*, zelfs *hem ontsien*, zich bevreesd

maken. Toen zijn arts, van poging tot vergiftiging beschuldigd, aan Alexander den drank aanbood,

II. 575. *Geboet hi mede den coninc*

Dat hi hem niet en soude ontsien.

Deze uitdrukking *hem ontsien* voor vreezen komt hier lager nog voor v. 1180 en 1191. Verg. Clignetts *Bydragen*, bl. 259 volg. — *Geval* staat hier tegenover *ongeval*, schoon de dichter eenige regels verder er van zegt:

Eest geval goet ocht quaet.

Reeds eenige verzen vroeger vindt men het onderscheid gemaakt:

v. 582. *Die es ongetrouwe overal,*

Die allene int geval

Sinen vrient dus heeft vercoren.

en 587.

Hi es wel werdich, sonder waen,

Alles ongevals

Die hem scaemt sijre avonture.

B. IX, v. 725 zegt Alexander dat hij Porus overwonnen heeft

Bi aventure en bi gevalle.

1064. *Bedi si seiden si souden togen*

Grote onscout vor sijn ogen,

Eñ grote onscout bieden.

Plaatsen wij eens het latijn hier naast:

*Ergo dolis operam dare et excusare furorem
Decrevère suum, simulanti voce reverti
Ut docet, et tanti se pœnituisse reatus
Ficturos.*

Volgens Wouter besloten de samenzweerders listig des konings gramschap tot bedaren te brengen, met geveinsde stem, zoo veel als 't kon, hunne woorden in te trekken, en van de zoo zware beschuldiging berouw te toonen. Met *onscout* van v. 1065 te veranderen in *scout* (schuld) krijgt de magere phrase van

Maerlant toch een goeden zin. Het heete dan: « Zij zeiden dat zij voor den koning schuld zouden belijden en hem hunne verontschuldiging aanbieden. »

1068. *Bedi*, l. *bede*, beide.

1075. *Si twe quamen toe gestreken*

Met lieden van verre hulde.

Beide kwamen aangestreden met hunne vazallen. — *Zij twee, zij drie*, enz. is nog van dagelijksch gebruik. — *Gestreken*. Het woord is gelukkig gekozen om het toenaderen te kennen te geven der twee listige verraders; het is overigens, met zijne composita, nog steeds in ieders mond. — *Hulde*, leenhulde. Lieden van hunne hulde, d. i. vazallen van hen, getrouwen. In den zin van *genegenheid* komt het woord later in dezen zang voor:

v. 1196. Dus waende hi alderbeste gewinnen
Alexanders hulde met minnen.

Verg. Huydecoper op Stoke, I, v. 566.

1076. *Eñ boden eem groet genaden*. En boden hem hunnen diepen eerbied. — Genade heeft in zich het begrip van zachtjes neêrzinken, hetzij om zich uit te rusten, of om door een' voetval te danken, zegt Ziemann. De pligtpleging heeft hier ook met oostersch ter aarde platliggen plaats, zoo als blijkt uit v. 1082-85.

1084. *Si boden eem eer ten selven stonden,*

Nochtan dat sine selven bonden.

Duidelijker bij Galtherus:

Et sustinuit venerari

Tunc patricida ducem, quem post in vincula servus

Detrusurus erat.

1092. *En aldus.*

1096. *In allen doen*, in alle handeling, werking, in al hun doen. Zie B. IV op v. 425.

1106. *Hi hadde bi dien .c. iaren.* — Hij telde bijna honderd jaren. — Dit is een bewijs hoe weinig Maerlant zich somtijds

bekreunde over het getrouw teruggeven van Wouters gedachte. Deze zegt van Patron *integer aevø*, eerlijk door zijne hooge jaren, d. i. op wien de eêrzucht, aan jongeren leeftijd eigen, door de hooge jaren van zelf geen vat meer had. Deze uitzonderlijke ouderdom aan eenen krijgsoverste toegekend, laat vermoeden dat Maerlant werkelijk kan geschreven hebben B. I, v. 855, dat Alexander geene veldheeren koos welke minder dan tachtig jaren telden.

1111. *Blide*, l. *onblide*.

1115. *Doe hi mochte sprac met stade.* — *Sprac* voor *sprac hi*; welke weglating van het pronomen wij reeds aantoonde als behoorende tot den middeleeuwschen stijl.

1121. *Met hen en caustu niet gehermen.* — Met hen kunt gij u niet ter ruste begeven. — *Gehermen*. Op gezag van Kiliaen heb ik in het eerste deel (bl. 510) dit woord geheel verkeerd uitgelegd, en dientengevolge eene schrijffout van den kopist getracht te verklaren. Daar leest men, B. II, v. 755:

Ic wane die keytjff mene gehermiet.

Voor *mene* dient er gelezen te worden *niene*, zoo dat de zin is: « Ik geloof dat de ellendeling geene rust kan vinden ». Na het lezen van De Vrieses artikel over *Gehermen*, in De Jagers *Archief voor Nederlandsche Taalkunde*, d. I., bl. 65 en volg., blijft er voor mij geen twijfel over opzichtsens de ware beteekenis van het woord. Op meer plaatsen van den *Alexander* komt het voor, en telkens kan het door *rusten* verklaard worden.

B. V, v. 441. Nochtan en mochte eem die aventure

Van mi altoes niet bescermen,

Dat ickene dan leet geheermen.

B. VIJ, v. 1006. Daer sijn worme met .II. armen,

So stare sine laten niet geharmen

Enen starken olifant.

1127. *Weestu*, l. *weetstu*.

1129. *Wine en hebben anders niet .I. twint*

Dan wi hopen tote di.

Wij hebben anders niet een zier dan wat wij hopen in u. — *Twint*. Over dit woord is reeds veel geschreven. Kiliaen noemt *Twint*, *twijnt*, *twent*, oud vlaamsch en hollandsch, en verklaart het door *nihil*, *nihilum*, *minime*, en zegt dat het te zijnen tijde door de poëten in *twint achten* (ergens geene waarde aan hechten) nog gebruikt was. Inderdaad Casteleyn zingt in een zijner liedekens :

Dien Godt bemint
Dwaelt niet een twint.

Sommigen houden het als zijnde van hetzelfde thema met *twee*, *twijnen*, enz., en zoo veel beteekenend als *draad*; dus : een *twint niet vroeder* = niet een draadje wijzer. Anderen nemen het voor *dwind* d. i. *de wind*. Reeds driemaal kwamen wij het woord tegen, en telkens past er, naast de vorige, ook deze verklaring op :

- II. 350. En achte hi een *twint* niet das.
IV. 1330. Ocht hijs een *twint* niet en achte.
V. 88 (var). (Al en was) hi en *twint* niet te vroeder.

In alle drie gevallen laat het woord zich gereedelijk verklaren door *wind*, *blaas*. Meer gezocht zou het zijn of verouderd (en dus conventionneel geworden) B. X, v. 825, waar Alexander de voorkennis van zijn lot willende hebben, van den Maneboom tot antwoord krijgt :

En vraech ons en *twint* niet vort.

De Jager bewijst dat Dirc Potter en Hillegaersberch *twinc* schreven, wat Huydecoper reeds in een Hs. van Stokes kronijk gevonden, doch voor eene onoplettenheid van den kopist genomen had (d. I, bl. 165). *Twinc* is het verbale van het verloren werkwoord *twinken*, waarvan het frequentatief *twinclian*, *to twincle*, *twinkelen*, in het Angs., Eng., en Platd. bekend is, en bij den tegenwoordigen Vlaming door *pinken*, *pinkoogen*, vervangen is. *Twinc* is dus een oogwenk, een *oogpink*, gelijk men nog wel in Vlaanderen zegt.

Twint en *twinc* zijn beide een en 't zelfde, zoo besluit De

Jager, gerugsteund door eene opmerking van Grimm en het voortleven der beide vormen in hoogduitsche dialekten. Intuschen schijnt het dat *Twint* minder bij de Hollanders in gang was, die van in de eerste helft der vijftiende eeuw den voorkeur gaven aan *twinc*, terwijl het bij de Vlamingen in het midden der volgende eeuw nog niet was uitgestorven. Zie De Jager, *Verscheidenheden*, bl. 251 en volg.

1151. *Ik bidde di emmer, coninc vri,
Dattu debes dese vinc.*

— Dergelijke harde verzen teekenden wij o. a. in het tweede boek viermaal aan. Zie aldaar op v. 1076 en 1189.

1155. *Want ic ben een incomelinc,
Seg ic dat iemant van den here,
Voer di woude ic staen ter were.*

— Dat heeft geen zin, hoe men ook de punctuatie stelle. Galtherus zegt :

*Esse tui custos extremus et advenx nunquam
Expeterem, ferique tuae tutela salutis :
Si tibi quemque alium posse hoc praestare viderem.*

Men krijgt een goeden zin met *seg ic* te veranderen in *seget*, zegt het. Versta : Dat ik een vreemdeling ben — zegt iemand van het leger dit (als een verwijt aan mij) — ik ben bereid u te verdedigen (te toonen, dat ik als vreemdeling u beter dien dan uwe eigen landslieden).

1156. *Nu willic wale*. Ik wil, d. i. ik wil toestemmen, ik geef toe. Men zegt nog : *ik wil wel*. — De vijf verzen die in 't latijn dezen zin vooraf gaan, schijnen bij Maerlant in de pen te zijn gebleven. Het

*Nunquam Patrona tacebit
Gallica posteritas.*

kwam den Vlaming niet te pas.

1140. *Alsoe gaen*, l. *Alsoe laet gaen*.

1141. *Beidi so wat mi gesciet*.

*Eñ wils God niet gehingen,
Men machs altoes niet volbringen.
l. Bedi so wat nu gesciet, enz.*

— Het is immers de schrijver, die in algemeene bewoordingen, en niet op hem alleen toepasselijk, spreekt.

1146. *Mettien woude hijt doen.*

1. *Mettien woude hijt niet doen.*

— Darius wilde den raad van Patron niet volgen, gelijk overigens uit zijn antwoord blijkt. Sedert een twintigtal verzen moet de afschrijver het bijzonder lastig gehad hebben. Ook ter inleiding van Darius antwoord (v. 1150) schijnt er iets te ontbreken.

1152. *Nochtan en willic niet laten*

Mine liede en u verhaten.

— De natuurlijke loop der gedachten duidt aan, dat Darius in deze twee verzen niet Patron, maar alleen zijne verraders bedoelt; het tweede vers zal dus wel dienen gelezen te worden:

Mine liede en verhaten.

— *Verhaten*, van iemand afkeerig worden; *odio habere*, zegt Kiliaen.

1154. *Woe wocht ic van hen sceden?* Hoe mogt ik van hen scheiden? — *Wocht*, l. *mocht*. — *Hen* voluit geschreven. Tusschen dezen regel en v. 1174 ontmoet men nog vijfmaal *hen* in volle letters, en wel met den dat: v. 1155, *met hen*; v. 1156, *hen gedaen* (aan hen g.); v. 1160, *hen quaet gesciet*; v. 1164, *hen bequame* (hun dienstig); v. 1174, *hiet hen* (beval hun). Wij lezen integendeel v. 1165, *van eem* (van hen).

1168. *Patron wart so te ongemake.* Patron werd met één ongesteld. — *So*, met één, dadelijk. Men hoort nog dagelijks: ik zal zóo komen, ik ga zóo, enz. — *Te ongemake*, ontsteld, bedroefd, gemelijk. Men bezigt thans nog *ongemakkelijk zijn*.

1170. *Dien hepe*, l. *dien hope*. — Onze middeleeuwsche schrijvers bezigden *hope* in 't mannel. geslacht, volgens *Bilderdijk, geslachtlijst*. Zie ook B. V, op v. 418, B. X, op v. 4541.

1174. *En hiet hen dat si weren gereit*

Te dogene leef en leit.

En maande hen aan bereid te wezen, lief en leed te verdragen. — *Te dogene*. Nog bij Kil. was *doghen* niet geheel door *gestoo-*

gen verdrongen, en stond het naast *dooghen* = *deughen*. Het latijn heeft *pati*.

1177. *Bessus, die quade knecht,*

Die eem selven sculdich kende

Dat hi Daris doet sere mende.

— *Mende*, voor meende, gelijk elders *wet God* = weet God, *vechden* = veechden, enz., imp. van *menen*, in den zin hebben.

1181. *Hi ontsach eem, sonder waen,*

Dat Patron sijns gewoech.

Hij vreesde dat Patron zich met hem bemoeide. — Over *ontsien* zie hier voren op v. 1036 en verg. nog Bormans, *Christina*, bl. 118, 207 en 489. — *Gewoech* = gewoog, van *gewegen*, thans *bewegen*. Wegen, zegt Ten Kate (*Aenl.* II, bl. 505), *librare, et olim movere, moveri, et vehi*. *Sijns gewoech*, is nog letterlijk zooveel als *van hem gewaagde*.

1198. *Hier verste hi dese mort*

Toten nacht, en vor bat vort.

Thans stelde hij de moord uit tot den nacht, en trok verder voort. — *Verste*, hier over zie de aant., B. VIII, op v. 661. — *Bat vort*, verder. Reeds is opgemerkt dat *bat, bet* op zich zelve de beteekenis heeft van beter, en eigenlijk eene voorkeur aanduidt. Zie B. III, op v. 1262. Vóór een bijv. nw. geplaatst, versterkt het de kracht van dat woord: *bat op*, hooger op, III, 1262; *bat gins*, verder, V, v. 589; *bat gehende*, digter bij VI, 601.

1225. Het vraagteeken dient in eene punt veranderd te worden.

1224. *Een man*. — Er staat *een ma*. De afschrijver zal het streepje boven de *a* vergeten hebben.

1255. *Dat het was en niet el.*

1. *Dat het valsch was en n. e.*

1242. *Gelochte* l. *geloest*, gelooft; het praes. voor het imperf. Het bewijs ligt in het tegenrijm *thoest*, dat niet *thoeste* zijn kan.

1247. *Einve*. — Drukfout, l. *einde*.

BOEK VII.

(Opschrift). *Wie hun dode l. wie him, d. i. wie hem.*

12. *Men mach wale weten wat si meent.* — Nergens wordt de logische gang van den zin meer gestoord dan hier, door het invoegen van het praesens tusschen eene reeks imperfectums.

16. *Die maene merrede sonder blijf.* De maan hield onmiddelijk stil. — *Merrede.* Kil. kent *merren, marren, meeren*: het moet nog ergens voortleven. — *Sonder blijf*, een lap, zoo veel als: zonder vertoeven; dus, onmiddelijk.

19. *Dus vertekende si sine doet.* — Dus voorspelde zij zijne dood. — *Vertekende* is hier zoo veel als vóortteekende. Zoo kwamen wij *versien* tegen in den zin van voorzien, I, 587 en III, 1256.

27. *Die wilen was Asien onderdaen.*

I. *Dien wilen was*, enz.

30. *Eñ garsoen eñ knapen.* — Maerlant zal zeker geschreven hebben *Entie garsoen entie knapen*. Een van de twee nw. houd ik voor pleonastisch. Verg. B. III, op v. 1045 volg., en B. V, op v. 1002.

39. *Minsce.* — Schmeller heeft *minste*, gewis door slechte lezing, gelijk hij meermalen wankelt tusschen *c* en *t*.

40. *Weent* — waent; welken klank de afschrijver behield op v. 55, ten einde wangeluid te voorkomen.

45. *Hi sprac iegen sijns selfs sin.* Hij sprak bij zich zelve.

48. *Hepstu, l. Helpstu.*

59. *En aldus, l. eñ.*

63. *Eñ oft ic qualike hebbe berecht*

Die lande beide nu eñ echt.

En indien ik de landen op een' en ander tijd kwalijk bestierd heb. — *Berecht.* Het woord is overgebleven in *beregten*, de

Sacramenten den stervenden toedienen, lat. *administrari*, fr. *administrer*. — *Nu eñ echt*, eigenlijk nu en later of nu en anderwerf. Op de drie plaatsen in het gedicht, waar ik de uitdrukking ontmoette, sloeg ze telkens op het verledene. *Echt* komt in den *Alexander* meermalen voor in den zin van anderwerf, wederom, even als *echter*; wij ontmoetten het eens in de betekenis van later, en zoo ook *echterste*, laatste. De hier besprokene uitdrukking is evenwel niet het hedendaagsche *nu en dan*, het is er te bepaald voor, en moet meermalen door *steeds* kunnen vertaald worden, gelijk het geval is B. I, v. 897.

71. (*Eñ ofte ic*) *Dien armen ontwijst sijn erve*

Dor des rijcs mans bederve.

En indien ik den arme zijn erf ontzegd heb ten voordeele van den rijke. — *Ontwijsen*, het tegenovergestelde van *toewijzen*, lat. *abjudicari*. *Ontwijst* staat in part. praet. met weglating van het hulpww., dat voren en achter genoegzaam geplaatst is. — *Bederve*, van *bederven*, behoeven, van noode hebben, waarover zie Clignetts *Bydragen*, bl. 155 volg.

75. *Eñ oft ic dor minne eñ oft dor mede*

Hebbe ontervet mine liede.

En indien ik door gunst of door loontrekking mijne lieden onterfd heb. — *Minne*, lat. *gratia* bij Kil. — *Mede* l. *miede*, gelijk overigens het rijm vereischt. Het woord komt veelvuldig in ons gedicht voor, in den zin van *loon*, die ook hier hem toekomt. Ik zet *loontrekking* om des te klaarder den toestand van Darius af te teekenen.

76. *Present*, gifte. Een van de weinige bastaardwoorden in den *Alexander* voorkomende, dat sedert zijn burgerregt heeft behouden.

81. *Eñ ic recht heb gegeven,*

Eñ trouwe eñ al mijn leven.

Het latijn zegt:

Si jura fidemque perosus

In mundi stadio non munda mente eucurri.

Maerlant kan eene flauwe navolging geschreven hebben en gezegd:

Eñ te recht en heb gegeven,
Eñ trouwe in al mijn leven.

104. *Mesgroten* = misgroeten, boosaardig aanspreken. In dien *groeten*, in den oorsprong *vociferare*, meest in kwaden zin gebruikt werd, gelijk Halbertsma beweert (*Aant.*, bl. 284), dan moet reeds in Maerlants jeugd het woord verzacht zijn, vermits de dichter er het kwaadduidend voorzetsel *mes* (mis) aanvoegt.

107. *Hen*, aldus.

115. *Antropos*, l. *Atropos*, eene der drie schikgodinnen.

120. *Twi*, waarom. — Vroeger twijfelde ik of dit woord wel eenmaal in het gedicht voorkwam. Dit was eene misgreep: ik heb het meermalen in de tweede helft van het werk ontmoet. Het staat hier tusschen *warom* ingesloten, ja in den *Ferguut* komen beide woorden in éenen adem voor:

v. 4996. In weet waeromme no twi.

Doch hier meen ik dat *twi* beteekent *hoe*, gelijk nog de spreekwijze is *hoe of waarom*. In de beteekenis van *hoe* komt het in den *Alexander*, volgens mij, nog voor B. VIII, v. 718, en IX, v. 560. Of indien men aan *twi* enkel de beteekenis van *waarom* wilde toekennen, staat dan daar het oudere naast het jongere, als eene soort van pleonasmus, gelijk plaats had met *bernen en branden* en menig bastaardwoord naast de eigene uitdrukking?

127. *So en doden mi niet die scalke*. — In de middeleeuwen had *scalce* eene veel ongunstigere beteekenis dan thans. Oorspronkelijk een slaaf, verstond men er een loozen, doortrapten den geniet door.

128. *Aen enen balke*. — In Westvlaanderen, althans te Kortrijk is *balke* van 't vrouwelijk geslacht.

140. *Eñ*, l. *en*, neg. Het scheiteeken achter *knapen* is te veel. — *Hen*, aldus.

148. *Vander quader scalker scaere*. — Vroeger merkten wij reeds de verbuiging *der Sonner* op.

155. *Eñ die Percen*. — Tusschen dit en het voorgaande vers

moet er iets zijn uitgevallen; trouwens in zijn tegenwoordigen stand slaat dit *eñ* op niets. — *Herre*, l. *here*.

162. *Wat suddi doien!* Wat zult gij (ellendig) sterven! *Doien* voor *dooden*, sterven. Althans meen ik dat hier de gissing van den schranderen Ten Kate bewaarheid wordt, wanneer hij zegt: « Wijders is wel waardig te overwegen of niet voormaels de alleroudste grondbeteekenis mogte geweest zijn, *ontbonden worden* (vermits het sterven de ontbinding van eenig levend sopsel aenduidt), of anders, *overgaen tot eene andere gedaente*. » *Aent.*, II, bl. 615. Het angs. heet *dydan*, sterven.

165. *We ongestede es dit geval*. — Hoe onbestendig is het lot. Kil. heeft *gestaedt*, in statu collocatus.

165. *We wandele es die aventure!* — Hoe veranderlijk is het lot! De regel is eene herhaling in andere woorden van v. 165. Doch *wandele* of *wandel* is een adj., dat Kil. niet meer kende, wel *wandelbaer*, hetwelk hij voor oud opgeeft. Wij ontmoetten *wandel aventure*, B. VI, v. 526, en *wandelre dan een wint*, B. II, v. 421.

167. *Van den oesten toten westen*. — Dit vers heeft geen tegenrijm. Er is dus waarschijnlijk een regel uitgevallen, al lijdt er de zin niet bij. B. X, v. 569 leest men *van westen tote oesten*, « van west tot oost, » en denkt zich de woorden als eigenamen.

169. *En*, drukfout, l. *eñ*. Zoo ook v. 186.

178. *Met groten scame*, drukfout, l. *met groter scame*.

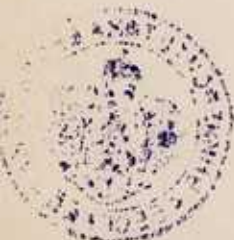
188. *Want vliet hi, wi volgen na*. Want vliedt hij wij volgen hem na. — Nog eene elliptische uitdrukking, waaronder verstaan wordt: (*zoo dachten zij bij zich zelven*). Deze regel zou dan best tusschen guillemets staan.

197. *Wi*, l. *wie*.

206. *Ebactrina*, l. *Ecbactana*, en zie *Aant.*, B. VI, op v. 815. Deze overoude hoofdstad van gantsch Mediën diende tot zomerverblijf der persische koningen. In haar sterk kasteel bevond zich 's rijks hoofdschatkamer.

212. *Wende* = waende.

215. *Actinge*. — Schmeller schreef *attinge*, doch twijfelde

in eene kantaanteekening of niet *actinge* te lezen ware. Wij kwamen reeds vroeger de schrijffout *actinge* voor *achtinge* tegen.

221. *Doer*, l. *doen*, toen.

227. *Woet*, overlandsch voor *hoet* = hoe het. Zie ook v. 228, *woen* voor *hoen*, d. i. *hoe en* = hoe hem.

245. *Conin*, l. *coninc*.

256. *Gesellen*, l. *gesele*, geesel.

265. *Her en dare*. — *En*, aldus; doch beter *eñ*. Dezelfde aanmerking geldt voor *en*, v. 279.

280. *Want hen waren die strate cont*: Want de wegen waren hun bekend. — *Hen*, dat. plur. Zoo ook v. 287.

290. *Brocubelus*. — Het latijn heeft *Brucubessus*.

299. *Gewapen*, l. *gewapent*.

307. *Doe die griexe scare hoerde*, l. *doet die griexe*, enz., of misschien, *doe die griexe scare dit h*.

315. *So mocht men horen dat baraet*: Mocht men dat verward gerucht hooren. — Aan Clignett kwam *baraet* anders niet voor dan in den zin van bedrog, ontrouw. Hier is het duidelijk gerucht, of liever verward gerucht, misbaar, rumoer, gelijk het bij een verwarden aftogt is. In dien zelfden zin komt het voor B. IX, v. 57, waar de dichter spreekt van 't gerucht dat de Atesis en de Ganges bij hun samenvloeiing maken:

Si maken harde groet baraet,
Daer eer stroom te gader gaet.

314. L. *En wagen horen eñ kerren*. Verg. v. 182.

329. *Voetgenher*, l. *voetgangher*, gelijk vroeger op meer plaatsen.

355. *Hen*, aldus.

352. *In* voor *en*, gelijk vroeger reeds is opgemerkt, l. *eñ*.

360. *Si scoten eer wapen of*. — Men zegt nog: zijne kleedren, wapenen aan- of afschieten, voor aan- of uitdoen. — *Of* voor *af* is nog in de westvlaamsche uitspraak.

367. *Eñ te Daris*, l. *eñ spraken te Daris*.

376. *Ik bidde u, ocht minen goden*
Dat ghi mi wilt doden.

Er zal wel moeten gelezen worden:

Ik bidde u, ocht mine goden
Gedoghen, dat gi mi, enz.

387. *Te naren*, l. *te waren*, de gewone stoplap.

397. *Hen*, aldus.

398. *Eñ scoten op Darise, eeren here,*
Menegen spiet eñ menegen gere.

Het latijn zegt:

Dominumque patremque cruentis
Confodiunt jaculis, et in ipsum grandinis instar
Spicula conjiciunt.

De geren vielen dus als hagel op den ongelukkigen Darius. Doch wat is een *gere*? Volgens het latijn zou het een pijl, schicht zijn. In het middelhoogduitsch vindt men echter *pheit* en *gere* naast elkander gevoegd:

Unde begundens vaste schiessen
Mit pheilen und mit geren.

De naam komt van de wiggeform der ijzeren punt, gelijk nog de Vlaming het woord gebruikt om de spitstoeloopende pand van een kleed aan te duiden. Ziemann stelt het gelijk met het gotisch *gais*, lat. *gæsum*, fr. *gése*. Het *gæsum* was een wapen van de ligte troepen: de Franschen gebruikten het nog in de dertiende eeuw, dus in den tijd van Maerlant. Het was een werpschicht van halve lengte. Zie over dit wapen Bardin: *Dict. de l'armée de terre*, op *Gése*; Ziemann op *Gér*; *Tweede proeve van oudheid- taal- en dichtkunde door het genootschap: Dulces ante omnia musae*. Utr. 1782, bl. 7-16, bevattende eene verhandeling over het woord door Alewijn, volgens den uitgever van het tweede deel van den *Spiegel historiael*. Deze uitgever beweert (bl. 104), dat door den schrijver van den *Segelijn van Jerusalem*, *Ghere* en *Swaert* onderling verwisseld worden. Doch zijne andere aanhalingen pleiten voor onze uitlegging.

402. *Dant sine int herte niet en raechten.* — Voor *dant* lezen men vrij *want*. Wat *raechten* (raakten) betreft, het moet rijmen op *brachten*. In de huidige spraak wordt het nergens, vermeen ik, uitgesproken *rachten*, wel *rakten*; doch het rijm blijft even ongelukkig. De Westvlamingen zeggen evenwel *gerochten*, *brogten*, en misschien heeft de jonge Maerlant zoo geschreven. De herhaling van den zelfden rijmslag in de twee opvolgende verzen kan geene ernstige opwerping zijn tegen deze meening, aangezien het verschijnsel meermalen in ons gedicht wordt waargenomen, onder anderen in dit boek v. 1250-55, 1516-19.

406. *Hen*, aldus.

414. *Her in ter*, hier en daar, v. 475 *her in tere*; B. VIII, v. 66, *her int dare*. Elders *her en dare*. Over *in* = *en* spraken wij reeds B. I, op v. 289.

415. *Si een*, l. *si en* d. i. zij zich.

416. *Daer bleven V^e amirale.* — Van het arabisch *Amir*, hetwelk de beteekenis heeft van heer, bevelhebber, kwam het woord *amiral* (admiraal) naar het Westen over. Het beteekende een' veldoverste. Van eenen vlootvoogd zei men: *amiral ter zee*. Later werd het woord enkel op eenen vlootvoogd toegepast. Onder het huis van Boergonje kreeg Vlaanderen zijnen admiraal. Het latijn zegt: *Quingenti quirites*.

425. *Ere*, l. *here*.

429. *Overwaecten*, l. *overwieken*, rijmende op *Grieken*. *Waken* was dus bij Maerlant van de sterke verbuiging. Er zijn meer voorbeelden in ons Hs. van het gelijkvloeiend maken van werkwoorden.

455. *En* aldus, doch, l. *en*.

454. *Dat wonder dat die coninc dede*, l. *Dats wonder dat die coninc dede*.

448. *Dat hi verweren mochte*, l. *dat hi hem v. m.*

456. *Té ware*, l. *te waren*: *waren*.

457. *Dier*, l. *daer*.

459. *Dan es Alexander hadde eer*, l. *Dans Alexander h. e. d. i.*, dan Alexander weleer er van had, namelijk krijgsgevangenen.

In het fransch zou men zeggen: *qu'Alexandre n'en avait au-paravant*.

461. *Drie M^e*, drie honderd duizend. De kopij heeft eene kleine *o* boven de *M*, wat de drukker met zijne karakters niet kan terug geven. l. *Drie M* of *iiij.^m*, gelijk op v. 472. Bij Galtherus leest men *clari ter millia quirites*. Wij vinden hier *quirites* vertaald door *princen*, terwijl wij het op v. 416 overgebragt zagen door *amirale*.

470. *So*, drukfout, l. *soe*, zoo.

478. *Maer ic meen sijs niet en vonden*: dat zij er niets van vonden, d. i., dat zij hem in 't geheel niet vonden. Het volk spreekt nog zoo.

481. *Dart een lijc was over al*, l. *dart eenlijc was overal*. — *Eenlijc*, cenzaam. Te Kortrijk zegt men *Eendelijc* voor gruwzaam.

484. *Die flume heet Albene.* — Bij zijn model vond Maerlant dezen naam niet, ook niet bij Curtius. De geschiedschrijver maakt zelfs geene melding van eene rivier of beek. Onze dichter was dus niet verlegen om eigennamen te verzinnen, gelijk wij trouwens reeds vroeger zagen, of om de aardrijkskunde grillig te verwringen. Er was inderdaad eene rivier *Albanus* gekend, en in Azia gelegen, doch in Albania. Deze rivier, die in het Kaspisch meer vloeide, behoort thans tot de russische provincie Daghestan, in het Kaukasich gebied. Ze ligt tamelijk verre noordwaarts van de plaats waar de stervende Darius gevonden werd.

Reeds in het derde boek, v. 1155, vermeldt onze dichter de *Albane*, en juist op eene plaats waar hij zijn model verlaat. Gauthier vergelijkt daar Alexander aan eenen jagthond die door het dikke woud het wild opspoort. Het komt mij voor dat *Canis* aan Maerlant voor den geest gewemeld heeft en dat hij er *Canus* van heeft gemaakt, die dan tot eene rivier gedijd is, gelijk onze dichter elders van *Cydnus* eene zwaan maakt.

485. *Tuschen Brandijs en Nele*

En sijn niet iij. soe soete beken.

— *Brandijs*, Brandusium, staat reeds vermeld B. V, v. 1075. Wat *Nele* betreft, de ouden kenden *Nelia* een plaatsje in Thessalië, en het riviertje *Nelus* in Spanje, thans Rio-de-la-Puente volgens Forbiger (III, bl. 19). Wanneer men de kaart van Europa beschouwt, dan is men geneigd te gelooven dat Maerlant eerder aan het spaansch water dan aan het grieksch stadje zou kunnen gedacht hebben, indien één van beiden hem voor den geest gezwefd hebbe. De omstandigheid dat er van eene rivier spraak is, pleit mede voor de *Nelus*. In dat geval stond er misschien oorspronkelijk *Entie Nele* in plaats van *en Nele*.

500. *Gwont*, l. *gewont*. Nogmaels de *e* van het augmentum weggelaten..

309. *En die here met groten prige*

Was van Percen en van Meden.

— *Prige* wierde hier niet zeer gelukkig verklaard door ijver, drift, of nijd, gelijk Huydecoper wil in zijne *Aanm.* op Stoke, l. 56, even zoo min als hier voren, B. II, v. 980 :

Vecht als ic doe, om prijch,
Deelt met mi den starken wijch.

In beide gevallen schijnt het woord in den onstoffelijken zin van glorie te moeten worden opgevat. Anders komt het nog al in den zin van drift voor :

II. 457, Si quamen daer met groten prige.

III. 560, Die iegen een vacht met prige.

VII. 452, Die Grieken waren van groten prige.

Te prige laat zich goed verklaren door om strijd, b. v. :

IV. 1041, Begonsten si al vlien te prige.

VII. 255, Die heren riepen al te prige.

Ik meen zelfs dat het in de beteekenis van strijd dient opgenomen te worden :

II. 723, Want die knechte die willen prijch
Houden iegen sinen here.

En zoo is *prijchspel*, elders *nijtspel* anders niet dan strijdspel :

I. 4148, In een prijchspel daer si waren.

512. *Polistratus conste wale*

Beide iodsch en griexe tale.

— *Iodchs*. Er diende te staan *intsch* (indisch), gelijk trouwens Galtherus aanwijst :

Cumque rogaretur indo sermone quis esset.

B. X, v. 564, 595, komt *ints*, *indtsch* voor, ook in gezelschap van het grieksch. Heeft Maerlant *iodchs* = joodsch geschreven? Een weinig verder spreekt hij van *ebreus* en *caldeus*, v. 702-705.

515. *We du? wie gij?* — *Du* rijmt hier op *nu*, en zal dus niet op zijn overlandsch (*doe*) geklonken hebben.

519. *Nu hebbic geen geluc meer,*

Dat du verstaes mine tale.

— Darius rekent het voor zijn laatste geluk, dat hij in zijn uiterst oogenblik zijne eigene taal nog kan hooren en spreken. Dit gevoel zit in het menschelijke gemoed, hoe verbasterd men anders moge zijn. Het latijn is wijldruftiger, doch min gemoe-delijk :

*Hoc unum Dario solum solamen habetur,
Quod tecum mihi non opus est interprete lingua
Quod loquor extremum discretis auribus, et quod
Non erit extremas in cassum promere voces.*

525. *En ic en bidde nemmeer*. En dan bid ik u niet meer. — *En* aldus; het streepje is vergeten. — Bidde; spreek uit *biddē*, d. i. *biddi*. — *Nemmer*, op andere plaatsen *nummeer*, *nummee*. Ook meer bepaaldelijk voor *nooit meer* komt het voor.

524. (Opschrift). *Doe lach*, l. *doe hi lach*.

559. *En mi were gevallen stade*. En mij ter hulpe viele. — Kil. heeft *staede*, *auxilium*; *te staede komen*, *venire auxilio*; *staede doen*, *usui esse*; *in staede staen*, id. ontzet doen. Op andere plaatsen van het gedicht beteekent *stade* gelegenheid.

571. *Hen*, aldus. Dat. plur. Op v. 552, *onder hen*.

577. *Seche hen mijn viande.* — *Seche hen*, d. i. *sachen* = zagen hem.

580. *En*, aldus. l. *en*.

620. *Wine souden niet over iagen*

Lant en pert.

— Voor dit *overjagen* zou men thans zeggen *doorjagen*, *doorbrengen*, d. i. verkwisten.

622. *In dien mede.* — Er zijn twee soorten van mede; de eenvoudige, anders ook honigwater geheeten, zijnde een bij zieding gemaakt mengsel van water en honig, in 't latijn *hydromel*, van 't grieksch ὑδρομέλι. De andere, der Grieken Οινόμελι, der Latijnen *Mulsum*, is ook een mengsel van honig en water, maar dat door gisting wijnachtig geworden is. De noordsche volkeren waren op dezen drank zeer gezet, en de Eddas gewagen meermalen er van. Het is natuurlijk van dezen laatsten, dien Junius *Wijnmeed* noemt, dat Maerlant hier spreekt. Wat echter het latijnsche *mulsum* betreft, moet ik opmerken dat in de middeleeuwen de naam van *mulsa* gegeven werd aan het honigwater. Zoo lees ik in de Geneesleer van Avicenna, in 't begin der XIVe eeuw bewerkt: « Ende geuet hem te drinkene met *mulsa*, dats borne gesoden met zeeme te gadre. »

625. *Daer die goliase gerne in sijn.* — In den *Sp. hist.*, 1^e uitg., d. IV, bl. 254, leest men in 't rijm *goliarden*, dat in eene aant. verklaard wordt, naar Ducange, door *joculatores*, *buffones*. Roquefort voegt er de beteekenis bij van vraat, zwelger, slechte kerel, kwast. Mij dunkt dat Maerlant hier minder de eersten in het oog heeft, als zittende in den meê en in den wijn. Zwelger en kwast passen er beter op. Verg. Halbertsma *Aant.*, bl. 205.

624. *Wijn, clareit en brufcart.* — In zijnen *Naoogst*, bl. 18, geeft Halbertsma het voorschrift op van den *Clareit*, dat hij echter ten onregte engelsch zegt te zijn, enkel omdat het getrokken is uit het Bodeleaaansch Hs. der *Medulla Chirurgiae Rolandi*. Rolandus immers was een italiaansch heelkundige uit de dertiende eeuw, een van de zoogenaamde *Vier meesters* des Salernitaan-

sche school. Dat voorschrift luidt als volgt: « *Claretum bonum, sive pigmentum* (1). — *Accipe nucem moschatam, cariophilos, gingebas, macis, cinamomum, galangum; quæ omnia in pulverem redacta distempera cum bono vino cum tertia parte mellis; post cola per sacculum, et da ad bibendum. Et nota, quod illud idem potest fieri de cerevisia.* »

De Vlamingen gingen volgens eene andere wijze te werk: Zij maakten eerst alcoholtinktuur van *clareiteruden* met kandisuiker en voegden dit mengsel bij den wijn. Zie hier wat men in het Hulthemsch Hs., dat onder anderen de werken van Yperman bevat, achter het artikel « *Aqua vite*, dats water des levens, of levende water » leest. « *Wildi oec maken .1. clareyt*, so nemt alreande manieren van *cruden* daer men *clareyt* of *maect*, ende doet stampen te *pulvere*, ende nemt hart suker also vele als ghi *cruuts* hebt, ende bindet in .1. wel dunne *doekelkijn* van enen *hoeftelede* ende legget int water [water des levens]. Ende alst wel enen halven *dach* darin gelegen heeft so *wringet uut* ende legget noch *anderwerf* daer in, ende *wringet dan*; ende doet aldus .5. *werf* of .4. *werf*. Dit sal u water maken so goet ende so *starc* dat ghi met .1. *lepel* vol waters maken selt meer dan .1. *stoep* vol *clareyts*. Ende na dien dat ghi *uwen clareyt* goet wilt maken, so *mogedi* u water goet ende *starc* maken; ende al heeft die wijn den *smaec* van den *clareyte*, hem blijft nochtan *sine varuwe*. Ende *gieti* (2).... wijn in .1. *nap* ende van den *watre* daer in, *dwater* sal den wijn *dorvlieten* ende *boven comen*. — Ende *steet* .1. *bernende kersse* in dien wijn, die wijn sal *bernen* also *lange* also die *materie* *geduert* van den

(1) Mouskes maakt onderscheid tusschen *claré* en *piument* (pigmentum). Men leest bij hem:

v. 5479. *Et ces justos plainnes de vin
Et de claré u de piument.*

Reiffenberg merkt daarop aan: « *Claré, claret, vin qui n'était ni rouge ni blanc: il y en avait de plusieurs nuances, gris, paillet, oeil de perdrix, etc. Piument, vin préparé avec des épices.* » Hij verwijst naar Le Grand d'Aussy, *Hist. de la vie privée des Français*, 2me edit., III, 65 en 67.

(2) In 't Hs. iets uitgewreven.

watre : nochtan sal die wijn also goet siin alse hi was, ende bat smaken dan hi dede. »

Men zou mogen veronderstellen dat deze *gebernde Clareit* wel dezelfde drank mogt zijn als de *Bruscart* (want zóo is wel de echte lezing, en niet *Brufcart*). Het mlat. had *bruscare*, branden, waaruit een of ander apotheker de naam van den drank kon samengesteld hebben. Doch deze naam moest dan uit eene romaansche taal genomen zijn : nergens echter heb ik daar eenig spoor van ontdekt. Het kwame zelfs zonderling voor, indien de *Bruscart* dezelfde drank ware als de *gebrande Clareit*, dat eene eeuw na den *Alexander* deze naam niet meer zou bekend geweest zijn aan eenen man der kunst.

Ik ben geneigd eene meer inlandsche afleiding aan het woord toe te kennen. Voor *bruizen* zegt de Vlaming *bruisschen*, tusschen *Lei* en *Zee* klinkt het *bruschen*, dat men *bru—sken* uitspreekt. *Bruusc* — *aert* ware dus zooveel als schuimende drank, bepaaldelijk schuimende wijn in de besprokene zinsnede. Le Grand d'Aussy getuigt dat men in de middeleeuwen bruizende wijnen kende. In zijne *Hist. de la vie privée des Français*, III, bl. 15, spreekt hij van « les vins blancs (d'Avignon) qui pétillent hors du verre, et qui flattent l'odorat autant que le goût. » Dit zegt hij op gezag van Baccius, *de naturali vinorum historia*, Romæ, 1596.

627. *Hen*, aldus, dat. plur.

642. *Een rijk man, die cume can beden
Sinen pater noster in sinen creden,
Hevet provende en personaet.*

— Geheel de tirade tusschen v. 606 en 684 vertoont ons Maerlant als strengen zedemeester, gelijk wij hem uit zijnen lateren *Wapen Martijn* leeren kennen. Hij moet dus reeds wel gezet van zin geweest zijn toen hij den *Alexander* schreef. — *In* voor *en* (*en*), gelijk meermalen. — *Creden*, l. *crede* (en zoo ook : *bede*). De *Credo*, het *Christen geloove*, dat met het *Vader ons* sedert eeuwen tot de kinderleere behoort. — *Provende*, prebende, sacerdotis proventus, van *provenire*, voortkomen. Het was het

regt dat een geestelijke had om in eene kathedrale of collegiale kerk, waartoe hij behoorde, zekere inkomsten bestaande in geld of in vruchten, te ontvangen. — *Personaet*, pastoorschap, bediening van parochiepastoor. Zie Kil. op het woord *Persoon*. In het *Belgisch Museum*, dl. II, bl. 162 en volg., staat een belangrijk stuk rakende het personaatschap der kerk van Nispen bij Breda, van het jaar 1421.

645. *Een arme cleric die bi eem staet,
Die ter cure es wael fondert.*

— *Clerc*, mlat. clericus, beteekende een geleerd man; en daar in de vroegste tijden onzer middeleeuwsche ontwikkeling, de geleerdheid voornamelijk onder de geestelijken te vinden was, verstond men door klerk bepaaldelijk een geestelijk persoon. Dewijl de geleerdheid verbonden was met de kennis van het latijn, het eenige voertuig van beschaving en wetenschap vóór het einde der XIIIe eeuw, zoo bragt men den titel van klerk over op ieder persoon die latijn kon, ja leerde, nagenoeg gelijk thans het volk in Vlaanderen iemand geleerdheid toekent naar de hoeveelheid fransch die hij magtig is. *Clerc* is hier in den zin van geestelijk persoon, gelijk op v. 648 *clergie* de geestelijkheid beteekent, fr. *clergé*. — *Cure*, van het latijn *curia*, hetzelfde als *personaet*. Thans nog spreekt ieder pastoor van zijne *cure*. — *Fondert*, men bezigt nog b. v. : *gefondeerd wezen in zijn regt*.

652. *Hedde dat heerscap och gelove
Dat groten sonden weren roef,
Sine souden niet so vele striden.*

Ik zou voorstellen te lezen :

*Hadde dat heerscap oec geloef
Wat grote sonde ware roef,
Sine, enz.*

Geloofden de heeren wat groote zonde het rooven is, zij zouden niet zoo veel twisten. — Maerlant heeft meer voorbeelden van een woord *in concreto* met het werkwoord in het meervoud. — *Heerscap*, ook *heerschapper* (van waar heerschappij), meester, gebieder, vorst. Het woord is nog veel gebezigt, vooral ten platten lande,

wanneer men iemand van hooger rang of gezag aanspreekt. — *Striden*, twisten. De *Climax* wijst hier de beteekenis aan. Te Kortrijk is de verkorting *striën* van dagelijksch gebruik.

656. *Vrederic en hadde, dats mijn waen,*

Den paus verdreven daen,

Die geheten was Innocent.

— Er is hier spraak van keizer Frederik II, en van Innocentius IV, die tot paus gekozen werd den 25 juni 1245, en overleed den 7 dec. 1254. Innocentius, die vóór zijn pausschap de vriend was des keizers, ten einde het misnoegen van dezen te ontgaan, nam den 2 dec. 1244 de wijk naar Lyon, waar hij verbleef tot na de dood van Frederik, welke voorviel den 15 dec. 1250. Intusschen werd de keizer den 17 juli 1245 op het Concilie van Lyon in den kerkelijken ban geslagen, en van den keizerlijken troon vervallen verklaard.

Indien het *was* van v. 658 niet tot de menigvuldige schrijffouten van den kopist moet gerekend worden, dan kunnen deze verzen niet vóór het midden van december 1254 geschreven zijn. De twee opvolgende regels:

Hadde hi versien dien torment,

Dien hi doget alte bant.

konden dan stellig op den overledene slaan, dewijl Frederik in den ban der kerk gestorven was, en dus de dichter, volgens de begrippen van zijnen tijd, stellig mogt aannemen dat 's Keizers ziel buiten het rijk der zaligen gesloten was.

Ik meen echter met Jonckbloet (*) dat men lezen moet *es*, en dat het *torment* niet den helschen ketel beduidt, maar Frederiks harteer van zich van den keizerlijken zetel verstooten te zien. Het is trouwens niet te veronderstellen dat tusschen het vervaardigen van den vijfden en van den zevenden zang van een gedicht, dat Maerlant voor zijne beminde schreeft, eene tijdruimte van zoo vele jaren zou verlopen zijn. Zie daarover de *Aant.*, B. V, op v. 1215, en B. X, op v. 1527.

(*) *Geschiedenis der middenmederlandsche Dichtkunst*, II, bl. 456.

De twist tusschen Frederik en Innocentius had plaats na het opstellen van het latijnsch gedicht. Ook spreekt Galtherus van andere geestelijke personen door den naijver der wereldlijke magt beledigd, namelijk van Robrecht van Brugge, den opvolger van Sint Bernard, en van den H. Thomas van Kantelbergen:

Non caderent hodie nullo discrimine sacri

Pontifices, quales nuper cecidisse feruntur

Vicinae modico distant aequore terrae.

Flandria Robertum, caesum dolet Anglia Thomam.

666 *Erntsce*, in plaats van *ertsce*, aardsche. Zie de *Aant.*, B. I, v. 1045.

669. *Eñ dier richeyt werden in inne.* — En den rijkdom gewaar worden, d. i., dat men rijk is geworden. Zoo ook in den *Ferquut*:

v. 1250.

Want si vrucht

Dats haer oem mach werden *in inne*,

Dat si ten ridderwaert draghet minne.

Zie over *in inne worden*, merken, gewaar worden, *in inne wesen*, weten, kennis dragen, *in inne maken*, doen weten, bekend maken, Huydecoper op Stoke, II, bl. 255 volg.; De Vries, op *der Leken Spiegel*; De Jager, *Verscheidenh.*, bl. 265-268.

672. *Hine en laettier selen.* — *Laettier* l. *laet dier*.

682. *Eñ hi raect altoes niet*

Wattieer selen gesciet.

En hij reket te geenen tijd wat den zielen geschiedt. — Rekenen is het frequentatief van *Reken*, *raken*. Goth. *Rikan*, samenbrengen; Angs. *Reccian*, opstellen, vertellen, zeggen. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 54. — *Altoes niet*. Over *Altoes*, altijd, zie Bormans, *Christina*, bl. 505, alwaar hij zegt dat het niet den duur aanduidt, maar in den zin is van « bij ieder gelegenheid, t'elkens, gestadig. » — *Wattieer* l. *wattier*.

695. *Jacob hevet eel deel bescreven*

In diedsce dijn orloge inde dijn doen.

— *Eel* l. *een*. — *Inde* l. *ende* (*eñ*). — *Doen*, handeling, werking,

dad. Zie B. IV, op v. 425. — *Diedsee*; op andere plaatsen van ons gedicht *dietsch*, bij de middeleeuwsche schrijvers meestal gebezigd voor Nederlandsch, in tegenoverstelling van *duitsch*, waardoor men meer de overlandsche tongvallen verstond. In latere tijden evenwel maakte men geen onderscheid, en men bezigde *duitsch*, *duytisch*, zoo wel voor neder — als voor hoogduitsch. *Io* en *uu* trouwens verwisselen onderling gestadig in onze taal, b. v.: *vier* en *vuur*, *bestieren* en *besturen*, enz. Wel eens bezigde Maerlant dietsch voor eene gewestelijke spraak, namelijk in de bekende plaats van *Sinte Franciscus leven* :

v. 155. Duuts, dietsch, brabant, vlaemsch, zecus.

Thans bezigt men nog in Brabant *dietsch* om de landstaal aan te duiden.

De najver moet eenen strijd tusschen *Dietsch* en *vlaemsch* doen anstaan hebben, welke door de afschrijvers vrij wel onderhouden werd. In de verschillende, door professor David ter zijner uitgave gebezigde Hss. van den Rijmbijbel staat bestendig *dietsch*. Van *der Naturen Bloeme* heeft het Hs. D. *vlaems*, ja H bevat *duitsche*. Voor mij ligt een Hs. uit de xive eeuw van den *Wech van salicheden*, waarvan het slot zegt : « Ende bid met minnen over den priester die dit boukelkin gheetreet heift vten latine ende vergadert ten *vlaemschen*. » Van dit werk verschenen in de opvolgende eeuw twee uitgaven : in de éene vindt men mede ter aangehaalde plaats *vlaemsche*, in de andere echter *dietsche*. Het zelfde verschijnsel doet zich voor in de door mij ingeziene handschriften van Ypermans Heelkunde.

695. *Meester Wouter van Zastelien*. — Vroeger *Wouter Castelien*, B. V, v. 987. Beter *W. van Castelien*, naar zijn franschen bijnaam, de Chatillon. Zijn eigenlijke naam was Philippe Gautier. Wij zien hier de z den klank nabootsen der fransche *ch*.

725. *Die thuyssen him was*. — Schmeller schrijft *hun*, doch twijfelt of het niet *him* = *hem* is. — *Thuyssen* = tusseen.

728. *Mettien nam hi wel gereet*

Mettien hant zijn pellen cleet;

Sine ogen droegde hi metter slippe.

Het latijn zegt :

*Ergo ubi purpureo lachrimas siccauit amictu
Purgavitque genas.*

Hier komt *pelle* voor, niet als kleed, maar als stof waarvan het kleed gemaakt is. Het staat er om het *purpureo* uit te drukken. Het purper behoorde tot de kostelijkste kleurstoffen.

Ook bij andere schrijvers ontmoet men *pelle* voor de stof. De dichter van *Sinte Servatius legende* spreekt, I, 5176, van :

Eyn duere decksele van pellen.

Of scheering en inslag dezer stof steeds zijde waren, gelijk de uitleggers schijnen aan te duiden, zou ik niet durven bevestigen. Het volgende, onder anderen is mijner terughouding gunstig :

Van spaensche pellene was die paneel
Met siden gewraecht, gestict, geschakiert
Ende utermaten ghesiert.

Flor. en Bl. 1505-05.

De zijde dient hier tot opsiering der pellene schabrak.

De pellene stof schijnt niet ongelijk aan het hedendaagsch damast, dat in pracht en in kostelijkheid der grondstoffen verschilt van het eenvoudige matrassengoed tot het van zijde en goud gewevene *droguet* en het *brocantelle*, waarvan keten en inslag zijde zijn met goud belegd. Deze twee laatste stoffen dienen vooral voor rijke kleedingstukken, chazuifels, bedgordijnen en muurpaneelen, nagenoeg zoo als wij zien voor de pellen. In *Sinte Servatius legende* rooft de hertogin uit de tresoorkamer van den heilige eenen pellen :

II. 1856. Doen verwan sij (ze = haar) die ghiericheit
Om eyn pellen dien sij sach.

Daar liet zij zich een kleed van maken :

1868, Eyn cleyt sij daer aff maken lyet.

Welk kleed welhaast onder den naam van *pellen* terugkomt.

1926, Daer nam ich desen pelle
Dien ich hij (*hier*) aen draghe.

Zonder den dwang van het rijm zouden wij in het vers, dat aanleiding tot deze aantekening gaf, mede *pelle* gelezen hebben: er is hier trouwens kwestie van het schoudermanteltje, de *Chlamys* van den griekschen krijgsman, dat Alexander uit eerbied voor lijkkleed bezigt. Zoo doet de engel op het lijk van Sinte Servaes:

I. 5176, Eyn duere decksele van pellen
Leechde der enghel over' hon.

Ook de kerkvanden werden *pellen* geheten, gelijk bij Stoke:

I. 940, Daertoe offerde hi ter stede
Tue diere pellen, die men dare
Te hoghen tiden hanghet openbare.

Zelfs de tapijten tot kussens dienende. In den *Ferguut*:

1265, Eenen pellen ghinc men daer spreken,
Daer si opsaten onder hen beden.

Dit woord *tapijten* heb ik in eene voorige noot (d. I, bl. 455) onjuist verklaard, als waren ze enkel tapijtwerk zoo als men dat hedendaags ziet. Ook het dekkleed van een paard kon van pellen zijn, waarop figuren, waarschijnlijk van goud, waren gestikt. Zoo lezen wij in *Floris en Blancefloer*:

v. 4542, Van pellene was al ghewracht die coerture,
Daer was in ghewracht meneghe creature,
Onder vische, vogle ende serpent.

Uit dit alles is op te maken, dat men enkele op zich zelve staande pellen vervaardigde, zoo wel als pellene ellestoffen; dat de *pelle desseins* had, dat ze eene kostelijke, soms allerkostelijkste stof was.

751. *Dicke*. Een assonans met *stippe* van den vorigen regel.

759. (*Coninc*) *Van Percen, van meneger steden,*
Eñ van den lande van Perci.

— Maerlant zal toch geen tweemaal in éenen adem Persiën vermeld hebben. Zie verder v. 4045-46.

741. *Men sal di verre eñ oec bi.* — Zoo *di* niet in *daer* te veranderen is, zal het wel als expletivum moeten opgenomen worden, gelijk men nog dagelijks in den mond heeft. « Men zal u daar met lof van spreken. » Bilderdijk wijst er op in eene noot op Huygens, dl. VI, bl. 147.

748. *Om dat weers so cone, l. om dattu waers so coene.*

765. *Hen*, aldus, dat. plur.

775. *Al die werelt mijne scaren, l. Al d. w. met mijne s.*

780. *Dat si moten gaen in hant*

Met al den van Overlant.

— Er ontbreekt een woord. — *Overlant*, namelijk het land van over den Rijn, onderscheiden van *Almaniën* (v. 785), dat Hoogduitschland beteekent.

784. *Also waerlijc moet ic liden*

Moniou den berch.

— Het *trajectis Alpibus* van het latijn geeft hier genoegzaam de beteekenis van *Moniou* aan. Zie *Aant.*, B, V. 1071. — *Liden*, gaan, voorbijgaan, doortrekken. Wanneer de werking bepaald is, dan is ze doorgaans aangewezen door een voorzetsel, b. v.:

IV. 48, Die daer *onder* liden.

VII. 1720, Dat seggen si dier *bi* liden.

IX. 1071, Dor dinen [wille] willen wi liden
Over die vreselike zee.

Doch het voorzetsel blijft somtijds weg, gelijk hier, als mede:

X. 554, Want die rochen nauwe sijn,
Daer liden moet dat here dijn.

795. *Want men groeffene niet so houde.* Want men begraafde hem niet zoo dadelijk. — *Groeffene*. Thans heerscht nog bij den Vlaming de sterke verbuiging in graven, begraven.

— *Houde*, aanstonds, haastig, spoedig, schielijk. Zoo ook hier voren :

- v. 518. Want die stavinge van der mouden
Verdonkerde die clærheit al te houden.

Hier is *al te houden* zoo veel als *alte hant* = dadelijk. Verg. Huydecoper op Stoke, I, bl. 567; 449 en Clignett, *Bydr.*, bl. 62.

Op andere plaatsen beteekent *houde*, gunst, vriendschap, bescherming, hetzelfde als *hulde*. IX, 795; X, 1156.

798. *Twe maber stene diere en goet*. — *Marberstene*. Te Kortrijk en elders in Westvlaanderen spreekt men uit *marbel*, gelijk de Engelschen doen, welke schrijfwijze ik alleen in den *Ferguut* ontmoette. — *En*, l. *eñ*. — *Goet*, waarschijnlijk te lezen *groot*; het opschrift immers was zeer lang volgens den dichter, die op v. 805 *groot* bezigt.

802. *Eñ meneger hande oec dier*. l. *Eñ oec meneger h. d.*

806. *Meeste*, l. *meester*, werkmeester, maker, auteur. Het woord behoort in de lijst aan de vroegere gilden en ambachten eigen. Men werd eerst meester na behoorlijke proef.

812. *Vier platen van latoen*,

Wael gemaect na eren doen.

— *Latoen*. Thans bezigt men dit woord voor geluw koper; vroeger beteekende het een kostelijk metaal, het *aes coronarium*, het *orichalcum* der ouden. Verder in het werk (B. IX, v. 597) ontmoeten wij koning Porus gewapend met eene latoenen kolve. — *Na eren doen*, naar hun gebruik, d. i., volgens het gebruik waartoe zij (de platen) moesten dienen. In dezen zin vinden wij *doen* nogmaals B. X, v. 405 :

Die tande namen si te eren doen.

817. *Eñ twewarf gepurgiert*, tweemaal gelouterd. *Recocto auro*, zegt het latijn.

828. *Scemerende gelijc kerstale*. Glinsterend gelijk kristal. — Er kan hier geene spraak zijn van *schemeren* in den beden-

daagschen zin van het woord, of in dien van *umbrare*, *caligare*, gelijk Kil. het woord verklaart. Galtherus zegt :

*Pacato purior amne
Christallo similis.*

— *Kerstale*. De Vlaming spreekt uit : kristaal, kristalen.

845. *Coninrike*, l. *conincrike*. — Zoo ook v. 882 en 915.

850. *Lignum vite*. Deze latijnsche benaming staat er om het rijm. In den Rijmbijbel (v. 477) heet het *dat levende hout*. Men spreekt gewoonlijk van den *Boom des levens*.

859. *Coemt van enen berge*, heet *Cocobaces*. — *Cocobaces*, slechte schrijfwijze van *Orosbares*, een fabelachtigen berg, waaruit, volgens sommigen, de Ganges zou vloeijen. Men mogt anders denken dat het eene verbastering was van *Caucasus*, namelijk de indische Caucasus, eigenlijk de Paropamisus, waaruit, volgens Strabo en anderen, Aziëns hoofdstroom ontspringen zou. Ik denk dat Maerlant dat gebergte niet bedoelt, omdat er op v. 886 bepaaldelijk spraak van is. Deze wereldbeschrijving staat niet bij Wouter.

861. *Geon heet dat ander dar na*,
Eñ Nilus so heet si mede.

— In plaats van *dat* leze men *die*. Dat Maerlant den Nijl tegelijk met den Ganges, den Tigris en den Eufraat uit eene zelfde bron laat vloeijen, bewijst dat hij geene wereldkaart naar de ouden voor zich gehad heeft. Op v. 1250 laat hij den Nijl op zekeren afstand den naam van Ganges nemen.

889. *Es een eylant*, heet *Approbane*,
Daer .x. stade binnen staen.

— *Approbane*, l. *Taprobane*. Een bewijs te meer dat de codex, althans een gedeelte van denzelve, op voorlezen is geschreven : de slot- en de aanvangletter *t* versmolten onderling in het oor des afschrijvers. Taprobane is het hedendaagsch eiland Ceylon, doch waar sommige geleerden Sumatra, ja Magadascar in wilden zien. De naam is waarschijnlijk het palisch *Tāmbaparna*, d. i. betelblad, waarvan men zegt dat het eiland de gedaante heeft.

Zie Forbiger, II, 518 en volg. — *X. stade* = stede. Ptolomæus noemt twee gebergten en zeven voorgebergten van dat eiland op. Deze laatste vooral waren waarschijnlijk zoo vele punten, langs waar de levendige handel in kostelijke metalen, edelsteenen, peerlen, olifantstanden, tijgersvellen, gember, kaneel, enz., met de westerlingen gedreven werd. *Stade*, of *stede*, zal dus hier bepaaldelijk standplaats beteekenen.

896. *Two eylande sijn darna;*

Dat een heet Argette, dander Crisa.

— Plinius spreekt van Chryse en Argyre, als van twee landschappen in Indië bestaande uit louter goud en zilver, hetgeen hij echter moeilijk geloofd. Wat de Romein voor bijzondere namen van landen opgaf, waren eigene stedenamen door de Grieken op twee ongenoemde standplaatsen toegepast.

Intusschen spreekt Ptolomæus van een eiland ten oosten van Taprobane, waarvan de hoofdstad Argyre heette. Volgens Humbolt zou dit Sumatra wezen, volgens Mannert het zilverrijke Banca, terwijl Forbiger overhelt om er Java in te erkennen. Zie *dezes Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 525. Volgens Maerlant zelven zou Mannert schijnen gelijk te hebben. Wij lezen :

B. IX, v. 4194. Doch quamen si ter selver stont
Bi drie weken ane een lant,
Dat Aergere es genant,
Daer die berge noch in sijn
Algader silverijn.

Doch op beide plaatsen spreekt onze dichter in éenen adem van twee eilanden, wat ik eerder op Sumatra en Java zou willen toepassen dan er het kleine Banca in te betrekken. — Voor *Argette*, l. *Aergere*.

902. *Die berge van Caspia*

Sijn ant lant van India.

Elders zegt de dichter van die bergen :

III, 791. Int geberchte van Caspi,
Die legen int lant van Endi.

X, 929. Eñ leden den coninc op die vart
Ten coninge Poruse wart,
Al toten berge van Caspi.

Uit beide plaatsen blijkt dat Maerlant de Kaspische bergen in Indië plaatst, zoo dat hier *int lant* voor *ant lant* te lezen is.

De Kaspische bergen, of beter de Kaspische bergengten, lagen niet zoo diep in Azië. Langs dezelve was de eenige bruikbare weg om van het noordoosten Aziëns in de noordoostelijke gewesten van Perzië, als mede naar Indië te gaan. Deze engten werden van de Persen met ijzeren poorten versperd en met eene sterke bezetting bewaakt.

Volgens Ritter gewagen de ouden van onderscheidene Kaspische passen, en zelfs Forbiger, aan wien wij deze bijzonderheden ontleenen, erkent dat de ouden zelven niet zelden bovengenoemde engten of passen verwarren met een ander van den zelfden naam in het Kaukasisch gebergte gelegen, niet ver van de Kaspische zee (*Handb. der alt. Geogr.*, II, 47). Die engte ligt volgens Balbi, bij de kleine sterkte Dariël, en men dient ze door te trekken om zich van Mozdok naar Tiflis te begeven (*Abrégé de géographie*, 5me édit., p. 809).

Het gebergte, door Maerlant bedoeld, is echter noch het een noch het ander, ten ware de beweering op een misverstand rustte, gelijk het met de geografische aanhalingen van onzen dichter meermalen het geval schijnt te wezen. Die ontoegankelijke plaatsen stelt hij eveneens bij de zee, en de inwoners maakt hij, naar de *Geesten*, tot menscheneters. Aan den hals der *Aurea Chersonesus*, thans het schiereiland Malacca, dus voorbij Taprobane, woonde een evengelijk barbaarsch volk, de Bessyngiten. Ook de Tameræ in de nabijheid van het Mæandros gebergte, aan de overzijde van den Ganges, waren menscheneters. In *der Naturen Bloeme* herdenkt Maerlant dat slach van menschen :

I, 504. Ander vole es daer beneven,
Die menschen eten, alsic hore;
Dese volghen den lieden bi den spore,
Bi den roke, dits hare maniere,
Tote dat si comen teere riviere.

D. II.

21

916. *Ten iersten sijn daer Germane
Eñ Coacren.*

— De Germanen, welk volk geen gemeens heeft met onze voorouders, behoorden tot eene onderverdeeling der Persen; het waren de bewoners van Karmania, het tegenwoordige Ker-
man, tusschen de zuidelijke punt van den persischen boezem tot aan de monding der Bragada.

Wat de *Coacren* zijn of *Toacren* (Schmeller wankelt dikwerf tusschen *C* en *T*) weet ik niet. Bij Forbiger (II, 501) vind ik de *Corancali* en de *Tocaræi*, over den Ganges, tusschen het Emodos- en het Bepyrros gebergte.

920. *Int geberchte wonen Pigmene,
Liedekin harde cleen.*

— *Liedekin*, beter *liedekine*, gelijk in *der Naturen Bloeme*, B. I, v. 568. Wat de zaak der Pigmeeën betreft, volgens Balbi (*Abrégé de géogr.*, p. 1171), zou Rienzi dezen naam toegekend hebben aan een slag van kleine menschen, welke hij op het eiland Sumatra, bij de baai der Lampoungs, ontdekte. In dat zelfde, onder de middaglijn gelegene eiland, vindt men daartegen de *Rafflesia*-bloem, wier knop koolvormig is, en die open zijnde eene doorsnede heeft van drie voet. Bloeit deze niet op zoo hooge boomen

Dat si boven dien wolken slaen,

gelijk Maerlant op v. 919 zegt, ze is toch de grootste bekende bloem van onzen aardbodem. Over hooge boomen zie B. X, op v. 655 volg.

925. *Alte te storen, l. al te storen.*

926. *Si dragen kindere tot .iij. iaeren.* — In *der Naturen Bloeme* worden zij voorgesteld als op hun derde jaar bekwaam te zijn om kinderen voort te teelen :

I, 570. Ten derden iare so pleghen si
Dat si winnen eñ draghen kinder.

Daarop volgt :

Eñ si ouden ten .viij. iare.

In onzen Roman komt tusschen deze twee beweringen eene andere voor, welke bij de beschrijving der Pymeeën in *der Naturen Bloeme* niet voorkomt, namelijk :

927. *Daer weest peper oec, te waren,
Het es wit van rechten arde;
Dan iagen si ute eerre varde
Die serpente al met viere;
Dus werdet van bruyne maniere.*

— Dat de peperkorrel enkel wit zou zijn, en eerst bruin of zwart worden door het vuur dat men maakt om bij den oogst de serpentes van tusschen het gewas te verdrijven, werd reeds in 1557 door Mandeville om twee goede redenen tegengesproken. Hij zegt in zijn reisverhaal : « Daer siin drie manieren van peper aen enen boem, alse : lanc peper, wit peper, ende zwart peper. In dit lant siin veel serpentes, ende ander venijn om die hetten van dien lande; ende som lieden segghen, als men den peper winnen wil, dat men dan vier maect onder die boemen diet peper draghen, ende dat men alsoe dat venijn veriaecht; mer si segghen haren wil, die dat segghen, want deed men alsoe, die boemen soudent al verbarnen, daer die peper opwast. Si smeren hoor handen ende hoer voeten met lymoeny, of si hebben ander cruut, daer die serpentes ofvlien van den roke, ende dan gaen se sniden dat peper sonder vrese. » Zie *Nederlandsch Proza van de dertiende tot de achttiende eeuw* (verzameld door Van Vloten), 1^e st., bl. 254. De peper waarover Mandeville hier spreekt, wies « in een forceest, dat men heet Cobar, » gelegen in het land van *Bombe* (Bombay). Zie verder B. X, op v. 890 volg.

954. *Daer wonen inne Acrobine,
Grote liede en siene :
Die sijn .xij. ellen lanc.*

— *En*, l. *eñ*. — *Siene*, schoone. Hier staat het woord in den natuurlijken, niet in den figuurlijken zin. Zie de *Aant.*, op v. 161, B. IV.

In *der Naturen Bloeme* spreekt Maerlant van reuzen,

I, 275. Die .xv. cubitus sijn lanc.

welk vijftien in eene variante tot twaalf daalt. — *Acrobine* is geen eigennaam. Het grieksch Ἀκροβελύς beteekent spitsig.

940. *Achter sijn si lybarde, voren aren.* — Namelijk de griffoen, vogel grijp. Reeds op v. 900 vonden wij den vogel grijp in het goudland. Ook in *der Naturen Bloeme*, B. III, v. 1745 volg., komt hij voor als bijzonder bewaarder van nog onaange-roerd goud en edelgesteente. — *Lybarde*, volgens *der Naturen Bloeme*, zou dit woord bepaaldelijk vlaamsch zijn :

II, 2110. Lewe es hi in dietsche ghenant,
Eñ Liebaert in vlaemsch becant.

Op meer plaatsen van dit gedicht kwamen wij *libart* of *lybart* tegen.

942. *Daer es volc van Buricolet.* — Ook dit volk wordt niet bij name aangewezen in *der Naturen Bloeme*, I, v. 263-70, evenmin als het zijne gewoonte was rouw vleesch te eten. Of het echter vleesch en niet visch is dat hier bedoeld wordt, is bedenkelijk. In bovengemeld werk komt wel, B. I, v. 589-92, een rouw-vleeschetend volk voor, doch de Codex H heeft *visch*, en het verdient opmerking dat dit volk den zeeoever bewoont. Ook v. 285-87 aldaar spreken van rouw-vischetende menschen. Bij de Japanezen bestaat dit gebruik nog. — *Buricolet* moet eene verbastering zijn. De noordelijke uithoek van het eiland Taprobane (Ceylon) heette kaap Boreum.

949. *So starc sijn si eñ so vermeten,*
Dat si enen verwinnen wel;
Eñ achter suemmen si sijn so snel,
Dat si drinken die sout see.

— Achter enen bleef een woord weg, ongetwijfeld de naam van een zeemonster. De komma-punt moet achter *suemmen* staan. Dit *achter suemmen* beteekent dan *zwemmende inhalen*. De naam van het monster kan maar van éene syllabe geweest zijn, of van twee, waarvan de laatste toonloos. Zulk een woord kwam ik nergens tegen. — *Snel*, wel te lezen *fel*. — *Sout*, l. *soute*.

954. *Daer sijn lieden met brede voeten,*
Gescepen alst weren loeten.

— *Loeten*, lat. Rutabulum; elk werktuig om om te roeren, te schrapen, b. v. : eene ovenschop, een overgrootte lepel, gelijk nog in de omstreken van Kortrijk dergelijk werktuig wordt genaamd bepaaldelijk bestemd om er mede water of natte vette over den akker te strooijen. Overdragtig heet men te Kortrijk *Loete* een lomp vlegel. Verg. *Belgisch Museum*, VIII, bl. 185.

958. *Eñ bescermen hen dien regen.* — *Hen*, aldus. — *Dien regen*, l. *van dien r.*, gelijk Jonckbloet reeds aangeeft. Zie *Gesch. der middenn. Dichtkunst*, d. II, bl. 454.

De text van den *Alexander* was reeds afgedrukt, wanneer ik mij de opname in dit werk eener belangrijke brok van den Roman herinnerde. Beter geheugen had mij veel moeite gespaard.

960. *Die hebben en elke hant*
.XVI. vinger, dats becant,
Aen elken voet .xvi. teen.

— *En*, l. *an* of *aen* gelijk in den derden regel. — *.XVI. vinger, teen*. In *der Naturen Bloeme* wordt gewag gemaakt van volkeren :

I. 289. Die de hande hebben verkeert;
Eñ an die voete, als men ons leert,
So hebbense teen tweewarf viere.

en verder :

I. 554. Oec vint men daer wilde man
Met ses vingheren an elke hant.

De afschrijver kan zestien voor zes, of acht met de verdubbeling van dit getal bewaard hebben. Het eerste dier twee uittreksels schijnt nochtans het naast met onzen text overeen te komen.

966. *Eñ lieden met langen clauwen.* — In plaats van *lieden* zal er wel dienen te staan *handen*. In *der Naturen Bloeme* wordt daarvan volgender wijze gesproken :

- I. 294. Eñ, also ons Sente Jeronimus leert,
Oec esser erande volc vonden
Ghehovet ghelike honden,
Met crommen clauwen eñ met langhen,
Eñ met beesten vellen behanghen,
Entie, over haer spreken, bassen.

972. *Grauwe kinder; in eer ouden*

Werden si swart.

— Bekend is het, dat de Neger blank geboren wordt en eerst later, doch niet in den ouderdom, de zwarte kleur aanneemt. In *der Naturen Bloeme*:

- I. 279. Entie werden graeu gheboren,
Eñ alsi out sijn, also wijs horen,
So wert hem al swart dat haer.

Maerlant schijnt hier de zaak minder goed begrepen, of zich aan een misselijken rijmlap bezondigd te hebben.

977. *Dits als waer als amen.* — Voor *als waer*, l. *also w.* Men zegt thans: 't is zoo waar als evangelie. *Amen* sluit de lezing van het evangelie, gelijk van ieder gebed. Over dit volk zegt *der Nat. Bl.* hetzelfde, B. I, v. 282-84.

980. *Arismaspi.* In *der Nat. Bl.* I, v. 311 voegt Maerlant er bij: *oft Cyclophen in latijn.*

982. *Die steet hun int forhoet voren.* — *Hun.* Schmeller had eerst *him*; doch later krabde hij de *i* en het eerste been der *m* uit, en stelde er eene *u* boven. In v. 985 stelde hij *hun*.

985. *Ander volc es darna geboren,*

Die op enen voet oec gaen.

— Volgens *der Nat. Bl.*, I, 317-20 dient die voet mede voor zonnescerm.

991. *Eñ hen staet oec, dies gelovet,*

In eer scouderen.

— I. in *haer scouderen toghe*, het oog, gelijk Jonckbloet reeds schreef. Zie *Gesch. der middenn. Dichtk.*, II, 455. — *Hen*, aldus, dat. plur.

994. *Geborstelt sijn si als swijn.* — In plaats van deze hoe danigheid der Aefalen, vindt men in *der Naturen Bloeme*:

I. 526. Si sijn eiselijs also een hont.

1011. *Slecken*, schildpadden, gelijk trouwens Maerlant zelf het woord verklaart in *der Nat. Bl.*, IV, 929, waar hij zegt:

Testudo, dats die sleeke, in latijn.

De beschrijving die hij hier van de overgrootte indische schildpadden geeft, zou er anders geen twijfel aan laten. De lexiconen der zestiende eeuw, met name Servilius, Junius en Van Kiel, vertalen eenparig *slak* door *limax*, en *schildpad* door *Testudo*.

1017. *Eñ*, l. *en* ontkennend.

1022. *Parcia. In sine wike*

Sijn .xxxiiij. conincrike.

— *Parcia*, l. *Partia*, zoo ook *Perten*, v. 1026. Er is namelijk spraak van Parthië en van de Parthers. Jonckbloet geeft de goede spelling. — *Wike*. Kil. zegt: « *Wijck*, vetus. Jurisdiction, ditio; Regtsgebied dus, en 't is in deze beteekenis dat hier het woord moet worden opgenomen. Regtsgebied drukt nog meer de eenheid van een land uit, of de magt van den heerscher, dan Grondgebied; het duidt aan dat al de gewesten, welke het rijk samenstellen, door dezelfde wetten bestuurd worden. De zin dezer bepaling ligt nochtans in het woord zelf niet, dat in alle germaansche talen het denkbeeld uitdrukt van schuilplaats zoo wel te water als te lande. Zie Ten Kate, *Aent.*, II, bl. 527 en volg.; Bosworth, *Dict. of the anglo-saxon language*, op *wic*. Zie mede Halbertsma, *Aant.*, bl. 260.

1028. *Dat een rike heet Aertusia,*

Dor een porte daer na

Wil en eer geheten was.

— *Aertusia* was eene vesting in Syrië aan den Orontes, door Seleucus Nicanor gebouwd of hersteld; ten tijde van Strabo was ze de zetel van een klein arabisch vorstendom. Dit zal het Aer-

tusia van Maerlant zijn, dat hij tot eene der hoofdafdeelingen van Partia maakt. Parsia was eigenlijk de hoofdstad der Parsii, eene volksstam tot de *Paropamisadae* behoorende. Zie Forbiger, *Handb. der alt. Geogr.*, II, 542. — *Daerna*, l. *daert* (daer het) na.

1044. *Dar na die coninc Medus heet*, l. *dat na dien c. M. h.*

1055. *Daer es een steen, heet perides,*

Die een mensche bescout

Alsmen iewent vaste hout.

— Voor *perides*, l. *Pyrites*, vuursteen, waarvan eene soort tot de edelgesteenten behoort. Marbodeus in zijn dichtwerk *de Lapidibus preciosis* zingt er van :

Cui furvus color est, cui nomen ab igne Pyrites

Se vetat astringi, pertractarique recusat :

Tangi vult leviter, pavidaque manu retineri,

Nam pressus nimium, digitos stringentis adurit.

— *Bescout*, verbrandt, blaren trekt, van *bescouden*. — *Iewent*, ergens, B. V, v. 1171, staat *ieweren*, wat meer overeenkomt met de vlaamsche uitspraak, die *ievers* klinkt. Hier zal het ook wel eene schrijffout zijn.

1058. *Die smeliten vintmen daer mede :*

Sine grote crachtegede

Die wasset beide en waent

Mettier maen en elker maent.

— *smeliten*, l. *Smeliten*, barnsteen, amber. mhd. *Smelz*; ohd. *Gismelz*; angs. *Smelting*, *Smylting*; ital. *Smalto*; fr. *email*. — *Crachtegede*, krachtigheid, voor kracht. De Vlaming, anders gezet op inkrimping van woorden en volzinnen, is niet wars om den uitgang *heid* tot *igheid* te verlengen, zonder dat daarom het woord in zijne beteekenis de minste wijziging ondergaat. Wij hooren dagelijks van schoonigheid, dommigheid, en dergelijke meer. — *Waent*, niet van *wanen*, maar gewis van *waenden*, weggaan, keeren, Angs. *Waendan*, Goth. *Wandjan*; hetzelfde als ons *Wenden*, bij Kil. vertaald door *verte*, dat eveneens in 't Angs. *Wendan* klinkt. — *En elken*, l. *in elker*.

1064. *Dat heet men Mesopotamia*. — De twee opvolgende regels maken geen zin uit. Daar moeten er ten minste nog twee achter wege zijn gebleven, waar de naam van Assyrië in voorkomt.

1072. *Die eerste orlogs man ertrike*. — Er zal gestaan hebben . . . *in ertrike* of *van ertrike*.

1080. *En .L. ellen es dicke*

Van sconen stenen wel gemicke.

— *Es dicke*, l. *es hi d.*, namelijk de vestingmuur van Babylo-niën. — *Sconen stenen*; B. V, v. 845 en 894, heet het *tigelinen mure*. — *Gemicke*, gepast. Van het adj. *gemic* geeft Bormans meer voorbeelden op in zijne aant. op *Sinte Christina*, bl. 417. Het ww. *gemicken*, passen, kwamen wij tegen, B. II, v. 210.

1087. *Dar an steet die oude gesate*. — Daar tegen (namelijk tegen den Eufraat) staat de oude plaats. — *Gesate*, hetzelfde als *sate*, bij Kil. verklaard door *Sessio*, *sedile*, *sedes*, *statio*, *portus*, *navale*. Het gedeelte van een' stoel waar men op zit, noemt men in Vlaanderen de *zate*; te Gent geeft men dien naam ook aan een' sloopstimmerwerf.

1088. *Die Menfroet*, l. *dien M.*

1090. *Daer bi eest dlant van Calde*, l. *daer bi es dlant*, enz. Sommigen onder de Vlamingen zouden nog uitspreken *eis dland*.

1091. *Vroede*, l. *vroeder*. Het woord staat namelijk in den vergr. trap.

1095. *Daer bi dat lant was Arabia*. — Men late *was* achter. Op v. 1105 leest men : *int lant van Arabia*.

1122. *Die Farfur geheten es*. — De rivier welke door Damasch vloeide, heette *Chrysorrhoeas* (de goud-vloed).

1125. *Daer dat kerstenheide vor sat*. Waar het christen geloof het meeste gezag had. — *Daer dat*, zoo spreekt men nog. — *Kerstenheide*, hier gebezigd gelijk men zeggen zoude : de christenen, al bedoelde men maar een beperkt getal personen.

1126. *Die coninc Corbrant*. — In den *Sp. hist.* CORBOHAN, bij Vincentius CORBERANNUS.

1128. *Dats oec der Fenicen lant*, l. *daer es oec*, enz.

1152. *In dierden boec*. — Misschien te lezen *in den dierden b.* volgens *Aant.*, B. I, v. 1, opschrift. De dichter bedoelt het beleg van Tyr, beschreven, B. III, v. 605 volg.

1154. *Staet*, drukfout. Te lezen *steet*.

1155. *Dar brachte wilen groet succurs*
Markaris van Monfraet,
Dat in dieldsce bescreven staet.

— Over dezen held spraken wij reeds in de *Aant.*, B. III, v. 712. Wat het gedicht op hem betreft, hetwelk Maerlant hier in het oog heeft, dat zal toch de *Saladine* niet zijn.

1159. *Ene edel stat*, heet *Jaset*. — Volgens den val, zou men dienen uit te spreken *iaset*. Misschien moet er gelezen worden *Zebelet*.

1140. *Libanus*, drukfout, l. *Lybanus*.

1144. *Jodaen*, l. *Jordaen*.

1146. *Palestine es oec daer mede,*
Dar na een gode stede
Was geheten Palestijn,
Die noch leget oec daer in,
Eñ nu heet si Ascalion,
Dor dat die hertoge van Bolion
Dode menegin Sarasijn.

— Zeker zal *dar na* dienen veranderd te worden in *dat na*, en *dor dat* in *daer dat*. — *Palestijn*, volgens het rijm *Palestin*. Dat zou de eerste naam geweest zijn van het vroegere Askalon. Maerlant gaat hier voorzeker tegen de geschiedenis in; want reeds Herodotes geeft Askalon (*Ἀσκαλων*) op, en bij Forbiger vind ik geen zweem van eene stad *Palestin* of *Palestijn*.

Eene andere misgreep begaat onze dichter met van Palestijnen en Jodenland (v. 1154) twee afzonderlijke gewesten te maken.

1161. *Daer Got ghinc op die zee*. — *Got*, drie regels lager *onse Here*, gelijk wij nog van Christus zeggen.

1165. *Montabur*, de fransche benaming: *Mont Tabor*.

1163. *Eñ daer hi oec storte sijn bloet*
Menech edel kersten degen.

— *Hi sijn bloet*. Eene dergelijke constructie wijst Halbertsma: *Hooch ende scone is hi die gone*. In de *var.* was *hi* weggelaten. Zie zijne *Aant.*, in de Inleiding, bl. 119.

1168. *Eñ dat die edel coninc Wijt*
Jegen Saladine hielt strijt.

— Maerlant bedoelt Wijt van Luzignan, koning geworden van Jerusalem door zijn huwelijk met Sibila, weduwe van Willem, markgraaf van Monferrat. Jerusalem en bijna geheel Palestina won hem Saladijn af, waarna hij zijnen titel van koning van Jerusalem tegen het koningschap van Cypres aan Richard Leeuwenhart verkocht.

1175. *Eñ God*. — Dewijl in dezelfde zinsnede, twee regels vroeger, *God* reeds gemeld is, komt het woord hier overtoellig voor.

1176. *Rode see*, l. *Dode see*. — Jonckbloet wees het reeds aan.

1177. *Daer en mach min noch mee*
In vloeten en geet te gronde.

Daar mag klein noch groot in drijven, of het gaat te gronde. — *Min no mee*: wij zeggen nog *minder en meerder* voor *kleiner en grooter*. — *Vloeten*, bij Kil. *vloten*, natare, fluctuare. Te Kortrijk klinkt het *vloten*. — *En geet*. Nog spreekt de Vlaming zoo: *'t en gaat te gronde*, of *anders 't gaat te gronde*.

1185. *Agriene eñ Naboriene*. — In de *Aant.*, B. I, op v. 150, bekende ik niet te weten wat voor een volk de Agarenen waren: ze stonden daar in gezelschap der *Nabatienen*. Thans ziet men (v. 1184) dat beiden van Imaëls geslachte waren. Men leze:

Agariene eñ Nabotiene.

Deze twee volkeren waren de *Ἀγαρηνοί* en de *Ναβοταῖοι* der Grieken. Zie Crusius en Terpstra, *Grieksch-Nederduitsch woordenboek der eigennamen*.

1184. *Van Hismaele geslachte*, l. *van Hismaels* (Ismaëls) *geslachte*, gelijk op v. 1195.

1188. *Hen*, aldus, acc. plur.

1195. *Dier waerheit richeit, l. der werelt v.* Ook dit wees Jonckbloet reeds aan.

1198. *Dese Tatre, die nu es so bout,
Asien dwingen.*

l. met Jonckbloet :

Deze Tatre, die nu so bout
Asien dwingen.

— *Tatre*, op v. 1211 *Tateren*. Het geslacht van Ismaël besloeg Arabië in het zuidwestelijk gedeelte van Azië, en niet Tartarië, hetwelk in het noordoosten van dat werelddeel gelegen is. Ook de voorzeggingen waar Maerlant van spreekt, als zullende de wereld van de Tartaren veroverd worden, slaan op de Arabieren, die nog lang na onzen dichter Europa met hun juk bedreigden. Ik meen echter dat onze dichter het Ismalismus in 't algemeen bedoelt.

1201. *Eñ provent bi abiten*. En bewijzen het door hunne gewoonten. — Twee bastaardwoorden in één' regel.

1205. *Niemen eñ mach, l. niemen en mach.*

1206. *Plage : quade.*

1215. *Alsmen hier afvindet lesen.* — *Vindet, l. vint te.* Zeker op voorlezen zoo geschreven. De volgende regel springt in buiten aanwijzing der kopij.

1218. *Dat alder ierste heet Epla.* — *Heet, l. hiet.* — *Epla*, in den *Sp. hist.*, *Ypila*.

1224. *Hebbi hi, l. hebbe hi.*

1226. *Eñ geet west tote Oestrike.* — Maerlant zegt dat Egypten begrens'd ligt ten oosten door de Roode zee, ten westen door *Oestrike*, welken naam hij dus aan Afrika geeft. Zoo behoorde hij tot degenen die Egypten niet als een deel van dat derde werelddeel beschouwden, gelijk mede te zien is uit v. 1628-29 van dit boek, waar hij van Afrika zegt :

Eñ gaet oest, in liege u niet,
Iegen Egypten an dat sant.

1232. *CM. goeder steden.* — Honderd duizend. Dit is een

staaltje van de overdrevenheid der middeleeuwsche romanschrijvers.

1255. *Men leest an die dage van heden,
Datteir noit geswerc over en leec.*

— *An die dage*; thans zegt men *op den dag*. — *Geswerc*, elders (VI, 697), doch in een' figuurlijken zin, *swerke*, gelijk thans nog *swerk*. — *Leec*, van *leken*, druppelen. De Vlaming gebruikt nog het woord. Er is hier wederom spraak van Egypten.

1241. *De Theben heet, l. die Th. h.*

1242. *Catinus, l. Catmus, Cadmus.*

1245. *Eñ hietse Theben na dat gone*

Die hi maecte in Grieken lant. — *Dat gone, l. die gone.* De tweede *Proeve van oudheid-, taal- en dichtkunde*, Utr., 1782, geeft eenige voorbeelden van die schrijfwijze op, bl. 18. De Vlaming hecht nog aan den klank *gone* in die *gone*, dat *gone*.

1245. *Die Alexander, die coene wigant,*

Al verbernde in dien velde,

Alse u die eerste boec vertelde.

— Over de vernieling van Theben in Griekenland handelt het eerste boek, v. 914-1059. De twee laatste verzen zeggen daar :

Daer dede hi verbernen sciere

Al die stat met griexen viere.

— *Velde*, thans zegt men *veldroet*; het fransch gebruikt nog enkel *campagne*. Men had *Veldvoerder*, dat in *veldheer* veranderde, om naast meer militaire termen te blijven.

1248. *Sinte Maurius, l. sinte Mauricius*, de overste van het Thebaansch legioen, hetwelk ten jare 286, om de christelijke gevoelens die er onder heerschten, door keizer Maximiaan werd uitgerooid. Schmeller las *Mantinus*, doch schreef op de kant het *Hs.* na, waaruit ik *Maurius* las, en dat *Maricius* is, gelijk Jonckbloet opgeeft.

1252. *Daer ane es grote wostine, l. d. a. e. die groete w.*

1254. *En*, aldus.

1260. *Daer es Babylonien kaer.* Daar ligt het lieve Baby-

Ioniën. — *Kaer*, van het latijn *carus*, verschijnt enkele malen in de middeleeuwsche gewrochten. Het woord is van denzelfden wortel als *caritate*, dat menigvuldiger voorkomt, en onder ons nog dagelijks in den mond ligt. — Van het Egyptisch Babylon zijn nog enkel de puinen in het tegenwoordige Baboul te vinden. Het was de grensstad tusschen Beneden- en Midden-Egypten.

1265. *Daer maecten si degenlike*

Alexander, l. *daer maecte hi*, enz. Ook Jonckbloet geeft de verbetering op.

1276. *Amosonia*, l. *Amasonia*.

1277. *Die Massa geheten sijn dar na*,

Eñ die Tolken eñ die Sarmataen. — *Massa* geheten, l. *Massageten*, gelijk Jonckbloet, — een volksstam dien wij reeds tegenkwamen (B. II, v. 1253) aan de noordoostelijke kust der Kaspische zee. — *Tolken*, l. *Torken*. Reeds Herodotes zou den naam van *Τορκα* gebezigd hebben in plaats van *Ἰσραη*, gelijk in de Hhss. staat. Zoo beweert Forbiger, d. II, bl. 470. — *Sarmataen*, l. *Sarmaten*: *utermaten*.

1279. *Dits wers volc utermaten*. Dit is uitermaten erg volk. — *Wers* staat hier wel duidelijk in den positief, gelijk thans nog te Kortrijk, waar het woord een comparatief en een superlatief heeft. Zie *Belgisch Museum*, d. VIII, bl. 199.

1500. *Eer vederen scemeren met den nacht*. — Nog zegt men zoo wel: *met den dag*, *met den nacht*, als *bij dage*, *bij nachte*. — *Scemeren* in den zin van glinsteren kwamen wij reeds tegen v. 828.

1506. *Dor voren* = *dorvoeren*.

1508. *Die daer liggen bi*. De twee scheidteekens dienden best weggelaten; want deze woorden slaan op *Yporbori* (*Hyperbori*) en niet op *bergen*.

1522. *Doen die lovie ghinc*. — *Die lovie*, de diluvie, de zondvloed. In den Rijmbijbel schijnt Maerlant bestendig *lovie* gebruikt te hebben, volgens het *Glossarium* van professor David. In de vorige boeken van ons gedicht staat op drie onderscheidene plaatsen *diluvie*.

1556. *Ene port es die dat lant*, l. *ene port es in d. l.* Ook bij Jonckbloet.

1544. *Dar na es Micdonia*,

Dat te voren hiet Berica,

En nu hetet Betinia,

Van enen coninc.

— Niet naar eenen koning Bitinus, maar volgens eenen Thracischen volksstam, de *Bithyni*, heette het land *Bethinia* (lees *Bithynia*). De vroegere naam van het land was mede niet *Micdonia* (l. *Mygdonia*), maar de *Mygdones* waren insgelijks een Tracische stam, die zijne zitplaats had ten westen van Bithynië en in het oosten van Mysië. Wat *Berica* betreft, de dichter kan bedoeld hebben het land der *Βερέκωντες*, een volk in Groot-Phrygië, aan den Ida, of de *Βεβρυκες* (*Bebryces*) van Strabo, behoorende tot de mythische geschiedenis. Zie over deze laatsten Forbigers aangehaald werk, II, 574-575, inzonderheid de Aanteekeningen 42, 45 en 47.

1548. *Wat geheten Bitinus*, l. *was geheten B.*, gelijk bij Jonckbloet.

1549. *Oec hter ene stat*, l. *oec heter e. s.* — *Heten* = heet daar.

1551. *Die heet Nijt*, *ochte Nictena*. — *Nicaea*, thans *Isnik*, eerst van Antigonos onder den naam van *Antigonia* gesticht; doch later veranderd in dien van *Nicaea* door Lysimachus ter eere zijner echtgenoot Nike. Maerlant zal dus *Nijt* in plaats van *Nijt* geschreven hebben.

1554. *Smircia*. Maerlant schreef gewis *Smirna*, zoo ook de afschrijver. Deze stad lag in Ionië, en niet in Meerre (= Groot-Phrygië (*Phrygia salutaris*)).

1558. *Hi*, l. *si*, gelijk bij Jonckbloet.

1565. *Dardanoise*, l. *Dardanuse*.

1572. *Erimis*. — Ik denk dat er moet gelezen worden *Evenus*, al ligt deze rivier in Mysië, in plaats van in *Lacaeone* (l. *Lyciaeone*), waar niet éene rivier van naam door vloeit. Wat het goudzand betreft, waar de dichter van spreekt, niet deswegens vermelden de schrijvers den *Evenus*; daarentegen dreef

de Pactolus, eene rivier van Lydië, er veel. Later was Maerlant omtrent dit punt juist ingelicht: over Lydia sprekende zegt hij I^e. cap. 25:

22. Dor dat lant loopt en vliet
Pantholus, in wiens sant
Men wilen gout te vullen vant.

Voor *Pantholus* leze men natuurlijk *Pactolus*.

1575. *Goult*, l. *gout*.

1574. *Darna*, l. *dar an*: *wan*.

1575. *Namen*, l. *name*.

1578. (*Een porte*) die *gheten es Clariena*.

— Misschien wordt hier bedoeld *Clarus*, een stadje in Ionië, op eene landtong met een heilig woud en tempel, waar eene god-spraak van Apollo was.

1582. *Cicilia*, l. *Cilicia*.

1585. *Dat Alexander*, l. *daer Al.*, ook bij Jonckbloet opgemerkt.

1585. *Dat Cilixe dien naem ontfinc*,
Des rijcs Agenors sone.

I. *Dat van Cilixe*, enz., gelijk bij Jonckbloet. In zijnen *Sp. hist.* noemt Maerlant hem *Cilix Fenix sone*. Fenix was zijn broeder.

1587. *Dats een berch*, l. met J. *Daer es e. b.* — De vorige regel moet met een punt sluiten. Op v. 1589 vinden wij nogmaals *dat* voor *daer*. Ik zei daar reeds een woord over B. IV, op v. 1485.

1589. *Tecen*, l. *Tarsen*. Zoo ook bij Jonckbloet.

1592. *Licia* = *Lycia*.

1595. *Ysidia*, l. *Pisidia*.

1402. *Na een dochter*, hiet *Agenor*.

Welligt te lezen:

Na ene dochter seonines, h. A.

Jonckbloet leest:

Na ene dochter seonines Agenor.

1405. *Thieren*, l. *Tyren*, in de stad Tyr. Mede bij Jonckbl.

1409. *Resei*, uit te spreken *Resei*.

1410. *Tancis*, l. *Tanaïs*. Ook bij Jonckbloet.

1412. *En die vierde Meotides*, l. *en die mersce M.* — De *Sp. hist.* spreekt mede van *ten merschen Meotides*. Dat Maerlant de Palus Meotides voor grensscheiding neemt tusschen Europa en Azia, bewijst dat hij daarbij niet enkel de tegenwoordige Azofsche zee verstond. Ook komt bij de Vlamingen het woord *mersch*, *meersch*, *maersch* niet voor in den zin van moeras, waar ten besten riet groeit; wij verstaan er door eenen grond, welke wel op zekeren tijd van 't jaar onder water staat, maar regelmatig droog loopt, waarop dan voederplanten voor herkauwende dieren groeijen, in één woord, eene beemd.

1415. *Bi eenre stat van Meodocia*

Gaen die marchen toter see.

Misschien te lezen:

Bi eenre stat, hiet Theodosia.

Namelijk het tegenwoordige Theodosia of Kaffa, in de Krim, niet ver afgelegen van Kertsch, aan de engte tusschen de Zwarte zee en het Azofsche meer. *Medocia* meen ik toch niet te mogen veranderen in *Moesia*, namelijk Moesia inferior, wat Maerlant zeker bedoelt door *Messia*, op v. 1471, en in den *Sp. hist.*, I^e, cap. 24. — *Marchen*, l. *marschen*, namelijk de meerschen Meotides, waarover breder in de voorgaande aanteekening.

1419. *Liet*, ligt. — In dezen zin is *leet*, *leit* nog veel in den mond des volks. Elders staat *legt*, v. 1451, *lecht*, v. 1510. Zie verder op v. 1649.

1422. *Dat nederste Cecya*. Neder Scythia, een gedeelte der beneden Donouwlanden. In den *Sp. hist.*, I^e, cap. 24, leest men:

15. Ende hiet Syeia ghemeene
Alle die lande groot ende eleene
Tusseen der Dunouwen enter zee
Enter Elven.

1425. *Alenia*. Zeker het land waar de Alani Scythæ woon- den, in het zuiden van het tegenwoordige russisch rijk. Men plaatst ook, vóór onze tijdrekening, de *Alanen* tusschen de monding van den Dnieper en het Palus Meotides.

1429. *Behem en oec Comane.* — *Behem*, meest *Bemen* bij de oude schrijvers; *Bohemen*. — *Comane*, wat volk onder dezen naam verschuilt?

1441. *Alre water vrouwe.* — Thans zou men zeggen: *Koningin* aller wateren, of stroomen. — *Vrouw*, in den zin van meesteres, hoofd: de vrouw van den huize.

1445. *Van die vallen in eren grepe.* — De Vlaming zegt thans *grebbe*, groef door of voor een loopend water gemaakt. Het Angs. heeft *Grep* en *Graep*. Verg. Ten Kate, *Aenl.* op *Graev.* II, 196.

1446. *Van denen over .xl. milen.* Van daar af nog veertig mijlen ver. — *Denen* = *danen*.

1458. *Tusscen Elven en sinen val*

Hiet wilen eer Vrieslant al.

1. *Tusscen Elven en Sincfal.* — Zoo zegt men nog: tusschen Leije en Schelde, tusschen Maas en Waal, enz. Met *Sinen val* heeft de afschrijver eenen zin willen geven aan iets wat hij niet verstond. *Sincval* of *Cincfal* was hetzelfde wat men reeds in de dertiende eeuw, en misschien vroeger het *Suin*, *Zwin*, *Zwene* heette, namelijk de haven van Sluis of het Sluizergat. Maerlant zelve wijst dit in den *Sp. hist.*, IIIe. cap. 95.

4. Alle die liede ghemeenlike
Die luncs der see saten hene
Tusschen der Wezere enten *Zwene*,
Dat tien tiden hiet *Sincval*,
Wart ane Gode bekeert al
Bi Willebrorde, bi Williade,
Ende bi Bonifacis predicade.

Maerlant betuigt dat het *Zwin* vijf eeuwen vroeger *Sincval* geheeten werd. In den brief van graaf Thomas van Vlaanderen en Johanna zijne echtgenoot, van maart 1242, dus omtrent den tijd dat Maerlant zijn gedicht schreef, wordt *Sincval* als eene bekende haven genoemd « *infra portum qui vulgariter appellatur Cincval.* » Hier schijnt eene tegenstrijdigheid te bestaan; want wat onze dichter in 1285 voor eenen in vergetelheid vervallen naam verklaart, zien wij in den graaflijken Tsarter

nog in levend gebruik. Ik denk nochtans dat Maerlant gelijk heeft, en dat onze vorsten den alouden naam, als de best geldende in een' openbaren akt, bij voorkeur zullen gebezigd hebben.

Maar hoe komt *Sincval* in *Suin*, *Zwin* of *Zwene* te veranderen? Volgens Ypey (*Gesch. d. ned. Taal*, II, bl. 117), zou bij den duur van tijd de *c* van *Sinc* in den mond afgesleten zijn (gelijk men *Winbrauw* voor *winkbrauw* zegt), en het tweede deel des woords, *val*, weggelaten. Doch dat levert *Sin* en niet *Suin*.

Meer waarschijnlijk is het, dat van overoude tijden de kreek of inham vóór Lammensvliet *Swin* of *Swene* heette, en waar ze in zee uitkwam *Suineval* genaamd werd. Het kan ligt zijn dat *Sincval* aan het slecht lezen of afschrijven van eenen vroegeren kopist toe te wijten is, en dat van alouden tijd de misgreep de plaats der echte spelling innam: de valsche schrijfwijze van *Sinen val* is dezer meening niet ongunstig. Dat de naam *Swin* overoud is en in de taal eene vaste beteekenis had (kreek, inham), kan men afleiden van deszelfs verspreiding langs de kusten der Noordzee. De middelste monding van den Oder heet de *Swine*, en daar vjndt men *Swinemonde*; in Denemarken ligt *Swynborg*, de Schelde en de Maas hebben elk haar *Zwindrecht*, enz. Verg. V. D. Bergh, *Handboek der middel-nederlandsche Geographie*, bl. 58 volg.

1464. *Nortwegen es bat vort,*

Men vint geen lant bat vort.

— Welligt is in den tweeden regel te lezen *bat nort*, gelijk Jonckbloet stelt. De twee opvolgende regels toonen merkelijke armoede in 't rijm, *Wart: wart*.

1468. *En*, aldus; doch l. *en*.

1480. *Algader hetet Grieken, entrouwen,*

Tusscen dien Braes en dier Donouwen.

Wij zagen vroeger, B. II, op v. 183 volg., dat Maerlant aan de Dardanellen den naam gaf van *Narvel* en *Narvelzee*. Het woord kwam immers overeen met het *fracti littoris oram* van Galtherus en met *Hellespontum* van Curtius. Nog in den *Sp. hist.* is *Nervelzee* voor hem synoniem van zeeengte. I^e. cap. 28, zegt

hij, dat Afrika slechts door de nauwe straat van Gibraltar van Europa gescheiden is.

7. Van Europeanen secedet nemmee
 Dan die nauwe Navelzee,
 Dat die coemanne heeten noech
 In deser tijt Stroch ende Maroch.

Wij zagen ook dat hij aan de Middellandsche zee den naam gaf van *Oceanus Braes*.

Hier maakt Maerlant een onderscheid tusschen *Navelzee* en hij zegt v. 1467 volg. :

Van der Donouwen ter see wart
 En tusschen dier Navel See
 Liggen conineriken twee;
 Dat een heet Panonia,
 Dat ander heet Messia.

In den *Sp. hist.*, I^o. 24, heet het :

55. Tusschen der *Zuutzee* enter *Dunouwen*
 Hiet al Messia.

In denzelfden *Sp. hist.* verklaart hij, dat *Navel-* en *Zuutzee* eene en dezelfde zijn, namelijk waar hij spreekt over de scheiding tusschen Azia en Europa, I^o. 17 :

11. Ant west secedse die Navelzee,
 Die ghesceet maect min no mee
 Dan tusschen Akers ende Brandijs,
 Dat heet Zuidzee in onser wijs.

Doch over Egypten handelende, zegt hij I^o. 21, alleen van de zee :

8. Ant Norden hevet die zee bevest.

Dus niet de *Navel-* of *Zuutzee*, maar de *Vlakke zee*. Uit dit alles is op te maken, dunkt mij, dat hij door *Navelzee*, wel is waar, de Middellandsche zee bedoelt, doch wel ten opzichte der gescheurde kusten met hunne talloze eilandjes; dat hij meer bijzonder aan de Adriatische en Aegesche zeën den naam van

Zuidzee geeft, en dien van Zee of Oceanus aan dat gedeelte der Middellandsche zee waar de eilanden verdwijnen. De Dardanelen hadden dan bepaaldelijk den naam van *Braes*. In de middel-eeuwen noemden de Italianen deze engte *Braccio di San Giorgio*, wat de andere natiën overnamen; ja, men behield zelfs den naam alleen van *Braccio*, dien elk naar zijne uitspraak verdraaide, en zoo kwam ze tot ons onder den naam van *Braes*. Maerlant bezigde een en ander, getuige *Sente Jorijs Braes*, in den *Sp. hist.*, I^o. c. 52, v. 55. Later werd ze bij de Hollandsche zeeliën veelal de *Sint Joris arm* geheeten. Zie hierover nog Huydecoper op Stoke, I, 549 volg.

1482. *Wilten eer hetet al Tetijn*. — *Tetijn*, i. *Cetijn*, de hebreusche naam van Macedonië. In het boek der Machabeën leest men I^o: « Alexander de sone Philippi, koninck van Macedonia, de eerste Monarcha wt Grecia, is ghetoghen wt den lande *Chithim*. »

1485. *Ene stat steet dar na*

Die es geheten Epyrrus.

In den *Sp. hist.*, I^o. cap. 25, kent hij Epirus als een deel van Griekenland :

7. Epyrus dats een ander deel.

Zijne onwetendheid in de aardrijkskunde onder het schrijven van den *Alexander* bewijst hij nog in de regels 1492, 1496 en 1499, waar hij mede *port* en *steide* aan landschappen geeft.

1487. *Acciles sone heet aldus*. — *Heet* [hiet], d. i., *hiet het*, namelijk het land Epirus.

1492. *Een port es daer na*,

Die es geheten Canonia,

Die Ectors broeder Helenus,

Natoen hiet menne aldus.

— Helenus, Priams zoon, aan Pyrrhus belangrijke diensten bewezen hebbende, bekam van dezen de souveraineteit over een gedeelte van Epirus. Ter eere van zijnen broeder Chaon — hier *Natoen* (Jonckbloet las *Nacoen*) verbasterd — dien hij bij onvoorzichtigheid op de jagt gedood had, noemde hij die streek Chaonia. Dit brengt licht aan voor 't verklaren van bovenstaande

regels. Ten opzichte van *port* geldt dezelfde aanmerking als in de *Aant.*, op v. 1483. Er zal dus wel te lezen zijn :

Een port es daer na,
Die es geheten Chaonia
Bi Ectors broeder Helenus,
Caen hiet menne aldus.

1498. *Darna*

Hiet die port Melocia.

— Molossia of Molossis is een gedeelte van Epirus, ten oosten van Chaonia. Men leze *Molosia*.

1502. (*Die Cycrops.*) *Jerstwerf maken dede,*

Die Alexander destrueerde.

— De eerste dezer twee regels heeft geen tegenrijm, zoo dat er ten minste één vers ontbreekt, al is de zin niet gestoord. Misschien zou men tusschen de twee regels mogen invoegen :

(Dits van Grieken dedelste stede.)

Naar aanleiding van den *Sp. hist.*, I^e. cap. 23, v. 28, alwaar van Athenen gezegd wordt :

Dits dedelste van Grieken lant.

1510. *In daer lecht sijns vaders goet.* — Zoo in niet eene dialektische verwisseling is van *en* (ende), gelijk wij reeds meermalen zagen, dan zal wel te lezen zijn :

Daer in lecht, enz.

— *Lecht* = ligt. In sommige streken ten platten lande spreekt men nog *legt* uit.

1517. *Een steen es daer, heet albestoen.* — *Albestoen*, l. *Asbestoen*, lat. *Abestos*, een steen uit de gebergten van Arkadië, welke eens gloeiend gemaakt zijnde nooit meer uitdooft, zei men. Marbodeus zingt er van :

Archadiae tellus lapidem producit Abeston
Ferreus huic color est, naturae mira potestas :
Nam semel accensus conceptos delinet ignes,
Extinguique nequit, perluceus perpeti flamma.

1525. *Daer bi so es Ytruria,*
Van enen water dart na
Was genant, dat Yster heet,
Dat uter Donouwen geet.

— Volgens des dichters afleiding zou *Ytruria* moeten veranderd worden in *Ystria*, het tegenwoordige land van Trieste. De *Ister* is echter nog verre van daar, en men mag aannemen dat Maerlant Illyriën bedoelt. Men weet toch dat het benedengedeelte van den Donouw, het gedeelte namelijk « dat uter Donouwen geet » den naam had van *Ister*. Dat gedeelte begon, volgens sommigen, aan de grenzen van Illyriën, of van Surmium, tot waar de stroom in zee vloeit. Zie daaromtrent Forbigers genoemd werk, III, 324 volg., vooral *Aant.* 16. — *Geet*. Hier is het geene vokaal verwisseling van den afschrijver.

1550. *Die nu sine, l. die nu sijn.*

1555. *Cicilie*. Maerlant zal geschreven hebben *Cicile*, op zijn fransch. Het tegenrijm is *wile*.

1559. *Vort bart suden, l. vort bat suden.*

1540. *Spanien, l. Campanien.*

1545. *Lathie*, Latium. Schmeller twijfelt tusschen deze spelling en *Lachie*.

1551. *Cuningen die stat es dar na*

Dat eest ende van Ytalia.

— In de plaats van *Cuningen* zal te lezen zijn *Turingen*, namelijk *Thurium*, de nieuwere naam van het beruchte Sybaris, de uiterste grensstad van Luconia, aan den zeeboezem van Tarente.

1555. *Datse*, namelijk den Rijn. Maerlant bezigt onze hoofdstroom in 't vrouwelijk geslacht; doch twee regels lager wordt deze onder zijne pen mannelijk.

1556. *Alle die lantscape die nu gaet*

Tusscen den Rijn en Bacteren lantse,

En hiet Gallien en daertoe meer.

— *Bacteren lantse*, vermoedelijk te lezen : *Bertanienlants see*, de Oceanus britannicus. In den *Sp. hist.* geeft Maerlant aan die zee geen' bepaalden naam :

Die zee die nort zide sijn.

— *Eñ hiet*. Beter zal er staan *dat hiet*. — *En*, aldus; doch l. *eñ*, en vóór het woord dient een komma te staan. — *Meer*, l. *mee*: se.

1562. *Al wort sijn,
Het lach algader in desen wike,
Doen hi dlant van ertrike;
Eñ nu hetet som Loreine.*

Ik vermoed dat er te lezen is :

*Al wort sijn
Dat lach te gader in desen wike;
Doen hiet tlant van Celtike,
Eñ nu, enz.*

Immers Gallië werd vroeger naar de Grieken geheeten Celtica.

1567. *Tiraten*, waarschijnlijk *Treviraten*, lat. Treveri.

1571. *Spanien*, l. *Bertanien*, gelijk Jonckbloet opmerkt.

1572. *Galle gaet tote Carcangen,
Dat heet wale gecleedde Gallen.*

— Het *Gallia togata* of *Cisalpinga* bevatte het latere Piemont, Parma, Modena, en een gedeelte der pauslijke Legatiën tot bezuiden Ravenna. Voor *Carcangen* wil Jonckbloet gelezen hebben *Dardangen*, de Dordonne, eene rivier die uit den Mont d'Or komt en naar 't westen stroomt. Die kan dus de grens niet uitmaken van het *Gallia togata*. Een geschikteren naam weet ik echter niet in de plaats te stellen, en 't is wel mogelijk dat Maerlant het zoo gemeend en geschreven heeft. Verg. de *Aant.*, op v. 1591.

1574. *Dat en es niet cont hen allen*. — *Hen allen*, datief van *Si allen*, omnes; dus: aan iedereen.

1576. *Dat hiet dat harde Gallia*, namelijk *Gallia comata*; lees dus: *geharde G*.

1587. *Eñ die weelde Ricordaen*. — Misschien *die wilde Pericordaen*. Perigord is bekend voor eene wilde streek in het midden van Frankrijk.

1589. *Tusscen dien bergh*, namelijk het Pyreneesche gebergte.

1591. *Dat heet gebarde Gallia*. — Waarom? Omdat voorhenen de lieden van die gewesten zich den baard niet schoren, zegt onze dichter. Dit strookt niet met de latijnsche benaming van *Gallia braccata*, gebroekt Gallië. Maerlant zal dus voor *braccata* gelezen hebben *barbata*, en die barbati homines zouden, volgens den loop der zinsnede, in overoude tijden geweest zijn:

1595. *Beide massage eñ colone*. Roquefort, in zijn *Glossaire de la langue romane*, verklaart Mas, *Masage*, etc., door « *Ténement et héritage mainmortable, des personnes de servile condition et de mainmorte*. Hij verklaart *Colone* door: *laboureur, fermier, cultivateur, habitant d'une colonie*. » Dit laatste duidt inderdaad den naam aan van personen; het eerste echter niet, wel den toestand dier personen. Beide woorden zijn dus met elkander onvereinigbaar, en volgens de verklaring van den franschen taalkundige kan er niet wezenlijk spraak zijn van dooderhand-gezinnen en landbouwers.

Mijn vriend prof. De Vries, wien ik over deze plaats, gelijk over menige andere, raadpleegde, meent dat er spraak is van Marseille en van Toulon. Voor *massage* ware te lezen *Masaelge*, de gewone Mnl. naam van *Marseille*, lat. *Massilia*. Door de onderlinge verwisseling van den besproken regel met den volgenden en het noodwendig verplaatsen der punt zou men te lezen hebben :

1595. Om dat die liede hier te voren
Eer barde niet en scoren.
Daer steet die stat van Nerbone,
Beide Massaelge eñ Tolone
Harleblanke, enz.

1597. *Harleblanke*, fr. Arles, lat. Arelas, Arelate, Arelatum, eene aloude stad van Provence. In de *Chronique de St.-Denis* wordt zij *Alles-le-Blanc* geheeten. Zie de *Aant.* van Reiffenberg, in de *Chronique rimée de Ph. Mouskes*, I, bl. 74. In den *Sp. hist.* heet het mede *Arleblanke*.

1600. *Aerbelose*. — Er kan hier toch op nieuw geene spraak zijn van Arles, op v. 1597 vermeld. In de *Narbonensis Prima* vindt men Toulouse, welke van ouds beroemde stad onze dichter misschien bedoelde. Zoo zou men kunnen lezen: *Oec Tolose*.

1605. *Aveiou*: *Pontu*, l. *Aniou*: *Poitou*, gelijk in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 27, v. 52. Het omgekeerde omtrent de spelling heeft plaats voor *Moniou*, van v. 1551 en 1555, dat telkens rijmt op *u*, even als B. V, v. 1072, en in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 27, v. 5. Zie de *Aant.*, B. V, v. 1072, als mede B. VIII, v. 456.

1612. *Dat die degen om dat*, l. *Dat die degen dede o. d.*

1619. *Agaroene*, Aragon, bij letterverwisseling, gelijk kokodille en krokodille, enz. Men verwarre dezen naam niet met dien der Agariene, waarvan melding is gemaakt in de *Aant.*, B. I, op v. 150, en B. VII, op v. 1185.

1620. *Cibilien en Lisiboene*,

Daer Ulixes groet heer was.

— *Cibilien*: Sevilla. De Spanjaard schrijft *b* en spreekt *v* uit, gelijk wij zien in Alba = Alva. — *En*, aldus; l. *eñ*. — *Groet heer*. In Vlaanderen gebruiken wij nog dit woord in den zin van grootvader, gelijk Kil. opgeeft. Doch niet in dezen zin was Ulysses de Grootheer te Lissabon. Halbertsma geeft in zijne *Aant.*, bl. 544 te kennen, dat het zoo veel zou beteekenen als *Vice dominus*. Ik geloof dat het hier opperheer beduidt: Ulysses gaat immers door voor den stichter van Lissabon. Zoo heet nog de Groote Turk « de Groote Heer ».

1622. *Als men int dietsch van Troien las*. — Maerlant zinspeelt hier op zijn gedicht *Van Troien*, waarvan een belangrijk fragment groot 1491 verzen gevonden werd door wijlen Victor Gaillard, onder de handvesten van den ouden Raad van Vlaanderen, en dat ik bekend maakte in de *Konst- en Letterbode*. Dit fragment werd later uitgegeven door Ph. Blommaert, achter de nieuwe uitgave van den *Theophilus*, Gent, 1858. *Van Troien* was zeker het opschrift van Maerlants Roman, en ware hier beter in bijzondere letters gedrukt geweest.

1628. *Eñ gaet oest, in liege u niet,*
Jegen Egypten an dat sant.

— Afrika loopt ten oosten tot aan Egypte, zegt onze dichter, die, gelijk wij elders zagen, het land der Pharaö's niet tot het derde werelddeel rekent. Onder *dat sant* bedoelt hij Cyrenaica, de tegenwoordige bergvlakte van Barka in Tripoli. Dit verklaart Maerlant ook nader in den *Sp. hist.*, I^e. cap. 28.

27. Tripolitane leghet daer gehende,
Ende hevet ane sijn oostende
Cyrees, een sant uptie zee.

1651. *West om gaet sine strike*
Toten west eñ van ertrike.

Om 't westen gaat zijn' loop tot aan het westeinde van het aardrijk. — *Strike*, hetzelfde als streke, bij Ten Kate, II, 446, verklaard ook door *linea*, via. — *Eñ*, l. *ende*, eind. De schrijfwijze duidt nogmaals aan dat de kopist veel op voorlezen werkte, gelijk meermalen in deze Aanteekeningen is opgemerkt.

1655. *Lika*, l. *Libia*. Zie verder, v. 1797.

1657. *Toncis*, l. *Tounis*, Tunis.

1659. *Beesie*, drukfout. Er staat *beeste*, l. *beste*.

1649. *So liet Geetulia*. — Men ontmoet voor *liet* doorgaans *leget*, thans verkort tot *ligt*, van *liggen*. In de gewone volkspraak verbuigt men te Kortrijk dit ww. in den tegenwoordigen tijd: *ik lei*, *gi leit*, *hi leit*, *wi*, *zi liggen*. Ook elders wordt deze uitspraak waargenomen. — *Geetulia*, Gætulia, het meest westelijke gedeelte der Sahara. De tegenwoordige *Touariks*, in het Atlasgebergte, schijnen de afstammelingen te zijn der aloude bewoners van Gætuliën.

1652. *Daer in las*
Die Sente Augustijn.

— *Las*, bad. In Vlaanderen is *lezen* voor bidden nog dagelijks in gebruik. *Die Sente*. Het epitheton is duidelijk weggebleven. Welligt schreef Maerlant: *Die goede sente A.*, gelijk Jonckbloet reeds opmerkte.

1656. *Dar na Etham geheten wart*, l. *dat na Etham*, enz.

1658. *Das en es*, l. *dat een es*. — *Segmen* voor *segt men*.

1661. *Die ander*. Er diende te staan *dat ander*, volgens v. 1658.

1664. *Alsmen hier te voren af las*, namelijk v. 1097-1102 van dit boek. Maerlant neemt drie Aethiopiën aan, welke hij zoo niet beschrijft, echter genoegzaam aanwijst. Het eerste is het eigenlijke Aethiopië, hetwelk aan Egypten grensde. Een ander « es in Affrike » : daarmêe bedoelt hij het westersche Aethiopiën, dieper in die wereldstreek tot aan de Zuidwestkust loopende. Het hier bedoelde land stelt hij nader bij Indiën, dus meer zuidoostwaart. Het is echter vermoedelijk dat dit aëtiopisch Saba niet onderscheiden moet worden van het arabisch Saba; althans bestaat er eene overlevering onder de Arabieren, dat het hedendaagsche Saade op de Roode zee het oude Saba zou zijn, de verblijfplaats der koningin Belkis, welke door Salomons groote beroemdheid naar Jerusalem getrokken werd. Zie Forbiger, II, bl. 752, *Aant.* 60 en bl. 812.

1665. *Daer derde*, l. *dat derde*.

1667. *Nore*, beter *More*.

1671. *Onbekant : Serpant*. — De schrijfwijze van het eerste dezer woorden komt overeen met het gebruik der ouden, die van het tweede niet.

1674. (*Menech dier*) *Allen lieden wel onghier*. — *Onghier*, vervaarlijk, schrikverwekkend. Meestal van dieren gezegd; doch onze dichter past het ook op de elementen toe :

B. X, v. 442. Doe wart die wint so onghier.

In het hd. komt *onghuer* niet alleen als bijvoegelijk, maar ook als zelfstandig nw. voor, in den zin van monster; zoo ook bij onzen Veldeke, in *Sinte Servatius legende*, II, v. 1041 :

Als off sij onghuer waren.

Ons latere *onguur* is eene verbastering van *onghier*. Verg. de *Aant.* van De Vries in *De Jagers Taalk. Mag.*, IV, 69-71.

1678. *Wornders*, l. *wonders*.

1681. *Alst duater*, duidelijker *als dwater*, doch naar de schrijfwijze *alst water*.

1685. *Adalas*, v. 1686 *Adlas*, de Atlas.

1696. *Eñ ten wilden eylande gaen*, l. *eñ willen ten eylanden gaen*. Verg. *Sp. hist.*, I, cap. 29, v. 67 volg.

1697. *Eñ die suut see*, l. *in die s. s.*

1699. *Bat oesten legt Grieken lant*,

Dat na dien coninc Creten es genant.

— Onderwerp en naamafleiding bewijzen dat er spraak is van het eiland Kreta. Het ligt evenwel niet ten oosten, wel ten westen van Cypres. In den *Sp. hist.*, zegt Maerlant er van :

Daer leget bi (bij Cypres) lant van Creta,

Eñ es van Grieken .A. groot stic.

1701. *Bat oest soe legt Avidos*. — Ik geloof dat onze dichter wezenlijk *Avidos* of *Abidos*, even als het daarop rijmende *Colcos* geschreven heeft, al was het eerste geen eiland, en moet het andere onder de plaatsen, welke nooit bestonden, gesteld worden. Ook spreekt hij niet van *Colcos* in den *Sp. hist.*; maar van *Abidos*, dat hij toch niet als stad kende, zegt hij I, cap. 52 :

51. Abidos, dat lant, dat leghet

Op Helles spontes, also men seget,

Dat Sente Jorijs braes nu heel.

1704. *XLIIJ. Cyclades*. — In den *Sp. hist.* telt er Maerlant tien meer. In beide werken rekent hij de Sporaden tot de Cycladen. De ouden zelve waren daaromtrent, als mede over het getal, zeer onbestemd : eilandjes, welke tot geene der beide groepen behoorden, werden bij de eene of andere gevoegd. Geen wonder dat onze jeugdige dichter zich verwarde.

1707. *Dat meeste darna heet Delos*, l. *dat meeste dar af h. D.* — *Meeste* mag hier niet in den zin van grootste in omvang, maar van aanzienlijkste, voornaamste genomen worden. Delos immers was op verre na niet het grootste der Cycladen. Geboorteplaats van Apollo en aan Diana toegewijd, bezat het nog het beroemde orakel van den god der genees- en der dichtkunst.

De naam van Cycladen komt ook daarvan dat de andere eilanden (eigenlijk elf) rondom (*ἐν κικλάω*) Delos lagen.

Op eene andere plaats (IX, 49) heeft *meeste* betrekking op de twee voornaamste, dus ook de grootste, rivieren van Azië.

1715. *Die berch van Ulcane*, l. — *van Vulcane*, namelijk de Ethna.

1717. *Bi Cicilien in die wilde see*

Liggen lande, heten Olee,

Die bernen oec.

— De dichter bedoelt de *Aeolische* of *Vulkanische* eilanden, op de noordelijke kust van Sicilië gelegen. Deze groep wordt nog heden de *Vulkanische* archipel genaamd, waar onder Lipari en Stromboli de voornaamste zijn.

1720. *Dier bi liden*, die er voorbij varen. — *Dier*, in éene lettergreep uitgesproken, gelijk thans nog. — *Liden*, trekken, te voet of op een voertuig.

1721. *Bi Anase, dat in Affriken es,*

Liggen eylande, heten Gorgades.

In den *Sp. hist.*, l. c. 51, v. 21 volg., beschrijft Maerl. ze nader:

Gorgades sijn eylande mede

Die van Affrike teere stede

Twee dachseylinghe verre sijn,

Daer sijn wijf, dats waerheit sijn,

Van haren lachame al ru,

Ende snelre vele, seggie u,

Danmen gelovet min no mee.

Mij dunkt dat de schrijver in 't oog heeft de groep der *Madeira*- of die der *Canarische* eilanden, of beiden. De *Anas* is eene voorname rivier in 't zuiden van Spanje, die *Maerlant* voor eene stad schijnt te nemen, gelegen in Afrika. Misschien achtte hij het zuiden van Spanje, door de *Moren* bezet, als behoorende tot het derde werelddeel, gelijk men eene strook van *Vlaanderen* bij *Frankrijk* rekent.

1728. (*Dat grote eylant*) *Dat verdreef gemeinlike*

Met al dien volke dat daer sat.

— Het gewaande eiland *Atlantis*, waarvan het wegzinken en gedeeltelijk wegspoelen, volgens *Plato*, den *atlantischen* Oceaan onbevaarbaar zou gemaakt hebben. Dat eiland zou gelegen hebben tusschen *Spanje* en *Amerika*. Er zijn die, niet zonder reden, meenen dat daarmede anders niet dan *Amerika* zelf, het *Verloren land*, bedoeld werd.

1755. *In Nilus so es een eylant,*

Dat Meroc es genant.

— *Meroc*, l. *Meroë*, een eiland in *Ethiopië*, gevormd door den *Nijl*, met eene stad van denzelfden naam. Deze naam zou door *Cambyses* naar zijne zuster gegeven zijn. Vroeger moet het *Saba* geheten hebben. Zie hier voren de *Aant.*, op v. 1664.

1759. (*Daer in steet*) *Eene stat, heet Siene*. — De stad *Syenee*, door hare watervallen bekend, ligt niet in het eiland *Meroë*. De stad *Meroë*, het meest noordelijke punt des eilands, ligt, volgens de kaart van *Ptolomæus*, op zestien en half graden ten noorden van de middaglijn, terwijl *Syenee* er drie en twintig en half van verwijderd is.

1747. *Dar na es dat verloren lant,*

Eñ leget west van Affrike.

— Deze plaats, en wat er op volgt tot op v. 1760, bewijzen genoegzaam dat men in *Maerlants* tijd kennis had van *West-Indiën*, het eerst later voor vast ontdekte *Amerika*. Doch de berigten van die er hadden aangeland waren zoo onvolledig, dat men sedert het land niet meer vond en men er den naam aan gaf van *Verloren land*. Volgens onzen dichter was het daar dat *Sint Brandaen* zoo veel wonders zag. Heeft *Maerlant* het oog op het middeleeuwsch gedicht, de reis van dien twijfelachtigen heilige voorstellende, hetwelk is uitgegeven door *jonk^r Ph. Blommaert* in het eerste deel zijner *Oudvlaemsche Gedichten*? Dat gewrocht krielt alzo zeer van onwaarschijnlijkheden als de *droomerijen* van *Madok* moeten gedaan hebben, waartegen hij later uitviel. Beide werken moeten er het hunne aan hebben toegebracht, dat later de naam van *Luilekker-*

land aan eene wereldstreek van zoo veel wonderen gegeven werd.

Meest uit noordsche bronnen bragt Dr Buddingh een lezenswaardig werksken te samen, getiteld: *Ontdekking van Amerika, en herhaalde zeereizen derwaarts, in de X, XI, XII, XIII en XIV eeuw.* 'S Gravenh., J. Vander Beek, 1858. Op *Madoc* schreef de engelsman Robert Southey een gedicht in zeven-entwintig zangen of afdeelingen. Londen, Langman, 1807.

1754. *Het es gesciet datmen vant,
Eñ alsement dar ane sciet,
Eñ conde ment gevonden niet.*
1. *Het es gesciet dat ment vant,
Eñ alse men dar ave sciet,
En conde, enz.*

De veelvuldige sluiting met *t* geeft aan den eersten regel eenen wanklank, dien de afschrijver misschien heeft willen vermijden.

1758. *In dat lande, sonder waen.* — De zin vraagt:

In dat lant quam, s. w.

1765. *Eñ andere die nomen sal,
Som breet, som smal.*

1. *die ic nomen sal.* — *Som*, nit te spreken *Some*. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 157.

1766. *En Maroch, daer menege stede
Wel geaisiert binnen es.*

— *Maroch*, Marokko. Dit heeft met het misschreven *Meroc* van v. 1754 geen gemeens. Verg. de *Aant.* op dat vers en die B. II, v. 185 (d. II, bl. 299). — *Geaisiert*, gerust gesteld, verzekerd. Dit bastaardwoord komt mede voor in den *Rijmbijbel* en in den *Ferguut*, misschien nog elders. Het drukt volkomen het fransch uit *être à l'aise*.

1768. *En .xxiiij. Orcades.* — *En*, drukfout, l. *eñ.* — *XXIIIIJ*, misschien te lezen *XXXIII*, naar Jornandes. Orosius telt er drie en dertig. Ptolomæus brengt tot deze groep dertig, Plinius veertig eilandjes.

1769. *Buten Bartanien es Ingelant.* — Er is hier spraak van Bretanje, gelijk de dichter ook verklaart v. 1579:

Bartanien es in dit Gallen.

Ik merk dit aan omdat Maerlant geheel anders spreekt in den *Sp. hist.*, I^e, cap. 50. Daar leest men v. 11 volg.:

Bartaengen heetet na Brutus,
Die sone van Silvius
.
Siden hadden sijt verloren,
Ende quam den Ingelschen in hant,
Daer naer heetet Inghland.

Bartaengen van den *Spiegel historiael* is wel Engeland, terwijl het in den *Alexander* Engeland niet is. En nochtans geeft Maerlant beiden op, in bijna gelijke woorden, als het land zijnde, waarbuiten Tanatos of Tanachos ligt, dat in de volgende aan-teekening wordt besproken.

1771. *Eñ een eylant, heet Tanatos,
Het maecte dier serpente los,
Waer dat men die erde hevet
Die an dien eylande clevet.*

— *Tanatos*, het tegenwoordige *Thanet*, waar de steden Margate en Ramsgate op gelegen zijn. Het is eigenlijk geen eiland, en is van den engelschen vasten wal gescheiden alleen door twee onbeduidende rivieren, de Stour en de Nethergong.

De zin dezer vier regels wordt duidelijk als men die van den *Sp. hist.*, I^e, cap. 50, v. 24-52, er naast voegt:

Buten Bartaengen, dats waer,
Es Tanachos, een gesont lant,
Daermen serpent noint en vant,
Noch ghenen worm ghevinijnt.
Maer nochtan, dat wonder schijnt,
Waer somen die erde vanden lande
In rike voert menegerande,
Alle wormen gevenijnt
Sijnre metter doot gepijnt.

Volgens Vincentius, was *Thanatos... dicta... à morte serpentium*. Zie Jac. v. Maerlants *Spiegel historiael*, uitgegeven door de Maatsch. van Nederl. Letterkunde, te Leiden. Leiden, 1839, dl., bl. 54.

1775. *Buten Nortwegen es Tyle*. — Uit hetgene hierop volgt blijkt het dat Thyle een eiland is in 't midden van den Oceaan, waar altijd ijs zich bevindt; dat er het jaar in een zesmaandschen dag en in een zesmaandschen nacht verdeeld is, dat er de boomen altijd groen zijn. In den *Spiegel historiael* I, 50, noemt Maerlant het, gelijk anderen, *Tylee*, en doet het gelegen zijn:

44. Nort van Bartaengen in die zee.

Daarop zegt hij het gevoelen van Solinus te geven, die beweeren zou dat het is:

46. Biden lande van Endi,
Vul wijngaerts ende vul oliven
Ende vul palmhome, als scriven;
Datter die home, hebbets geloof,
Nemmermeer en werpen loof.

Deze bewering is in strijd met die van alle andere schrijvers, die Thyle of Thule in het noorden des aardbodems plaatsen.

De ouden hebben veel gissingen en vermitselen over Thyle samengebragt. Mauricius, in zijn *Onledige Ouderdom*, bl. 158, haalt Photius aan, die een lang uittreksel bewaard heeft van noordsche wonderhistoriën, door Antonius Diogenes, omtrent den tijd van Ptolomæus Soter, uit vroegere schriften bijeen geflanst onder den titel van « Ongelooflijke wonderen van Thule. » Photius zou die getrokken hebben uit het oorspronkelijk dagboek van den Tyrischen Mantinias en zijne zuster, geschreven op cypressen tafelen, hetwelk Alexander in de grafsteden van gemelde reizigers, te Tyr zelf gevonden had in een kistje met het opschrift: *Wie gij zijt, open dit, en gij zult wonderen lezen*.

Malte Brun beweert dat Pytheas den naam van Thyle of

Thule (beide schrijfwijzen vindt men in verschillende Hss.) zou gegeven hebben aan een gedeelte van Jutland, thans nog *Thy* of *Thylant*, en in het oud-noordsch *Thiuland* geheten. Zijn gevoelen put hij: 1° uit de noorderbreedte, die hij meent te kunnen bepalen uit de dagreizen die Pytheas besteedde om in Thule aan te landen; 2° uit de overeenkomst van Jutlands grond met de beschrijving van Pytheas; 3° uit de woorden van Pytheas zelve, die meende dat op Thyle de dagen van twee tot drie uren waren.

Anderen, waaronder Ortelius, zich steunende op de breedtebepaling van Plinius en van Hipparkus, ontmoeten Thule in het zuidelijke gedeelte van Noorwegen, waar men het kanton *Thielemark*, in eene yslandsche Saga *Thulemark* genaamd, vindt.

Procopius, die uit de mededeelingen der vroegere geografen niet wel wijs wist te worden, nam gantsch Skandinavië onder den naam van Thule, waarin hij door hedendaagsche schrijvers werd bijgetreden.

Dat het Tyle van Maerlant Jutland niet zijn kan, bewijzen de bijzonderheden, dat het er zes maanden dag en zes maanden nacht is, en dat de zee, die het zoo wel ten noorden als ten zuiden bespoelt, nimmer dooit. Het moet dus veel meer noordelijk liggen, omtrent den noordpoolskring. Eratosthenes bepaalt het op 66° noorderlengte, hetgeen op de meest noordelijke punten van Ysland, op het noorden van Noorwegen en op het noordelijke deel van Oud-Groenland wijst. Met het zicht op den natuurlijken gang aller ontdekkingen, mag men het gevoelen van Casaubonius aannemen, dat Thyle het tegenwoordige Ysland is. Daarover zie *Zorgdrager, Groenlandsche Visscherij*, bl. 68 volg. Zie ook Huet, *Histoire du Commerce et de la navigation des anciens*, 2° édit., p. 412; Forbiger, *Handbuch der alten Geographie*, III, 511; Malte Brun, *Précis de la Géographie universelle*, I, 59-60, 125 et 148, édit. de Bruxelles; DE NAVORSCHER, 1861.

1781. *En*, aldus, doch bij vergetelheid.

1785. *Nord en suut.* — Er staat bij Schmeller, *Norden suut.* Maerlant zal geschreven hebben *Nort en suut.*

1786. *Eest daer altoes cout*, l. met Jonckbloet, *daer eest a. c.*

1788. *En si en doit genen tide*, l. *en si en doit te genen t.*

1794. *En*, aldus.

1796. *Dat argste coren lant.* — De vlaamsche boer zou nog *argste* gebruiken, doch ligter nog *felste*; dus niet in den volstrekten zin van kwaad, maar in dien van hevig, krachtig. *Erg* en *fel* worden veelal bijeen gevoegd gebezigd.

1798. *Amonts lant das es darna.* — *Das*, l. *dat.* — Amonts lant, het land waar de tempel van Jupiter-Hammon stond. Het op den weg derwaarts liggend Paratonium komt mede onder den naam van Ammonia voor.

1801. (*Egypten lant*) *Dat Nilus wesen rike.* — De zin vraagt: *Dat Nilus doet w. r.*

1802. *Cartago van Affrike*

Stoenden met groten coren daer.

— l. *Stoend*, ten ware men Egypten en Carthago in éenen zin wilde gevoegd zien, en het vorige vers met eene komma eindigen. — *Met groten coren*, met veel koorn, groote menigte koorns.

1809. *Saba die stont daer oec,*

Daer men vint dien wieroec.

— Dat Saba hier tusschen Spanje en Frankrijk staat, moet niet te zeer verwonderen. Sommige landen en volken worden nogmaals vermeld om hunne hoedanigheden en rijkdommen aan te wijzen.

1811. *Doverste van Francrike.* — *Van*, l. *was.* De dichter wil zeggen dat Frankrijk de kroon spande boven al de landen door Apelles vermeld.

1815. *Het es tegelovene van hen some.*

l. *Het es tgelove van hen somen.*

1824. *Dat er hi af*

Menege marc hadde te lone.

l. *Dat hier (= hi er) af, enz.*

1850. *Die gone*, degene. — Deze uitspraak is nog veel in den mond des Vlamings, gelijk wij vroeger zagen.

1852. *Af van sinen conincrike*, l. *Afwan s. c.*

1856. *Dat wijsheiden genoech.* — Waarschijnlijk te lezen:

Dats wijsheiden genoech.

D. i., dat is vrij knap, dat is heel wat wijsheid, zoo de chronologie der wereld te kennen!

1850.

Want hi dagen

Woude aldaer met siere scare.

Want hij wilde aldaar vertoeven met zijne legerscharen. — *Dagen*, Kiliaen heeft *dagen*, vet. Sax. i., *daghe-dinghen*, *progare* in alium diem; het is ons *verdagen*. Zoo zeggen wij *vernachten* voor den nacht overbrengen.

1855. *In dat herre*, l. *in dat here.*

1864. *Hem*, voluit geschreven. v. 1845, *hē.*

1865. *En ridders en die barone.* — *En ridders* zal in den mond des voorlezers geklonken hebben *en de ridders*, voor *entie r.*

1872. *Wir*, overlandsch voor *wi.*

1885-84. *Varen: ontvaren.* Nog een van die flauwe rijmen, waar Maerlant niet voor terugdeinsde.

1886. *En*, l. *en*, neg.

1890. *Dat si sinen willen daden.* — *Willen*, l. *wille.*

BOEK VIII.

1. (Opschrift.) *Gesan*, 1. *gewan*, won.

5. *Gichte* = *gifte*, begiftigde.

54. *Narbesines hi sende eem na*

Boden, alse hijs hadde stade.

— Niet *hem na*, maar *aan* of *tot hem* zond Narbesines boden. Er is dus te lezen: *Sende hem an*, en voor *Bogoa* van het vorige vers dient er te staan *Bogoan*. Dit wordt duidelijker door v. 54. Aldaar staat:

Lach eem so met beden na.

Wat is naliggen? Men verstaat integendeel zeer wel: iemand met verzoeken aanliggen, gelijk men thans zegt *aan den hals liggen*, zoo dat ook hier *na* in *an*, en in den vorigen regel *Bogoa* in *Bogoan* moeten veranderd worden. — *Alse hijs hadde stade*, toen hij daartoe gelegenheid had.

40. *Dat hi van den evelen moede*

Narbesines liete verdingen.

Dat hij (Alexander) Narbesines van (zijne) verbolgenheid liete vrijpleiten. — *Verdingen*, iets door dingen (pleiten) vernietigen of de kracht er van verminderen. Als regtsterm staat dit woord in volkomen verband met de vier volgende regels.

46. *Dat hi was sijn taelman,*

Eñ hi borge eñ staden

Woude setten in siere genaden,

Sonder slach eñ sonder stoet.

— *Taelman*, pleiter, advocaat. Te Ypre waren *Taellieden* zeker soort van procureurs, handelende volgens hun reglement (*Belgisch Museum*, dl. IV, bl. 145). In de regtsgeleerde boeken der XVIe eeuw vind ik het woord niet, wel *Advocatus*, *Patronus causarum* vertaald door « een beschermer der saken. » De Westvlaming Van Mussem (1555) geeft het zoo min op als de

Antwerpenaar Van den Werve (1555) onder de verklarende woorden van *Advocaet*, *Patroon* en *Procureur* of *Procurateur*; doch Kiliaen kent het en vertaalt het door *Advocatus*, *Causidicus*, *Patronus*. — *Borge en staden*. Borgschap is eene toevallige verbinding, welke door dood of anderzins van hare waarde kan verliezen, en dus somtijds niet alle wenschelijke waarborg oplevert. *Staden*, komt voor als staande, vastgestelde goederen, over het voortdurend bezit van welke geen twijfel kan ontstaan. De twee woorden vereenigd, zullen een' regtsterm uitmaken, welken men ter nauwkeurigere bepaling bezigde. — Men zegt nog: *zonder slag of stoot* voor *zonder tegenstand*. v. 49 zegt ook niet anders.

Van deze bemoeijing van Bogoas staat niets in het latijnsch gedicht.

57. *Hoesten* = *hoegsten*, zoo ook v. 151.

81. *Eñ eer haer was eñ blond*. — Er is een woord uitgevalen; misschien moet er gelezen worden *kersp eñ blond*, gelijk op den kant van Schmellers kopij door de hand van Jonckbloet aangeteekend staat. *Kersp*, of krollend, en blond hair was van vroege tijden voor schoon aangezien, en thans nog is « Blonde krollebol » een geliefd epiteton dat men aan kinders geeft.

89. *Die winbrauwen slecht*. — Uitgezonderd de hedendaagsche, geeft Kil. onderscheidene schrijfwijzen op van het woord *Wenkbrauw*. Bilderdijk beweert dat men vroeger *Wimpbrauw* schreef: hij zal Kiliaen niet naauwkeurig nagezien hebben. Bij den Westvlaming Yperman leest men *Wintbrauwen*, gelijk hier staat, zoo ook *Wintbrauden* in het fragment van den *Walewein*, uitgegeven door Deycks. Zie *Carminum epicorum germanicorum nederlandicorum saeculi XIII et XIII. Id est Waleweini, Parthenopaei et Makaris sive potius Aioli fragmenta. e codd. mss. edidit Ferd. Deycks. Monasterii Guestphalorum*, 1839, pag. 9, v. 5. — *Slecht*, effen, glad, waarvan de haitjes niet door elkander staan.

95. *Grof*. — Volgens het tegenrijm schreef Maerlant *groef*, gelijk de Vlaming nog uitspreekt: even zoo v. 885. Men zegt

nog *groef gespierd*, *groef van knoken*, voor sterk gespierd, breed van gebeenderen.

105. *Dant Blancefloer, die vrouwe van Spanien,*
Noch Blancefloer die in Bartanien
Met Tilen rise was ontfaen,
Noch Blancefloer van Beauraparen,
Van scoenheden eer niet en geliken.

— De eerste dezer Blancefloeren is de heldin van den bekenden Roman, waarvan Dirk van Assenede eene dietsche bewerking maakte, welke zeker niet den blaam verdient door Jonckbloet er op geworpen. Met de tweede schijnt de dichter eene heldin uit den Roman van *Tristan* te bedoelen. In dezen Roman, dien ik niet onder het oog kreeg, komt een *Roland Riis* voor, volgens Roquefort in zijn *État de la poésie française dans les XIIe et XIIIe siècles*, bl. 471. De derde is misschien de maagd van vijftien jaren, wier lof vermeld staat in den Roman van « *Garin le Loherain* », namelijk :

Blancheflors au cler vis
De Moriane la fille au roi Thierr.

De schoonste maagd die ooit leven zag :

La dame ert gente et de cor et de vis,
Bouche espessete et les dens ot petis,
Il sunt plus blans qu'ivoire planés;
Hanches bassetes, blans et vermeil li vis,
Les ieus rians et bien fais les sorcis;
C'est la plus belle qui onques mais naquit.

Ja zoo schoon, zoo lief :

Il n'a si gente en soissants pais.

Wel is waar heb ik in den franschen text nergens den naam van Beurepare ontmoet; doch de uitgever er van, Paulin Paris, komt ons te stade, zeggende : « *Il faut une attention minutieuse dans le choix des variantes de ce Roman, surtout pour ce qui concerne les noms de lieux ou de personnes. Rien ne prouve mieux qu'il fut récité longtems de mémoire avant d'être*

» copié. » Zoo ware het mogelijk dat eene dietsche vertaling of navolging eigennamen bevatte, die in de thans bekende fransche texten niet te vinden zijn. Ik vermoed dat ik een fragment eener dergelijke vertaling of navolging van den *Garin le Loherain* een oogenblik in handen heb gehad.

Er is nog eene Blancefloer in de Romanwereld bekend, namelijk de vrouw van Pepijn, bij welke hij geen kinderen verwekte en daarom een ander huwelijk aanging met *Berthe-au-grand-pied*. Zie Mouskes, I, bl. 85, op v. 2064.

109. *Ysaude van Yrlant*, de heldin van den *Tristan*.

111. *Noch Melior, noch Cyfore*, l. *noch Melior van Cyfore*. — Deze tooveres had het kasteel *Chief d'Oire* in bezit. Van den Roman *Partonopeus en Melior* zijn verscheiden fragmenten teruggevonden, welke bijeen verzameld door H.-F. Massmann zijn uitgegeven; Berlijn, 1847. Sedert gaf Ferd. Deycks een nieuw brokstuk van 561 regels uit, waarover zie de *Aant.*, op v. 89.

112. *Amadas*, l. *Amadis*. — In de laatste tijden der middeleeuwen vooral was de lange Roman van *Amadis van Gaulen* eene geliefkoosde lezing.

114. *Noch diegene die eer ghile*
Met Waehwine heelt gereet,
Doe men eem sijn ors ontreit.

— Deze woorden, dunkt mij, slaan op v. 7775-7854 van den Roman van *Walewein*, waar Isabele den koenen ridder aan handen en voeten doet binden en voor haar neerleggen.

117. *Noch die scone Ampholie*. — Eene middeleeuwsche Roman schoone, die ik echter niet weet thuis te brengen.

118. *Lanceloets amie*, namelijk Genevre, koning Arthurs gemalin. De Roman van *Lancelot* is door Jonckbloet uitgegeven.

119. *Diamira, noch Phillis,*
Dido noch Europa, noch Brisis.

Schoonen uit de klassike letterkunde. — *Diamira*, l. *Deanira* = *Dejanira*, de vrouw van Herkules. — *Brisis* = *Briseïs*.

122. *Noch Octaviana van Roman*. — Ten tijde van den franschen koning Dagobert regeerde, volgens de oude Romans, te

Rome een dapper keizer met name Octavianus. Deze had eene gemalin die als de schoonte en vroomste der vrouwen geprezen werd. Ik vermoed dat deze de *Octaviana van Romén* is. Onder n° 6 zijner volksboeken, gaf Marbach uit de *Geschichte von Kaiser Octavianus*.

156. *Canasus*, l. *Caucasus*.

158. *Al toter flumen, sonder waen,*
Die Phacis geheten es.

— Volgens anderen zou zelfs de vloed Iris tot het rijk der Amazonen behoord hebben. Zie: *Histoire des Amazones anciennes et modernes, par l'abbé Guyon*. Bruxelles, 1741, p. 95. Deze geschiedenis van Thalestris, naar Curtius, schijnt echter geheel uit de lucht gegrepen.

142. *Si spranc vaden orsse gereet.* — *Vaden*, l. *van den*. — Tusschen dit vers en het voorgaande ontbreken twee regels, blijkens den zin en het rijm. De naam van Talestris moet er in voorkomen.

151. *Een bliaut hadde si ane.* — *Bliaut*, soort van overkleed, zoo veel als de tegenwoordige kiel of de overval. De naam komt van de stof waarvan de bliaut eerst gemaakt was, gelijk blijkt uit B. X, v. 1175, waar onder de kostelijke stoffen, door de verschillende monarchen aan Alexander geschonken, in éenen adem gemeld worden:

Silver, gout en bliaude.

Het was dus eene kostelijke stof, waaruit bewezen wordt dat de onwaarde op het kleedsel geworpen in den franschen Roman van *Tristan*,

Ne prise vo deffense la monte d'un bliaut.

slechts betrekkelijk moet opgenomen worden. Zie over het woord Em. Gachet, in zijn *Glossaire* op *Le chevalier au Cygne*.

160. *Dat plegt die hevelmoeder sijn.* — *Plegen* regeert den tweeden naamval, zoo als ook uit meer plaatsen van ons gedicht blijkt. Hier echter ontmoeten wij den vierden naamval. Zoo ook B. VI, v. 79. — *Hevelmoeder*. Kiliaen, op *Hef-moeder*, noemt

het woord oud-vlaamsch, waarvoor hij het thans nog gebezigde *Vroede-vrouw* opgeeft. Servilius (1550) en Junius (1567) gebruiken dit laatste alleen; doch in den Bijbel, gedrukt te Keulen 1482, staat *Hevemoeder*. Reeds in Maerlants tijd was *Vroedwif* mede bekend, zoo als blijkt uit v. 5412 van den Rijmbijbel. *Hevelmoeder*, *Hevemoeder*, *Hefmoeder*, duidt den aart van de werkzaamheid der vroedvrouw aan, en zoo gaf men later den naam van *Hefboom* aan een vroedkundig werktuig. Zie verder over het woord Clignetts *Bydragen*, bl. 165.

165. *Die lichter mamme leet him bliven.* — *Mamme*, in Vlaanderen nog veel gebruikt; doch het woord klinkt er triviaal, en wordt door *borst* vervangen bij al wie eenigzins op fatsoen prijs stelt. *Boezem* is weinig meer dan bij letterkundigen bekend. — *Leet him*. De logische vorm zou eischen *leet se hem*, laat ze hun; doch dan is de maat niet gelukkig, ten ware men uitsprak *lietsem*, gelijk de Vlaming werkelijk doet.

169. *Bsach*, l. *besach*. — Zoo lazen wij v. 54 bden voor *beden*, gebeden. Misschien nogmaals op voorspellen geschreven: *b=be*.

180. *Sonder dien die maniere maect*

Van lichame grote, hoge en scone.

Behalve dien eigen aart groot, hoog en schoon van lichaam maakt. — *Maniere* komt in ons gedicht, gelijk in andere middeleeuwsche werken, in onderscheidene beteekenissen voor: — van soorten:

III. 662. Dus waren die doden van manieren.

van wijze, gewoonte:

v. 945. In diere manieren van Babilone
Hinc menige guldene crone.

v. 949. Elkerlije na sijn maniere.

van wijze van doen:

IV. 1115. Nu hoert wonderlic maniere.

verg. David's *Glossarium* op den Rijmbijbel.

188. *Wat eer wach*, wat haar woog, wat haar drukte. — *Wach*, imperf. van *weghen*. Verg. boven aangehaald *Glossa-*

rium van David, op het woord. Zie verder de *Aant.*, B. IX, op v. 1520.

195. Dit, en de drie volgende regels hebben een zelfde rijm, waaronder twee hetzelfde woord. Zie verder op v. 491.

197. *Wa dat een knapelijc ware*, l. *waert dat een*, enz.

205. (Opschrift.) Achter *Talestris* is een woord uitgevallen: *bede of wensch*. — *Vore* = *voer*.

Dit opschrift heeft eigenlijk geene reden van bestaan, en v. 205-216 laten zich vrij aan het vorige hoofdstuk verbinden. Ook het latijnsch gedicht wijst aan, dat het nieuw hoofdstuk met v. 217 zou dienen aan te vangen.

» In den regel. *Dode*, l. *doe*, toen, alsdan.

219. *En*, drukfout, l. *en*.

220. *Leen hadde*, l. *loen hadde*.

221. *Spien Bessus crone in Bacteren lant*. — *Spien*, † *spiet*, spande. In eene vorige *Aant.*, B. IV, v. 1220, verklaarde ik (*si spien*, (zij) kijken, mede door spannen. Men werpt mij te regt tegen, dat *Spannen* en *Spien* twee onderscheidene woorden zijn. Ik zal nochtans doen opmerken, dat de aldaar aangebragte spreekwijze: *Span 'ne keer*, voor kijk eens, echt is.

255. *En*, drukfout, l. *en*.

242. *Die diere cleedere, die wilen span*

Dat behendege volc van Ceren,

Die hen met siden werke generen:

— De Seres zouden eerst sedert de christelijke jaartelling bekend zijn geworden. Het land hunner inwoning, *Serica*, *Seren*, grensde ten oosten aan Sina, ten zuiden aan Indiën. De naam zou van Σίρ, zijdworm, afstammen. Zie *Forbiger, Handbuch der alten Geographie*, II, bl. 472 volg. — *Span*, spon. — *Generen*, zich zelven of anderen den kost bezorgen. Op v. 168 beteekent het dus opvoeden. Zie *Kiliaen*, op *Gheneeren* en *Neeren*; van daar neering.

247. *Op enen plein*, op een onbesloten veld, op eene opene vlakte. Het woord is in Vlaanderen nog gebezigd, en te Kortrijk heet zekere wandelplaats nog *het plein*: het was voorhenen de

vlakte naast de Citadel, die eene belangrijke rol speelde in den Sporenslag, ten jare 1502. Van Kiel geeft het woord op als van algemeen gebruik zijnde.

250. *Groot en smal*, groot en klein. — *En*, aldus; doch het streepje zal door den afschrijver vergeten zijn. — *Smal*, thans alleen gebezigd in den zin van niet breed, behalve in *Smalstad*, kleine stad; doch dit is thans voor den Vlaming boekentaal.

259. *Verberdemen*. — *Verberde*, imp. van *verberren*, verbranden. In Vlaanderen sprak men meer algemeen uit *bernen*. Een volksverhaal, dat in de omstreken van Kortrijk, tusschen Leije en Schelde gangbaar is, geeft daar getuigenis van, en dient tevens tot staaltje eener gewestelijke uitspraak. De heer van Pamele, (Oudenaarde) had in de handvesten zijner heerlijkheid gevonden, dat in vroegere tijden een gebod bestond, waarbij, in de winter-avonden, ieder burger gehouden was met licht over straat te gaan. Dit gebod wilde hij letterlijk her doen uitvoeren, en zijn haljuw kondigde langs straat af, dat: « de heer van Pamele laet weti, dat nieman hem en sal vervoorden, na klokke Manti (tien uur-klok) te gane langs strati zonder keisi (kaerse) al berni. » De inwoners die het verouderde *berni* niet verstonden of niet wilden verstaan, gingen des avonds uit met eene doove kaars in de hand, waarop de nadere uitlegging volgde: *al berni, al brandi*. » Vroeger ontmoetten wij nog de imperfecta *Verbornen*, III, 1116, en *Verbrande*, IV, 1059.

260. *Hen*, voluit geschreven.

271. *Die noit ontsach wijch noch strijt*. — *Wijch* en *strijt* is een pleonasm. Zoo wel in de dietsche geschriften als in de gewrochten in aanverwante talen vindt men de bewijzen, dat beide woorden in dezelfde omstandigheden gebezigd worden. Zie daarover de *Taalkundige Mengelingen*, Leiden, 1781-85, bl. 42 volg. Ook in ons gedicht bedient zich Maerlant onverschillig van een en ander woord.

279. *Die grote mort .iij. dage al*. — *Philotas* verzweeg gedurende drie dagen, dat er een aanslag tegen Alexander be raad was.

*Certis rationibus ad se
Suppressit triduo.*

Er is dus iets uitgevallen. Men zou kunnen lezen :

Die wiste die mort .iij. dagen al.

282. *Nicomachus*, bij Curtius, *Nicomachus*.

289. *Dimiterius*, bij C., *Demetrius*.

290. *Lecolaus*, bij C., *Peucolaus*.

305. *Cebalijn*, bij C., *Cebalinnus*.

305. *Matron*, bij C., *Metron*.

315. *Bedi verbant eem sijn ogen*, l. *Bedi verbant men hem*

s. o.

518. *Dus leidemene vor die orconden*. — Van Kiel vertaalt *Oorkonde* door testis locuples, degelijke getuige, dat hier de beteekenis van 't woord is. Op v. 549 en 552 staat het voor de getuigenis zelve, op de eerste plaats in 't onzijdig, op de andere in het vrouwelijk geslacht gebezigd. Het eerste zal wel eene misgreep zijn.

522. *Hen*, aldus, dat. plur.: zoo ook *met hen*. Op v. 555 en 554 staat integendeel *him*.

554. *Nemenen*, l. *nemen*.

569. *Hi waende dat dat leven mijn*

Here van der werelt sijn.

l. *Hi waende na dat leven*, enz.

579. *Onder meerre en minder*. Zoo wel grooteren als kleineren. — *Onder... en*, beide... en, zoo wel... als. Over de verklaring dezer spreekwijze zie De Vries, in *De Jagers Archief*, I, 69-72, en de Woordenlijst op *der Leken Spiegel*, op het woord *Onder*.

587. *Dat si hen selven bedragen*,

Sine dorren van hen niet gewagen.

— In beide regels staat *hen* voluit geschreven. In den tweeden moet het echter *hem* zijn, namelijk den heer. « Door den schrik voor den meester beschuldigen de knechten niet zelden zich zelve, en van hem (van zijne schuld) durven zij niet gewagen. »

— *Bedragen*, accusare, criminari. Kiliaen. Zie mede *Reinaert en der Minneloep*, in Gloss. In *Een Tractaet van criminele Saken*, Antwerpen, 1551, leest men I, c. IX: « dat men niet haestelijke gelooven en sal denghenen die eenen anderen bedraecht. » Het latijn zegt :

Qui cum de se fatcantur,

De duce non audent ducti terrore fateri.

Welke woorden Alexander spreekt ter beschuldiging van Philotas.

405. *En willickene niet onwert maken*. Wil ik hem niet veracht maken. — Galtherus, Parmenio en Philotas bedoelende, zegt :

Nec enim fieri mihi viles

Et contemptibiles aliis volui.

Het was dus de innige beteekenis van het woord niet wel uitleggen, toen ik B. IV, v. 1710, hetzelfde verklaarde door *bederven*. — *Onwert hebben*, verachten, komt meermalen in dit gedicht voor, even als het gelijk beteekenende *Onmare hebben*. Over beide woorden zie Clignetts *Bydragen*, bl. 81 en 145.

405. *Nacht*, l. *macht*.

412. *Dan men mijn leven*

Mijn gesellen nemen souden.

Beter ware: *Dan mi mijn leven*, enz.

429. *Dat hi sonder scepen tale*

Hadde verdaen ute sijnre sale

Alse enen edelen man.

— In den text is de punt verkeerdelijk achter *Sale* geraakt. De zin is immers: « dat hij een' zoo edelgeboren man zonder schepentaal had veroordeeld. »

Schepenen waren de zekerste regters, als behoorende tot eene vrije gemeente; daarom werden zij in krimineele zaken den vorstelijken regter toegevoegd. Wij lezen in de *Keizerlijke Statuten*, Antwerpen, 1566, fol. xvi, verso: « Den rechter worden ook assessours, dat is besitters, *Schepenen* ende ander verstandige

mannen, om die sake bet te oversien, ende rijpelijc daer op te letten, bij gevoecht..... En hoe wel dat gheen van dien nyemant en connen bedwinghen, noch executie en mogen doen, so worden si nochtans alte samen, ooc voor rechtens gehouden. » — *Schepentale*, regterlijk geding. — *Verdaen*, weggedaan, wegge maakt, weggezonden. — *Alse* = *also*, zóo.

452. *En*, aldus; doet, l. *eñ*.

453. *Een quaet cleet ten stonden*. — *Quaet*, slecht, versleten. De uitdrukking is bij den Vlaming nog in levend gebruik. — *Ten stonden*, waarschijnlijk *te sconden*, geschonden, gehavend.

444. *Eñ vor di viande verwarde*. — Daar het slotwoord rijmt met *Scarde* (schaarde; in slagorde stelde), kan het niet verward worden met *vercerde*, verdedigde, dat op andere plaatsen voorkomt. Het beteekent dus *behoedde*, gelijk Kil. opgeeft.

Na deze voorstelling van Philotas' teregtstaan, brengt de latijnsche dichter, als vergelijking, eene episode bij uit de geschiedenis van Vlaanderen, het radbraken van Bosschaert van Straeten, den gezegden moordenaar van Karel-de-Goede :

*Hoc habitu quondam Buchardum Flandria vidit
Solventem meritas occiso principe poenas
Quem rota poenalis pro tanto crimine torsit,
Totaque confregit Ludovico vindice membra.*

Vermoedelijk is ook deze plaats door Maerlant achter wege gelaten. Hij schreef zijn gedicht gewis buiten Vlaanderen, ter eere en ten gebruike van iemand die tot dat graafschap niet behoorde.

447. *Die edelen*, l. *dien edelen*.

456. *Baliou*: *nu*. — Er zal wel dienen te staan *Baliu*, daar het niet waarschijnlijk is dat Maerlant *nou* geschreven hebbe. Dat er v. 465 en B. X, v. 937 buiten het rijm *baliou* staat, pleit nog niet voor deze spelling: de afschrijver heeft zoo vele klanken verwisseld. Verg. B. VII, op v. 605, als mede de lijst der klankverwisselingen in de inleiding.

468. *Op heft gegeven*, l. *op heeft gegeven*.

475. *Dat hi een kende*, l. *dat hien of dat hi hem* (= zich) *kende*.

476. *Oft dat hi in vaere was*

Eñ en vresen van der doot.

— *Vaer* en *vrees*, beteekenden beide *timor* en *periculum*, waarover B. III, op v. 16. In de eerste beteekenis zegt thans de Vlaming pleonastisch: « zonder vaar of vrees. » Deze spreuk is misschien een bewijs dat het tweede woord jonger is, althans dat het eerste vroeg eene letterwisseling ondergaan heeft. De voorbeelden van dergelijke dubbele uitdrukkingen zijn niet allereeldzaamst: wij zagen reeds *al berni al brandi* hier voren op v. 259. In het Boergondsch tijdvak voegde men het fransch woord achter het dietsche, gelijk onder anderen Despars ten overvloede aantoot. — *En vresen*, l. *in vresen*.

481. *Op dien genen diene hielt*. — Deze woorden hangen onmiddellijk samen met v. 479, en moet v. 980 als een stopregel aangezien worden. Er zijn meer voorbeelden van dergelijke constructie, en in het dagelijksch gesprek is er de Vlaming nog niet vrij van.

510. *Want hi wach*, l. *want hi mach*.

522. *Als eñ als*, stellig, volstrekt, op volstreckte wijze, voorzeker. Zoo ook v. 726. Despars bezigde steeds den franschen term *quant et quant*, b. v.: « nemende daer *quant et quant* alle die rijpe vruchten van den bogaert by grooter foortse ende rudesse. » *Cronijcke van Vlaenderen*, I, bl. 276.

525. *Dat hi eem verdielen liet*. Dat hij zich liet veroordeelen. — *Verdeelen*, *verdeylen*, in den zin van veroordeelen, noemt Kiliaen oud-Saxisch. Het woord komt nogmaals voor v. 790.

556. *Die coninc seit nochtan met vliete*.

Het latijn heeft :

..... *me Rex tamen arguit huius
Criminis authorem.*

— *Vlijt* is hier drift, gelijk het ang. *flit*. In den *Sp. hist.* komt het meer voor in den zachteren zin van *vlijt*, b. v. I⁴. cap. 27.

15. Alexander antwoordde met vliete.

551. *Doe Paris*, l. *doene P.*, d. i., *doe hem*, toen hem Paris.

560. *Aiaxe wise icse hebben echt*.

l. *Aiax wildese hebben echt*.

562. *En*, aldus. — *Polioen* = Peleus.

564. *Doen wisten die Grieken gereide*.

Ik zou lezen :

Doen en wisten die Grieken geene gereide.

De Grieken wisten de zaak niet klaar te krijgen, d. i., niet te beslissen. — *Gereide*, gereedschap; *Gereiden*, klaar maken, in orde brengen.

571. *Verweetem* = *verweet hem*. — Het is gewoonlijk de min nadrukkelijke *n* die in dergelijke gevallen als slotletter gebezigd wordt. Zie B. I, op v. 19.

577. *Men darf mi verwiten niet*. Men moet mij niet verwijten. — *Darf*, 5^e pers. enkelv. praes. van *Derven*, behoeven, noodig zijn, moeten. De verbuiging naar Grimm en Bormans is *ic darf, du dorves, hi darf, wi dorven*, enz. De derde pers. meerv. imperf. klinkt B. III, v. 186, *dorsten*; volgens Bormans ware het *dorfden*. Zie zijn *Verslag over de verhandelingen op de taelkundige prijsvraag*. Gent, 1841, bl. 617.

585. *Doe men vore*, l. *doe men voer*.

586. *Vervaer*, l. *vervaert*.

590. *Dalmedes*, l. *Palamedes*.

591. *Alse ghi eriet op die zee*,

Settet di u kint, noch min noch mee,

Voer u perde in die vore.

Toen gij ploegdet bij de zee, zette' hij uw kind, enz. — *Eriet*. Men vindt *eeren, eren, erien, heren en herien*, een woord dat in onze taal zeer oud is : bij Willeram ontmoet men *ungeerid*. In de *Taalkundige Mengelingen* staat een breedvoerig artikel over het woord, bl. 50 en volg. Zie ook het reeds genoemd werk GOTTER. CHR. ROLPH *de nominibus vocalibusque, quibus medicos eorumque artem adpellarunt veteres Germani*, bl. 68 volg. — *Zettet di*, l. *zettedi*, zettede hij.

596. Het scheidteeken in het midden van het vers is te veel.

597. *Wüudet* = *woudet*. Hier verbeeldt ð duidelijk den oeklank. Verg. B. I, op v. 86 en v. 654. Doch daaromtrent is bij den afschrijver alles verwarring. Zie mede B. II, op v. 74.

615. « *Dus onschuldechde hen*, » sprac *Philote*,

Ulixes voer die griexe rote

Met beten mannen dan hi was.

— Over *hen* = *hem* zie B. I, op v. 19. — *Rote*, legerscharen, ook in den *Sp. hist.* meermalen gebezigd. Het rot is thans verkleind tot een gering getal achter elkander staande manschappen, b. v. : van een peloton. In de middeleeuwen was het eene aanzienlijke onderverdeeling eens legers, gelijk afdeeling, regiment, cohorte, enz. Bardin, op *Rout*, haalt uit eene oude Kronijk de woorden aan : *Brabantionum copias quas RUTAS vocant, accersivit*; hij ligte brabantse korpsen die men *Roten* noemde. In Frankrijk verdwijnt het woord bij het verschijnen der *Compagnies d'ordonnances* (1445). Daar wij, sedert het gebruik van 't kanon, in den krijgshandel niet meer op den eersten rang stonden, maar alles van de Franschen afleerden, en toch *Rot* als krijgsterm niet geheel is verdwenen, mag men voor vast aannemen dat het woord van germaanschen oorsprong is. — *Met beten*, l. *met beteren*, d. i., met het voorbeeld van aanzienlijkere mannen.

621. *Merct ghi, heren, die wet en recht*

Hebt bekend nu en echt.

— Het latijn heeft : *Juris legumque periti*. *Bekennen* is dus hier : iets doorgronden, volle kennis van iets nemen. — Lees ook beter : *Merct, ghi heren*.

625. *Die ongevroecht es van orconden*. Die van getuigen niet beschuldigd is. Het latijn zegt : *Quem nemo accusat*. Vooral in dezen boek komt het regtswoord *orconden* veel voor : nog in den zin van getuige.

518. *Dus leidemene vor die orconde*.

In die van getuigenis :

549. Dat men dat orconde brachte vort.
552. Ele sprac die orconde sijn.

Ook het ww. *orconden*, getuigen, getuigenis geven, bekend maken. VII, 1095.

Also als ons die boeke orconden.

Zie vroeger B. I, op v. 102. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 24 volg. 626. *Bedi*, l. *beide*.

627. *Eñ onbemeert eñ onbeseit*. Onbafaamd en onbeklapt; noch van verre noch van bij besproken. Galtherus drukt enkel het eerste uit:

In quem nec fama laboret.

Doch beide woorden beteekenen in den grond hetzelfde, en drukken enkel een gerucht, geene bepaalde beschuldiging uit. De schrijver moest zijnen regel volledigen en een bekwaam rijmwoord hebben.

629. *Liet*, l. *lijt*, belijdt, zoo ook voor het tegenrijm *Vermalediet*, l. *vermaledijt*.

651. *Men hadde mi di mort niet betegen*,
Daer ic mede bin bedregen.

Men had mij die moord niet aangetijgd, waar ik mede word beschuldigd. — *Di*, l. *die*. — *Betegen*, præf. van *betijgen*, thans aantijgen, terwijl men sedert Hooft, misschien van vroeger, *betijen* en *betigten* verwisselt. Verg. het *Uitlegkundig Woordenboek op de werken van Hooft*, op het woord *Betyghen*, *Betygen*, en Weiland op *Betigten*. — Over *Bedregen*, præf. van *bedragen*, spraken wij hier voren op v. 587.

655. *Maer dat mi die mere brachte*
Cebalijn diet al besochte.

Maar omdat Cebalijn mij de mare bragt, en 't alles minder zwaar opgaf. — Deze regels dienen in verband gebragt met v. 296-97.

Sebalijn seit stillekine
Dese mordaet al Philoten.

— *Brachte*, l. *brochte*, gelijk de Vlaming nog uitspreekt, even als *besochte*, zachter maakte. Voor dit laatste bezigt men thans *verzachte*.

De regels 651-655 zijn in 't latijn door het volgende uitgedrukt:

Criminis hujus
Nuntius imprimis nisi mo.Cebalibus adisset,
Non hodie traheret in causam, nemine nomen
Accusante meum.

656. *Maer want noit ongenoechde*
Orscalke noch nimare.

Ik zou lezen:

Maer want noit mi en genoechde
Orscalke, enz.

Omdat ik nooit genoeg vond in oorblazers noch in nieuwmaren. — Ook hier dient de aandacht terug gebragt op v. 296-97. — *Oorscalke*. Het woord kwam nog eens voor I, 317, onder de lessen van Aristoteles aan Alexander:

Orscalke hebbe onwert altoes,
Want si sijn quaet eñ loes.

Het is als of Kiliaen het oog op deze plaats had, toen hij *Oor-schalck* uitlegde. Hij heet het woord oud en vertaalt het door *Veterator: Vafer et valde callidus*, een oude slaaf die ervaren en vol loosheid zit.

Maerlant bezigde meermalen het woord. Zie Davids Gloss. op den *Rijmbijbel*, en Huydecoper op Stoke, II, 515. Deze zegt, dat het letterlijk hetzelfde is als *Oore dienaar*.

646. *Wi soudic laten oppenbaer*
Werden dese mort?

— De tweede regel is volgens de maat te kort; doch het gedicht vertoont meer den één zulk voorbeeld op het einde eener zinsnede, gelijk reeds is opgemerkt. — *Wi* voor *wie*, hoe. — *Oppenbaer: ware*.

648. *Ic hedden te stucken eer gescort,
Sonder wanconst, Cebaline,
Oppenbaer noch stillekine
Eer hijt dien coninc hadde geseit.*

Het latijn heeft :

*Clàm sive palàm poteram Cebalinum
Tollere de medio, ne Regi nuntius iret
Concepti sceleris.*

— *Wanconst*, onkunst, slechte kunst, verkeerde middelen. Het is hiertoe dat het *noch* van den volgenden regel moet gebragt worden.

655. *In des conincs kemenade.*

Het latijn zegt :

*Penates
Secretos adii, Regisque cubilia solus.*

— Maerlant zegt dus : in des konings bijzonder vertrek. *Kemenade* is verwant met *kemenye*, schoorsteen, fr. *cheminée*, waarover zie Kiliaen. Het waren alleen de voornaamste kamers van een fatsoenlijk huis die een' schoorsteen bezaten. De hutten hadden enkel rookgaten, gelijk men nog in weinig bezochte streken merken kan. Ook van elders ziet men dat de *kemenade* een voornaam vertrek is.

Ferguut, v. 2987. Leedde in ene kemenade
Ter coninginnen.

id. 5145. Ferguut hi keerde in sine kemenade,
Ende hiet heme bringen sine gewade.

Leven van Jesus, cap. 205, bl. 200. « Eñ dan sal u die wert wisen ene grote kemenade eñ wale ghepareert. »

661. *Wi soudic hebben gevorst?* Waarom zoude ik het hebben uitgesteld?

Non video cur distulerim scelus.

Zegt Galtherus. De verklaring van *Vorsten*, door Kiliaen gegeven, is dus door Maerlant zelf bewezen. Vroeger (VI, 4198)

schreef onze dichter *Verste* in imperf. Doch daar Kiliaen de vormen *versten* en *vorsten* beide opgeeft, valt het moeilijk te bepalen of Maerlant het woord sterk of zwak verbuigt. Op het naamw. *Verst* heet onze taalkundige dezen vorm oud-vlaamsch, terwijl hij *Vorst* voor saxisch en friesch verklaart. Indien dit waar is, dan hielden mede de opvolgers van den Vlaming zich niet zeer streng aan hunnen tongval, getuige Van Helu, bij Huydecoper op Stoke (I, 470) aangehaald, doch dat ik in het *Glossarium* van Willems niet vind.

Der aandacht waardig is het, dat bij de oude copisten *Borste* en *Vorste* wel eens verwisseld werden, waarvan een voorbeeld bij Huydecoper, I, bl. 469. Zie hierover de *Aant.*, B. V, op v. 594-95.

668. *Wien hebbic met goude,
Oste met eneger dinc gemiet?*

Er staat in het latijn, wat pleonastisch :

*Quem tamen e vobis corrupti munere Cives,
Quem cotui vobis et tot impensius unum?*

— *Gemiet* is dus hier omgekocht. Doch *mieden* is altijd : giften doen, loon geven. « (Als een rechte mordennaere) doet hi mieden mijn gesellen », zegt Alexander van Darius, III, 558 : Als een regte moordenaar doet hij giften aan mijne krijgsgesellen. En het schijnt dat Maerlant hier het denkbeeld van *gifte* en *gift* moedwillig verwart; want hij kan op geene andere woorden van zijn model zinspelen dan op het *latus ut veneficus*.

671. *Mi tiet die coninc met gewelt,
Dat ic met eem mijn sceren helt.*

— *Tiet*, van *tijen*, betigten. Het komt nog tweemaal in dit boek voor, op v. 545 en 704. Op eene andere plaats ontmoet men *tiet an*, tigt aan :

II. 564. Want so wie enen onschuldigen man
En verraedenisse tiet an.

— *Met gewelt* is nog dagelijks in gebruik : de Franschman zegt

à toute force. — *Mijn sceren.* Van het ww. *Sceren*, dat in Vlaanderen nog tropisch gebezigd wordt, nagenoeg in den zin van door den neus wrijven, heeft een of ander nauwgezette zifter *gekscheren* gemaakt. Sedert is het oudste lid minder in gebruik gebleven, en blijft het eerste alleen de beteekenis uitdrukken. *Met iemand zijn sceren houden* heet thans: *met iemand den gek of zot houden.*

688. *Dat hi van der gode geslachte.*

I. *Dat hi was van der g. g.*

691. *Onsagie mi dats hen vererren*

Die heren mochten van den sterren.

Vreesde ik dat de goden zich vergrammen zouden. — *Ontsien* komt meermalen voor en is door Van Kiel opgegeven in den zin van vreezen. Clignett, die het woord bespreekt bl. 259 volg. zijner *Bydragen*, geeft echter geen voorbeeld op, waarbij het als reflexief voorkomt. In den *Alexander* verschijnt het op beiderlei wijze.

II. 519. Die heren ontsagen dat hi wille.

id. 879. Dat hi hem niet en soude ontsien.

— *Zich ontzien* wordt in Vlaanderen veel gebezigd voor geen lust hebben. In ons gedicht ontmoet men nog de verpersoonlijking *Ontsienlichede*, ontzag, B. IV, 1471.

695. *Wat vromet mi*, wat baat het mij. — In den zedelijken zin bezigt de Vlaming *Vroom*, *vromen* niet meer; doch op het lichaam toegepast, hoort men dagelijks van *vrom*, *vromheid*, *vromte*, *vrommen*, *vervrommen*. Met die woorden wijst men op het wel te pas zijn van een' mensch of een dier, bijzonder wanneer spierkracht met lijdigheid gepaard gaat. Ook is *Vroom*: zedelijk sterk zijn.

696. *Din*, I. *dijn* of *dine*.

710. *Onsuldechde*, I. *onsuldechede*.

712. *O wach! vader, du moets bederven*

Dor mine scout en dor mi.

Het latijn heeft:

*Eryo chari pater et propter me morieris,
Et mecum.*

— *Dor mi* kan niets anders beteekenen dan om mij, om mijnentwil. Men leze dus *met mi*, de vertaling van *mecum*.

718. *Twi vonstu noit dien keytijf?* — *Vonstu*, I. *wonstu*, wont gij. — *Over noit* — ooit zie B. I, op v. 55; II, op v. 1458.

727. *Dijn ouder*, en drie regels lager *mijns vaders ouder*. — De dichter bezigt nu eens *ouder* dan eens *oude* (verbogen *ouden*) voor *ouderdom*, zoo wel in den zin van grijsheid als in dien van leeftijd. Weiland geeft nog beide vormen op, terwijl in Vlaanderen *oude* algemeen gebezigd is voor leeftijd van een' mensch. Dit laatste komt, op eene enkele maal na, in het rijm voor, *ouder* evenwel niet eens, en het valt te betwijfelen of het niet somtijds de verhuiging is, gelijk wij zagen voor *Sonner*.

In den zin van grijsheid vinden wij — *Ouder*: II, 277, *van groter OUDER sterven*; IV, 465, *van OUDER verloes hi zijn sien*; VII, 945, *van OUDER sterven*. — *Oude*: I, 1177, *tot haerre OUDEN*; I, 1571, *van scoender OUDE*; VII, 972, *in eer OUDEN*; IX, 561, *en sine OUDE*; X, 298, *dat hi sine OUDE vertere*; X, 1405, *van groter OUDEN*.

759. *Doen quam eem die vrese soe groet*

Doer die vrese van der doet,

Dat hi verloes al sine cracht.

— Op de andere plaatsen in het gedicht beteekent *vrees* gevaar. (Zie de *Aant.*, B. III, op v. 16). In den eersten regel moet het in den zin van *schrik* opgenomen worden, als bekwaam zijnde eene onmagt te veroorzaken. Daarbij zegt Galtherus:

*Tunc vero exterritus ille
Supplicii mortisque metu.*

Volgens het latijn zou het in den tweeden regel niet *gevaar* beteekenen, maar in den hedendaagschen zin dienen opgevat te worden. Dan zou het epitheton *soe groet* alleen het onderscheid uitmaken. Wij hebben nog *vreeslijk* voor schrikkelijk, even als

men het vindt in de oudste geschriften. In de *Rhytm. de S. Annone*, c. XI, leest men van *treislicher diere*, bestiae terribiles.

748. *Selc was die visieren woude,*

Dat menne met geiselen soude slaen.

— De beteekenis van besluiten, fr. concluder, is die welke hier best aan *visieren* past. Zij is, volgens mij, volkomen dezelfde als die voorkomt bij Stoke, B. II, v. 271, en welke Huydecoper verklaart door *Overleggen en besluiten*. De eerste dier geestbewegingen is reeds gedaan. De groote taalkundige stelt het gelijk met *Vonnissen*, doch dit laatste is regterlijk, « maar versieren is algemeen », voegt hij er bij. Hier echter is de zaak geheel regterlijk, althans heeft Alexander eene vierschaar ingesteld om Philotas te vonnissen. Verg. B. VI, op v. 195.

757. *Men seide iaet.* — Er diende te staan *ia*; doch het is een roep, en misschien als zoodanig te verregtvaardigen. *Het zij zoo*, lat. *fiat*, fr. *soit*, kan er onder verstaan zijn.

758. *Hi hedde gemaect een rote*

Dat men dien coninc slaen.

De tweede regel dient gelezen te worden :

Dat men dien coninc soude slaen.

Hij had eene samenspanning gesmeed om den koning te dooden.

— Onder de verklaringen van *Rote* geeft Kiliaen op *Sodalitium*, gezelschap, vereeniging. — *Slaen*, dooden. Men gebruikt het woord nog in Vlaanderen voor « vee slachten. »

765. *Dat al wonden, l. dan al w.*

764. *Liede in corter stonden, l. liede hi in c. s.* — *Liede*, belijdde. Zoo ook v. 770, *Ochte hijs liede*. In ons gedicht heeft het praes. *ic lie*. IX, 116, *want ics wale lie*.

Doch *liet* van V, 629 behoort misschien tot het stelsel van den afschrijver, blijkens het tegenrijm *vermalendiet*, dat blijkbaar zijn moet *vermalendijt*. Er is op te merken dat *lien* I, 850 en VI, 855, enkel de samentrekking van *lijden*, in het westvlaamsch zoodanig is gevestigd dat geheel het ww. er zich naar verbuigt. Zoo klinken daar nog *wien* = wijden, *tien* = tijden, enz.

767. *Mar die boec en liet niet das,*

Dat hi dier sculdig was;

Maer si twifelet harde sere,

Ochte hijs liede, die edel here

Om te cortene sine pine.

— Maerlant doelt hier op de volgende woorden van Galtherus :

Sed anceps

Coniectura fait, ut tanta enormia de se

Confesaus fuerit, ut se cruciamine longo

Eripiens, celeri finiret morte dolores.

— Zie daar een belangrijken twijfel geworpen op de waarde van de pijnbank. Maerlant nogthans, die anders zoo gereed is om op de ondengden der geestelijken uit te vallen, schijnt hier den humanen twijfel op den hals zijns voorgangers te schuiven. Waren toen zijne betrekkingen van dien aart, dat hij niet vrij schrijven mogt, of was het in zijnen geest nog niet helder genoeg om een der zwaarste misbruiken, in name der maatschappelijke belangen uitgevonden, vrijmoedig te keer te gaan? — Men zal het *si* van den derden regel opgemerkt hebben; het slaat op *boek*, hier vrouwelijk gebezigd, tegen het gebruik in van den dichter, waarover de eerste aantekening van het eerste deel. De dichter dacht hier aan *yeeste*. — *Liet*, l. lijst, en zie de Aant. op v. 764.

775. *Steerliken, l. steerfliken.*

776. *We luttel eer dieden*

Dien si hoge climmen doet!

Hoe weinig is eer dengenen voordeelig dien zij hoog doet klimmen. — *Dieden* = *diet hem*, gedijt hem. Kiliaen heeft nog de twee vormen *dieden* en *dijden*, gedijen, toenemen, voordeelig zijn. Even zoo heeft hij *dieden* en *duyden*, aanduiden. In deze laatste beteekenis kwamen wij *dieden* tegen, B. V, v. 727.

782. *En, aldus.*

786. *Permenis sone daer af tellen*

Hoert so menege grote daet.

1. *Permenis sone, daer ghi af tellen*

Hoert, enz.

798. *.VI. dage na Philotas doet,*
(*Dat was iammer herde groet.*)

— Volgens eene kantaanteekening van Schmeller zijn tusschen v. 797 et 798 elf getrokkene lijnen onbeschreven gelaten.

Uit de vergelijking met het latijn blijkt dat de twee verzen onderling verwisseld zijn, reden waarom ik, ten duidelijke verstande, het laatste tusschen twee haakjes stelde. Het eerste behoort aan het hoofd van het volgende hoofdstuk. Bij Galtherus toch klinkt het :

*Sex ubi consumpti post tristia fata Philotas
Preterière dix, propero rapit agmina cursu
In Bessum Macedo.*

Het hier ontbrekende was eene navolging van den volgenden uitroep :

*Quàm frivola gloria mundi,
Quàm rerum fugitivus honor, quàm nomen inane
Praelatus cui praesse cupit : prodesse recusat.*

806. *In enen kasteel.* — Thans is kasteel, ook bij de Vlamingen, onzijdig. De middeleeuwsche schrijvers maakten het mannelijk, in navolging van het fransch *Castel*; doch het oorder natie verzette' er zich tegen.

807. *Geheel.* — Eene afschrijversfout voor *geheel*.

815. *In voor en,* gelijk vroeger meermalen.

815. *Doen sprac hi ten leden gaste.* — Toen sprak hij (Alexander) tot den gehaten gast. — *Leden.* Over *leed* zegt Clignett, *Bydragen*, bl. 198. « Bij de ouden werd het genomen voor hatelijk, verachtelijk, wangunstig, afkeerig, ongevallig, onverdragelijk ». Hier beteekent het duidelijk het tegenovergestelde van *lief*, dus *gehaat*. — *Gast* is natuurlijk hier niet genomen in den zin van genoodigde, maar deszelfs verschijnen bewijst dat het reeds in 't midden van de dertiende eeuw zoo goed als thans een gewillig woord geworden was, waar men

zich wist van te bedienen, wanneer men geene bijzondere deftigheid van noode had.

817. *Wat verwoetheiden lach*

In dinen sin, verwoet man,

Oste wat dulheiden brachter di an.

— Professor Bormans heeft de verbuiging opgegeven der zelfst. naamw. uitgaande op *heit*. De uitslag zijner nasporingen was : « *Sing. Nom. acc. Die quaetheit, quaethede* (— *heide*). *Gen. dat. Der quaetheit, quaethede* (— *heide*) of *quaetheden* (— *heiden*). *Voc. Quaetheit* (*quaethede* of *heide*?). *Plur. Quaetheden* of *quaetheden* in alle naamvallen. » Zie *Christina*, bl. 509.

Men leze *verwoetheide* en *dulheide*. Het eerste is de overzetting van het latijn *rabies*. De Vlaming bezigt nog verwoedheid (uitgesproken *veroedheid*, even zoo het adj. *veroed*) voor *rabies*. Met *dulheide* heeft de dichter willen uitdrukken het *Erymnis nefas*. De Erinnyen waren der ouden helsche furiën, gewoonlijker bekend onder den naam van Eumeniden.

825. *Die, l. di.* De voorgaande regel zou beter dan v. 825 met het vraagteeken eindigen.

827. *Enen dien vorsten, l. enen dier v.*

850. *Narbesines.* — Het latijn gewaagt alleen van Bessus. Het gaat er ook geheel anders toe. In ons gedicht worden beide verraders aan de galg geknoopt; bij Galtherus wordt Bessus aan het kruis gehecht; Curtius laat hem aan het kruis met schichten doorbooren.

854. *Hoesten, l. hoechsten,* gelijk twee regels verder. Doch *ho* = hoog kwamen wij tegen I, 71.

857. *Daer hinc hi die .ij. valsche balge.* — Kiliaen zegt dat *Balch* verachtenderwijze van een kind gezegd wordt. Hier is het woord aan ouderen toegepast, gelijk thans nog in gemeene spraak geschiedt, doch van een of ander ongunstig epitheton voorzien.

859. *Wrac, wreekte.* — De sterke verbuiging is onder de Vlamingen nog in zwang.

842. (Opschrift.) *En, aldus.*

847. *Eñ quam op een riviere gevaren,
Die es geheten Tanais,
Die int besceden gelegen es
Tuscen Bacteren eñ Siten lant.*

— Maerlant en Wouter vergissen zich hier op de aanwijzing van Curtius. Niet op den Tanais of Don kwam Alexander om de Scyten te beoorlogen, maar op de Iaxartes of Oxiartes, de hedendaagsche Syr, eene rivier die van oosten naar westen loopende in het Aralmeer vloeit. Het is ook niet Bacterenland (Bactriana) dat de Iaxartes van Scytië scheidt, wel Sogdiana, terwijl Bactriana meer zuidwaarts, tusschen dit laatste land en de rivier Oxus, gelegen was. Zie De Sainte Croix, *Examen critique des anciens historiens d'Alexandre*. Paris, 1785, bl. 216-18. Forbiger (II, 76,) haalt mede De Sainte Croix aan, doch geeft eene valsche bladzijde op.

De Iaraxes, ook wel *Araxes* geheten (Forbiger, II, 77, noot 71), mag niet verward worden met den *Araxes*, waarvan spraak is B. VI, v. 465.

854. *Eñ scheid dese lande ontwee.* En scheidt deze landen van een. — Deze spreekwijze kan men nog dagelijks in Vlaanderen hooren. Ook eenige der voorbeelden door Clignett aangehaald (*Bydragen*, bl. 125), zijn onder ons nog levendig in gebruik. « *Landen an twee scheiden, zijn arm an twee breken, eene brug die an twee of an stukken valt* ». Het denkbeeld wordt thans niet zelden uitgedrukt door *uit één, van één*. « *Iets valt uit één of men scheidt het van één.* »

857. *Si sijn gedaen al oft si biten
Souden die liede.*

Zij zien er uit als of zij, enz. — Het zelfst. naamw. *Gedaen* = gedaante, kwamen wij tegen B. V, v. 704.

Some ontsage si sijne gedaen.

Het woord is onder beide vormen bij de middeleeuwsche schrijvers zeer bekend; het particip is zelfs nog niet geheel verloren zoo min in Holland als in Vlaanderen. — *Al oft*. In den Rijm-

bijbel staat er steeds *gedaen als*, juist als men thans zou spreken. Dit bewijst nog geenszins dat de dichter van den *Alexander* niet geschreven heeft *al oft*; integendeel. Dagelijks kan men uitdrukkingen hooren als: « *hij ziet er uit al of hij ziek ware.* » *Al of en als of* loopen in de straattaal onder een; het tweede heet men: meer naar de letter. Zie nog over *al de Aant.*, B. IV, op v. 570.

860. (*Si plien*) *te wonen in die aechdochten.* — Op v. 987 van B. I, wordt het onderscheid opgegeven dat Van Kiel schijnt te maken tusschen *Haeghedocht* en *Aghetucht*: het eerste verklaart hij door *hypogeum*, eene gewelfde plaats onder den grond, een kelder; het andere door *cloaca*, eene riool. Van dit laatste zegt hij daarenboven dat het tot de saxische en geldersche tongvallen (*Sax. Sicambr.*) zou behooren. Ook in ons gedicht schijnt de schrijver eenig onderscheid te maken tusschen *Hagedochten* en *Aechdochten*. De hier besprokene woorden staan voor het latijn:

*Inhospita lustra ferarum
Pro thalamis domibusque colunt.*

Op v. 941 noemt hij ze *holen*.

875. *Groten man eñ siene.* — Hier is *siene* zoo veel als *schoone* in den stoffelijken zin. Verg. de *Aant.*, IV, op v. 161-62. Zie ook IV, 196.

875. *Op eiselike perde gevaren*

Met einre wonderliker manieren.

— De geheele zinsnede luidt in het latijn als volgt:

*Ecce peregrino Macedum tentoria cultu
Horrida cornipedum bis deni terga prementes
Intravere viri.*

De tweede regel is de vertaling van *peregrino cultu*, met vreemden opschik, namelijk der Scyten afgezanten. Reeds II, 272 staat *manieren volcs voor*

Tam cultu variae quam linguâ et moribus.

Hier is het niet enkel de eigene tooi, maar geheel het eigen-

aardige wezen, door tooisel, spraak en zeden uitgedrukt, hetwelk in het woord *maniere* besloten ligt. Die eigenaardigheid, het physische zelfleven, bedoelt onze dichter, waar hij zegt v. 179-81 van dit boek :

Eñ nieman en were wael geraect,
Sonder dien die maniere maect
Van lichame grote, hoge eñ scone.

Hij zou misschien *nature* geschreven hebben, maar dit laatste kwam noodzakelijk op v. 181 te pas. Zoo bezigen wij thans onverschillig *aart* en *natuur*. In dezen zin ontmoeten wij nog het woord. B. V, v. 962-65 wordt gezegd van den liebaert :

Eñ hi geet ropen en gronieren
Eiselike, na sijn manieren.

B. IX, v. 812, ontmoet men *honden van vreeder maniere*, en B. X, v. 588, *diere van so mesliker maniere*. Doch hier komt nogmaals de uitwendige gedaante het meest in aanmerking, en kan het woord het best door *soort* terug gegeven worden.

De Vlaming bezigt nog veel het woord *maniere* voor wijze, wijze van doen; zoo ook natuurlijk onze schrijver. Wij lezen :

IV, 1115. Nu hoert wonderlic maniere.
V, 945. In diere maniere van Babilone.
" 949. Elkerlicje na sijn maniere.

B. X, v. 275, zegt Verradenesse tot Lucifer :

Verwart meer dine maniere.

877. Tusschen dit en het voorgaande vers ontbreekt het rijm. Gewis liet de afschrijver een paar regels achter wege, de vertaling van :

Intravère viri, regi mandata ferentes.

Mijn vriend professor De Vries sloeg de volgende aanvulling voor :

Si quamen ten coninc : sonder vieren
Dede hi een gestille gebieden.

882. *Alse du groet van mode bis,*
Die werelt were in dier alre wijs
Al te cleen.

— *Bis*, rijmende op *wijs*, steunt niet op de vlaamsche of dietsche uitspraak. Misschien is dit een bewijs dat ook in vroegere tijden *du bis* of *du bist* niet wezenlijk inheemsch was. Ten opzichte der schrijfwijze ontmoet men nogmaals *bis* v. 959, en *bist* v. 958. — *In dier alre wijs*, l. *in alre wijs*.

896. *Dattu vele dinge begers,*
Die du dijns ondax onbeers.
Als du die werelt heves dor ronnen,
Soustu dor vechten en dor winnen
Beesten, enz.

— In de aantekeningen op het tweede boek wees ik eenige stroeve regels aan, door het samenhorten van *d's* en *t's* veroorzaakt. Het achtste boek moet hierin voor het tweede niet onderdoen. Wij lezen nog :

v. 820. *Dattu dien coninc, die die dede.*
989. *Doe dase dwongs na diere hant.*
1060. *Tusschen di eñ die du heves verwonnen.*

— *Ondax*, l. *ondancs*. — *Dor ronnen*, l. *dorronnen*, en zoo *dorvechten*, *dorwinnen*. Doch er is geen rijm, en de zin gaat mank.

902. *Vallien*, l. *valleien*.

904. *Die wondere, die in woude luschen,*
Soutstu met dinen volke uten busscen.

— *Wondere*. Er staat *woud'e*, doch op den kant schreef Jonckbloet vragenderwijs : « *wondere?* » Ik geloof niet dat er aan te twifelen valt, of Schmeller heeft slecht afgeschreven. Om mij zelve gelijk te blijven, had ik echter ook hier het afschrift getrouwelijk moeten volgen. In de prologe van *der Naturen Bloeme* vindt men tweemaal het woord *wonder*, namelijk :

v. 116. *Deerste boec sal u bedieden*
Twonder dat men vint van lieden.
124. *Van den wonderen van der zee.*

In beide gevallen worden uitzonderlijke individuën bedoeld, dus monsters. Ook het latijn heeft, doch met verandering der schuilplaatsen, *latentia monstra*. Dit *latentia* beantwoordt aan *luschen*, door Kiliaen opgegeven voor oud-vlaamsch. Zie het *Etimologicum* op *Luysschen*. — *Busscen* (spreek uit *bu-sschen*), dat men bij Weiland niet vindt, is bij de Vlamingen nog algemeen in gebruik. Kiliaen heet het dan ook Vlaamsch, en verklaart het door *pulsare, tundere*. Het is een eigenaardig kloppen, waarbij een weërgalm als van een hol lichaam gehoord wordt; van daar *ketelbuischer*, elders *ketelboeter*. Doch men zegt niet: op den aanbeeld buisschen. Men buischt met de hand op eene tafel, enz. Het subst. *Buisch* is even veel gebezigd. — *Soutstu*, l. *soucstu*, zoekt gij.

910. *We starc out van dan dagen*, l. *we (hoe) starc en out van dagen*. — De gantsche zinsnede luidt in het latijn:

*An nescis longo quòd provocat ethera ramo
Arboreum robur firma radice superbum,
Quòdque diu crevit hora extirparier una?*

918. *Plucken: stocken*. — Maerlant schreef dus *plocken*. De eerste schrijfwijze komt echter meer overeen met de vlaamsche uitspraak.

920. *Tier eden*, l. *ter erden*.

921. *Al es die liewe starc en gemals*. Al is de leeuw sterk en wakker. — Omtrent *gemals(ch)* geeft deze plaats gelijk aan de uitlegging er van gegeven door Halbertsma, in zijn *Letterkundige Naoogst*, I, bl. 25, tegen Ten Broeke Hoekstra en Visscher. Ook in den *Parthonopeus* komt het woord voor in den zin van driftig, begeerig:

Ine sie hir negenen alsoe goeden
Riddere ne-genen nu,
Die al dar, dat seggie u,
Dat ordeel hadde wederseit
Ende sinen pant daer vore geleit,
Dat hine maken soude valsch.
Al sidi hir nu soe gemalsch
Ende segget al, dat hi begert
Te sinen commere, dat heme dert.

Zie *Parthonopeus und Melior*, herausgegeben von H.-F. Massmann, bl. 75. In den aanhef van den *Reinaert* zegt de dichter « van den dorperen en den doren »:

Te vele slachten si den raven,
Die emmer es al even malsch.

Bij de ongelegenheid van Bruin, als gantsch een dorp hem op het lijf valt, wordt hij onder anderen van den koster duchtig bejegend:

I, 815. Ende die coster metter vane
Ginc hem vastelike ane.

Wat in de variante uitgedrukt staat door:

Die coster maecte hem oec zeer mals
Mitter vanen.

Halbertsma neemt *ge-malsch* voor eene inkrimping van *gemah-lisch* = *ge-mah-lic*. Het Angs. heeft

De adjectiva: *Mah*, *Gemah*, *Gemagh*, *Gemahlic*, die Bosworth vertaalt door greedy, Shameless, wicked, resolute, importunate; *procax*: begeerig, geil, gulzig, verslindend;

De adverbia: *Mahlice*, ravenously, voraciter; *Gemahlice*, Stoutly, importunately; *importune*;

Het substantivum: *Gemahlicnes*, *Gemahnes*, importunity, perverseness, dishonesty, *importunitas*.

925. *Waer bi*, l. *daer bi*.

926. *Ise en stael es harde hart*;

*Ene roste vlecke, cleen en swart,
Bedervet, al es si cranc.*

— *Ise*, ijzer. Misschien van den overlandschen afschrijver, wegens het *eisen* van zijnen tongval; al is het waar dat, door de versmelting met de volgende *e*, hier *ise* een aangename val geeft. Het *ijzerkruid* (*verbena*) schreef men ook vroeger *ijsenkruid*; doch het is waarschijnlijk dat wij het onveranderd van de Hoogduitschers overnamen. — *Harde hart*, zeer hard. Zie daarover de *Aant.*, B. I, op v. 216. — *Roste vlecke*. Het epi-

theton *swart* bewijst dat *roste* niet de kleur aanduidt, maar de genetief is van *rost* (roest): dus roestvlek en niet rosse vlek, gelijk het op zich zelve staande door iederen Vlaming zou verstaan worden. — *Cranc*, gering; en wat gering is, is flauw en zwak, hetgeen besloten ligt in het *cranken* van twee regels verder:

En es ni[e]men onder die (des) hemels ganc,
Hine mach dien cranken ontsien.

Het woord kwam in dezelfde beteekenis voor B. IV:

v. 297. Gave iese om goet, so ware die danc
Eñ die ere mede wel cranc.

— *Bedervet*, bederft het.

954. *Wat hebben metti wi gemeen?* — Gewis schreef Maerlant:

Wat hebben wi metti gemeen?

940. *Onverholen*. — Maerlant moet het tegenovergestelde gemeend hebben. Lees dus *verholen*.

945. *Eñ wonen daert es ongediede*. En wonen waar het schrikkelijk woest is. — *Dieden* is ons *gedijen*, naar de wetten der natuur opgroeijen. Wat niet volgens de wetten, of volgens de heerschende begrippen omtrent de stoffelijke of zedelijke wereld opgewassen is, is *ongedied*. Zoo zegt Maerlant, *Sp. hist.*, I^e. cap. 21:

64. Sulke sijn daer so ongediede
Dat si bloet drinken eñ eten liede.

En I^e. cap. 51:

51. Eñ in dander wonen liede
Groot eñ starc eñ ongediede,
Met wreeden lude, met geluwen ogen.

Jonckbloet deze plaatsen aanhalende, stelt *ongediede* gelijk met *ongehier* (zie hier achter ons *Gloss.* op dit woord). Ik acht deze meening volkomen juist. Zie *Specimen e literis neerlandicis, exhibens Ludovici de Velthem Chronici, quod inscribitur Spe-*

culum historiale, librum III, denuo editum a Guill.-Jos.-Andrea Jonckbloet. Hagae Comitum, 1840, bl. 109.

944. *Dit waren die Siten vri*, l. *das waren d. S. v.*

952. *Drie dinge maken heilich den man:*

*Die lijf eñ goet bescermen kan,
Eñ mettien sinen here bedraget,
Eñ om ander liede goet niet en iaget.*

— *Heilich*, zalig, gelukkig. *Heiland* = Zaligmaker. Onze dichter bezigt *heilich* en *salich* door elkander in den zin van gelukkig, gelijk blijkt uit v. 958, en B. VI, v. 557.

Eñ die salege man es ommer blide.

David Joris bezigde *heilig* in den zin van godvruchtig. — *Bedraget*. « Iemand met iets bedragen » zou men gereedelijk omzetten door « iemand iets opdragen of opofferen. » Dit is hier wel de zin van het woord. Onder de drie gelukzaligheden van den middeleeuwschen man stelt Maerlant in 't midden: eigen leven en goed zijnen heer op te dragen. Zie over het woord de Woordenlijst op *Der Leken Spiegel*.

De zinsnede luidt bij Galtherus:

*Esse sui juris hominem, sua seque tueri,
Contentum esse suis, alienum nolle, beatum
Efficiunt.*

964. *Si hebben gescotte eñ speren,
Daer sij dlant mede verweren,
Eñ daer wi mede onsen goden
Dienen, na onsen geboden.*

— Oorspronkelijk behoorden deze regels niet tot een zelfden zin. Niet met pijlen en werpspiessen, maar met wijnplengen vereerden de Sciten hunne goden.

Dis vinum in sacris patheris libamus

zegt Galtherus.

Tusschen v. 965-66 zijn twee of meer regels weggevallen.

974. *Nu woutu Inden winnen saen,
Bracten es di onderdaen.*

— Er heeft eene onderlinge verwisseling dezer twee regels plaats gehad. Men leze :

972. Capadocien en Lidia,
Surien, Percen en Media,
Bracten es di onderdaen;
Nu woutu Inden winnen saen.

En zoo is het mede volgens het latijn :

Lydos,
Capadoces, Syriam, domusti: Persida, Medos,
Bracta subegisti, nunc tendis victor ad Indos.

977. *Wat soudi onse quke noet,
Vrec man, wat solen die onse beesten?*

Bij Galtherus :

*Proh pudor! ad pecudes nostras extendis avaras
Instabilesque manus.*

— *Quke noet* is wel eene misstelling van den afschrijver voor *quekenoet*, de vertaling van *pecudes*. Eene zekere grassoort heet in Vlaanderen *Kweeke*, in Gelderland *Kwek*, in 't Angs. *Cwice*. Wat het tweede lid van het woord : *noet*, betreft, het behoort tot het ww. *nieten*, thans *genieten*. Het Angs. *Neat* (= noot), het Ysl. *Naut*, het Alam. *Noz* beteekenen hoornvee, hoornbeest, gelijk Ten Kate aanwijst; zelfs was in 1401 *noot* in dien zin bij ons nog bekend. *Quekenoet* is dus letterlijk te gelijk *grasgenietende* en *grasvee*. Hier uit blijkt dat het tweede vers een zekeren climax uitmaakt. *Beesten* voor hoornvee is trouwens in Vlaanderen nog dagelijks in gebruik : men zegt *koeibeesten*, *grasbeesten*, welk laatste gelijk zou staan met *quekenoot*. Zie Ten Kate, II, bl. 507, vooral De Vries' artikel over *Quekenoot*. — *Die*, l. *di*.

982. *Wat sal di tgoet, dat emmer doet
Bekummert wesen dinen moet?*

— Misschien is het toeval; doch deze drie rijmen in twee regels verdienen opmerking.

985. *Soe du me begeres dat gout.* — *Me* = meer. De veelvuldige malen dat wij den vorm *me*, *mee* tegenkwamen, was het steeds in het rijm. Hier komt het in het midden van den regel; in het nevenstaande vers ontmoet men *meer*.

995. *En wout dwingen tyren lande
Siten lant.*

— *Tyren lande*, tot uw land, tot uw grondgebied. *Tyren* is van den afschrijver en staat gelijk met *turen*, tot uwer, Maas- en Overlandsche schrijfwijze, waarvoor Maerlant moet geschreven hebben *tinen* of *te dinen*.

1000. *Trachtich van groten gode.* Begeerig naar veel goed. — *Trachtich*, van *trachten*, streven naar. Het woord heb ik elders niet ontmoet. Halma geeft *Trachting*, begeerte, en Ziemann *Trachtung*, desiderium.

1005. *Hen*, aldus; dat. plur.

1004. *Dus mogen vlien en volgen wel;
Wine en hebben niet, maer wi wesen snel.*
l. *Dus mogen wi vlien en volgen snel;
Wine hebben, enz.*

— *Volgen*, vervolgen, op de hielen zitten.

1017. *Generen si hen met groter pinen.* Winnen den kost met groten arbeid. — *Hem generen*, zich behelpen, was vroeger gebezigd in een' beteren zin van : zich voeden, den kost winnen. — *Hen*, aldus.

1022. *En si eer lief*, ten zij dien zij lief heeft. — *En si*, l. *en si*. — *Lief*, beminde, nog algemeen gebruikt onder de lagere standen.

1052. *Die enen op*, l. *dien enen op*. — De komma is vergeten.

1055. *Halt si vaste dat si di niet,
Alsi wille, di en ontvliet.*

Men leze liever :

Houtse vaste dat si niet, enz.

Schoon herhalingen als *di ... di* wel meer ontmoet worden.

1041. *Du en salt niet corten sijn leven,
Noch nemen eer goet.*

Den tweeden regel zal men wel dienen te lezen:

Noch nemen eem sijn goet.

1045. *Bestu mensche, set enen moet
Te peinsene wattu sijs.*

Maerlant zal geschreven hebben: *sette den moet.*

1045. *Het es doerheit in alre wijs,
Dattu stervens heves vergeten.*

— De dichter heeft voor den geest het *memento mori*, terwijl Galtherus van een gantsch ander vergeten gewaagt:

*Stultum est horum meminisse
Ex quibus ipse tui oblitus.*

Geheel naar Curtius: « *Stultum est eorum meminisse propter quæ tui oblivisceris.* » — *Eener zaak vergeten*, herinnert het latijnsch regimen.

1052. *Dat si die spade solen geonnen,
Dattu in stride heves verwonnen.
I. Dat si di spade
Dietu in stride, enz.*

— *Geonnen*, gunst toedragen, elders *onnen*, gunnen.

1055. *Eñ die leide sterre eñ die wagen
Solen eer te hove gaen.*

— *Leide sterre*, leidstar, poolstar. Ook B. X, v. 1289 komt zij voor, waarover zie op dat vers. — *Wagen*, thans nog bij den grooten hoop *Hellewagen*, de constellatie de *grootte beer*. — *Te hove gaen*, onder gaan. Men weet dat de groote en de kleine beer, van welke laatste constellatie de poolstar deel maakt, nooit beneden den gezichtseinder dalen — *Hof* was de woning van den edelman, waar hoving aan was, meestal dus ten platten lande, b. v.: Hof te Walle, enz. De benamingen van heerenhof en boerenhof zijn gebleven, vooral het laatste in den zin van hofstede.

In het Mhd. zei men *in sēdel gēn*, wat volkomen hetzelfde is: ter woning gaan. Voor *te hove gaen*, dat de dichter meermalen bezigt, stelt hij ook, ter afwisseling misschien, het later geblevene *onder gaen* (B. X, v. 652).

1062. De punctuatie van dit en de twee volgende verzen ware beter uitgedrukt door: —, —; .

1068. (Opschrift.) De afschrijver heeft hier *Wie* = hoe van *wee* = wie willen onderscheiden. Elders stelt hij *we* en *wee* voor *wie* = hoe.

1075. *En voren eerre verde*. En reden weg. — *Vert, veert*, vaart, gang, weg. Men zei *Siner verde gaen*, *siner verde vliēgen*, enz.

1091. *Nouwcelinge*, l. *nuwelingē*, onlangs.

1092. *In dander her*, l. *in dander here*, en zoo ook het tegenrijm: *Van groter were*. Het zelfde v. 1178-79.

1104. *Die iersten bekende*, d. i., die eerst hem bekende. Of l. *Diene i. b.*

1108. Deze regel diende van de andere gescheiden, als eene nieuwe zin-verdeeling beginnende.

1110. *Beide ridders eñ sariant,
Die mi bi namen sijn onbecant.*

— Het bijeenvoegen van ridders en sarjanten, met welke Alexander den vloed overtrok, en die de dichter allen bij name had willen kennen, bewijst dat deze laatste geene gewone soldaten waren. Het schijnt dat in Frankrijk de *Sergents d'armes* ten jare 1191 als afzonderlijk korps zijn opgericht: uit hen moeten de *gardes du corps*, de *gardes royales* gesproten zijn. Het waren gantsch toegeruste edellieden. In 't begin droegen zij eenen hoog, een' pijlkoker die steeds vol was met quarelen, en eene *latoenen kolve* (*masse d'airain*, zegt Bardin op *Sergent d'armes* ou *Sergent a masse*). — Wij vinden hier één rijm voor vier regels, gelijk reeds meer is opgemerkt. In *Christina* ontmoette ik dit slechts éénmaal. Zie aldaar bl. 251.

1125. *Coninc*. Met het *coninc* van B. I, v. 217, de eenige plaats buiten het rijm, geloof ik, waar het woord voluit geschreven is.

1124. *En*, aldus.

1126. *Peert*: *onverveert*. Doorgaans *pert*, gelijk twee regels lager.

1129. *Een spere nam hi in sinen grepe*. — *Grepe*, het gedeelte der hand waarmede men iets grijpt, nog heden in Vlaanderen in die beteekenis gebruikt, doch steeds vrouwelijk, zoo ook *spere*.

1133. *Eñ hi spranc in stucken twe*,

Eñ trensoen eem uyt siner rechter oge.

De speer sprong in twee stukken en de splinter stak Basadach zijn regter oog uit. — De duidelijke bepaling van *in twee* stukken is niet onbelangrijk wegens *ontwee*, d. i., *aan twee* en niet *in twee*, waarover Clignetts *Bydragen*, bl. 125. Zie mede hier voren op v. 854. — *Uyt*, van *uten*, privare. *Sijns goets uten*, van zijne goederen afstand doen. — *Siner* voor *siere* of *sijne*. Is deze schrijfwijze bij toeval, of liep de Overlander ook hierin het nieuwere vooruit?

1140. *Dat dies conincs sadelstelle brac*.

Sijn spere dede enen groten crac.

— Het tweede vers duidt aan dat de geveldde speer haar steunpunt had op de *Zadelstelle*. Dit bekleedsel van den zadel droeg in het oud-fransch den naam van *Faucre* van het latijn *fulcrum*, steunsel, schraag, stelling. Voor het hedendaagsche *stelling* zei men vroeger *stelle*.

1159. *Die nemmermeer daer na ne wicken*. — Er staat *d'na*, wat kan uitgesproken worden *der na*, gelijk thans nog in Vlaanderen het gebruik is wanneer tijd bedoeld wordt. — *Wicken*, imperf. van *waken*. In Vlaanderen zegt men nog *ontwicken*, ontwaakten; doch het enkele *waken* is thans ook hier van de zwakke verbuiging.

1165. *Sagen*, d. i., zagen hem, namelijk *Armolaus*.

1175. *Hebben huerre so vuel verslegen*. — *Huerre*, hunner, van hen. Zonder aspiratie duidt het den tweeden persoon aan, waarover de *Aant.*, II, 95; IV, 265; VIII, 995. In Vlaanderen leeft nog dat onderscheid en die gelijkkluidendheid voor in *ulder* = uwlieden, en *hulder* = hunlieden.

1184. *Mar Clitus die dat versach*,
Die coninc were op dien dach
Van den Siten daer verslagen.

't En ware Clitus, enz. — In deze beteekenis gaf Halbertsma *Maer* reeds op in zijne *Aant.*, bl. 587. Opmerkelijk is het dat *ne waer* in het Brugsche nog gebezigd wordt voor *maar*, terwijl omgekeerd *maar* wel eens voor *ten ware* gold.

1192. *Brant*, zwaard. — Tot de bewijzen dat het woord van *brannen*, *brennen* afkomt, waarover B. IV, op v. 1613 volg., dient dat men te Kortrijk *brandsneé* heet de snede van een mes of ander snijdend werktuig in de smidse er aan gegeven. Bij het eerste slijpen of wetten is de brandsneé af.

1195. *Mettier bloesser hant*. Overlandsch voor *metter bloter h*.

1207. *Si dwongen si al, sonder mide*,

Die mochten dat si hun ontvloen.

— Ter verduidelijking van den zin dient er een komma te staan achter *mochten*; de zin immers is: zij dwongen allen te ontvlugten, die ongedeerd daarin gelukken mogten. — *Sonder mide* (l. *miede*: *liede*), zonder belooning. Men zou thans triviaal zeggen: zonder iets mee te krijgen. — *Hun*, dat. plur. Zie *Aant.*, B. III, op v. 258. Hier wankelt Schmeller niet over de schrijfwijze; doch v. 1182 staat er voluit *beringt van hem tienem*, terwijl men leest v. 1216 op *hē* (op hem) en een vers verder *zette eem* (*zette' zich*).

1215. *Starc een wreet*, l. *starc eñ wreet*, gelijk in de variante.

1214. *Sinacus*, en zoo overal elders, in de var. *Simacus* en *Symacus*, bij Curtius *Symmachus*.

1215. *Soe dat hun niemen en dorste genaken*. — De afschrijver meende dat er spraak was van Tauroen en Symacus, en om den zin aan een te lijmen schreef hij *soe dat hun*. Bij Maerlant is het een tusschenzin, betreffelijk Dromoen, gelijk de variante bewijst:

Doen hem niemen en dorste genaken.

1219. *Dromoen eñ vercoes*. — Er zal wel te lezen zijn:

Dromoen vloet eñ vercoes.

Hij vlood immers voor de slagen van Nicanor.

1222. *Soe dat hi quam uten ringe.* — In plaats van in eenen veldslag, stelt Maerlant hier zijne helden in een middeleeuwsch Toernooispiel. Men gevoelt dat hij zijn werk wezenlijk ten dienste eener vrouw schreef.

1224. *Mar en mochte achter riden*, l. *mar en mochten*, d. i., mochten hem, enz.

1255. *Al ware der Siten vele.* — *Ware*, d. i., *waerre*, waren er. — *Der* is voluit geschreven, het bepalend lidwoord en niet *der* = *daer*, waarover op v. 1159.

1246. *Al toten oeste en van ertrike.* — *En*, l. *ende*, einde.

1262. *Alse liede*, l. *alsi*, of met de variante *alse hi liede*.

BOEK IX.

1. (Opschrift.) *Voere*, l. *voer*.

15. *Het berou eem*, voor *het beroude eem*.

19. *Een elech man sie om sijn bederve*,
Conincs hulde es geen erve.

— *Elech*, elk. — *Es*, zeker te lezen *en es*. Beide regels zien er spreekwoordelijk uit.

25. *Borge*, l. *berge*.

29. *Slech*, l. *slecht*, vlak, effen.

51. *Liet in die zut side*. — Men leze *liit* of *vliet*. De Indus loopt (of vloeit) langs het zuiden.

54. *En menich .M. liede mede*
Stijn ovehoet in elke stat.

— *Ovehoet*, l. *overhoet*, d. i., *overhooft*, hoogd. *überhaupt*, door een genomen, door elkander gerekend. Het woord is in het Mnl. niet zeer gewoon. Men vindt het nog in eene hollandsche rekening: in de bijlagen op Meermans *Verhaal van het beleg van Leiden, in 1420* (*Verhandelingen der Leidsche Maatschappij der Ned. Letterkunde*, I.), bl. 515, leest men: « 159 seape, costen *overhooft* 19 buddr., » (d. i., *boddragers*, eene munt). En bl. 517: « 364 stoelcasen die costen *overhooft* tsuk 6 gr.

57. *Dan*, l. *dat*.

44. *Bescrivet*. — De naam des schrijvers bleef achter wege. Het gering Amsterdamsch fragment geeft den schrijver op; het is Junius Solinus.

45. *Water water*, natuurlijk is de herhaling te veel.

51. *Storent dlant*, l. *storen dlant*.

55. *Coment*, l. *comet*, komt.

54. *Voert si*, l. *voersi*, d. i., *voeren si*. — Er is spraak van Aziës twee hoofd-rivieren, den Ganges en den Indus.

68. *Geselle*, l. *gesele*, geesel.

71. *Eñ gaven eem grote giften,
Diere stene, die siere lichten
Beide borge eñ steden.*

— Het is wel duidelijk dat het de dichter is die hier *gichten* in plaats van *giften* geschreven heeft; doch in tegenstelling van wat op andere plaatsen (b. v.: VIII, 5; X, 1541) gebeurt, verkiest de afschrijver thans de *f* boven de *ch*. — *Siere*, l. *sere*. — Achter *lichten* is de komma vergeten.

77. *Dat* = dat het.

78. *Der orlogen vro*. In het afschrift staat er *d'orlogen vro*.

89. *Ja bestu*, l. met de variante: *jane bestu*, ja zijt gij niet? — *jane*, immers.

90. *Twi*. In het Mnl. genoegzaam bekend, ja tot in 't midden der zestiende eeuw nog gebezigd, is het reeds in het Amsterdamsch fragment vervangen door *waer omme*.

97. *Ic hedde gewonnen*, l. *ic heddet g*. Ik had het, namelijk Griekenland.

102. *Ic hebt ommere*. Ik veracht het, namelijk Griekenland. — *Ommere*, *ommare hebben*, minachten, niet achten, bij sommige schrijvers *ommare h*. Mhd. *unmer*. *Mare hebben* = hoogachten. Zie Clignett, *Bydragen*, bl. 81. B. II, v. 1115 volg., leest men van Nabugadnezar:

Om dat Gode hi hadde ommare,
Eñ hi selve ware so sot
Dat hi waende wesen God.

Aan of voor God verachting hebben = God verachten.

105. *Susteenge wort*. — Er staat *Susteen gewort*: doch volgens Schmellers kantaanteekening was alles in één geschreven. l. *Sustanige*, zoodanige, dergelijke.

115. *Bedi mach ons bat hogen
U lant te winnene.*

Daarom mag (het) ons meer verheugen, enz. — *Hogen*, verheugen. Het tegenrijm is *mogen*, dat de Vlaming nog *meugen* uitspreekt. — *Te winnene*, l. *te winne*.

116. *Wants*, l. *want*. — *En*, aldus. — *Ware*, l. *waer*: *daer*; doch zie de vroegere aanteekening.

117. *Sel*, l. *selc*, zulk.

152. *Hoeste*, l. *hoechste*.

155. *Hi was .v.c. ellen lanc*.

De variante zegt beter:

Hi was vijf hellen lanc.

158. *Hi was ten besten van sinre oude*. — Te Kortrijk zegt men nog: « Hi was in 't beste van ziin oude, » voor: hij was in 't krachtigste van zijn leven. Over *Oude* zie B. IV, op v. 465. Desaangaande dient nog opgemerkt dat in Westvlaanderen *oude* gebezigd wordt in den zin van *leeftijd*, fr. *âge*, terwijl men *ouderdom* zegt wanneer men hooge jaren bedoelt. — *Sinre*, l. *sijnre* of *siere*.

159. *Eñ also veel alse hi meer was,
Was hi coenre, sijt seker das,
Dat int lant.*

— De zin is uit achter *coenre*, waar dus een punt moet staan. — *Meer*, l. *meerre*, grooter van gestalte. Het woord is in die beteekenis nog gebezigd.

155. *Een dat verendeel van eenre milen*. l. *Eñ breet dat vierendeel*, enz.

Het latijn zegt:

Quatuor in latum stadiis diffusus Hydaspes.

167. *Die waren van enen gedaen*. l. — *Van eenre gedane*: *wane*.

172. *Waer si soe te strijde waren comen*, l. *waer soe si*, enz.

185. *Weten varen in dit eylant*. Laat ons naar dit eiland varen.

— *Weten*. Halsbertsma wijdt aan dit woord een paar bladzijden in zijn *Naoogst*. « Weten » zegt hij bl. 91 « is het Ang. *Utun*, *uton*, *utan*, en *wuton*; *Uton biddan God*, laat ons God bidden. *Wutun etan*, laat ons eten. Dit *Uton* is van het Noodsche ver-

bum *at yta*, trudere, propellere, duwen, voortstooten; Angs. *Utan*, *utian*, *a-yttan*, uitdrijven: in het pluralis van den sub-junctivus *wuton*, propellamus, zaamgetrokken tot *wuton* of zonder *we*, *nos*, alleen *uton*. » *Weten varen* is dus letterlijk, *acceleremus ad navigandum*. Zie nog Huydecoper op Stoke, II, 550.

195. *Hen*, aldus.

205. *Eñ Sinacus was over eere*. — *Over eere*, l. *overhere*, opperhoofd, aanvoerder. In dezen zin leeft het woord nog voort, en men spreekt uit *Euvereire*.

224. *Adromacus*, l. *Andromacus*, gelijk op v. 209. Lat. *Androneus*.

227. *Dat Grieken lange huet geclaegt*. Wat Griekenland lang beklagd heeft. — *Huet*, l. *hevet*.

248. *Want nemmermeer en mochte mi
Leder gescien*.

— *Leder*, meer leeds, in adjectivalen vorm, gelijk het woord eigenlijk een adj. is, zoo als schoon, enz. *Leed*, staat altijd tegenover *lief*.

258. *Dat was grote ontfarme*. Dat was groot jammer. — Zie over *erbarmen*, *ontfermen*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 408.

262. *Want hi sach ter selver tijt*, l. — *Sacht ter*, zag het ter.

264. *Eñ hine hoepte niet te min
Alexander om den sege*.

En Alexander hij hoopte. — Zoo is de gemeenzame spreekwijze nog. — *Eñ* heeft hier de beteekenis van *maar*, waarover zie B. II, op v. 643.

281. *Eñ nam in sijn were
Die starsten vanden here*.

En nam tot zijne bedekking met zich de kloekste troepen. — *In sijn*, l. met de var. *in siere*. — *Were*. Vroeger kwamen wij tegen *were doen*, zich verweeren; thans zegt de Vlaming nog in dezen zin: *hem weren*. Hier is *were* dus zoo veel als *krijgsbedekking*, dus *krijgsmagt*. — *Starsten*. Volgens Schmeller staat er, doch bij misstelling, *starste*.

300. *Datter*, dat daar, namelijk aan den overkant van den Hydaspes (thans *Behat*).

301. *Iñ = eñ*. — Wij kwamen reeds meermalen *in = eñ* tegen; het is voor het eerst dat wij het woord met eene bestrepte *ñ* ontmoeten. In het fragment van den *Walewein*, door Deycks uitgegeven, vindt men doorgaands *ind*. In het brokstuk dat hij *Makariz* heet, integendeel, staat er *end*, ofschoon ook daar de overschrijver de taal overlandsch gekleurd heeft.

302. *Ger*, l. *gere*. Zoo ook 481 volg. *Here : gere*. — *Over slaen* voor *slane* (v. 417), en dergelijke, is reeds vroeger gesproken.

304. *Slogen si die perde al te hant*. — *Slogen*, namelijk met de sporen. Op v. 555 lezen wij: *Alexander quam geslegen*. Men zegt nog *spoorlags* rijden.

317. *Eñ dat weder wart al blide*. En dat de lucht helder werd. — Dit werd namelijk aan Porus geboodschapt, te gelijk met den overtocht van Alexander, dien Porus nog aan den anderen kant van den Hydaspes waande te zijn.

322. *Hi sach, van enen berge hoge*

Blikende, comen.

— *Blikende*, glinsterende. Ook B. II, v. 840:

Bi dien bliken van den goude.

Doch B. VII, v. 528:

Blikende eñ gewapent wel.

Elders rijmshalve *Bliken : Grieken*.

I, 1099. *Als niet sagen bliken*

Dien roec van haers selfs port.

Zie reeds B. VI, v. 482.

352. *Wagen*, l. *wegen*.

354. *Si*, ze, hen.

345. *Vilcoen, een gygant*,

Dies conincs Enocus sone.

D. II.

— Alexanders tegenpartij wordt verder *Wilcoen* geheten, naar het latijn *Huilcon*. Ook is nergens spraak van dezes lengte. In tegendeel, om tegen Alexander te strijden was er meer een dapper soldaat noodig dan een lange lummel, voor welk soort van volk de dichter zijne verachting toont II, v. 959.

Die blode vecht als een gygant.

Men laze dus misschien beter *wigant*. — *Enocus sone*, l. *Ynacus sone*, lat. *Ynachides*.

548. *Alexander was die gone*

Die noit ioeste vercoes :

Hi maecte Wilcoen liveloes,

Eñ stac die beeste dor die kele.

— *Ioeste*, gevecht van man tegen man, eigenlijk met de speer, zoo als het hier moet opgenomen worden; Galtherus zegt immers van *Wilcoen* :

Hastá confossus Huileon.

— *Vercoes*, l. *verloes*, wat bij de twee volgende regels beter voegt. — *Die beeste*, namelijk den olifant, waar *Wilcoen* op streed. Vers 454 zegt de dichter :

Hi sloech den olifant soe sere

Dattie beeste sere vlo.

574. *Candateus*, l. *Candaceus*, gelijk bij *Wouter*.

579. *En*, aldus.

581. *Soe dat him te twifelen begonde*, l. *soe dat hem twifelen b*.

590. *Hadde*, drukfout, l. *hadden*.

595. *Die Inden scoten groet gescutte*,

Eñ worpen grote steen en ducke.

— De zin komt noch met Galtherus noch met Curtius overeen. De eerste zegt :

Sed neque barbaricis martem exercere sagittis

Fas erat, arcus enim gravis atque ingens : nisi primo

Imprimeretur humo : nisi curcicaretur ab imo,

Non poterat flecti.

Wat bij *Maerlant* volgt, laat echter geene weglating vermoeden : een bewijs hoe hij somtijds met zijn voorbeeld omspringt. Het assonneerend rijm lijdt van den anderen kant geen bezwaar; men vindt daar meer voorbeelden van. — *Steen en*. Men kan het zoo lezen, ja gevoelijker misschien dan *steen*.

429. *Daer*. Voluit geschreven, in tegenstelling van v. 424, waar *d'* staat, en *der* kort af zou dienen gelezen te worden, gelijk in Vlaanderen, bij dusdanige onbepaaldheid gesproken wordt. Bij nadruk is het steeds *daer*. Op v. 572 staat mede in het Hs. *d'na*.

455. *Si riepen om axen en barden*. — Over deze wapenen werd reeds gesproken B. III, op v. 117. (dl. I, bl. 528). Beide verklaart *Kiliaen* door *dolabra*, *ascia*; doch *barde* tevens door *bipennis*, waardoor hij mede *bard-ackse* vertaalt. De twee benamingen, *bard* en *bardakse*, noemt hij oud. Dit laatste komt in ons gedicht niet voor; daarentegen ontmoet men er *handax* (B. V, v. 74). Op v. 440 vinden wij *bilen*, het meervoud van *bijl*, bij *Kiliaen* insgelijks door *securis*, *ascia* verklaard. In het Angs. ontmoet ik niet den vorm *bard*, wel *aex* en *bil*; in het Mhd. integendeel *barte* (wortel *biru*), alsmede *happe*, gelijk bij den *Vlaming*. Zie nog *Bardin*, op *Hallebarde*.

444. *Eñ leten eren here mettien*

Allene, recht met diere gebare

Alse oft een scip in dier see ware.

— *Met diere gebare*. Vroeger, III, 1054 volg., verklaarden wij *gebaer* door *woest geroep*, waar wij voor v. 959 *getier* hadden dienen bij te voegen. Hier is *gebaer* meer enkel *vertooging*, en wordt het best overgebracht door : op zulke wijze. Dit kan men zelfs op de twee vorige plaatsen toepassen; want *gebaren* is eigenlijk : zich aanstellen, *vertooging* van iets doen. Verg. *David's Glossarium* op den *Rijmbijbel*, op het woord *Gebare*. Merk nog op dat *in die* van B. III, v. 959 dient veranderd te worden door *in diere*.

450. *Hi bloede als een rent*.

Ook v. 706 :

Hi storte neder als een rent.

— *Rent*. Bij Kiliaen *Rend* en verklaard door *Bos*. De middel-eeuwsche taalkundige heet het woord vlaamsch. Inderdaad, wij spreken van *rendvleesch*, van *rendcarbonade*, waarvoor de Franschen *viande de bœuf*, *carbonade de bœuf* zeggen. *Rend* is ook onder ons wat men elders hokkeling heet, het hoorndier tusschen kalf en veers. Wij kennen mede het samengestelde *renddieren* = *runddieren*.

452. *Dorgaende wonden*, doordringende wonden, fr. *plaies pénétrantes*, namelijk wonden die in de groote holligheden des lichaams of diep in het vleesch dringen.

455. *Sidentee sach ten selven stonden*
Sere gewont sinen here.

— *Wouter* geeft, zoo min als *Curtius*, den naam op des stuurmans van *Porus'* olifant. *Zou* die naam vroeger reeds in eenig verloren vers, of in een ander gedicht, gestaan hebben?

461. *Hi geraect sijn Bucifal*. — *Hi geraect* = *hi geraecte*, hij trof. De *Vlaming* bezigt nog bij voorkeur raken, geraken.

468. *Om dattene quetscen en soude*. Opdat het hem niet kwetsen zoude. — *Quetscen*, misschien eene dialektische uitspraak.

474. *Hi dede si heten*. — *Si* = *se*, *ze*, haar. In *Sinte Servatius legende* van Van Veldeke ontmoet men *si* voor alle naamvallen enkelvoud.

490. (*Eñ seide*:) « *Bestu Taxilles? met leide* »
Du heves.

I. « *Bestu Taxilles? » met leide.*
« *Du heves.*

Porus sprak met droefheid: « *Zijt gij Taxilles? Gij hebt, enz.*

491. Tusschen dezen regel en 501 ontmoet men overhands driemaal het rijm *oet*, kruisende met *ant* en *ont*. Na het laatste volgt onmiddellijk de klank *oe*. Dit is blijkbaar voorbedachtelijk gedaan, schoon het tevens armoede verraadt. Ten bewijze geef ik hier de rijmwoorden op. *Doet*: *stoet*. *Lant*: *hant*. *Goet*: *doet*.

Hant: *olifant*. *Gewont*: *stont*. *Voet*: *spoet*. *Hoe*: *onvroe*. Dergelijke spelingen kwamen wij in dit boek tegen v. 195-198.

508. *Doe wart Alexander te rade, te waren,*
Dat men .xxx. dage vreedde
Halden soude op sekerhede.

— *Schmeller* schreef .xxx.; doch de derde cijfer is doorgehaald. De *Spiegel historiael* geeft echter ook het hoogere getal op. Men leest daar, I⁴. cap. 59:

55. Eñ men maecte daer te hant
Van .xxx. daghen een bestant.

— *Halden* = houden. — *Op sekerhede*, op verbintenis. Zie B. VI, op v. 122.

514. *Sweren*, I. *swoeren*, gelijk op v. 570.

515. *Alexander*. De naam staat voluit geschreven, gelijk B. I, v. 42.

519. « *Here stolt, edel man Porus* »

Dit sprac hi in sine litteren aldus:

« *Di ontbiet Alexander.* »

Meer dan waarschijnlijk schreef *Maerlant*:

Dit sprac hi in sine litteren aldus:
Here stout, edel man Porus,
Di ontbiet, enz.

525. *Eem*, I. *u*.

531. (*Ic wille dat*) *Sijn volc eem blive onderdaen*, namelijk onderdaan van den overwinnaar. Het schijnt wel dat hier een paar verzen zijn uitgevallen.

549. *Doe grote Porus*. — *Grote*, groette.

554. *Dat willie ic u doen cont*. — *Ic ic*, regt vlaamsch en brabantisch.

575. De vier achtereenvolgende rijmen kunnen moeilijk van iets anders getuigen dan van overhaasting. *Genomen*: *comen*. *Comen*: *genomen*. Zie op v. 491.

575. *Hier binnen is die dach comen,*

Dattie camp op es genomen.

Ondertusschen is de dag gekomen waarop het tweegevecht bepaald is. — *Hier binnen, elders hier en binnen*: II, 4; III, 1023. — *Camp genomen*. Ook in den *Ferguut* komt deze uitdrukking voor:

v. 4500. Op morgen es die camp genomen.

De vergelijking wijst aan dat *op* niet tot *camp*, maar tot *dach* in betrekking staat. Duidelijker (en zoo schreef welligt Maerlant) zou dus wezen: *daer die camp* in plaats van *dattie*. Verg. Halbertsma, *Naoogst*, bl. 57.

577. *Si waren coninlike versiert*, namelijk Alexander en Porus. — *Coninlike*, gelijk meermalen, l. *coninlike*.

578. *Dicken hebben visiert*

Wat tekene Alexander droech.

Lang beraadslaagden zij wat onderscheidingsteeken Alexander dragen zou. — In den *Ferguut* doet men eenen ridder boven halsberg en curie een' zijden rok aan, waar zijn wapen op bewerkt was.

v. 4610. Daer op dedi den rok van siden,
Daer sine wapene in was gewrocht.

— *Hebben versiert*, l. *hebben si v.*, namelijk die Alexanders uitrusting tot den kampstrijd bijwoonden.

580. *Ander wapen hadde hi genoeg,*

Halsberch, curien, cousen van staele,

En al dat coninc sit wale.

— *En*, aldus, bij nalatigheid van den afschrijver. — *Halsberch*, een soort van malienkolder, vroeger welligt slechts een beschutsel voor den hals, waarvan zijn naam. Onder het leenstelsel was de halsberg bepaaldelijk het beschutsel van den ridder: in de vlaamsche gemeente droeg hem de vrije burger, de gildeling, even goed als elders de ridder. Joinville zegt dat hij, in 1245, den halsberg nog niet had aangetrokken, omdat hij nog niet ridder geslagen was. Als onderscheidingsteeken

ontving de halsberg de bevestiging in den feudalen tsarter van den H. Lodewijk. Van enkel beschutsel van den hals of van den romp, werd hij opvolgelyk uitgebreid met hoofddeksel, mouwen, handschoenen en koussen. Er waren halsbergen die verscheiden honderde ponden wogen. Men hield er afzonderlijke op na voor de veldslagen en voor de tweegevechten. Het was zeker een van dit laatste soort dat Maerlant zijnen held laat aantrekken. Porus had er drie aan, terwijl Alexander met meer dan één curie schijnt bekleed te zijn geweest. Lezenswaardig over het onderwerp is vooral Bardin op *Haubert*. Zie ook Bilderdijs *Geslachtlijst* op *Halsberg*. — *Curien*. Van *Corium*, leder, vormden de Romeinen den naam van *vestis coracea*, lederen rok. De Franschen maakten er *Curie* van, later *Cuirasse*, die wij beiden op bekwame tijden overnamen. Zoo wel de stof als de vorm van dit wapen veranderde volgens de tijden en volkeren. Behalven van de stof waar het zijn' naam van ontleende, heeft men curiën gemaakt van linnen, van zijde, van koper, van ijzer, van staal, uit één of meer stukken. Dio Cassius beweert dat Alexanders curie van linnen was. Homerus leent reeds aan zijne helden bronzen borstkurassen. Bardin geeft te kennen dat vóór het jaar 1500 het curie als een metalen geheel niet bekend zou geweest zijn, zoo dat het enkel van leder of van andere buigzame stof was vervaardigd, waar men wel dwarsche platen of eene enkele borstplaat aan vasthechte, ten einde de zwakke plaatsen van den halsberg te verhelpen. Maerlant schijnt Bardin tegen te spreken, wanneer hij een paar verzen lager zegt dat Porus een metalen curie aan had:

590. Hi hadde .iij. halsberge an,
En een curie van metael,
En twee par cousen van staele.

Die was genoeg in 't ijzer geslagen!

Droeg men het curie boven of onder den halsberg?

Uit den *Karel en Elegast* zou men meenen te kunnen opmaken dat de halsberg van onder was. Daar leest men dat de zwarte ridder:

1505. Eggeriken stac door tleder
Van der curien met ghewelt,
Datti neder viel opt velt
Van den orse op daerde.

Men mogt veronderstellen, had het curie onder den halsberg gezeten, dat Eggerik ten minste gekwetst ware geweest. Men leest ook in den *Ferguut* :

4605. Hi dede hem an .1. accottoen,
Daerboven hiet hi hem andoen
Eenen halsberch Sabellijn,
Eñ daernaer .1. curiekijn
Van enen velle van serpente.

Doch in onzen *Alexander*, en wel eenige verzen lager, ziet men het omgekeerde. Macedo slaat eerst door twee halsbergen van Porus, daarop, als een ware meester in de schermkunst, dringt hij door den derden en door het ijzeren curie, zoo dat de Aziaat zwaar gewond wordt. — *Cousen van stale*. In de kleederdragt der middeleeuwsche burgers was de kous, zegt Bilderdijk op het woord, « eene volkomen bekleeding van 't onderlijf, met den gordel verbonden, welke naderhand verdeeld werd, waaruit bij de Franschen de benaming van *haut de chausse* en *bas de chausse*. Onze tegenwoordige koussen noemden onze voorvaders even zoo *neder- of onderkousen*; en de broek *opperkousen*. » Als verdedigingswapen, was de kous enkel eene scheenplaat. Vóór 1500 schijnt men geene dijeplaten gebezigd te hebben, welke misschien later mede tot de kous begrepen werden. Zie over dit alles Huydecoper op Stoke, II, 152 volg.; Halbertsma, *Naoogst*, bl. 65, vooral Bardin, *Dictionnaire de l'armée de terre*, op *Haubert*, *Cuirasse*, *Chausses de maille*, *Cuissard*.

Het schijnt dat Sicilië bijzonder bekend was om de schoone bewerking van halsberg en kousen. Onze dichter laat dat eiland aan Alexander, toen hij voor opperheer van gantsch de wereld als bij tooverslag erkend was, voor tribuut zenden :

- Halsberch eñ cousen een paar,
En een couverture van silver claer.

587. *Eñ enen knijf van Andene*. — *Knijf*, kort zwaard, dienstig om beter de openingen van 's vijands halsberg te vinden. Andenne, in het graafschap Namen, moet destijds beroemd zijn geweest wegens het vervaardigen van dergelijke wapenen. Deze nijverheid verhuisde later gewis naar Namen, welke stad nog algemeen voor hare messenmakerij bekend staat.

650. *Staen*, l. *steen*.

651. *Dede swert*, l. *dede tswert*. Zoo ook v. 657.

641. *Eñ sloech Porus, alse hi wilde*,

Dien eenen ort van sinen scilde.

Alexander sloeg, gelijk hij 't voorhad, de eene punt van Porus schild af. — De schrijver heeft hier Alexanders meesterschap in de schermkunst (v. 625) in 't oog. Men ziet mede uit deze verzen, wat Maerlant voor een' gewonen ridderschild houdt, namelijk dien van langwerpige vorm. — *Ort, oort*, mucro, cuspis. Kiliaen.

662. *Scils*, l. *scilts*.

664. *Eñ es*, l. *en es*. Negatie.

667. *Dicke* : *dicke*, dikwijls. Een woord dat met zich zelve rijmt. Onze dichter ziet waarlijk niet zeer nauw.

672. *Doe verscaemde hi eem*. Toen schaamde hij zich : namelijk Alexander.

676. *So dat eem sijn ontwant*.

l. *So dat eem sijn swert ontwant*.

Zoo dat hem het zwaard ontglipte, uit de hand sprong. — *Ontwant*, imperf. van *ontwinden*, bij Kiliaen verklaard door *evolvere*, buiten- of nederwentelen of storten. In den *Lancelot*, B. II, v. 56, 555.

Dat suert ontwant hem uter hant.

En op andere plaatsen meer.

680. *Eñ trat ontwee in die erde*. — *Trat* = trat het. — *Ontwee*. Men weet dat dit niet eigenlijk in twee stukken, maar van één, in stukken, beteekent. Het meer bepaaldelijke ontmoet men B. VIII, v. 1153, waar staat *in stukken twee*.

695. *Die binnen in sinen scilde*,

l. *Die binnen stac in s. s.*

694. *Sere slage*, l. *siere slage*, zijner slagen.

698. *Milste*, l. *miltste*.

699. *Doe songen die Inden heren*. De indische heeren zongen een viktoriaalied. Zij dachten reeds dat Porus overwinnaar was.

705. *Eñ scoet Poruse int fundament*. — *Fondament*, in Vlaanderen nog algemeen gebezigd voor aars. Men zegt echter *eersdarm*, *intestinum rectum*. In de tijden van Maerlant gebruikte men ook *set of zet*; zoo lees ik in het boek *Viatike*, een geneeskundig werk van het begin der XIVe eeuw: *tfondamet of zet dat ute gaet en van die spenen int SET*.

709. *Si wouden slaen*, l. *si wouden Alexander slaen*. — In het Hs. was denkelijk A' geschreven, en daardoor weggevallen. De komma op 't einde van den vorigen regel is vergeten.

711. *Datmen*, d. i., *dat men hem*.

718. *Dit was om uwe gesonde gedaen*. — *Gesonde*. Kiliaen verklaart het door *corpus et membra hominis*, lijf en ledematen, et heet het oud-saxisch. Alexander zegt aan de indische heeren dat het tweegevecht aangegaan is om de meesterschap over hen. Ook volgt onmiddellijk op Alexanders aanspraak:

Eñ also saen
Worden si eem onderdaen;
Gelijke eren gerechten here
Sworen si eem emmermere.

751. *Sijn ogen ontoen*, zijne oogen openen. — De Vlaming zegt: zijne oogen open doen. *Ontoen*, ontdoen. Wij ontmoetten reeds B. V, v. 972, *ontoet den mont*, spalkt den mond open. In den zin van verslapt, komt *ontae*n voor B. IV, v. 1185. Voor « los doen, » ontstrikken, is het in Vlaanderen van algemeen gebruik. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 557, en Weiland, op *Ontdoen*.

740. *Porus antwerde met staden*. Porus antwoordde bedaard; eigenlijk: op zijn gemak. — Over *Stade*, zie hier voren VI, 963; VIII, 47, enz. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 64 en 212.

746. *Gewijst*, l. *gewest*, d. i., geweest.

752. *Bedi een wiet niet verheven*,

Al hebbic verloren vele.

Van v. 750 af had de dichter het volgende voor model:

*Tibi vero secundus
Non minimum felix videor mihi, nec tamen isto
Attollos animum casu quia vicaris.*

Volgens het latijn zou *verheven* het Nnl. *verheffen* zijn, gelijk op v. 737, en moeten slaan op Alexander. — *Een wiet* zal wel mogen veranderd worden in *en wil*. Misschien te lezen:

Bedi en wil di niet verheven.

755. *Als was starc, starker ic vant*, l. *al was ic starc*, enz. Ingevolge het latijn:

*Qui cum fortissimus essem
Fortius inveni.*

756. *Wie moechti salich sijn becant*

Die heeft dat eem staden steet,

Hine hebbe dar op hi eem verleet,

Die hen niet en mach outgaen.

De vertaling van:

*Ne dixeris esse beatum
Qui quò crescat habet, nisi quò decrescere possit
Non habeat.*

De zinsnede moet met een vraagteken eindigen, en men leze in den tweeden regel *in staden*.

770. *Hi dede eem doen groet gemac,*

Eñ gansen sine wonden.

Hij beval hem wel te verzorgen en zijne wonden te verbinden. — Men zegt thans: gemak geven of bezorgen. — *Gansen*, bij Kiliaen *gantschen*, genezen. In den Rijmbijbel komt het meermalen voor. Verg. Clignett, *Bydragen*, bl. 501 volg. Yperman bezigt op vele plaatsen *genesen*. « Men es sculdech den mensche

te *genesene* metter minster pine. » In het boek *Profectus Religiosorum* ontmoet men beide woorden in éenen adem: « Soe men inder Medicinen contrarie *gheneest* mit contrarien, alsoe werden die ghebreke *gheganset* mit Contrarien Medicinen der oefeninghe. » Zie Huydecoper op Stoke, I, 569.

775. *Gaf hi eem van hem te lene.* — Het schijnt dat de afschrijver hier een onderscheid heeft willen maken tusschen *eem* = hem, en *hem* = zich.

776. *En*, aldus, l. *eñ*.

789. *In dien dat hi was in Indi*, namelijk in dien tijd. Zoo vinden wij: *in dezen*, *mettesen*, *mettien*.

795. *Die sinde op minne eñ op houde.* Zij zond op liefde en hulde. — *Houde*, elders *hulde*, gelijk B. VI, v. 1197, *hulde met minne*, liefderijke genegenheid. Ook in ons gedicht vindt men dit woord in tweederlei beteekenissen (waarover Clignetts *Bydragen*, bl. 147 volg.); — In die van gunst, genegenheid, vriendschap, bescherming; en van trouw, bijstand. Hier is het wat Paneradius van Castricum door *homagium* verklaart in zijne *Aant.* op Willeramus, bl. 160 (uitg. van Merula, 1598). De aloude spreuk van Gent is: *Hou eñ Trou*.

800. *Oec sinde si an der vart*

Amons croen.

— *An der vart*, letterlijk: aan den weg, dus onmiddelijk, op het oogenblik, dadelijk. In den *Alexander* komt deze uitdrukking verschillender wijze voor: *te veert* (vaart), III, 150; *ter vart*, V, 626; *mettier vart*, VII, 126; *an die vart*, VIII, 1167; *ane die vart*, VII, 1457; IX, 848.

805. *Eñ vierdalfhondert helpendiere.* — Deze regel is geen vlaamsch. Derdhalf, vierdhalf, enz., zijn woorden welke in Vlaanderen niet gebezigd worden, al ontmoet men het eerste eenmaal in den *Spiegel historiael*. Doch zie verder B. X, op v. 945. Wat *Elpendier* betreft, Maerlant zegt elders zelve dat het geen vlaamsch is, maar dietsch:

Elephas es die olifant,

In dietsche elpendier geuant.

Dat hij werkelijk dit onderscheid tusschen dietsch en vlaamsch maakt, bewijzen zijne woorden op den leeuw (*der Naturen Bloeme*, II,):

2110. Lewe es hi in dietsche ghenant,
Eñ liebaert in vlaamsch becant.

Zie hierover B. VII, op v. 695.

807. *Van den perducen en van den lybart*

Es gewonnen die lupart.

— *Perducen*, l. *perdusen*, of liever *pardusen*. *Pardus*, parde, parderdier, vermoedelijk eene varieteit van den luipaard. Over dit monster zie *der Naturen Bloeme*, II, 5182-5205. — *En*, aldus, l. *eñ*.

809. *Si seinde eem .lxxx. espentine.* Tachtig rhinocerossen. — Volgens zijne beweesing in *der Naturen Bloeme* dat rhinoceros (neushoorn was nog niet gekend) dietsch is, mag men opmaken dat Maerlant *Espentijn* voor vlaamsch wil doen doorgaan. Hij zegt immers:

II, 5692. Unicornis laut eenhoren;
Espentijn heetment, als wijt horen,
Rhinoceros heet in dietsche wort.

Hier op vertelt Maerlant, naar Jacob van Vitri, eene allerongrijmdste fabel over het Espentijn, en eindigt met het monster zoo lieflijk te vinden dat hij er het zinnebeeld van Christus in ziet. Bij gebrek aan bepaalde inlichtingen wisten Willems en Massmann natuurlijk niet aan te duiden wat voor een dier het Espentijn was. Zie *Belgisch Museum*, VII, bl. 447, en *Parthenopeus und Melior, herausgegeben von H.-F. Massmann*, bl. 228.

817. *.XVC. edelre roden,*

Die aen ebeense bomen stoenden.

— *.XVC.*, drukfout, l. *.XV.C.*, d. i., vijftien honderd. — *Roden* = roeden, takken, twijgen. — *Ebeense bomen*. Wij zeggen thans nog niet *Ebbenboom*; er is nog altijd spraak van *Ebbenhout*, en indien men in de gelegenheid ware den boom bij zijn

naam te noemen, welligt zou men Maerlants voorbeeld volgen en zeggen *Ebbenhouten-boom*. Dit hout, dat in Indiën en in Afrika overvloedig groeit, op gloeiende kolen gelegd, geeft een alleraangenaamsten reuk van zich. Ik herinner mij uit mijne kindsheid, meermalen gehoord te hebben dat Alexander, die vierentwintig uren lang meester was van geheel de wereld, niets anders aan den haard stookte dan welriekend kaneelhout, dat hij van eene koningin ten geschenke gekregen had; misschien eene volksoverlevering uit ons gedicht nagebleven. — *Stoenden*, slecht rijm, l. *stoeden*, waarvan meer voorbeelden in dit gedicht.

829. *Eñ Alexander hi beleide*

Die stat al omme op die fosseide.

Alexander sloeg het beleg voor de stad dicht bij de wallen. Het latijn heeft *sub moenibus*, onder de muren. De vestingen in ons waterrijk land zullen wel van alle tijden natte grachten vóór de muren gehad hebben. Wouter, die meer Franschman was, heeft verscheidene vestingen gezien die met geen water verdedigd werden.

858. *Men deder menegen harde onsachte*. — Ik zou lezen: *menegen hort onsachten*. Bij Kiliaen *Hort*, stoot; bij Ziemann *Hurt*, stösz, zusammentreffen. In 't fransch spreekt men nog van « le choc de la bataille ».

854. *Die van hogen neder vele.*

Dit was dien coninc een quaet spelo.

— *Van hooge neêrvallen* is nog dagelijks in den mond. — Lees *vel: spel*.

859. *En gescoten met korelen*

Dat hi vermott was van slagen.

— *En*, aldus; doch de val eischt *eñ*. — *Korelen*, ook v. 259 *quorelen*, v. 845 *koreel*. l. *quarelen*, gelijk op v. 254. — *Vermott*, l. *vermoet*, vermoeid, afgemat.

875. *Maer die aventure, die eem dicken*

Hadde gedaen menech ere,

Die help eem nu ter wilen.

— *Ere en wilen* rijmen niet. Voor *ter wilen* zal men zeker lezen moeten *ter were*. *Enen ter were helpen* is iemand in den strijd helpen.

880. *Wile*, l. *wille*.

881. *Daer an ghinc staen stille.*

l. *Daeran ghinc hi s. s.*

Deze regel eindigde beter met eene komma; de volgende zegt immers: op dat men hem niet mogt langs achteren slaan.

891. *Over sijn knien boech hi dicke,*

Want hi gequetst vanden spronge.

l. *Want hi gequetst was vanden s.*

— Voor *over sijn knien buigen*, zou men thans zeggen: door sijn knien buigen. Daartegen *Men seech op sine knien*, gelijk op v. 955.

895. *Die edel coninc in die ionge*

Mochte qualije gestaen.

— *In* voor *en*, dat ook hier de verlenging (*ende*) missen kan. — *Qualije*, spreek uit *qualike*, volgens de aanmerking B. I, op v. 157, *qualije*, moeilijk, zoo als B. IV, v. 865. Doch hier laat het zich even goed verklaren door *nauwelijks*, in welken zin, onder anderen, het in Vlaanderen nog gebezigd wordt. Men hoort dagelijks zeggen: hij was kwalijk gezeten, vertrokken, enz., voor: hij was nauwelijks gezeten, vertrokken.

900. *Starste*, l. *starste*.

904. *Eñ sloech her ni dare,*

Gelije oft en tyger ware.

Bij de collatie van zijn afschrift veranderde Schmeller *in* in *ni*. Ik geloof dat Maerlant schreef:

Eñ sloech harentare.

— *En tyger*, een tijger; zoo spreekt men nog, gelijk vroeger is aangemerkt.

912. *Hi weende wale dat spere ute winnen*. — *Weende* = *waende*. — *Ute winnen*, zachtjes uittrekken. Kiliaen geeft *wennen*, ablactare, en heet het oud. Het woord komt nogmaals voor v. 1024:

Dat yser was ute gewonnen.

918. *Want sijn daer bi eem lach*, l. *want sijn swert*, enz.

922. *Tierst dat hine tasten besief*. — *Besief*, imperf. van *beseffen*, gewaar worden, bemerken. Van denzelfden wortel is ons *Seve*, in Vlaanderen zoo bekend voor de geest (*essentia*) eener vloeibare of vlugtige stof. Ysl. *Sefa*, sensus. Angs. *Sest*, animus. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 250.

928. *Soe dat veil op die erde*, l. *soe dat hi vel op d. e.*

929. *Vare diere verde ter hellen*. Vaar naar de hel. In den *Reinaert*, v. 5614:

Hi voer henen sijne veerde.

Met eene gelijke herhaling bezigt men thans de platte uitdrukking: *zijnen gang gaan*.

931. *Sech dat icker coem vechten hier naer*
Eer ic sterve.

Vermoedelijk schreef Maerlant: *als ic sterve*. Hij wilde toch niet Alexander levend in de hel laten vechten?

939. *Hadde te broken met siere cracht*
Die here Pencestes een wicket.

— *Wicket*. Kiliaen schrijft *wicket* en *wincket*. Hooft gebruikt dit laatste, en op zijn gezag werd het bij Weiland opgenomen, en verklaard door *Klinket*, zijnde eene kleine deur in eene groote poort. Het *wicket* was nauwelijks één meter hoog. De Franschen hebben van ons hun *guichet*, ja hunne oude schrijvers nemen wel eens het woord in zijne oorspronkelijke spelling over. De naam, geloof ik, is in de taal verdwenen; doch de zaak bestaat nog in de groote poorten onzer pachthoeven. Verg. Halbertsma, *Aant.*, bl. 115; Gachet, *Glossaire* op *Guichet*; Bardin, *Dict. de l'armée de terre*, op *Porte de forteresse*.

942. *Hine liep met baren swerden*

Tote daer die coninc lach op dier erden.

— *Peucestes* zal toch niet meer dan één zwaard in de hand gehad hebben. Lees dus: *Swerde: erde*.

946. *In sinen scilt*, binnen zijnen schild. — Deze was dus trogvormig, gelijk de *taertse*, de opregte stormschild, waarover B. I, op v. 977.

948. *Lavernaet*, bij Wouter *Lavernatus*, bij Curtius *Leonnatus*.

952. *Lettel*, weinig. Thans spreekt de Vlaming meer algemeen uit *letter*.

955. *Pencestes*, bij Wouter *Pancestes*, l. naar Curtius *Peucestes*. Zoo ook vroeger. — *Met gevelt*, l. *met gewelt*.

959. *Aristoen doet vele gemoete*. — Vele ontmoetingen hebben, is veel strijden. Zie de *Aant.*, B. III, op v. 154.

965. *Want men eem te seer versochte*. — *Versochte*, imperf. van *versoeken*, bestoken, aanranden; lat. *tentare*. In 't Gebed des Heeren zeggen sommigen: « en leid ons niet in *verzoeking* » wat algemeen door *bekoring* wordt uitgedrukt.

970. *Porus here*, het heir van Porus.

972. *Beide met barden en me haken*. Het rijm vordert: *met haken en met barden*. — *Me (mé)* komt overigens volkomen overeen met den vlaamschen tongval.

985. *Die wile dat men volc al sloech*. — Voor *volc*, l. *twolc*.

990. *Met enen wederhaecten strale*. — Het latijn heeft *hamata cuspide*, weërhaakte werpspies. Verg. Bardin, op *Dard à main*. Uit het opvolgend vers blijkt dat Maerlant het woord *strael* onzijdig bezigt. Te Kortrijk zegt men nog *het strael*, voor eene veelhakige werpspies tot het vangen van visch gebezigd.

995. *Hoden*, l. *hoeden*. *Behouden*, bij Kiliaen *conservare*, wordt in 't westvlaamsch uitgesproken *behoen*.

998. *Merte*, l. *mercte*.

1001. *Eristobile*, op v. 1014 *Eristobole*, l. *Cristobole*, bij Curtius *Cristobulus*.

1005. *Leestu*, l. *laetstu*.

1005. *En siestu niet die sonden*,

Du mags corten doch mijn leven.

— De eerste regel is onnauwkeurig nageschreven. Een weërhaakte straal zat Alexander in 't lijf. De heelmeeester zag hem niet uit te halen zonder de wonde te verwijderen, en dat zou

waarschijnlijk eene gevaarlijke bloeding veroorzaken. Bleef de koning onder de kunstbewerking, zijn arts verloor eer en leven. Alexander bemerkte diens aarseling, daarom vroeg hij aan Cristobulus :

Twi laetstu mi so lange leven
In die smerte vander wonden?

Waarop hij bemoedigend zei hetgene misschien volgender wijze kan uitgedrukt worden :

En canstu niet mi sonden, enz.

Kunt gij mij niet genezen, gij moogt gerust mij het leven korten. Ik moet evenwel bekennen dat ik *Sonden* nooit tegenkwam.

1014. *Verporrestu iet an dinen sniden*. Verroert gij een lid terwijl men u snijdt. — *Verporrestu*. Te Kortrijk zegt men nog, halfboertend, *iets verpurmen*, voor iets verzetten, opheffen; waarschijnlijk klinkt het in de omliggende gemeenten *verpurren*. — *An dinen sniden*, onder, bij uw snijden, onder uwe operatie, d. i., de kunstbewerking die gij ondergaat.

1019. *Quijt en vrie en ongebonden*. — *En*, aldus. *Quijt en vrie*. Een eigen met een bastaardwoord gekoppeld; eene mode, die meer en meer toenam, en die wij bij Despars schier op elke bladzijde tegenkomen. Dit ergerlijk gebruik heeft bij de Vlamingen nog niet gantsch opgehouden.

1022. *Noch hine wiscede noch en green*. Hij vertrok noch zijn lijf noch zijn gezicht. Het latijn zegt :

Corpus

Praebuit immotum, neque vultus signa doloris

Contraxit rugas.

— *Wiscede*, imperf. van *wisscen*, wijken, en wel zoo goed op zij' als achteruit. In den *Spiegel historiael*, waar Maerlant de dood van Cesar beschrijft, dekt de held zich het hoofd met den pand van zijn kleed,

Omme dat hi wisschen niet en woude.

In den *Lancelot* is de beteekenis van wijken duidelijk :

II, 4321. Hestor verhaestem sere na dien
Ende dedene wisschen ende vlien.

II, 22,024. Dander wischde tien tiden,
Alse die den slaeh niet dorste ontbiden.

II, 22,565. Lanceloet, dine sere versochte,
Hine was niet soe moede doe,
Hine sloech optien riddere ember toe,
Die soe sere wert onder saen,
Dat hine niet ne mochte wederstaen;
Hi moeste wischen harentare,
Ende Lanceloet volgede hem ember nare.

Voor achteruit wijken :

II, 24,834. Hi brachte op hem enen slaeh :
Lanceloet wischde alse hijt sach,
Ende hi sloech mettien swerde
Toter helten in die eerde.

De ridder bragt eenen slag toe op Lanceloot; doch deze den slag ziende komen, ontweek hem, en 's vijands zwaard ging tot de hecht in den grond. Men begrijpt goed de beweging van Lanceloot. Voor op zij' wijken :

II, 29,818. Hi sloech op hem metten suerde,
Ende die ander wischde soe herde,
Dat dat suert vanden helme gleet
Ende in die slinke scouderne sneet.

Elders gebruikt de schrijver de uitdrukking *ter siden wiscen*, op zijde wijken :

II, 2755. Ende als si ele andren so na quamen
Dat si souden vallen te samen,
Wisscede die ghene ter ere siden,
Die Hestors niet en dorste ontbiden
Om dat hi hem te stare dochte.

Ook *ontwisschen*, ontwijken, ontsnappen, ontmoet men in den *Reinaert*, v. 1310. *Sonder wissche*, door De Jager in zijne *Verscheidenheden* (bl. 309) aangehaald uit *der Naturen Bloeme*,

beschouw ik voor een stopwoord, nagenoeg overeenkomende met *sonder wanc.* — *Green.* Eventjes het gezicht vertrekken, zoo wel om droefheid als om vreugde te beduiden, heet *grijnen*. In de laatste beteekenis (meesmuilen, grimlachen) kwam het voor B. II, v. 438, en B. IV, v. 518.

1053. *Metien men in die tente liep, l. mettien men i. d. t. riep.*

1042. *En, aldus, l. eñ.*

1044. *Te vare, l. te vaerne.*

1047. *Waent, l. woent, woont.*

1049. *Abysard, l. Abysari.*

1052. *Atobodine*, zeker *Embolime*, bij Curtius *Ecbolima*; niet het land waar Taxilles koning over was, maar eene stad, westelijk van den Indus en noordoostelijk van Taxila, de hoofdstad van Taxiles. Verg. Forbiger, II, bl. 510 en 511.

1059. *Hoerde onse tale.* Waarschijnlijk *hoere o. t.*, hoor onze taal aan.

1066. *Op dijne selves leven, l. op dijns selves l.*

1068. *Peins om oere leven doch.* Denk toch om hun leven. — *Oere.* Vroeger lazen wij *ure*, waarover zie de *Aant.*, B. II, op v. 95, en B. IV, op v. 265. Er dient aangemerkt dat, bij 't spreken, de Vlaming nog geen onderscheid maakt tusschen den acc. van *gijlieden* en het persoonlijk voornw. *hun*. Voor beiden klinkt het *ulder*. Zoo zien wij hier *oere* en *ure* dezelfde rollen spelen.

1071. *Dor dinen willen wi, l. dor dinen wille willen wi.*

1075. *Eñ alle diere, dats mee,*

Willen wi doen di dor varen.

Waarschijnlijk te lezen :

Eñ alle viere

Willen wi doer di dorvaren.

Om uwent wil willen wij door alle vuur loopen.

1077. *Wat goede sal ons benachten?* — Men zou thans zeggen : wat goeds zal voor ons opdagen? De oude tijdsbepalingen geschieden niet bij dagen, maar bij nachten. *Benachten* was

dus hetzelfde als *bedagen*, d. i., na eenen zekeren termijn verschijnen, *opdagen*, als men thans zegt. *Benachten* is hier intransitief, dus zoo veel als op een' bepaalden tijd verschijnen. Anders was *benachten* zoo veel als *overnachten*, waarover zie Ziemann op het woord.

1085. *We saen dat sine begevēt!* Hoe spoedig wordt zij hem ontrouw! — *Begevēt*, van *begeven*, verlaten, ontwijken; hier eigenlijk verlaten, ontrouw worden. Wij vinden dat de zon voor de maan wijkt, wanneer deze des avonds helder opsteekt. Zoo zegt ook onze dichter :

III, 4263. Soe die maen meer lichts hevet,
Soe die sonne meer begevēt.

1088. *En, l. in.*

1090. *Dat enen man saecht sijn moet.* Dat men zich te vreden gevoelt. — *Saecht*, d. i., *Sacht*, van *sachten*, zacht, aangenaam worden. *Mi saecht mijn moet*, mijn gemoed wordt aangenaam gesteld, voelt zich te vreden.

1095. *Vi, drukfout, l. di.*

1097. *Hi es reus die sijn verslit, l. hi es ries die sijn lijf verslijt.* Hij is dwaas die (zonder eer en loon) zijn lichaam verslijt. — *Verslit*, l. *verslijt*, en zoo in den vorigen regel *verbijt*.

1104. *Eñ sprac*, d. i., *eñ hi sprac*, namelijk Alexander. Deze weglating maakt een' belangrijken regel uit in de middeleeuwsche taalkunde, dien De Vries aanwees. « Het weglaten van het persoonlijke pronomen in den eersten naamval, wanneer het óf zelf, óf het naamwoord welks plaats het vervangt, *in casu obliquo* vooraf gegaan is, is een doorgaande regel bij de beste schrijvers. » *Brief aan Dr W.-J.-A. Jonckbloet*, bl. 17.

1106. *Dat, l. dan.*

1111. *En, aldus, l. eñ.*

1115. *Eñ ic in begere,*

l. *Eñ ic en b.*, of *eñ in b.*

1150. *Te veel clene, l. veel te clene.*

1156. *Daer die sonne oest op geet,
Eñ west oec te hove steet.*

Voor *oest* l. *west*, en voor *west* l. *oest*, en verg. B. X, v. 199 en 200. Elders echter heet het *te hove gaen*, en sedert onheugelijke tijden *staat* de zon op, zoo dat wel zal dienen gelezen te worden:

Daer die sonne west op staet
Eñ oest oec te hove gaet.

Gelijk trouwens in dit gedicht op meer plaatsen te zien is. Zie de woordenlijst.

1158. *Der*, daar. Het woord is voluit geschreven.

1141. *Doen*, l. *doe*.

1142. *Alt tfolc*, l. *al tfolc*.

1145. *Willen*, l. *wille*.

1152. *Dus inde sine tale mettier vaert*. — Deze regel is zonder tegenrijm. De zin is echter zuiver. Professor De Vries, wien ik hierover raadpleegde, vermoedt zeer scherpzinnig dat er twee halve regels ontbreken; aldus:

Dus indi sine tale
. Eñ mettier vart
Si seiden.

1155. (Opschrift.) *Voere*, l. *voer*. Lees verder: *Daer Ercules eñ Liber Bacus bedwanc keerde*, waar de overmacht van Herkules en Bacchus moest terugkeeren. Op v. 1166 staat:

Daer eende eerre beider bedwanc.

In den *Sp. hist.*, I⁴, 46, 15 en volg., zegt Maerlant dat Herkules door eene aardbeving uit Indië terug gedreven werd:

Eñ met eere groter erdbeven
So was hi danen verdreven.

1156. *Eñ Porus gereide eem an die vart*. Porus bereidde zich tot den togt. — Elders *gereide sine vart*, maakte zich vaardig tot den (af=) togt:

VII, 1858. *Doen gereide tfolc sine vart*.

Op andere plaatsen beteekent *ane die vart*, onmiddelijk, dadelijk, op het oogenblik, gelijk hier voren op v. 800 is aange- teekend.

1161. *Vonden si eerre twier pale
Van goude gemaect wale.*

Hetzelfde in den *Sp. hist.*, I⁴, 46, 19 volg.:

Vort quam hi (Alex.) daer stonden de pale,
Fijn goudijn, eñ niet van stale,
Die Liberbacus eñ Hercules
Daer setten, alst besereven es.

En zoo voort tot v. 27, overeenkomende met v. 1106-1175.

1164. *Gegote*, l. *gegoten*.

1189. *Teerst dattie was west*, l. *teerst dattie wint w. w.*

1192. *Her en dar*. — Maerlant schreef *harentare*. Wij zagen reeds, VIII, 66, *her ix dare*. Zie ook hier voren op v. 904.

1196. (*Een lant*) *Dat Aergere es genant*. — Over Argyre, zie de aantekening op v. 896-897 van B. VII.

1199. *Daer vonden si volc, heet Lemnes,
Dat algader sonder hoet es;
Geborstelt sijn si alse swijn.*

In der *Naturen Bloeme*, I, 519-26, leest men:

Ander liede, dies ghelovet,
Vint men daer sonder hovet,
Haer oghen in haer scouderen staende;
In haer borst twee gaten nutgaende;
Over nese ende over mont
Si sijn eiselijs alse een hont.

1209. (*Daer vonden si*) *Coacriten*. Misschien te lezen *Coro- creten*, beschreven in der *Naturen Bloeme*, II, 1242-55.

1210. *Deire*, elders *derre*, van welke.

1211. *Si dwongen de .x. Xiofagiten,
Liede die vel vesse verbiten.*

Maerlant moet geschreven hebben *Ichthyofagiten*, Ichthyophagen, vischeters. De voorafgaande *x*, als een cijfer gemerkt, moet natuurlijk wegvallen. — *Vel*, l. *veel*.

1215. *Gignofeesten*,

Die vele wisheiden wisten,

Dat es in dietsce : makede die vroede.

— *Gignofeesten*, l. *gymnosofisten*, Γυμνοσοφισται. — *Makede die vroede*. Door het tusschenvoegen van *die* bewees de afschrijver dat hij den zin niet verstond. Schmeller vermoedt dat er welligt *nakede* staat. Men leze ook zoo : *nakede vroede*, naakte wijzen. Het Angs. had *naced*, en 't Engelsch schrijft nog *naked*, naakt.

1218. *Tierst dat si Macedo sach*, voor *tierst dat se M. s.*

Deze verwisseling van *se* in *si* deed de kopist meermalen, een verschijnsel dat men mede in de limburgsche *legende van Sinte Servatius* aantreft. In de inleiding geven wij de voornaamste klankverwisselingen op, welke in den *Alexander* voorkomen.

1229. *Dan daer voer hi in Cambrobana*,

Dat es een eylant, van minen wana.

l. *Van daer voer hi in Tabrobane*,

Dat es een eilant, na minen wane.

Waarschijnlijk staat er in het Hs. *Tambrobane*, want Schmeller wankelt dikwijls tusschen *C* en *T*. Dit is te gereedelijker aan te nemen ingevolge de aanmerking op v. 889, B. VII.

1257. *En*, aldus, doch l. *en*.

1258. *Dien steen margariten*,

Carbonkele met crisepassen,

Die in genen lande en wassen.

— *Dien*, l. *die*. — *Margariten*, het latijn *margaritae* met eene dietsche verbuiging. De tweede regel moet gelezen worden :

Carbonkele met, Crisepassen.

Ook karbonkels, enz.

Erasmus Stella, in zijn werk *De gemmis libellus unicus*, plaatst Taprobane aan 't hoofd der parelrijke landen « fertilis-

sima est Taprobana ». Den lof van den karbonkel begint de dichter Marbodeus († 1125) met het volgende vers :

Ardentes gemmas superat carbunculus omnes.

Of door *Crisepasse* de *Chrysopasius* dan wel de *Chysoprasmus* bedoeld wordt, zal ik niet beslissen, schoon beider wederzijdsch vaderland voor den laatsten pleit. Dezelfde Marbodeus toch zegt van den Chrysopasius :

Ætiopum tellus lapidem chrysopasion edit.

Terwijl het van den anderen steen heet :

Et chrysoprason lapidem domus Indica mittit.

1241. *Davon*, l. *danen*, daarvan.

1245. *In der Macabenen lant*. — Denkelijk te lezen *Mazagenen*, de inwoners van Mazuga, waarover zie Curtius, VIII, 10.

1244. *Daer vonden si menegen wigant*,

Want si sijn .xij. ellen lanc.

In den *Sp. hist.*, « van de wonderen van Indiën » sprekende, zegt Maerlant :

Bat vort quamen si in dien dagen

Daer si ru vole ende naect sagen,

VIIJ voete lanc.

Dit is ten minste eene redelijke reuzenlengte. In plaats van *wigant* zal wel te lezen zijn *gigant*; trouwens *want* van den tweeden regel wijst het aan.

1255. *Datter scemert*, l. *dattet s.* Het Hs. heeft *datt'*.

1253. *Wat men so daer mede dwaet*, l. *wat so men*, enz.

1257. *Wech*, l. *wech*.

1270. *Das*, l. *dat*.

1271. *Die vierine mure dochte hem van goude*. — Bij Van Vaernewijck, die zoo veel uit fabel en Sage trok, staat dit nader beschreven. Men leest in zijne *Historie van Belgis*, I, vi : « Dit Paradijs is nu besloten met eenen vierigen muer die totten Hemel toe opclimpt ».

1277. *Hen*, aldus, dat. plur.

1279. *Alexander hielt stille ene stonde Ghinder met sinen dragmonde.*

— *Met sinen dragmonde*, met zijnen tolk. Mhd. *Tragemunt*, dollmetscher (Benecke-Müller, III, 81). Mlat. *Dragumanus*, *dragamundus* (Ducange op het woord), thans nog *Drogman*.

1287. *Wes ees dit lant?* Wiens is dit land? — *Ees*, in Kortrijk nog *eis*.

1297. Het opschrift diende te staan vóór v. 1239.

1517. *Woech*, woog, thans nog de vlaamsche uitspraak. B. VIII, v. 188, *wach* in 't rijm. Beide vormen staan opgegeven in De Jagers *Verscheidenheden*, bl. 298-501. Wij ontmoeten hier nog v. 1527 *nederwoech*, 1551 *wederwoech* en 1520 *verwogen*, d. i., overwoog hem.

1525. *Hi was geverwet als eens ogen;
Ecclesiastes caent wael togen
Dat hi die rijcheit neder woech,
Wat so menre iegen droech,
Eñ also luttel erden als een siere
Hem weder woech.*

Een steen die meer woog dan alle rijkdommen te samen, en die nogthans door een zandstofje opgewogen werd.

Zoo lang men de plaats uit Salomo of Jesus Sirach niet kent, waarop Maerlant zinspeelt, is het onmogelijk te weten van wat *eens oogen* de dichter spreekt, waaraan de steen in kleur gelijk was. Ik heb vruchteloos beide deze gedeelten van den Bijbel geraadpleegd.

Dat de woorden van Maerlant op eene Sage rusten, welke onder de geleerden van zijnen tijd bekend was, valt buiten kijf. Intusschen noch het werk van De Sainte Croix (*Examen critique des historiens d'Alexandre*), noch dat van Villedeuil (*la Légende d'Alexandre-le-Grand au XIIe siècle*), noch dat van Spiegel (*die Alexanderssage bei den Orientalen*) zeggen er iets van; even min het *Liber Alexandri Magni, regis Macedoniae, de praeliis*, van welk hoogst zeldzaam boek het te Haarlem berustende exemplaar

door professor De Vries daarvoor bepaaldelijk is nagezien. Door tusschenkomst van mijn' goeden Leidschen vriend, ben ik van zijnen ambtgenoot, den hoogleeraar in de godgeleerdheid A. Kuenen, te weet gekomen dat het verhaal « dat Alexander op een zijner togten gekomen is bij » de bergen der duisternis « en daar » de poort van het paradijs « gezien heeft, die zich evenwel voor hem niet opende — eene joodsche Sage is, te vinden in den Talmud (Tract. *Tamid* f. 51^b, 52). » Eisenmenger, in zijn werk *Entdecktes Judenthum*, Th. II, bl. 521, geeft den chaldeeuwschen text dezer plaats uit den *Talmud* op, welke hij volgender wijze vertaalt: « Als derselbige (« namelijk Alexander ») kam, sas » er an ein (fliessendes) quellen-wasser, und asz brod, und hatte » kleine gesaltzene fisch in seiner hand. Da mann nun dieselbige » (mit demselben wasser) abwusch (damit das saltz davon käme) » bekamen sie einen guten geruch : darauff sprach er, hierausz » kann mann abnehmen, dasz dieses quellenwasser vom Para- » deis herkomme. Einige sagen, er habe von demselbigen wasser » genommen und sein angesicht damit gewaschen : andere aber » melden er seye so lang dem wasser nachgegangen, bisz dasz » er zur pforten des Paradeises gekommen seye, und daselbsten » habe er geruffen, öffnet mir die pforte : mann sprach aber zu » ihm (ausz dem 118 Psalm, v. 20) : *Dieses is die pforte des » Herren, die gerechten müssen da hinein gehen*. Da sagte er, » ich bin auch ein könig, und bin hoch geachtet; gebet mir » etwas. Hierauff gaben si ihm einen todtenkopff, und er nahm » ihn mit sich, und legte ihn auff eine wagschaale, und all sein » gold und silber, das er bey sich hatte, legte er auff die andere » wagschaale, und der todtenkopff war doch schwere alsz das » gold und silber. Da fragte er die Rabbinen, was solches wäre? » und si antworteten ihm, es wäre ein todtenkopff, und dasz » das aug des fleisches und bluts (das ist, eines menschen) » nicht könne gesättiget werden. Und alsz er sie weiters fragte, » woher er es wissen könnte, dasz dem also seye? nahmen sie » ein wenig staub, und bedeckten den todtenkopff damit, und » alsobald war das gold und silber schwere, dann es stehet

» (Proverb. 27, v. 20) geschrieben : *Das grab, und die Hölle,*
 » *werden nimmer gesättiget, und die augen des menschen wer-*
 » *den nicht satt.* Es hatt also das gold und silber nicht über-
 » wiegen können, bisz dasz das aug des todtenkopffs mit staub
 » zugedecket worden, dasz es nicht mehr sehen könte. »

« O närrische Talmudische fabel! » Zoo besluit Eisenmenger.

Professor Kuenen druk ik hier mijnen dank uit voor zijne
 belangrijke mededeeling.

1542. *In, l. en.*

BOEK X.

1. *Alexander hevet gesproken*

Overdaet.

— *Overdaet* is alles wat in woord of daad de maat te buiten loopt. Hier staat het voor den aldurvenden moedwil eens krijgsmans, voor overmoedige, roekeloos vermete taal. De beteekenis van *insolentie* van professor Clarisse is hier minder toepasselijk. Over het woord en zijne verschillende beteekenissen geeft Clignett vele uittreksels, bl. 250 en volg., zijner *Bydragen*.

14. *Eñ nam op eer en geswerc.* De natuur bedekte zich met een wolkgevaarte. — *En* = een, gelijk thans nog in Vlaanderen de uitspraak is. Zie de *Aant.*, B. I, op v. 515.

17. *Hen, l. haar,* namelijk de natuur.

18. *Si,* voor *se,* namelijk de natuur. Zoo ook v. 22. Vroeger reeds opgemerkt. Zie B. IX, op v. 1218.

25. *Groten sise mettien bloemen.*

Dat water es mettien visscen cōmen.

— *Groten, l. groete,* groette. — Het rijm van *bloemen : comen,* wijst naar de vlaamsche uitspraak. Te Kortrijk klinkt het thans nog *blommen, kommen.* In de vertaling der werken van Lanfranc, een Hs. uit de XVe eeuw, ontmoet ik *cōmen.*

27. *Scepperssen, l. scepperse.* De natuur schepper, dat zweemt naar natuurfilosofie.

54. *Nu vaere envech ter helscer scolen.* — *Scolen.* In zijne *Aant.* op den *Sp. hist.*, bl. 215, verklaart Halbertsma *teere scole* door: « bij eene troep te zamen, te gelijk, en verwijst naar den *Alexander*, 95^r. Het onderhavig vers, zijnde de bedoelde plaats, komt voor bl. 95^r van het Hs., althans volgens Schmellers afschrift. Wij hebben nog het ww. *Scholen*, bij menigte te samen vergaderen. Zie Weiland op het woord.

58. *En*, aldus, l. *eñ*.

45. *VIIJ. vrouwen eñ vij. borgen,*
Die elc man wael mach sorgen.

l. *Dier elc man*, enz., d. i., waarvoor elk man wel bekommerd mag zijn.

49. *Dat gesmoltens golts so vele*
Goet in dier vrecker kele.

l. *Dat si gesmoltens gouts*, enz., namelijk de vrekheid, die zoo veel gesmolten goud in de vrekke kelen goot.

52. *Hier* = *heur*, voor *haer*, zich. Zoo ook B. I, v. 864.

72. *In dien swarte viere*, l. *in dien swarten v.*

75. *Vorredenisse*, l. *verradenisse*.

78. *Si verkerense met eren rade*. Zij verkeerren ze om. Dat is: verraad en loosheid, wanneer zij de misdaden niet kunnen bedekken, toonen zij ze tegenover de ware zijde.

89. *Soe grote cracht hevet die mede*
Eñ smekinge onder hoge liede.

Omkoopen en vleijerij hebben onder de grooten zoo groote kracht. — *Mede*, l. *miede*, loon, dus hier omkooperij.

96. *Daer sach si die sielen geduren*
Int vier.

Is hier *geduren* in de beteekenis van *voortduren*, blijven bestaan, of van *lijden*? Het latijn zegt:

Qua videt aeternis animas ardere caminis.

Het *aeternis caminis* pleit nog al voor het eerste; ook eene andere plaats in dit gedicht, namelijk B. IX, v. 1084, waar Craterus aan Alexander vraagt:

We mochtstu gedurech zijn?

Hoe zoudt gij durig (voortlevend) zijn? Eenige regels verder in dezen tienden zang komt het nogmaals voor:

280. En mach in geen vat geduren.

Het kan in geen vat bewaren. Op meer plaatsen uit Maerlants

schriften staat het woord in dezen zin. In de beteekenis van *verdragen*, pati, geeft Halbertsma het op, *Aant.*, bl. 528. Het fransch zegt *endurer*.

97. *Licht*: *recht*. Maerlant zal dus *lecht* geschreven hebben, gelijk trouwens ten platten lande nog uitgesproken wordt.

104. *Daer pijnt vier*, d. i., *daer pijnt het vier*.

107. *Sijt*, l. *si*.

114. *Daer sijn oec vele sielen in,*
Welna al sonder mesquame,
Sonder dat si van Adame
Sijn besmet.

— *Mesquame*. Kiliaen heet het oud-vlaamsch, en verklaart het door *casus adversus*, *malum*, *morbus*, *aegritudo*. Het beteekent hier zedelijke kwaal, smet. Verg. Bormans, *Christina*, bl. 115, en Davids *Glossarium*, op den Rijmbijbel.

119. *Bi redenen proevict u al*. Met een praatje bewijs ik het u. — *Redene*, vertaalt Kiliaen ook door *sermo*, dus eene voordragt, een praatje.

122. *Men siet hun twen te gader ronnen*. Beter in de variante, *hen twee te gadere*. Dit *redenen* van v. 119 is bij Galtherus eene vergelijking, waarvan het slot het *hen twee* opheldert. Daar staat:

Sub eodem lumine solis
Sanus lascivit, cruciatur et aestuat aeger.

— *Ronnen*, geeft Kiliaen zoo wel op als *rennen*.

125. *Loep*, l. *loept*.

127. *In die middelt van die vlamme*
Soe stoent die felle drut, die gramme
Lucifer Leviathan.

— *Die middelt*, het midden. De Vlaming zegt nog de *middelt* en de *middele*. — *Drut*. Volgens Kiliaen zou het oud-vlaamsch *druyt* (= drut, draut) hetzelfde zijn als trouw, getrouw, waarvan vele vrouwennamen, als Altru, Adeltru, Geertru, Waltru, enz. Grimm (*Deutsche Mythologie*, bl. 258) haalt dien naamuitgang van het oud-noordsch *Thrudhr*, maagd; doch volgens hem

was de algemeene beteekenis van dit woord hexe, nachtmerrie (*ibid.* en bl. 586). Vroeg diende *drut* bij ons voor spot- of scheldwoord, doch was altijd mannelijk gebezigd, gelijk men zien kan uit « Verscroven druut, » *Reinaert*, 925; Vremt druut, *Wapen Martijn*, 664; Gheldersche druit (elders: Geldersche snaphaan) *Brab. Yeesten*, VI, 9269; Mijns herten druut, *Klucht van Lupijn*; Bose druut, *der Minnen Loep*, 4105, enz. Hier beteekent het bepaaldelijk booze geest, spook.

158. *Eer hi neder*

Van den hemele was verscroven.

Eer hij nederwaart uit den hemel was geworpen. — *Van den hemele*. De Vlaming zegt nog h. v.: *van den zolder werpen*, wat meer kracht aanwijst dan *ut den z. w.* — *Verscroven*. *Verschuiven*, duidt eene ruwere werking aan dan *verschuiven*. Beide woorden staan tegen elkander gelijk *Schraven* (schrabben) en *Schaven*. Over het woord sprak breedvoerig Bormans, op *Christina*, bl. 528.

155. *Weerstu sonder sonde stede bleven*, l. *weerstu sonder stede bleven*. Gij waart zonder woonplaats gebleven.

158. *Allen creaturen*, l. *alle creaturen*.

165. *Pansamase*, l. *Pausaniase*.

170. *Hi dorreet ooc, te waren*,

Daris lant, dies hi verstarf,

Eñ verwan dien here drie warf.

— *Dies hi verstarf*, staat in betrekking zoo wel met het volgende als met het voorgaande vers. Versta: Alexander doorreed het land van Daris en overwon hem driemaal, wat Daris bestierf (wat hem het leven koste). — *Versterven*, nadrukkelijke wijze voor sterven.

179. *Hi heeft die israelsce roten*

Binnen Caspi besloten.

— Deze zoogenaamde wonderdadige verrigting van Alexander leze men breedvoeriger in den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 55.

188. *Dats mee*,

l. *Dats mere*, moete rijmen op *ere*.

194. *Du en wachsti in alre wijs*,

Hi sal di helle af winnen.

Indien gij u niet allezins wacht, hij zal u de hel afwinnen. — *Di helle*, l. *di die helle*, gelijk de variante geeft.

207. *Si waenden*, l. *si waende*, namelijk de natuur.

215. Lees de vier achtereenvolgende regels volgens de variante:

Stappans so riep hi te rade
In der hellen alle die quade:
Op enen plein quamen die keitive,
Daer omme lopen rivieren vive.

218. *Ende*, voluit geschreven.

221. *En*, aldus, doch l. *eñ*.

240. *Die oude viant Sathanas*

Wispelde drie warf.

Satan floot driemaal. — *Die oude viant*, schijnt hier te staan als epitheton van Sathanas. Anders verstond men door den *Vijand* den duivel bij uitnemendheid, even als hij thans *de Booze* heet. Zoo ging het mede in het oud-fransch met die persoonadje. *Aversier*, van het latijn *adversarius*, ontmoet men in den Roman van *Garin le Loherin*, dl. II, bl. 227. — *Wispelde*, imperf. van *wispelen*. Mhd. *wispeln*, mit dem Munde pfeifen, zegt Ziemann, lat. *sibilare*. Reeds B. I, v. 268 kwamen wij het woord tegen. Neptanabus in drake verwisseld, floot zoo hevig, dat allen aanwezigen in de zaal het hooren verging:

Met sinen wispelne hadde hi verdoeft
Alle die in die zale waren.

In den *Spiegel historiael*, I⁴, cap. 5, heet het:

Daertoe wispeldi so onsochte
Dat die zale seuren dochte.

Men ontmoet het woord in *der Naturen Bloeme*:

III, 575. Als men der gansen kiekene ghenact,
So wispelt si, eñ maect
Gheblaes om die ionghe cleene.

In den Bijbel van 1477 staat I. kon., IX, 8: « Ende al die daen liden sal, hi sal verwonderen ende *wispelen*.

In de uitgave van 1554 (W. Vosterman) en in die van 1558 (Hansken van Liesfelt) leest men in de plaats: « Dat alle dye daer voorby gaen sullen, die sullen hen verwonderen en *blasen*. » Zoo ook in de uitgave van 1571 z. n. (Dort, bij Canin): « Dat alle die daer voor by gaen, hen sullen ontsetten, ende *blasen*. » De Vulgate heeft *sibilabit*.

249. *Die alle dinc ontsien*, I. *dien alle*, enz.

258. *Dat Got der werelt heeft vergeten*, I., met de variante, *beheten*, of *verheten*, bevolen. Elders heb ik op de schrijfwijze van Got opmerkzaam gemaakt.

275. *Dochter: sochter*, zachter. Vlaamsch rijm.

276. *Di*, I. *die*.

280. *En mach in geen vat geduren,*
Noch in yser noch in stale,
Noch in goude noch in metale,
Dan in een coe clauwe allene.

Een staaltje van bijgeloof nopens de krachten der Alchimie.

290. *Dien hebbic*

Vander wegen op geleert,
Dat hi van buten enen eert,
En int herte draget hi die mort.

Dien heb ik van in de wieg geleerd schijnvriend te zijn, en in 't harte den moord te voeren. — *Wegen*, I. *wiegen*. — *Enen*, eenen mensch, iemand. Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen en elders. Zie mede B. II, v. 1088.

296. *Wille*, I. *willen*, d. i., wil hem.

299. *Des man*, I. *des mans*, gelijk in de variante.

520. *Dies ic u wael besceiden mach*. Waarvan ik u berigten mag. — Zie over *be-scheiden*, Halbertsma, *Aant.*, bl. 52, III, enz.; Leendertsz, *Woordenlijst op der Minnen Loep*, op het woord *Besceit*.

555. *Quintagen*, I. *Aquitaengen*, Aquitanië.

556. *Grammagen*, I. *Germaengen*, Germanië.

550. *Et voor het*.

556. *Twe hoede hadt op sinen crage*. Twee hoofden had het op zijnen hals. — *Krage*, eigenlijk de hals, zegt Bilderdijk. Ook in het engelsch heeft *crag* deze beteekenis. Ziemann verklaart het door *hals* en *keel*. Bij Kiliaen is het vertaald ook door *Jugulus, Ingluvies, et Trachea, aspera arterea*. Technisch is het woord niet, althans heb ik het in geen geneeskundig werk uit de middeleeuwen gevonden. In de anatomische beschrijving van den hals, noemt Yperman den *Roepere* (trachea, aspera arterea); de *Stokdarm* heet bij hem nog *ysophagus*.

Deze geschiedenis is in den *Spiegel historiael* veel korter. Zie aldaar I⁴, cap. 46, v. 28-54.

561. *Eens cockendruls hoeft*. — In Vlaanderen spreekt het volk nog uit *kokedrulle* en *kokedrille*, voor krokodil.

572. *Daer slogen si tenten met goude*. — Redelijker ware het te lezen *met gewoude*.

574. *Bi enen water dat Buemer heet*. — De Aziatische rivier-naam, welken ik gevonden heb het naast aan *Buemer* te komen is de *Bumadus*, in Assyriën, een hulpvloed van den Tyger. In den *Sp. hist.* staat de naam van het water niet vermeld. I⁴, cap. 46, v. 55-46.

598. *Verragt*, I. *veriaecht*.

401. *Daer slogen siere .cm. doet*

En .lxxx.

— In den *Sp. hist.*, I⁴, cap. 46, v. 44 heet het: *vijf ende lxxx mede*. Ook Villedenil (*Légende d'Alexandre-le-Grand au xij^e siècle*, pag. 95) zegt dat er acht honderd olifanten gesneuveld zijn. Dit had plaats onder een offerplengen vóór de kolonnen van Herkules en van Bacchus.

404. *Paunveleen*. Wij ontmoeten in ons gedicht de spellingen — *coen* en — *ioen*, gelijk blijkt uit de *Woordenlijst*. Bij andere middeleeuwsche schrijvers of afschrijvers is de laatste schrijfwijze voorheerschend.

407. *Des anders dages quam hi gevaren*

Aen een eigenode gevaren.

— In den eersten regel zal voor *gevaren* het stoprijm *te waren* wel te lezen zijn. — *Iegenode*, streek, landstreek. Het angs. *Oden* verklaart Bosworth door *a floor, court, yard; area*; eene vrije, ledige plaats in of buiten 's huis, in of buiten de stad, eene vlakte binnen de omheining of er buiten, mits onmiddellijk deel makende van het verblijf. *Jegenode* is dus wat tegenover de *Ode* ligt. Het mhd. kende eveneens *Gegenode*, dat tot het moderne hd. *Gegend* inkromp. Bij ons had dergelijke inkrimping geen plaats, en het woord ging verloren. De middeleeuwsche latinisten vonden geen term voor *Ode*, en zij vertaalden het middelnederlandsch of middelhoogduitsch door *Contra-oda*, dat eveneens inkromp tot het italiaansch en spaansch *Contrada*, het fransch *Contrée*, het engelsch *Country* en ons bastaardwoord *Kontreije*. Huydecoper verklaarde *iegenode* door *tegenland*: — *jegenode* van Schiedam, *jegenode* van 't huis te Putte. Zie zijne uitgave van Melis Stoke, III, 544 volg.

412. *Si drinken water, eest soete;*

Raumoen heten si,

Rou visch eten si.

— In *der Naturen Bloeme*, I, v. 287 wordt gezegd dat zij « drinken die zoute zee », zonder vermelding van den naam. Met deze Raumoenen schijnt de dichter bedoeld te hebben de *Ichthyophagi Sinae*, bewoners eener streek van Sina, waarover de schrijvers natuurlijk het niet eens zijn. Zie Forbiger, II, bl. 479. In den *Spiegel historiael* heeft dat volk maar eene lichaamslengte van acht voet (I⁴, cap. 47, v. 4-8), terwijl hier de dichter er elf voet aan toekent.

Opmerkelijk zijn de dubbele rijmslag en de korthed der twee laatste regels.

415. *Buten water en daer onder*

Mogen si, dat es wonder.

— *Mogen si* kan een ellips zijn, met onderbegrip van *leven* of *bestaan*; want het is niet volstrekt noodig dat de dichter zou geschreven hebben: *mogen si leven*. Men zou thans nog zeggen, b. v.: *buiten water kunnen zij*.

De verbeeldingskracht van vroegere reizigers zal menschen met amphibiën verward hebben.

418. *Dukenden si*, l. *dukenen si*, namelijk de Raumoenen.

419. *Ebigmaris heet die riviere*. — Dezen stroom weet ik niet te vinden. Ook ontbreekt mij de *Geographia Alexandri magni*.

422. *Daer vonden si alder meest*

Die men heet Cenophaline:

Si sijn gehoet als hondekine.

— De eerste regel zal wel moeten gelezen worden:

Daer vonden si diere aldermeest.

Maerlant bedoelt de Cynocephalen, hondkoppen, een fabelachtig volk, waarvan hij in *der Naturen Bloeme* zegt:

I, 294. *Alse ons Sente Jeronimus leert,*

Oec esser erande vole vonden

Ghehovet gelike honden,

Met crommen clauwen en met langhen,

En met beesten vellen behanghen,

Entie over haer spreken bassen.

Villedeuil, in zijne aangehaalde *Légende d'Alexandre-le-Grand, au XIIe siècle*, meent dat de fransche legende ze heet *Otifals*. Volgens het volgend uittreksel door hem gegeven, schijnt het eene gemengde beschrijving van Maerlants Raumoenen en Cynocephalen:

Testes orent de ciens, mult sunt let et apost.

Ja mais autreset homme, je quic, n'orent veu:

XII. pies ot de haut grant sunt et parcreu.

Ja n'aront il de drap afule ne vestu:

Que teus que il l. face, il sunt tous jors tot nu,

Et sunt parmi le cors comme beste vetu.

458. *Daer dedi tenten slaen ten tijden*. — Voor *ten tijden* zal wel moeten gelezen worden *ter wilen*, het tegenrijm zijnde *XII milen*.

444. *Dat sijs alle worden gram*. Dat zij er allen om bedroefd

werden. — Huydecoper haalt voorbeelden aan voor deze beteekenis van *gram*. Ook *Toorn* bezigde men in den zin van droefheid. In het oud-fransch vindt men eveneens *grams*, droefheid. Zie Gachets *Glossaire* op het woord.

446. *En*, aldus, alsmede in den opvolgenden regel, doch in beide gevallen bij onachtzaamheid des afschrijvers.

449. *Want et*. — Men voegde anders de woordjes aan elkander, een bewijs dat de hiatus den Vlaming niet hekend was.

451. *Doen dach was bonden si te samen*

Eer harnasch, en quamen

Daert was gelie in enen dal.

— Na een verschrikkelijk onweder bij nachte, waarbij alles omgeslagen werd en paarden en manschappen door het vuur omkwamen, bonden zij bij 't kriecken van den dag de legertuigen (harnasch) aan elkander. Maar wat is dat *gelie in enen dal*? De variante heeft *lien*, gelijk het fac-simile aanwijst; er is dus niet aan eene schrijffout van eenen enkelen kopist te denken. De *Teutonista* heeft *lyen*, wanderen. Het zal dus hier zoo veel beteekenen als bewandeld, betrappeld.

454. *Dies avonts ghingen overal*, l. *dies avonts ghingen si o*.

461. *Al heddent geweest vliese*. — *Al heddent* = *als h*. Zoo spreekt men nog te Kortrijk.

465. *Hi en wiste ander boete*. Hij wist geen ander hulpmiddel. — *Boete* schijnt Van Kiel op te geven voor eene klankverwisseling met *Bate* (*Baete*). In den zin van vergoeden, kwamen wij *boeten* (*bueten*) tegen B. V, v. 425 en 425. *Ketelboeter* is dus letterlijk ketellapper.

492. *Dien bidden ic dat hi ons besiet*. — Letterlijk *dien bid hem ik*. Beter misschien: *dies bidden ic*.

494. *Stappans bleef staen dat vier*,

En die nacht verstonde al.

Namelijk Alexander deed het vuur uitdooven door middel van onbruikbare doeken en lappen, waarbij hij een gebed deed. Daarna stond de nacht stil: het bleef namelijk drie dagen lang donker (v. 499-500).

501. *Want swarte geswerc hadde bedect*. — *Hadde*, l. *hadse*, namelijk de zon.

505. *Die in dien snee waren versmort*. — *Snee* is nog de vlaamsche uitspraak. — *Versmort*, versmacht. De Vlaming bezigt *versmoren* voor in 't water verdrinken. *Smoorhoop* is eene mengeling van aarde en in gisting zijnde stoffen, welke langzaam tot mest veranderen.

509. *Daer si sagen oest Etyopien*,

En die montanien open,

Die Hennos heten in dat lant.

— l. *Oest-Etyopien*, wat wel op Borneo met zijne zwartkleurige inwoners zou kunnen slaan, gelijk Forbiger naar Mannert aanneemt (*Handbuch der alt. Geogr.*, II, 479). — *Ennos*, *Imous* of *Emodus*, het Hymalaia gebergte. Dat Maerlant zoo alles bij elkander voegt, is niet te verwonderen, aangezien de onvollgedige aardrijkskundige kennissen van die tijden.

De geheele plaats, v. 507-525, is in den *Sp. hist.* van meer algemeene toepassing en in de vier volgende regels bevat:

Daer na ten berghe van Etyopen

Quam Alexander; daer vant hi open

Libers hol: wie sore in quam,

Ten derden daghe hi ende nam.

Zie aldaar l. 4, cap. 47, v. 55-56.

515. *Die al dlant verwan met wiven*. — Bacchus deed zijn intogt in Indië gevolgd van eenen stoet Bacchanten, volgens de mythologie. Zoo mag de dichter zeggen dat Liberbaccus het land met vrouwen won.

558. *Ien een poort, heet Phatrateen*. — *Ien*, l. *iegen*, tegen.

— *Poort*, drukfout, l. *port*. — *Phatrateen*, in den *Spiegel historiaal*, I⁴, cap. 48, v. 42 staat *Fasiaten*.

550. *Dar om seg ic di bedi*,

Nem metti .xlm. man.

— Het hier bijeen gevoegde *Daerom bedi* verregtvaardigt het eenmaal door Stoke gebezigde *Want bedi*, dat Huydecoper wilde

veranderen (*Aant.*, I, bl. 250 en II, bl. 22). Clignett sprak dit te regt tegen (*Bydr.*, bl. 212). Hier althans is er zeker aan geene misstelling van den afschrijver te denken, waar de dichter een rijmspel schijnt gezocht te hebben. Merkwaardig is het te zien dat Huydecoper, bij het veroordeelen van *want bedi*, dezelfde bijeenvoeging aanhaalt om *bedi* te verklaren. Hij vermeldt trouwens de woorden van Tatiaan, waarmede deze zijne *Harmonia euangelica* begint: *Bithiu wanta manege*, wat hij verklaart door *nademaal veelen*, er bij voegende dat *bithiu wanta* letterlijk beteekent *Daarom omdat*. Bij de Vlamingen vindt men meer dergelijke bijeenvoegingen — van een dagelijksch met een min gebezigd of vreemd woord. Men sla maar de Kronijk van Despars op. Zie ook hier achter op v. 561. — XLM., veertig duizend, eene bagatel voor een bezoek aan twee boomen! Hetzelfde getal staat v. 579, doch op v. 625 wordt gesproken van « vier honderd ridders, luttel meer of min ». De *Spiegel historiael* (I⁴, cap. 48) vermeldt geen getal. In een' franschen Roman, door Villedeuil geanaliseerd, spreekt de dichter van honderd ridders.

554. *Dat her dijn*, l. *dat here dijn*, en zie de *Aant.*, B. I, op v. 157.

561. *Eñ merct des wale eñ gome* — Nog een voorbeeld van de zucht der Vlamingen om twee woorden van gelijke beteekenis naast elkander te voegen. Dit komt grootendeels van de verschillende grondstoffen, waaruit onze geschrevene taal gevormd is. *Gomen*, is acht slaan op iets. Een belangrijk artikel over de werkwoorden *Gomen* en *Begomen* en het zuw. *Goem* leest men in de *Taelkundige Mengelingen*, bl. 205-214, waaruit men ziet dat dit laatste in 1561 nog niet geheel vergeten was.

569. *Tote oesten*. Zie de *Aant.*, B. VII, op v. 167.

574. *Oft wi u valsce doen verstaen*. — *Valsce*, uit te spreken *valsce* = *valschee*, verkorting van *valscheid*. De Vlaming laat dit weleens nog hooren in den nitgang *heé* = *heid*; ook in *bee* voor *bede*, enz.

582. *Knapen oec eñ sariante*. — Wij zagen reeds B. VIII, op v. 1110, dat de *Sariant* geen gewoon soldaat was. Waar-

schijnlijk van het latijn *Serviens*, dienstdoende, afkomstig, werd die naam eerst gegeven aan elken bediende in welke betrekking ook. Weldra werd het gebezigd inzonderheid om den bediende aan te duiden, die de wapenen des ridders droeg en zijn paard hield. Dat hij tot den adelstand behoorde, zeiden wij in gemelde aanteekening. Zie nog na Bardin, op *Ribaud* en op *Sergent*, welke beide artikels echter niet wel met elkander overeen te brengen zijn.

602. *Eñ die liede die daer sagen*

Si leveden daer bi al, ter waren.

l. *Eñ die liede die si d. s.* — *Ter waren*, l. *te waren*.

604. *Mettien so quam hi gevaren*

Al daer die maniere staet.

— *Maniere*, l. *maisiere*, muur, gelijk v. 642 uitwijst, waar het heet: *in enen mure en bore starc*, binnen eenen weinig sterken muur. Hier zou dus *maisiere* een vervallen muur beteekenen, fr. *masure*. Verg. B. III, op v. 1056, en B. V, op v. 849.

655. Drukfout. De punt moet met de komma van het volgende vers verwisseld worden.

655. *Dier manen boem spreect also saen*

Alse die mane sal op gaen,

Eñ alse hi te hove gaet.

— Even als in B. III (v. 1162), zien wij hier de maan m. en vr. onderaan gebezigd. Den geheelen loop door der rede over den maneboom heeft echter het vrouwelijk geslacht de overhand. Ook bij andere schrijvers, gelijk broeder Geraert, enz., wordt gesproken van de mane. Maerlant kan in zijne jeugd in de zaak gewankeld hebben. Althans Ten Kate verhaalt (II, 551) hoe onze heidensche voorouders de maan mannelijk en de zon vrouwelijk namen. Voor den *waarom* haalt hij eene plaats aan uit de Edda: *ad hann kallade Son sinn Maana, enn Dottur syna Soll*; dat hij noemde zijnen zoon Maan en zijne dochter Zonne.

649. (*Balsame*.) *Eñ hanc uten kersboem*. — *Kersboem*, de boom waaruit het *Crisma*, de Heilige Olie, vloeit, door Dirk van Assenede *Crismier* geheten, naar het fransch *Cresmier*:

v. 984. Van den cresmiere droop crisme neder.

Althans, en te regt, volgens de emendatie van Jonckbloet. Het is zonderling hoe Hoffmann von Fallersleben, de uitgever van *Floris ende Flancefloer*, met den oorspronkelijken franschen text, en misschien ook met Plecks middelhoogduitsche navolging, vóór zich, in eene critische uitgave stelde:

Van den crisiviere droop crisine neder.

En ook elders *Crisivier* voor *Crismier*. Doch ook Jonckbloet vergist zich, wanneer hij Assenede berispt over slordigheid en *Crismier* houdt voor eenen boom waaruit room droop (*Gesch. der Middeln. Letterk.*, II, bl. 237). Het Krisma, zegt de Catechismus, is een mengsel van olie en balsem, hetwelk bij Vormsel en Heilig Oliesel gebezigd wordt. Bij de Franschen heet men dat mengsel *Saint Crème*, eene stof dus die met melkroom geene gemeenschap heeft. Met *Crisme*, of liever *Kerseme*, bedoelden onze middeleeuwsche dichters dus eene dikke olie, die uit een' zoogenaamden zalfboom vloeide. Thans nog om eenen fijnlekkeren drank aan te duiden spreken de Franschen overdrachtig van *un crème*, de Nederlanders van eene *olie*, terwijl in de omstreken van Kortrijk het aan den Roman of de Kerk ontleende bastaardwoord *kremotje* nog gebezigd wordt.

655. *In midden van den foreeste*
Stonden .ij. die alder meeste
Boem die noit die coninc sach :

Si waren hoge der voete .c.

— *Foreest*, bosch. Beide woorden gebruikt Maerlant onverschillig, volgens gelegenheid van maat of rijm, zoo als wel blijkt uit v. 645.

Ook in het reeds vermeld fransch gedicht wordt de hoogte der boomen juist opgegeven, welke volgens den schrijver niet minder dik waren:

Ki .c. pies ont de haut et de grossor sunt per.

Vroeger zagen wij de natuurwonderen alles wat bekend is onder de levende schepselen in grootte overtreffen. Hier integendeel, hoe grootsprakig ook, blijft de beschrijving verre beneden hetgeen bestaat. In Mexico en in California immers leeft de *Sequoia gygantea*, bijgenaamd de reus van het plantenrijk. Hij gaat tot honderd meters hoog en kan tot tien meters doorsnede hebben. Men heeft op zulk een' boom vier duizend concentrike lagen gesteld, zoo dat dit individu zoo vele jaren oud zou wezen. Ja men beweert dat in een dorp der Mexikaansche provincie Oaxaea een individu leeft, die volgens den engelschen konsul te Mexico, welke den boom bezocht, een' ouderdom moet bereikt hebben die onze gewone tijdrekening verre voorbij streeft, den ouderdom van tien duizend jaren.

De Sage der reuzenboomen kan wel voortkomen van de verdwaalde zeevaarders die het goudland bezocht hebben. B. VII, v. 919 sprak onze dichter van boomen zoo hoog

Dat si boven dien wolken slaen.

661. *Eñ hi so lanc were.* — Te lezen zeker, *eñ si so lanc waren*. De koning verwonderde zich dat de boomen zoo lang waren.

668. *Hede, heide.* — Schoon de Vlaming thans van de *Heije* (heide) spreekt, zegt hij nogthans *heëbezem*, bessem van heidestruiken vervaardigd.

679. *En*, aldus, zoo ook v. 705.

685. *Dat si die waerheit doen verstaen*

Weet met hen soude vergaen.

— *Waerheit*. Schmeller heeft niet durven een woord stellen, maar heeft het hs. nageteekend. Er staat *v'heit*. De hoogpriester drukt den wensch uit dat de boomen zouden doen verstaan — wat? Zeker niet de vrijheid (*v'heit*), maar de waarheid hoe het met Alexander en de zijnen zou vergaen.

690. *Ik wildu kins*. Ik wil dat gij het weet. — Welligt schreef Maerlant *kints* = *kint des*, moetende rijmen op *indsc*, niet *indsee*, gelijk de afschrijver verkeerdelijk stelde.

707. *Hen*, zich, aldus in acc. plur.

725. *Het was eem leet*

Dat hiere so vele hadde geleet.

— Voor *geleet* zal welligt te lezen zijn *geseet*, gezeid. De zin zou wezen: Het smartte Alexander dat de boom zoo veel gezegd had.

725. *Sijn volc begonste wenen.* — Het imperf. van *Beginnen* is bij den Vlaming nog *Begonst* of *Begost*. Wij hooren nog dagelijks *hy begost te loopen, ze begosten te lachen*, enz.

758. (*Nam*) *Die neve*, l. *dien neve*.

740. *Want hi veel wael vernam*

Dat niemen dien anderen sloech daer in.

Want hij merkte zeer wel dat niemand den anderen daartoe aanspoorde. — Wat hier figuurlijk wordt uitgedrukt, vinden wij vroeger in den eigenen zin. B. IX, v. 505 volg. staat:

Tierst dat si quamen an dat ander lant,
Stogen si die perde al te hant,
En Alexander hi voer vore.

Slaen is: met de spoor slaan, gelijk vroeger is opgemerkt.

746. *En aenbede saen.* Zeker te lezen: *En aenbedene saen*, en aanbad hem weldra, namelijk den heiligen Maneboom.

755. *Ter .ix. maent in naeste iaer*

Saltu sterven, dat es waer,

Te Babylonien in die stat.

— De *Sp. hist.* (I^t, cap. 48, v. 54 volg.) heeft:

Ten naeste jare in Meye, dats waer,
Saltu sterven in Babylone.

Indien beide opgaven overeen kwamen, dan zou, volgens de bronnen door Maerlant gebezigd, Alexander de twee wonderboomen bezocht hebben in oegstmaand.

757. *Dar op moeds du min noch meere*, l. *dar du op moeds*, enz. Op wien gij in 't geheel geen vermoeden hebt. — *Moeds*, van *moeden*, thans vermoeden.

772. *Dat hi daer na ter ierster uren*

Echt horen dier Sonnen boem.

— *Uren*, l. *ure*, en zoo in 't vorige vers *mure*. — *Echt*, lees *mochte*.

779. *Een koke was dies avons bleven*

Van balsamen.

— *Koke van balsamen*, balsemkoek. Op v. 785 zegt de dichter:

Si eten balsame en wiefoc.

De gewoonte van hars voor spijs te gebruiken is nog in volle kracht in het verre Oosten. In Sina wordt, onder anderen, eene toebereiding van *assa foetida* voor nagerigt opgediend.

788. *En die liede plegen al*

Tetene sonder scoetlaken;

Si en hebben bedde noch lilaken;

Van vellen maken si leutieren.

— Dit moet ons belangrijker zijn onder opzicht van de gebruiken onzer voorouders dan der Aziaten. Het bewijst dat in de eerste helft der dertiende eeuw de Nederlander aan tafel zat met eene servet, nagenoeg op de wijze zoo als wij thans dat tafelerief bezigen, en dat hij in bed tusschen slaaplakens lag. — *Scoetlaken*, schootlaken, een vergeten woord dat, naast *ammelaken*, *tafellaken*, gevoegelijk het vreemde *serviette* mogt verdingen. — *Lilaken*, bij Van Kiel *Lijnlaken*, d. i., lijnwaadlaken, thans slaaplaken. Junius geeft het woord niet, op *Toral* (bl. 274), wel het hd. *Leilach*, fr. *linceuil*. — *Leutieren*, anders *Laitieren*, fr. *litières*, draagbedden. In Westvlaanderen spreekt men nog uit *litieren*. — Voor *en* van den eersten regel leze men *en*.

795. *Vore der Sonnen boem si ghien.* Voor den zonneboom staan zij verlangend te gapen. — *Ghien* is wel hetzelfde als *Ghienen*, dat Kiliaen voor germaansch en saxisch opgeeft, en vertaalt door *oscitare*, *hiere*, *hiscere*. Het ang. heeft *Gynian*, geeuwen, gapen, oudd. *Genan*, *Geinan*; ysl. *Gin*, *Gina*; hd. *Gähnen*, platd. *Janen*. *Giën* is de oudere form van *geeuwen*. Het eerste lid van *Giegagen* schijnt mij niets anders te zijn dan dit *giën*, het openspalken van des ezels muil aanduidende. *Ghien*

staat hier in den figuurlijken zin, waarin wij steeds gapen bezigen : voor *Gyniendum munde* der Angelsaksers zeggen wij *met gapenden monde*, met openen monde. En zoo kan het besprokene vers bij omzetting verklaard worden : « Alexander en zijne gezellen stonden met openen mond voor den zonneboom. » Overdragtig wordt het : met den geest staren op iets, den geest naar iets rigten, en zoo zou ik de woorden op de moeder maagd verklaren, in den Rijmbijbel, v. 2435 : *Eist dat wi up haer ghien*.

797. *Wie datti en doden soude, l. wie dattene d. s.*

810. *Thi, l. Ghi.*

825. *En twint*, voor *een twint*. Zoo is de uitspraak nog in Vlaanderen, waar men enkel bij nadruk *een* uitspreekt.

851. *Nu twifelt menegen man hier af*. — *Menegen man*, in dat. Thans zegt men *ik twijfel*, onze voorouders zeiden integendeel *mi twifelt*.

840. *Die duvel en mach niet verstaen*

Dat enech mensche peinset

Ofte seget waer, ongeweinset

Ander logene daer mede.

— *Ongeweinset* moet gewis in *ongeveinset* veranderd worden ; doch de constructie blijft stroef en onduidelijk, klaarder ware :

Die duvel en moech niet verstaen

Dat enech mensche peinset

Ofte seget waer, ongeveinset,

Sonder logene daer mede.

De duivel kan iemands gedachten niet raden, noch onverzonnen (onverdicht) de waarheid spreken, zonder leugens er bij; d. i., hij kan niet de waarheid spreken, zonder dat er leugens bij komen.

862. *Dat si niet en seiden af.*

l. *Dat sire niet en s. a.*

868. *Seiden, l. seiden si.*

875. *Wiste hijs hen danc*. — *Hen*, aldus, in dat.

In plaats van : *iemand dank weten*, zegt men te Kortrijk : *iemand dank wijten*.

890. *Daer met iagen si eere verden*

Die serpente met viere;

Dus eest van brunre maniere.

Met het vuur der brandende forneisen verjagen zij de serpentes, die de witte peper eten; door dat vuur wordt de witte peper zwart. Vincentius zegt : « *Serpentes habentes in collo lapides smaragdos, qui lasere et albo pipere vescebantur* ». Zie den *Sp. hist.*, uitgave van De Vries en Verwijs, I, bl. 169¹, noot 1.

Dit gewaand veranderen van de witte peper in bruine peper kwamen wij reeds in dezelfde bewoordingen tegen B. VII, v. 927 volg. Zie hier voren de aanteekening, bladz. 525.

899. *Daer na quamen si te hant*

Varende in der Bragamannen lant.

— Niet enkel eene indische priesterkaste, afgezonderd van den krijgsmansstaat, gelijk wij ze thans kennen, heeft men in de voortijden onder den naam van Bramannen gekend; maar geheele volkeren, het Bramaïsmus toegedaan, hebben dien naam gedragen. Zie daarover Forbiger, II, bl. 515, *Aant.* 86, en bl. 518, *Aant.* 92. In de Bengaalsche zee heeft men echter het rijk der *Birmannen*.

915. *Van danen voer hi Cerces,*

Dat alre gerechtste volc es

Dat men weet in ertrike.

Zeker te lezen :

Van danen voer hi tote die Cerces,

D. i., tot de Sinesen. Volgens v. 917, zou de rivier *Axis* de *Cerces* van de *Bragamannen* scheiden. Welke stroom onder dezen naam schuilt weet ik niet; dat hij echter aan de zuidwestelijke grenzen van Sina liggen moet, schijnt mij buiten kijf.

922. *Dronkenschap noch onvrede*

Erkent men daer.

— Voor *erkennt*, l. *en kent*. Wat het rijm betreft, wij vinden in vier opvolgende regels (919-922) *ede : onvrede; dede : onvrede*. Op v. 771-72 kwamen wij nog tegen *bedect : overdect*.

943. .VIIJ^m. *eñ vierdehalf honderd*. — Gelijk wij reeds zagen B. IX, op v. 803, is deze wijze van tellen geen vlaamsch, vooral geen westvlaamsch. Eerst te Gent verschijnt *anderhalf*, en bezigt men bij het tellen der uren van den dag, *half drie, half vier*, enz. Bij den Westvlaming Yperman vond ik echter eenmaal *onderhalf*, namelijk in zijn *Boec van Medicinen*, waar men leest: « Gieter op .2. peket waters, ende dat doet verzienden tot onder s [onder half] peket. »

In den *Spiegel historiael*, I⁴, cap. 49, v. 49-50 staat:

VIIJ^m Sloughen sire doot ter stede
Ende IIIe en L mede.

Zou in eene van beide plaatsen verwarring zijn omtrent *vierde half*?

962. *Daer in hiet hi scriven scone*

Al tenen gader sine geesten;

Die soude men tellen met grooter feesten.

— Vroeger (III, 391) zagen wij *scriven* in den zin van schilderen gebezigd. Het schrijven hier van Alexanders daden op vijf zuilen doet eerder aan beitel- dan aan schilderwerk denken. Het zal dus ook wel in dien zin moeten opgenomen worden. *Schrijven* is dus iets door pen, beitel of penseel op een vlak verbeelden. — *Al tenen gader*, al te samen. De uitdrukking is onder de Vlamingen nog in gebruik. — *Geesten*, bastaardwoord, van 't latijn *gestae*, voortreffelijke daden. In het vierde boek staat overal *ieste*, en zoo bij andere schrijvers. — *Tellen*, vertellen. — *Met groter feesten*, met groote vreugdebetooging, met ophef. De uitdrukking is in Vlaanderen nog in 't leven. Wij zagen B. IV, v. 901, *feeste maken*, waarvoor men thans zegt: feest geven.

970. *Daer an bescreven met groten maete*

Sine geesten.

— Achter *bescreven* moet *waren* uit het vorige vers in de gedachte herhaald worden; daarom dient eene komma de dubbele punt van v. 969 te vervangen. — *Moete*, naarstigheid, vlijt; hd. *mit grosser musse*, d. i. eigenlijk, op zijn gemak, rustig; dus: zorgvuldig, niet overhaast bewerkt.

984. *Soe woude eem gerciden*, l. *soe woude hi eem g.*

989. *Eñ al dat daer sonnescijn besiet*. Misschien beter *eñ al dat der sonnen scijn b.*

991. *Eñ es*, l. *en es*, daar en is.

995. *We saen sal die sijn bedrogen*, l. *we (hoe) saen sal hi s. b.*

1000. *Hi sal verliesen met ere togen*. Hij zal verloren gaan met éene teug (van 't venijn). — Welligt schreef de dichter *teugen : meugen*, althans zoo is de vlaamsche uitspraak.

1005. *Sulcus*. — Op v. 1543 wordt de medepligtige van Antipater *Semberis* geheeten. De naam zal tweemaal slecht gesteld zijn. Wat schreef dan de dichter? Seleucus? Doch deze veldoverste werd nooit in de vermoedelijke moord van Alexander betrokken.

De *Roman d'Alexandre*, door Villedenil geanalyseerd, geeft den naam van *Divinus Pater* aan Antipaters gezel. In den *Sp. hist.* ontmoet men dezelfde personen als bij Curtius, namelijk Antipater met zijne drie zonen en den Mediër Thessalus, bij wien Alexander te feestmaal was.

1007. *Sonder in een coe clau allene*. — Zoo ook v. 285. Het latijn bepaalt niet; het zegt alleen: *nisi solum ungula cornipedis*. In den *Sp. hist.* heet het *in die ore van enen paerde*; bij Vincentius *in ungula equi*. Misschien is hier *horne* voor *ore* te lezen.

1055. *Hem*, aldus.

1043. *Dat hi bedwongen Asien lant*, l. *dat hi bedwongen hadde A. l.*

1046. *En*, aldus, l. *eñ*.

1051. *Geen eylant was so vaste,*
Eñ ontsach dien wreden gast.

Geen land was zoo sterk, of het ontzag dien vreeslijken gast. — Door de gebrekkige geographische kennis dacht men zich, in de middeleeuwen, alle landen door waters van een gescheiden. Zoo telt de dichter Carthago, Neder-Egypten, Germanië, enz., onder de eilanden. In v. 1055 echter kan *eylande* gevoegelijk in *lande* veranderd worden.* — *Vaste*, stevig. Bij vokaalverwisseling zegt men *veste*, sterke plaats, versterkingswerken. Op v. 1079 vermeldt de dichter *die vast(e) Cecilie*. — *Eñ ontsach*, l. *en ontsach*, d. i., *het en o*. De komma achter *vaste* is te veel.

1054. *Hen*, aldus.

1061. *En*, l. *eñ*.

1066. (*Spanien*) *Screef dat wilde allewegen*
Dienen alse sinen here.

— De zin vereischt *dat hem*, d. i., dat het hem. Bij het ww. *dienen* behoort een datief.

1070. De komma op het einde van den regel is te veel. De zin is: « Almanië en Germanië quamen hem scoen te genaden ». — *Scoen*, blijdelijk. In dit boek lazen wij reeds v. 525:

Eñ daerna soe wil hi scoen
Varen te Babylone.

Nog zegt men *een schoon gelaat*, of *gezicht*, *stellen*, voor er vergenoegd uitzien.

Wat het onderscheid betreft tusschen Almanië en Germanië, eene kaart van Europa in den *Liber floridus*, berustende ter boekzaal van Gent, en beschreven door J. de Saint Genois (*Messenger des sciences historiques*, 1844, bl. 475 volg.), stelt hooger op naar de Alpen toe *Alemania*, en lager naar de zee toe *Germania*. Het was in Almaniën dat de beste zwaarden van stale geklonken werden, blijkens v. 1149 van dit boek.

1078. *Sardinien wart hen onderdaen*. — *Wart hen*, d. i., werd hem. Verg. B. I, op v. 19. — *Sardinien*, in den *Spiegel historiael*, 1⁴, 50, 45, *Sardayne*.

1079. *Die vast Cecilie*, l. *die vaste Cecile*. — *Cecile*: *ghile*.

1082. *Wat so die in eer bedwanc*
Hevet.

Namelijk de *Avonture*.

1095. *Dien willen*, l. *dien wille*.

1106. *Over ware*, l. *over waer*. Doch zie B. I, op v. 157.

1117. *Ute*: *geluyt*, l. *uut*: *geluut*.

1125. *Cronen*, l. *crone*.

1155. *Sijn haer was kersp eñ blont*. — Het ideaal van een schoon kind is in Vlaanderen nog « een blonde krullebol ». — *Kersp*, gekrold. Van de krullende mane van den leeuw sprekende, zegt Maerlant in *der Naturen Bloeme*, II, v. 1115: « *kersp in den hals*. »

1155. *In die ogen hi goedertieren*, l. *in die ogen was hi g*.

1159. (Opschrift.) *Eñ scilt*, l. *een scilt*.

1140. *Hen*, aldus.

1155. *Eñ die stegereep van goude*. — In Vlaanderen nog *stegelreep*, in Holland echter *stijgbeugel*. Het angs. heeft *Sti-rope*, het eng. *stirrup*. Het woord bewijst dat het tuig oorspronkelijk enkel een reep of koord was, waarin de voet steunde. Het schijnt ook dat men in de eerste steekspelen en kruistogten zich enkel bediende van litsen uit kostelijke stoffen gemaakt. In Normandië moet men evenwel reeds van in de elfde eeuw zich van den *stijgbeugel* bediend hebben.

1160. *En*, aldus. Zoo ook v. 1175, 1174 en 1177.

1165. *Want het was tien tiden een*. — Namelijk ten tijde van Alexander, d. i., in aloude tijden maakten Noorwegen en Denemarken maar één land uit.

1164. *Daet*, l. *dat*.

1166. *Het was Scollant doe gemein*. Engeland en Schotland waren toen een gemeenschappelijk land. — *Scollant*, B. VII, v. 1770, *Scollant*; doch *Scollant* is de gewone oude vorm. Zoo ontmoet men hem, onder anderen, in het reglement van scheepvaart en tolheffing op het Zwin, van den jare 1252, uitgegeven in de *Bijdragen tot de Oudheid en Geschiedenis, inzonderheid van Zeeuwisch-Vlaanderen, verzameld door H.-Q. Janssen en J.-H. Van Dale*, V^e d., bl. 57.

1168. *Bartanien seinde daer met crachte*
Enen boem die gansen droech.

— Deze sage berust op onnauwkeurige waarnemingen, welke ik niet weet of ze reeds verklaard zijn. In het *Wonderlijk Schadt-Boeck der Historien*, Antwerpsche uitg. 1670, 2^e d. bl. 82, leest men « van sommige Voghels [Clakis geheeten] die in de eylanden van Hebride of Schotlant van boomen voortkomen. » De schrijvers van dit werk zeggen onder anderen : « Munsterius, in zijn beschrijvinghe van der werelt, sprekende » van Schotlant, seght dat daer boomen gevonden worden, die » vruchten draghen inde bladers gewonden, ende dat dese vrucht » als sy compt rijpe te worden ende int water te vallen, dwelcke » aen de voet vanden boom staet, in een levende Vogel verandert, de welcke sy noemen boom-gans. »

Doch de schrijvers geven eene andere, meer naar rede en waarneming overhellende verklaring van het feit. Het gebeurde wel, zeggen zij, dat wrakken van schepen of verrotte boomen op de kusten van Schotland (want daar schijnt het verschijnsel te zijn opgemerkt) werden gedreven. Daar kleefden zekere schelpen of mosselen aan, waaruit men gezien heeft dat met der tijd vogelen kwamen, even als kiekens uit de eijeren.

De zoogenaamde boeken van Plinius, gedrukt te Arnhem (ook te Campen) 1610, vermelden hetzelfde verschijnsel; doch in plaats van schelpen zijn het daar kleine sponsen waaruit de wondervogels te voorschijn komen. Deze heeten er ook *Brenthe* of *Bermele*, in plaats van *Clakis* of *Clakisgouse*.

Andere schrijvers laten in Ierland vogels wassen « van seker gomme die van de sapijn-boomen soude druppen, dewelcke eerst in eyerschalen lagen diese door-picken, ende vliegen soo wech, oft swemmen int water als Eynde. » (*Wonderlijk Schadt-Boeck*, II, bl. 85.)

Wat men uit dit alles redelijk kan opmaken is, dat in de holligheden van wrakken of van gestrande oude boomen, zeevogels hunne eijeren zullen gelegd en uitgebroid hebben, en dat de kinderlijke verbeelding der vroegere kustbewoners van Groot-Britaniën iets geheimzinnigs hierin gezien heeft.

1171. *Seide*, l. *seinde*, zond. Men hoort nog wel eens *sendege*.

1176. *Eñ daertoe menege diere miraude*. — Om het rijm gebruikt hier de dichter de term *miraude*, op v. 881 stelde hij *Smaragdus*. Nog noemen wij dien kostelijken steen *Smaragd*.

1182. *Dus sprac hi tengen die daer quamen*. — *Tengen*, l. *ten genen*, tot degenen.

1185. (Opschrift.) l. *Dat al die werelt hem gehoerech was*.

1196. *Dus wart*, l. *dus waert*, d. i., *ware het*.

1201. *Al verwan ickene met stride*,

Dan mi te diene in allen tijde.

— *Te diene*, l. *te dienne*. De zin is : « al verwon ik hem in den strijd om mij altijd te dienen. » Doch beter misschien stonde de komma achter *dan*. « Al verwan ik hem dan ook... »

1208. *Dat el niet dan vrede*

Mi en es te wesen onderdaen.

l. *Dat el niet dan vrede*

En es mi te w. o.

1217. *Met wer cracht hebbic gecregen*, beter : *met wercracht ic hebbe g.*

1220. *Wart gi werdich sijt*, l. *want gi w. s.*

1221. *Te enen here*, l. *tenen here*. Het was zeker op voorstellen geschreven.

1225. *U coninc voor uw c.*, zal mede aan den voorlezer te wijten zijn.

1240. *Verwonnnet di*, l. *verwonnedi*, verwonnet gij.

1242. *Genenen strijt*, geen eenen, niet eenen. Zoo spreekt men nog dagelijks in Vlaanderen. Ik aanzie het dus niet voor eene schrijffout in plaats van *genen*.

1246. *Men vint lesende in boeken*

Dat een ander werelt es,

Daer tfolc heet antypedes.

— De schrijver van de *Natuurkunde van het Geheel-al*, na volgens Aristoteles gezegd te hebben,

Dat erdrike es al ront,

geeft hiervan de volgende beschrijving :

- v. 1644. Die luden wanen, dat hier onder
 Ene werelt es, en hebbens wonder :
 Het es eene werelt al,
 Onder, boven, berch en dal.
 Maer si sijn menigher maniere
 Daer in, mensehe en dieren ;
 Wat lude hier onder ons wonen,
 Ne weten wi niet noch ne conen :
 Maer also wel segghen si
 Dat onder hare voete sijn wi,
 Als wi van hem luden segghen :
 Want voet ieghens voet wi leggen :
 Also wel hebben si tfirmament
 Boven him als wi in Ghent ;
 En alst hem is middernacht,
 So hebben wi meest der zonnen cracht,
 Want dan ist ons middag recht.

Men leest met vrucht de aantekeningen van Clarisse hierover, in de uitgaven van het werk, bl. 475-477.

In den reeds gemelden *Liber floridus*, eene compilatie in het begin der twaalfde eeuw, of op het einde der elfde eeuw, in de abtdij van Sint Omaars gemaakt, welk werk Maerlant welligt gekend heeft, staat bl. 95 (Hs. der Gentsche boekzaal) : *Zona australis temperata fliis Ade incognita, plaga ANTIPODUM*. Het blijkt dus dat reeds lang vóór Maerlant in Vlaanderen het bestaan was aangenomen van een onbekend land, het land onzer tegenvoetelingen. Dante, in den laatsten zang van zijn *Inferno*, schijnt deze meening als iets geheel nieuws voor te dragen.

1259. *In allen lande es hi coen,
 En twivelt hi niet doen.*

In alle landen wordt hij voor dapper gehouden degene die in zijn handelen niet wankelt. — Men zou kunnen lezen :

- In alle lande, es hi coen,
 En twivelt hi niet doen,
 Die sterke macht al besoken.

In ieder land, zoo hij koen is, zoo hij niet twijfelt (aarselt) te handelen, kan de sterke alles beproeven. — Misschien is dit alles een inschuijsel van den kopist. Immers *twivelt hi* is een jongere vorm; in de dertiende eeuw zou men geschreven hebben *twivelt hem*. — *Macht = mag het*, kan het.

1262. *Ja en, l. ja en*, immers, wat meer is. Deze zinsnede is vragender wijs en moet als zoodanig geteekend zijn, in plaats van met eene punt.

1265. *Dat ic die nieuwe heb bedwongen*. — *Nieuw, l. niene*. Dat ik die (namelijk de andere werelden) nog niet bedwongen heb.

1280. *At en ghinc slapen gaen*. — Men lette hier op de oude gewoonte van kort op het avondmaal zich naar bed te begeven. Wat het rijm betreft, in acht regels komen wij het zesmaal tegen.

1284. *Datse niemen entmocht se sien,
 l. Dat se nieman en mochte sien.*

1285. *Waer soe die scepeliede waren,
 Die bider see souden varen,
 Si en consten bi saken negene,
 Noch bi naelden, noch bi steene,
 Die leide sterre niet ghevinden.*

— *Scepeliede*, in Vlaanderen nog gebezigd voor al wie hun vak van varen maken. Wij spreken steeds uit *schip-* of *scheepliën*, nooit echter *schipmans*, gelijk deze woorden bij de ouden, gewis bij dialectverschil verwisseld werden, waarvan men voorbeelden vindt in *der Naturen Bloeme*, B. IV, v. 886 (bl. 478).

In den algemeenen zin zijn *scipman* en *sciplieden* thans meestal vervangen door *zeeman* en *zeelieden*; het is in deze beteekenis dat hier *scepeliede* moet worden genomen. Verg. Clarisse, op de *Natuurkunde van het Geheel-al*, bl. 416, en Weiland, op *Schipper*. — *Noch bi naelden noch bi steene*. Deze woorden bewijzen dat het kompas noch door Flavio Goio in 1502, noch door Marco Polo in 1260 ontdekt is, maar vroeger nog van de Vlamingen moet bekend zijn geweest. Verg. het hier boven

vermelde werk van Clarisse, bl. 477. — *Leide sterre*, i. *leide-sterre*, de leidstar, d. i., de noordstar.

1514. *Vele liede mercten das*,

Doe die dageraet op stoet,

Si snelde eer met groter spoet,

Eñ voer dage te hove waert.

— Er is hier duidelijk iets uitgevallen, en wel wat de latijnsche dichter uitdrukt door:

Luciferumque ferunt primum cecisisse diei

Venturae, et reliquis nondum cedentibus astris.

Wat door het volgende misschien zou kunnen terug gegeven worden:

Vele liede mercten das,

Dattie vroegesterre was verdwenen,

Entie ander sterre noch scenen

Doe die dageraet, enz.

Si van den volgenden regel slaat dus op *vroegesterre* of *morgensterre*. Indien Maerlant de twee verzen van zijn model over het hoofd gezien had, dan zou *hielde* van v. 1516 in *hielden*, en *ware* van v. 1518 in *waren* moeten veranderd worden, als passende op « vele liede » van v. 1514. Doch al is het waar dat onze dichter zeer willekeurig zijn model volgt, ook hij zal op meer belangrijke natuurverschijnselen gewezen hebben dan het zwijgen der nachtegaal, wanneer hij zei: « vele liede mercten das ». Alleen de uitdrukking *te hove waert gaen* kan strijd lijden: men vindt toch steeds van de hemellichten *te hove gaen* niet *te hove waert gaen*. Ik zal opmerken dat Maerlant het om zijn rijm noodig had, en dat was bij hem veel, om niet meer te zeggen.

1529. *En die wile was so bi.*

Misschien te lezen:

En die wile soe was bi.

En het uur het was daar. — *So* = *soe*, zij. Hier maakt *en* het vers vloeiender dan *ende*.

1558. *Die coninc achemeerde hem wale*. De koning schikte zich prachtig op. — *Achemeerde*, bastaardwoord, waarvan de oorsprong volkomen verklaard is door Gachet in zijn aangehaald *Glossaire*. Hij vermeldt *ACESMÉ, armé, préparé, orné, paré*, en geeft eenige voorbeelden op zoo uit de oude schrijvers als uit de nog levende fransche tongvallen. De aart der ceremonie duidt aan, dat Alexander zich in zijne koninklijke en veroveraars waardigheid vertoonde. Men komt ook wel het bijv. naamw. *achemant* voor, b. v. in Lancelot: — in den zin ven uitgerust, gewapend:

II, 40,567. Die voren quam sere achemant,
Seilt an den hals, spere in die hant.

In dien van opgeschikt:

II, 15,751. Die vrouwen, diene trachten daer,
Quamen te hem sanderdages daernaer,
Wel gepareert ende achemant.

1540. *Daer was feeste eñ boele*. Het was er feest en geschenkpertij. — Het is nog de gewoonte, wanneer men eenigen tijd van de zijnen afwezig is geweest, vrienden en kennissen geschenken mede te brengen. Dit wordt hier op eene feestelijke wijze gedaan, wat uitgedrukt wordt door *boele*. Bij Kiliaen is *Boel* vertaald door *dos, bona a defuncto relicta: pars haereditaria*. Het is dus elk bij eene bijzondere gelegenheid of plegtig geschenk. Maerlant maakt het synoniem van gifte, gelijk uit het daar opvolgend vers blijkt:

Selve gaf hi grote gichten (giften).

Voor het hier besproken vers leest men in den *Spiegel historiael*, 1⁴, 55, 3:

Daer was feeste meer dan feeste.

1549. *En dien dien God dies onste,*
Dat eem noit man verwinnen en conste,
Eem quam coude eñ grote pine,
Dat hi veel eñ beswalt onder die sine.

En dengenen dien God gunde dat nooit man hem overwinnen kon, hem overkwamen koude en smart, zoo dat hij onder de zijnen nederviel en bezwijmde. — *Veel*, l. *vel*, d. i., viel. — *Beswalt*, imperf. van *beswelten*, bij Kiliaen voor vlaamsch opgegeven, en verklaard door *deficere*, *languescere animo*, *lingui animo*. In dezelfde beteekenis geeft hij ook *Swelten* op, en noemt het oud-vlaamsch. Dit laatste alleen is onder ons nog gebezigd in den zin van zwijmend sterven, meestal van rundvee gezegd.

1555. *Halpe men*, l. *halp men*.

1459. *Souden*, l. *soude*.

1565. *Puls*, pols. Westvlaamsche uitspraak.

1567. *Baroen*, l. *baroene*, baronnen.

1575. (Opschrift.) *In dier sijnre doet*, l. *in dier wile s. d.*

1589. *Die hemel wilt halen*, l. *die hemel wilt mi h.*

1597. *Oste gygante*, l. *ostie y.*

1410. *Ik moet daer*. — In plaats van *daer* staet, gelijk doorgaans, het verkortingsteeken *d'*. Volgens de tegenwoordige spreekwijze in Vlaanderen is *der* nauwkeuriger.

1419. *Eñ hi en conste niet genomen*. En hij kon hem niet noemen. — *Conste*, l. *consten*, d. i., *conste hem*.

1456. *Eñ some hiet hise Alexandrine*.

Misschien te lezen:

Eñ some hietse A.

Sommigen noemen ze (namelijk Bucefalia) Alexandrine. Het is immers niet waarschijnlijk dat de dichter, in een' nog langeren regel dan hier staat, zal geschreven hebben dat Alexander wankelde omtrent den naam, welken hij wilde geven aan de stad door hem op den Hydaspus gesticht tot aandenken van het geliefkoosd paard dat, in den beslissenden veldslag, van vermoeyenis zoo wel als van ouderdom bezweek. Maerlant spreekt zoo, gewis met het oog op zijn' eigen tijd, toen van geen Bucefaline meer spraak was, terwijl men nog meer dan één Alexandria kende.

1457. *Hi bescreef in elke stede*

Enen coninc.

— Voor *in elke* staat er in het afschrift *melke*, wat wel op een misstellen of miszien van Schmeller mag gesteld worden. Doch ik had beter mijn eens aangenomen stelsel bijgebleven om ook hier des afschrijvers lezing te eerbiedigen. — *Bescreef*, schreef voor, verordende. De zin is: « Alexander bepaalde, dat in elke der (twaalf voornoemde) steden een koning regeeren zoude. » De dichter veronderstelt dat in elk der landen, welke de oversten van Alexander, na dezes dood, onder elkander verdeeld hebben, eene stad was met name Alexandrië, als of de koning, met het oog op dergelijke verdeeling, die steden had doen bouwen.

1445. *Een vaden*, l. *een van den*.

1447. *Eumenidus en Perdicas*. — De dichter bedoelt *Eumenes*. Door gantsch het werk echter staat Emenidus, Eenmenidus Eumedinus. — *En*, l. *eñ*.

1435. *Droech een tvenijn*. — *Een*, l. *eem*, d. i., hem = zich. Het venijn voer, letterlijk: droeg zich het venijn. Het fr. zegt ook: *se porta*.

1454. *Sine ogen ghingen te stare staen*. — Voor *te stare staen* bezigt men thans *stark staan*. Staat het oog staar, dan is het gezicht verloren, van daar *staar*, het lat. *cataracta*, de verduistering achter den oogappel. De Vlaming zegt nog *sterre zien*, onbewegelijk kijken, echter meestal *staal kijken*, voor onbewegelijk blikken, zoo dat het gezicht onzeker wordt. Voor *te stare staen* lees ik mede *te stale staen* in den Lancelot:

II, 11,968. Ende sine oegen gingen te stale staen.

1484. *Een cort*, l. *een corts*, eene koorts. In de middeleeuwsche schriften is *Corts* bestendig mannelijk, gelijk zijn synoniem *Rede*.

1490. (*Een graf*) *Van .v. voeten eñ marberijn*. — *Eñ* is overtoellig, zoo wel om den zin als om de maat. Het zal wel het bijvoegsel van eenen afschrijver wezen.

1492. *Ecin*, l. *een*.

1498. *Dat was die gene die Achers sochte*.

Hi macte, seget dat gedochte,

Alexandere een diere graf.

— *Sochte* : *dochte*, l. *stichte* : *dichte*. — *Macte*, zoo is de uitspraak nog te Kortrijk.

1514. *Hise*, hij haar, namelijk 's dichters beminde. Naar onze redeneering diende er te staan *hien*, d. i., *hi hem*, namelijk *den naam* der beminde; doch het *eren name* van twee verzen lager bewijst dat Jacob wel degelijk zoo geschreven heeft. Over den naam dier geliefde, in de drie opvolgende verzen zoo geheimzinnig opgegeven, sprak ik reeds in de *Aant.*, B. II, op v. 1246 (dl. bl. 521). Wat ik daar vergat, was te melden dat de uitroep op de onstandvastigheid der wereldsche zaken ook bij den latijnschen dichter het slot uitmaakt van den tweeden zang, wat mijne redeneering verzwakt.

1519. *Waer si so sijn*, l. *waer so si sijn*.

1522. *Bteren*, l. *beteren*. Op voorlezing geschreven.

1527. *Eñ oec om een half jaer*

Was over dien boec gedicht.

— Dichte Jakob een half jaar over het geheele werk, of wel over het tiende boek alleen? Zeker over den geheelen *Alexander*, want gantsch zijne redeneering raakt het werk in 't algemeen.

1541. *Sinen hopen*. — *Hope*, in 't mannelijk geslacht, gelijk reeds vroeger is aangewezen.

